

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร
MODEL LAW ON MILITARY CRIMINAL PROCEDURE

พันโทหญิง พิมพ์อัปสร สร้างสมวงษ์
LIEUTENANT COLONEL PIMUPSORN SANGSOMWONG

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม
พ.ศ. 2565
ลิขสิทธิ์ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

MODEL LAW ON MILITARY CRIMINAL PROCEDURE

LIEUTENANT COLONEL PIMUPSORN SANGSOMWONG

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT

OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE

OF DOCTOR OF LAWS

SCHOOL OF LAW

SRIPATUM UNIVERSITY

2022

COPYRIGHT OF SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์เรื่อง	กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร
คำสำคัญ	ทหาร, วิธีพิจารณาความ, ศาลทหาร, กฎหมายต้นแบบ
นักศึกษา	พันโทหญิง พิมพ์อัปสร สร้างสมวงษ์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์ มัลลิกะมาลัย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	พันเอก ดร.ประเสริฐ แดงไผ่
หลักสูตร	นิติศาสตรุษฎีบัณฑิต
คณะ	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
พ.ศ.	2565

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ และการรับฟังความคิดเห็น

ข้อค้นพบจากการวิจัย คือ ศาลทหารไม่มีกฎหมายเฉพาะในการพิจารณาคดีศาลทหาร แต่มีบทบัญญัติบางส่วนของพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 กำหนดวิธีพิจารณาคดีไว้ จึงต้องนำมาใช้และการอนุโลมใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบางมาตรา เหล่านี้เป็นปัญหาต่อกระบวนการพิจารณาของศาลทหาร ประกอบกับความไม่ทันสมัยของกฎหมาย ดังนั้น การวิจัยจึงได้ จัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร โดยมีโครงสร้างกฎหมาย ประกอบด้วย หลักทั่วไป การดำเนินการก่อนพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น วิธีพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น การดำเนินการหลังพิจารณาคดี

การวิจัยเสนอแนะให้นำกฎหมายต้นแบบฉบับนี้ไปตราเป็นพระราชบัญญัติเพื่อกำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารเพื่ออำนวยความสะดวกและคุ้มครองสิทธิของคู่พิพาทในศาลทหารให้มีประสิทธิภาพและสร้างความเชื่อมั่นให้กับกระบวนการยุติธรรมทหาร

THESIS TITLE	MODEL LAW ON MILITARY CRIMINAL PROCEDURE
KEYWORDS	MILITARY/JUDICIAL PROCEDURE/ MILITARY COURT/MODEL LAW
STUDENT	LT.COL. PIMUPSORN SANGSOMWONG,WRTA
THESIS ADVISOR	PROFESSOR DR.SUNEE MALLIKAMARL
THESIS CO-ADVISOR	COL. DR. PRASERT DAENGPHAI
LEVEL OF STUDY	DOCTOR OF LAWS
FACULTY	SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY
YEAR	2022

ABSTRACT

The objective of this research is to establish a model law on military criminal procedures as a statutory level law. The collection and analysis of data adopted is qualitative research consisting of Documentary research, In-depth interview, Participatory design, Co-design, and Hearing.

The research found that the Military Court does not have a specific law for the court procedure of military cases. But there are some provisions of the Military Court Constitution Act B.E. 2498 which specify a few procedures and some sections of the Criminal Procedure Code can be adopted for the court procedure. These become a problem to the military court proceeding as well as unmodernity of the laws. Therefore, this research has created a model law on military criminal procedure. The legal structure consists of General principles, Pre-trial proceedings from the Military Court of First Instance. Trial in the Military Court of First Instance and Proceedings after the trial.

The research recommends that this model law be enacted as an act to stipulate the judicial proceedings in military courts to provide justice and protect the rights of disputants in military courts effectively and build confidence in the military justice process.

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์หลักสูตรนิเทศศาสตรศึกษาระดับบัณฑิตศึกษานี้ที่สำเร็จ และลุล่วงไปได้ด้วยดีนั้น ผู้เขียนต้องกราบขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ เป็นอย่างสูงที่ให้ความอนุเคราะห์และสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นอกจากนี้ ยังได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ และ ดร.พิมลรัตน์ วรรณะหทัย มาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้แนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยยังได้รับความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและจาก พันเอก ดร.ประเสริฐ แดงไผ่ ซึ่งกรุณาให้คำแนะนำหลักการทางวิชาการทั้งด้านการทหารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง รวมถึงการรับเป็นที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ให้กับผู้เขียน ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้เขียนขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอขอบพระคุณครอบครัวอันเป็นที่รักซึ่งเป็นผู้คอยผลักดันสนับสนุนให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รวมถึง นางสาวอัจฉรา เลิศพรประสพโชค นายอดิษฐ์ สายรัตน์ นายแสนทอง อภิบาลศรี และ นาย ศิรชัชชัย ชัยธรรนาวัฒน์ ผู้เข้าใจและเป็นกำลังใจผู้เขียนในการทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเพื่อนนิเทศศาสตรศึกษาระดับบัณฑิต และขอขอบคุณข้าราชการกรมพระธรรมมูญ ประชากรสัมภามณ์เชิงลึกและผู้ร่วมมงานการมีส่วนร่วมออกแบบ ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) และการรับฟังความคิดเห็น (Hearing) ทุกท่านที่ทำให้วิทยานิพนธ์ของผู้เขียนมีความสมบูรณ์ รวมทั้งขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานทุกท่าน ที่ท้ายที่สุดขอขอบคุณผู้สร้างสรรค์หนังสือ บทความทางวิชาการ รวมทั้งความคิดเห็นทางวิชาการ ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นต้นกำเนิดในการศึกษา ค้นคว้า ในการเรียบเรียงจนสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า ผู้เขียนขอมอบความดีทั้งหมดนี้มอบเป็นกตเวทิต์แก่ บิดา มารดา และครูบาอาจารย์ ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานในการศึกษาอันเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตผู้เขียน หากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนผิดพลาดในส่วนใด ผู้เขียนต้องกราบขออภัย และขอน้อมรับความผิดนี้ไว้แต่ผู้เดียว

พิมพ์อัสสร สร้างสมวงษ์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	II
กิตติกรรมประกาศ	III
สารบัญ	IV
สารบัญตาราง	X
สารบัญภาพ	XI

บทที่

1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 ความสำคัญของปัญหา.....	7
1.2.1 แนวคิด ทฤษฎี หลักการ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้วิธีพิจารณาความอาญาทหาร.	8
1.2.2 สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากการใช้วิธีพิจารณาความอาญา	14
1.2.3 วิธีพิจารณาคดีของศาลทหารของศาลทหารต่างประเทศ	14
1.2.4 การจัดทำโครงสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	15
1.2.5 การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	15
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	15
3. ขอบเขตของการวิจัย.....	16
3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	16
3.1.1 สภาพการณ์ของศาลทหารของไทย.....	16
3.1.2 แนวคิด ทฤษฎี และหลักการ	16
3.1.3 กฎหมายไทย	16
3.1.4 กฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ.....	17
3.1.5 กฎหมายต่างประเทศ.....	17
3.1.6 ประเด็นการวิเคราะห์.....	17
3.2 ขอบเขตด้านประชากร.....	17
3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา.....	18

บทที่	หน้า
4. กรอบแนวคิดการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย.....	18
4.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework).....	18
4.2 สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis)	20
5. คำถามการวิจัย.....	20
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	20
7. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	21
2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	23
1. สภาพการณ์ของศาลทหารของไทย.....	23
1.1 ศาลทหารในประเทศไทย.....	25
1.2 ระบบศาลทหารของไทย.....	25
1.3 การดำเนินคดีในศาลทหาร.....	26
2. หลักการ และแนวคิด และทฤษฎี.....	30
2.1 แนวคิดระบบการพิจารณาคดี.....	30
2.2 ทฤษฎีความยุติธรรม.....	34
2.3 หลักนิติรัฐ.....	38
2.4 หลักนิติธรรม.....	44
2.5 หลักการแบ่งแยกอำนาจ.....	48
2.6 หลักความเสมอภาค.....	53
2.7 หลักกรรมมาภิบาล.....	58
2.8 หลักสิทธิมนุษยชน.....	62
2.9 หลักความได้สัดส่วน.....	66
3. กฎหมายไทย.....	68
3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560.....	68
3.2 พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498.....	86
3.3 พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ.2497.....	90
3.4 พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551.....	94
3.5 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477.....	96
3.6 ประมวลกฎหมายอาญาทหาร.....	112
3.7 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542....	115

บทที่	หน้า
3.8 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559.....	122
3.9 แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ออกตามพระราชบัญญัติ จัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2560	126
4. กฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ	135
4.1 กฎบัตรสหประชาชาติ (Chart of The United Nations).....	135
4.2 ปฏิญญาสากลว่าสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right)	136
4.3 อนุสัญญากรุงเจนีวา (Geneva Conventions)	137
4.4 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (ICCPR)	143
4.5 กฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Charter of The Association of Southeast Asian Nations).....	145
4.6 ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights).....	146
5. กฎหมายต่างประเทศ	147
5.1 ศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา Uniform Code of Military Justice	148
5.2 ศาลทหารประเทศอังกฤษ Armed Forces Act	155
5.3 ศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หรือ สมาพันธรัฐสวิส Procedure Penale Militaire du 23 mars 1979.....	161
3 วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology).....	164
1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research).....	164
1.1 แนวคิด ทฤษฎี และหลักการ.....	165
1.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	165
1.3 เอกสารอื่นๆ.....	166
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview).....	166
2.1 วิธีการสัมภาษณ์.....	166
2.2 ประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก	167
3. การมีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design).....	168
3.1 การกำหนดกลุ่มประชากร	169
3.2 ขั้นตอนในการดำเนินการ	171

บทที่	หน้า
4. การวิเคราะห์ข้อมูล	174
5. วิธีการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	175
6. การรับฟังความคิดเห็น	176
7. กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	177
4 การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	179
1. สภาพการณ์ของปัญหาและผลกระทบจากการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	180
1.1 ปัญหาการใช้บทบัญญัติในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารไม่มี ประสิทธิภาพ.....	181
1.2 ปัญหาการอนุโลมนำกฎหมายอื่นมาใช้ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจตีความ.....	185
1.3 ปัญหาองค์คณะตุลาการศาลทหาร	187
1.4 ปัญหาการอำนวยความสะดวก.....	189
1.5 ปัญหาจากการที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่สอดคล้อง กับสภาพการณ์ปัจจุบัน	190
2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารของไทย	192
2.1 ขั้นตอนกระบวนการก่อนพิจารณาคดี.....	193
2.2 ขั้นตอนกระบวนการระหว่างพิจารณาคดี.....	195
2.3 ขั้นตอนกระบวนการหลังพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น	196
3. วิธีพิจารณาคดีเกี่ยวกับศาลทหารต่างประเทศ	199
3.1 วิธีพิจารณาคดีศาลทหารของสหรัฐอเมริกา.....	199
3.2 วิธีพิจารณาคดีศาลทหารของประเทศอังกฤษ	201
3.3 วิธีพิจารณาคดีศาลทหารของ สหพันธ์รัฐสวิส	204
4. การเปรียบเทียบวิธีพิจารณาคดีทหารของต่างประเทศกับของไทย	207
5. รูปแบบกฎหมายต้นแบบ (Model law) วิธีพิจารณาความอาญาทหารต้นแบบ ของไทย.....	210
5 กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	215
1. กระบวนการดำเนินการการมีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co – Design)	216

บทที่	หน้า
1.1	ขั้นตอนการเตรียมการ 216
1.2	ขั้นตอนการดำเนินการ..... 219
1.3	ประเด็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร 221
1.4	ผลการจัดทำ Co-Design ประชากรกลุ่มเฉพาะ 222
1.5	ผลการทำ Co-Design ประชากรกลุ่มผสม 234
2.	การเปรียบเทียบโครงสร้างกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ผลการวิจัยกับผลการทำ Co-Design 245
3.	การจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร 246
3.1	ความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ..... 246
3.2	ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี 248
3.3	การตรวจสอบหลักเกณฑ์การจัดทำกฎหมายตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์ การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ.2562 249
4.	กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร 251
4.1	โครงสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร 252
4.2	หลักการและเหตุผล..... 253
4.3	ร่างกฎหมายว่าด้วยกฎหมายต้นแบบว่าวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ. พร้อมหลักการและเหตุผล 253
5.	การสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) 280
5.1	ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร 286
6	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 302
1.	สรุปผลการวิจัย 304
2.	การอภิปรายผล 305
3.	ข้อเสนอแนะ 307
3.1	การวิจัยมีข้อเสนอแนะ..... 307
3.2	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป..... 307
4.	ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย 307
4.1	ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์..... 307
4.2	ผลการวิจัยตามสมมติฐานการวิจัย..... 308

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	309
ภาคผนวก	315
ประวัติผู้วิจัย	341

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 ปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลทหารทั่วประเทศ แยกตามประเภทคดี.....	181
4.2 การเปรียบเทียบกระบวนการวิธีพิจารณาคดีทหารของสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และ ประเทศสวีตเซอร์แลนด์.....	206
5.1 การเปรียบเทียบความเห็นของประชากรกลุ่มเฉพาะ	232
5.2 การเปรียบเทียบคำตอบจากการทำ Co- Design ของกลุ่มผสม	241
5.3 การเปรียบเทียบคำตอบจากการทำ Co-Design ของกลุ่มเฉพาะกับกลุ่มผสม	243
5.4 ร่างกฎหมายว่าด้วยกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ.	254

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Theoretical framework)	18
3.1 ภาพกลุ่มประชากรกลุ่มเฉพาะ.....	169
3.2 ประชากรกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่ม.....	170
3.3 ภาพกลุ่มประชากรกลุ่มผสม	170
3.4 ประชากรกลุ่มผสม 4 กลุ่ม	171
3.5 การจัดสัมมนาการมีส่วนร่วมออกแบบ	172
3.6 ภาพนำเสนอ.....	172
3.7 ภาพกลุ่มเฉพาะนำเสนอผล.....	173
3.8 ภาพกลุ่มผสมนำเสนอ.....	174
3.9 การสัมมนารับฟังความคิดเห็น	177
3.10 กระบวนวิธีวิทยาการวิจัย	178
5.1 ประชากรกลุ่มเฉพาะ	217
5.2 ประชากรกลุ่มผสม.....	218
5.3 การนำเสนอประเด็น Co-Design.....	219
5.4 การนำเสนอผลของกลุ่มเฉพาะ	220
5.5 การอภิปรายประชากรกลุ่มผสม	220
5.6 ประชากรกลุ่มผสมร่วมปรึกษาหารือ และอภิปราย	234
5.7 การนำเสนอผลของกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม	235
5.8 ภาพถ่ายการจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น Hearing	281

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นประเทศที่มีเสรีภาพภายใต้อำนาจอธิปไตยของตนเอง การรักษาความมั่นคงของประเทศให้เกิดความสงบความเป็นระเบียบเรียบร้อยจากภัยนอกประเทศและการคุกคามจากต่างประเทศและรักษาเอกราช อธิปไตย และผลประโยชน์อื่นของประเทศเป็นภารกิจสำคัญและใหญ่ยิ่งที่กำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่โดยตรงของทหารซึ่งต้องมีความพร้อมด้านกำลังพลและอาวุธยุทโธปกรณ์ โดยมีส่วนราชการที่เป็นองค์กรดูแลด้านความมั่นคงแห่งชาติตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551 คือ กระทรวงกลาโหมแบ่งส่วนราชการออกเป็น สำนักงานรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง และกองทัพไทย ซึ่งประกอบด้วย กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และกองบัญชาการกองทัพไทย มีบุคลากรที่ทำหน้าที่ทหารประมาณ 420,000 คน ดังนั้นเมื่อมีกำลังพลทหารที่จะปฏิบัติตามระเบียบวินัยภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของกองทัพจึงเป็นธรรมดาที่กำลังพลทหารจำนวนมากจะเกิดปัญหาข้อขัดแย้งขึ้นได้ในระหว่างทหารด้วยกันเองหรือมีข้อพิพาทกับประชาชน

เมื่อทหารกระทำผิดทางอาญาอันเป็นการขัดต่อบทบัญญัติที่ประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาบัญญัติไว้ และขัดต่อลักษณะความประพฤติทางวินัยของทหาร ย่อมมีองค์การพิจารณาวินิจฉัยความผิด คือ ศาลทหาร ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากศาลยุติธรรม คือ รับพิจารณาพิพากษาทั้งคดีอาญาความประพฤติทางวินัยของทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร คดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา และความผิดตามกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา โดยมีกระบวนการพิจารณาความผิดตามพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ที่มีบทบัญญัติกำหนดกระบวนการพิจารณาโดยให้นำเอากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายของศาลยุติธรรมที่ใช้พิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และความผิดตามกฎหมาย เฉพาะที่มีโทษทางอาญามาใช้โดยอนุโลม

การที่กระบวนวิธีพิจารณาความผิดที่เป็นทั้งความประพฤติทางวินัยทหารและความผิดอาญาในการกระทำผิดกรรมเดิยวั้นแต่ต้องอยู่ภายใต้กระบวนวิธีพิจารณาหลายวิธีตามที่กฎหมายกำหนดไว้จึงเป็นปัญหาต่อความยุติธรรม เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 กำหนดให้มีการนำเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับแทนกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารในกรณีที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่มีบทบัญญัติไว้ สิ่งที่เป็นปัญหาคือ ศาลทหารซึ่งเป็นศาลที่มีมาตั้งแต่ยุคกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นยุคระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ.2475 และได้ปรากฏเป็นศาลพิเศษตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2517 และแม้ในปัจจุบันเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 199 บัญญัติให้ศาลทหารเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีทหารที่มีทหารเป็น โจทก์หรือจำเลย โดยมีหลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลทหารที่มีวัตถุประสงค์ให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นทหารและเฉพาะทรัพย์สินของรัฐบาลและความผิดวินัยทหารซึ่งมาตรการบังคับทางปกครองด้านวินัยและการลงทัณฑ์ จึงมีศาลทหารเป็นองค์กรใช้อำนาจตุลาการลงโทษทางอาญาและวินัยแก่ทหารดังกล่าวเพื่อรักษาระเบียบวินัยภายในกองทัพให้สามารถปกครองกำลังพลได้อย่างมีประสิทธิภาพเด็ดขาด และเป็นการให้อำนาจปกครองแก่ผู้บังคับบัญชาทำหน้าที่ควบคุมดูแลความมีระเบียบวินัยของกำลังพลซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาให้อยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด และสะดวกในการปกครองภายในกองทัพ เนื่องจากทหารแตกต่างจากพลเรือนเพราะเป็นผู้ถืออาวุธ หากทหารขาดวินัยแล้วไปกระทำความผิดย่อมส่งผลต่อกองทัพและการป้องกันประเทศได้

ในระบบการพิจารณาคดีของศาลไทยรวมทั้งศาลทหารนั้นจะต้องมีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีโดยตรง เช่น ศาลยุติธรรมมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลปกครองมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ศาลรัฐธรรมนูญมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2561 แต่เมื่อพิจารณาศาลทหารแล้วพบว่า ไม่มีกฎหมายว่าด้วยกระบวนวิธีพิจารณาคดีเฉพาะที่ครบถ้วนของตน แม้จะมีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ (Procedural Law) ที่บัญญัติถึงกระบวนการหรือวิธีการ เพื่อนำเอาเนื้อหาของสาระของกฎหมายสารบัญญัติ (Substantive Law) มาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารบัญญัติไว้บางส่วน แต่ก็ยังเป็นกฎหมายที่ไม่เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบันในประเด็นที่เป็นปัญหา ดังต่อไปนี้

- ปัญหาการนำบทบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาไม่สามารถนำมาใช้กับสำหรับการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากลักษณะคดีทหารแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลทหาร คือเพื่อรักษาระเบียบวินัยภายในกองทัพให้สามารถปกครองกำลังพลได้อย่างเด็ดขาดและมีประสิทธิภาพ และยังเป็นนโยบายของรูปแบบองค์กรทหารนั้นที่ให้อำนาจปกครองแก่ผู้บังคับบัญชาทำหน้าที่กวดขันดูแลความมีระเบียบวินัยของกำลังพลซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชา และทหารที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชาต้องเชื่อฟังคำสั่งและอยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัดยิ่งกว่าพลเรือนทั่วไป และส่งผลทำให้การปกครองภายในกองทัพมีเอกภาพ เนื่องจากทหารแตกต่างจากพลเรือนทั่วไป ทหารเป็นบุคคลผู้ถืออาวุธ หากทหารขาดวินัยแล้วไปกระทำความผิดต่อพลเรือนเช่นนั้น การขาดวินัยย่อมส่งผลต่อกองทัพและการป้องกันประเทศได้ ศาลทหารมีความประสงค์ที่จะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นทหารและเฉพาะทรัพย์สินของรัฐบาล หากทหารกับพลเรือนกระทำผิดด้วยกัน คดีจึงไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่อยู่ในอำนาจของศาลพลเรือน อีกทั้งมาตรการบังคับทางปกครองด้านวินัยอาจไม่เพียงพอ จึงต้องมีศาลทหารที่เป็นองค์กรใช้อำนาจตุลาการ ลงโทษทางอาญาแก่ทหารดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ศาลทหารมีวิธีพิจารณาคดีที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ปกติและไม่ปกติที่แตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีของศาลพลเรือนโดยไม่มีการแบ่งการพิจารณาคดีตามสถานการณ์ปกติและไม่ปกติแต่อย่างใด ศาลทหารจึงเหมาะสมกับการอำนวยความยุติธรรมในภาวะสงครามมากกว่า ประกอบกับเขตอำนาจของศาลพลเรือนถูกจำกัดอยู่แต่ในพื้นที่ตามที่กฎหมายกำหนดไม่สามารถติดตามกองกำลังไปปฏิบัติภารกิจได้จากเหตุผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าตามวัตถุประสงค์และลักษณะคดีที่แตกต่างกันจึงจำเป็นต้องมีวิธีพิจารณาคดีที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง แต่การที่ศาลทหารดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยไม่มีปรับปรุงแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารไว้โดยครบถ้วนให้ตรงตามวัตถุประสงค์ จึงต้องนำเรื่องข้อยกเว้นให้นำกฎหมายอื่นมาใช้บังคับ คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเป็นกฎหมายหลักในการพิจารณาคดีและเมื่อพิจารณาประเภทคดีที่มีลักษณะคดีเป็นทั้งคดีอาญาและมีลักษณะที่มีความประพฤติผิดทางวินัยทับซ้อนรวมอยู่ด้วย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วการนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในบางมาตราและในบางกรณีมาใช้ย่อมมีปัญหาและข้อจำกัดที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพกับการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร

- ปัญหาการตีความกฎหมายจากการนำกฎหมายอื่นมาบังคับใช้โดยอนุโลม เมื่อวิธีพิจารณาความอาญาทหารไม่ได้บัญญัติไว้โดยครบถ้วนและไม่ได้รับการพัฒนาแก้ไขบทบัญญัติให้ครอบคลุมกับคดีในปัจจุบัน จึงทำให้ต้องนำกฎหมายอื่นที่ออกตามกฎหมายฝ่ายทหารซึ่งอาจเป็นกฎ หรือข้อบังคับที่เป็นกฎหมายลำดับรองมาใช้บังคับ หากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ก็ให้

นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับตามลำดับเท่าที่จะใช้ได้ ส่งผลให้มีการใช้ดุลพินิจที่ให้นำกฎหมายอื่นมาใช้แทนกันได้และทำให้เกิดการตีความ โดยเฉพาะศาลทหารที่ใช้อำนาจตุลาการ แต่มีอำนาจปกครองตามสายบังคับบัญชาของฝ่ายบริหารรวมอยู่ด้วย ซึ่งคู่ได้จากการให้ผู้บังคับบัญชาทหารเป็นตุลาการศาลทหาร หรือที่เรียกว่า ตุลาการร่วม จึงแยกอำนาจฝ่ายบริหารออกจากอำนาจฝ่ายตุลาการได้ยาก และการให้ตุลาการศาลทหารใช้ดุลพินิจได้โดยกว้างจึงอาจไม่เป็นไปตามเป้าหมายของการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา และผู้ได้รับความเสียหายและตามหลักกฎหมายที่ดีแล้วกฎหมายควรกำหนดให้มีการใช้ดุลพินิจได้จำกัด เช่น การใช้ดุลพินิจกำหนดตัดสินโทษ หากฟังข้อเท็จจริงได้เป็นที่ยุติแล้วและกำหนดบทบัญญัติไว้ครอบคลุมชัดเจนเพื่อลดการตีความกฎหมายและป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งการกำหนดบทบัญญัติกฎหมายที่ชัดเจนก็จะเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

- ปัญหาองค์คณะตุลาการจากลักษณะเฉพาะของศาลทหาร ศาลทหารเป็นกระบวนการยุติธรรมทางทหารที่มีขึ้นเพื่อปกครองบังคับบัญชาเหล่าทหารให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดีและเอื้ออำนวยความยุติธรรมให้แก่พลเมืองในชาติ โดยวิธีการ หรือกระบวนการดำเนินคดีที่เหมาะสมกับการปกครองบังคับบัญชาเหล่าทหาร ศาลทหารมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษทางอาญาและลักษณะทางวินัยที่เป็นความผิดอาญาทหารแก่ทหารดังกล่าว กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารจึงให้ผู้บังคับบัญชาทหารมีส่วนร่วม เช่น เป็นตุลาการร่วมในการตัดสินคดี หรือมีอำนาจในการอุทธรณ์ฎีกา เป็นต้น ซึ่งไม่มีในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลพลเรือน นอกจากนี้ การที่ผู้บังคับบัญชาทหารได้เข้าร่วมเป็นตุลาการ ก็จะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่กำลังพลดังกล่าวไปกระทำความผิด และจะได้หาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหา อีกทั้งยังเป็นแนวทางปกครองบังคับบัญชาเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าผู้บังคับบัญชาสามารถให้โทษได้จึงกำหนดให้ผู้บังคับบัญชาทหารที่ไม่ใช่นักกฎหมายเป็นตุลาการศาลทหาร หรือที่เรียกว่า ตุลาการร่วม ที่ใช้อำนาจตุลาการร่วมพิจารณาคดีกับ ตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นนักกฎหมาย จึงทำให้แยกอำนาจฝ่ายบริหารออกจากอำนาจฝ่ายตุลาการได้ยาก การให้มีการใช้ดุลพินิจได้โดยกว้าง จึงอาจไม่เป็นไปตามเป้าหมายของการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา และผู้ที่ได้รับความเสียหายและตามหลักกฎหมายที่ดีแล้วกฎหมายควรครอบคลุมให้มีการใช้ดุลพินิจได้จำกัด ลดเพื่อการตีความกฎหมายและป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ

- ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางทหาร กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารต้องมีเป็นหลักประกันความเสมอภาคตามกฎหมาย และการไม่เลือกปฏิบัติ หรือถูกกีดกัน รวมทั้งการขจัดอุปสรรคอื่น ๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหาร

ให้คู่ความซึ่งต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลทหารสามารถเข้าถึงข้อมูลกฎหมาย เข้าใจเนื้อหาของสาระของกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาทหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันการพิจารณากระบวนการขั้นตอนพิจารณาคดีในศาลทหารตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารนั้นทำได้ยากและเกิดความสับสนว่าคู่ความจะต้องนำกฎหมายใดมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารจึงสามารถดำเนินคดีได้ ความสับสนในการนำกฎหมายใดมาใช้ขึ้นนั้นจึงยกต่อการที่ประชาชนจะการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในขั้นต้น ความสับสนดังกล่าวทำให้เกิดข้อผิดพลาดได้และเป็นการสร้างภาระแก่ประชาชนในฐานะที่เป็นคู่ความ ซึ่งตามหลักกฎหมายที่ดีแล้วต้องกำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาทหารให้มีความชัดเจนแน่นอน มีบทบัญญัติวางไว้ครบถ้วน ไม่เพิ่มภาระเกินสมควร ประชาชนจึงสามารถเข้าใจขั้นตอนกระบวนการเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน ไม่ก่อให้เกิดความสับสน หรือสร้างภาระให้กับประชาชน

- ปัญหาจากการที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติของศาลทหาร จึงทำให้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นการรวมพระราชบัญญัติธรรมนูญพระธรรมนูญทหารบกและพระราชบัญญัติธรรมนูญพระธรรมนูญทหารเรือเข้าเป็นฉบับเดียวกัน เป็นพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2477 แล้วถูกยกเลิกไปตราเป็นพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้เป็นค้วงกฎหมายรวมเข้าด้วยกันเป็นฉบับเดียว แม้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนของวิธีพิจารณาความอาญาทหารมาเป็นระยะ ๆ จนถึงในปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่สามารถใช้วิธีพิจารณาคดีเฉพาะของตนเองดำเนินคดีอาญาในศาลทหารได้ครบถ้วน เพราะไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องนำบทบัญญัติเรื่องข้อยกเว้นให้นำกฎหมายอื่น ซึ่งอยู่ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 45 มาใช้บังคับโดยการอนุโลม เมื่อพิจารณาตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นมีเจตนารมณ์ให้ใช้บทกฎหมายของตนเป็นหลักสำคัญในการพิจารณาคดีซึ่งจะตรงกับลักษณะเฉพาะของศาลทหาร ดังนั้นวิธีพิจารณาความอาญาทหารจึงต้องมีบทกฎหมายของตนบัญญัติไว้ครบถ้วนเสียก่อน และเมื่อมีบทบัญญัติวิธีพิจารณาคดีที่กำหนดขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาทหารไว้ครบถ้วนแล้ว หากมีเรื่องใดยังมีได้บัญญัติไว้จึงให้นำข้อยกเว้นเรื่องการนำกฎหมายอื่นมาบังคับใช้โดยอนุโลม

นอกจากนี้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารมีบทบัญญัติจำกัดสิทธิเสรีภาพการใช้สิทธิทางศาลบางประการ เช่น พลเรือนไม่สามารถฟ้องคดีเองได้ การตัดสิทธิอุทธรณ์ และฎีกาในกรณีสภาพการณ์บ้านเมืองไม่ปกติ ดังนั้นกรณีที่รัฐธรรมนูญอนุญาตให้มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

หากมีการตรากฎหมายล่วงล้ำสิทธิและเสรีภาพให้เป็นที่ไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ จึงต้องระบุเหตุผล และความจำเป็นที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการลงในกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาทหารไว้ด้วย

ในสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบัน มีการกระทำความผิดที่มีกลไกซับซ้อนมากขึ้น เช่น คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งต้องมีวิธีพิจารณาคดีระบบไต่สวน แต่กระบวนวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารก็ยังคงใช้กฎหมายเดิม คือ ระบบกล่าวหา แม้จะให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา คดีอาญามาใช้บังคับแต่ก็ยังไม่เหมาะสม ศาลทหารไม่สามารถใช้วิธีพิจารณาคดีเฉพาะของตนเอง ดำเนินคดีอาญาในศาลทหารกับการกระทำความผิดที่มีกลไกซับซ้อนในปัจจุบันได้ จึงต้องนำกฎหมายอื่นที่นอกเหนือจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้เท่าที่ใช้ได้

ดังนั้นการแก้ไขกฎหมายหรือบัญญัติกฎหมายและกระบวนพิจารณาคดีออกมาให้มีความเหมาะสมและให้สอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อม อีกทั้งเป็นที่ไปตามเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ให้การคุ้มครองสิทธิแก่ประชาชน พร้อมทั้งในการอำนวยความสะดวกให้เกิดความยุติธรรมตามกฎหมาย ดังนั้นหากมีกฎหมายใดที่ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ย่อมจะต้องปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ตามมาตรา 5 และมาตรา 77 และตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580) ข้อ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง กำหนดขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เป็นธรรมและเสมอภาค และข้อ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ กำหนดให้มีกฎหมายเท่าที่จำเป็น ออกแบบกฎหมายที่รอบคอบรัดกุมเพื่อแก้ปัญหาอย่างตรงจุด ทบทวนปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา พัฒนากฎหมายทุกฉบับให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งเป็นแนวทางสำคัญให้ปรับปรุงพัฒนากฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ให้ทันสมัยเป็นธรรมและเป็นสากล สอดคล้องกับมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งยังสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์ การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ.2562 เพื่อปรับปรุงกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์และทบทวนความเหมาะสมของกฎหมายที่มีอยู่ให้ไม่สร้างภาระแก่ประชาชนเกินความจำเป็น และจะต้องให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลกฎหมายได้สะดวก สามารถเข้าใจเนื้อหาสาระของกฎหมายได้ง่าย

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวมานี้ย่อมส่งผลต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและความชัดเจนในกระบวนวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ให้สามารถนำวิธีพิจารณาคดีมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชัดเจน ถูกต้องและตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ประสงค์ให้ใช้บทกฎหมายของ

ตนเป็นหลักสำคัญ อีกทั้งยังเป็นการให้ความยุติธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมให้แก่ประชาชนเข้าถึงข้อมูลกฎหมาย เข้าใจเนื้อหาสาระของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารได้ง่าย และการเข้าถึงระบบกระบวนการวิธีพิจารณาคดีทั้งโจทก์และจำเลยไม่เกิดความสับสน นอกจากนี้เหตุผลที่สมควรให้วิธีพิจารณาความอาญาทหารแยกไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากศาลพลเรือนต่างมีกระบวนการวิธีพิจารณาคดีภายใต้กฎหมายเฉพาะของศาลนั้น ศาลทหารเป็นองค์กรตุลาการจัดตั้งขึ้นมีลักษณะเฉพาะเกี่ยวข้องกับด้านความมั่นคงและกองทัพที่คู่ความเป็นทหารด้วยตนเอง หรือคู่ความเป็นทหารที่กระทำผิดกับประชาชน และมีลักษณะคดีเป็นทั้งคดีอาญาและมีลักษณะที่มีความประหลาดพิสดารวินัยทัพบกซ้อนรวมอยู่ด้วย แต่ไม่มีกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาคดีเป็นการเฉพาะที่สามารถพิจารณาคดีทุกประเภทในลักษณะเบ็ดเสร็จภายใต้กฎหมายฉบับเดียวซึ่งน่าจะสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ด้านระเบียบวินัยการปกครองและการบังคับบัญชาทางทหาร และลักษณะคดีอาญาในศาลทหารที่จะต้องมีความรวดเร็ว เด็ดขาด สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมในสถานการณ์บ้านเมืองช่วงเวลานั้น

ดังนั้นจากที่กล่าวมาผู้วิจัยนี้จึงมีแนวคิดที่จะศึกษาและวิจัยเรื่อง “กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร” เพื่อให้เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่เหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมของศาลทหาร สอดคล้องกับสภาพการณ์ต่อการให้อำนวยความยุติธรรมในการเข้าถึงกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ให้ทันสมัยเป็นธรรมและเป็นสากลในปัจจุบัน

1.2 ความสำคัญของปัญหา

“กฎหมายทั้งปวงนั้นบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เป็นปัจจัยสำหรับรักษาความยุติธรรม คือใช้เป็นแบบแผนแห่งความประพฤติปฏิบัติของมหาชน สถานหนึ่งกับใช้เป็นแม่บทในการพิจารณาตัดสินความประพฤติปฏิบัตินั้น ๆ ให้เป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงตรงอีกสถานหนึ่ง โดยที่กฎหมายเป็นแค่เครื่องมือในการรักษาความยุติธรรมดังกล่าว จึงไม่ควรที่จะถือว่ามีความยุติธรรมมาก่อนกฎหมายและอยู่เหนือกฎหมาย การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีใด ๆ โดยคำนึงถึงแต่ความถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น จะไม่เป็นการเพียงพอ จำต้องคำนึงถึงความยุติธรรมซึ่งเป็นจุดประสงค์ด้วยเสมอ”

(พระบรมราชาโฆวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรแก่นักศึกษาของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา ณ เนติบัณฑิตสภา เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2515)

พระบรมราชาโฆวาทพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานให้เป็นเครื่องเตือนใจแก่นักกฎหมาย ให้เห็นถึงความยุติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ แม้เหล่านักกฎหมายปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายทั้งในการบัญญัติกฎหมาย พิพากษาพิพากษาตามกฎหมาย และบังคับใช้กฎหมาย ต้องพึงคำนึงถึงว่าสิ่งที่ปฏิบัติอยู่นั้นถูกต้องชอบธรรมแล้วหรือไม่ ได้คำนึงถึงการอำนวยความยุติธรรมและ

การให้ความยุติธรรมเพียงพอแล้วหรือไม่ มีเหตุอันควรปรับปรุงและแก้ไขด้วยทฤษฎีหมายเหตุในกระบวนการยุติธรรมนั้นเพื่อให้เกิดความยุติธรรมที่แท้จริง

จากที่กล่าวมาในความเป็นมาของปัญหานั้น การวิจัยเห็นถึงความสำคัญของการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่ต้องทำการศึกษาและวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่จะนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบที่มีความเหมาะสมชัดเจน ต่อผู้ที่เข้ามาสู่กระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารที่จะส่งผลต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรมสมดังเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการวิจัยนี้จึงได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษา วิจัยและวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ให้ได้คำตอบ ที่นำไปสู่การพัฒนาเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารต่อไป จึงกำหนดหัวข้อที่จำต้องศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

1.2.1 แนวคิด ทฤษฎี หลักการ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

การวิจัยให้ความสำคัญต่อการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมด้าน หลักการเกี่ยวข้องกับกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้

แนวคิด

แนวคิดเกี่ยวกับระบบการพิจารณาคดี

แนวคิดระบบการพิจารณาคดี หมายถึง วิธีการของศาลที่ใช้ค้นหาความจริงและหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ จึงทำให้เกิดแนวคิดของระบบการดำเนินคดีอาญาขึ้นแบ่งออกเป็นสองระบบ คือ ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นระบบการพิจารณาคดีมาจากกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ แคนาดา และกลุ่มอาณานิคมของประเทศอังกฤษ โดยให้โจทก์ฟ้องคดีอาญา แล้วนำพยานหลักฐานที่รวบรวมมานำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาล โดยโจทก์จะต้องนำเสนอพยานหลักฐานพิสูจน์ให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริง ส่วนจำเลยก็นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ส่วนศาลหรือผู้พิพากษาจะมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น โดยจะต้องวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด ตัดสินไปตามน้ำหนักพยานหลักฐานแต่ละฝ่าย การดำเนินการพิจารณามีหลักเกณฑ์ละเอียดชัดเจน ให้ศาลใช้ดุลพินิจได้น้อย และระบบไต่สวน (Inquisitorial System) เป็นระบบการพิจารณาคดีที่ใช้ในกลุ่มประเทศแถบภาคพื้นยุโรปที่เป็นระบบประมวลกฎหมาย (civil law) ที่ถือว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐ รัฐจะต้องรับผิดชอบในการค้นหาและรวบรวมพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจริง โดยจะมีผู้ไต่สวนเป็นผู้พิพากษามีหน้าที่ค้นหาความจริงตรวจสอบพยานหลักฐาน บันทึกพยานหลักฐานที่ได้มาในชั้นไต่สวนไว้ในสำนวนการไต่สวนเพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในชั้นสืบพยานในชั้นพิจารณาของศาลสอบปากคำพยานบุคคล ทำการดำเนินการ

ไต่สวนเองตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ เพื่อให้ได้ซึ่งหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดก่อนพิพากษาคัดสินคดี ทำให้ได้ความจริงทั้งหมดย่อมเป็นผลดีในการทำความจริงให้ปรากฏซึ่งก็คือความยุติธรรมนั่นเอง

การได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับระบบพิจารณาคดี จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์ของวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาคดีของศาลพลเรือน ที่ศาลทหารกำหนดช่วงเวลาการพิจารณาคดีไปตามสถานการณ์บ้านเมือง ทั้งช่วงที่สงบสุขและช่วงที่สภาวะบ้านเมืองไม่ปกติ มีสงคราม ซึ่งต้องพิจารณาคดีให้ถึงที่สุดไปด้วยความรวดเร็วเพื่อกำเนียงถึงส่วนรวม จึงมีความสำคัญต่อการสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหารทั้งช่วงเวลาปกติและไม่ปกติ

ทฤษฎี

ทฤษฎีความยุติธรรม (Justice)

ความยุติธรรม หมายถึง ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผลเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (Basic Rights) ของพลเมืองตามหลักสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม จึงเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงความสงบสุขของสังคมที่ส่งผลต่อความมั่นคง การแสวงหาทางออกของปัญหา จึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมเพื่อเป้าหมายสูงสุดที่จะได้รับ คือ ความสุขสงบที่ยั่งยืนของสังคม และความมั่นคงของประเทศ การได้ศึกษาหลักความยุติธรรม จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์ของวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางศาลทหารซึ่งต้องได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติหรืออคติ การสามารถทำให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันภายในกรอบกฎหมายที่บัญญัติโดยชอบธรรมเพื่อความสงบสุขของสังคมและความมั่นคงของประเทศ จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่อผู้ใช้สิทธิทางศาลให้สามารถเข้าใจเข้าถึงขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมวิธีพิจารณาความอาญาทหารได้อย่างเป็นยุติธรรมกับทุกฝ่ายและได้รับการเยียวยาทางกฎหมาย ความยุติธรรมจึงเป็นหลักสำคัญของวิธีพิจารณาความอาญาทหารสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมและเสมอภาค ทั้งคู่ความในคดีและประชาชนทั่วไปได้สามารถเข้าถึงได้ง่าย

หลักการ

1) หลักนิติรัฐ (Legal State)

นิติรัฐ หมายถึง รัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย มิใช่ปกครองตามอำเภอใจของผู้ใช้อำนาจปกครอง นิติรัฐเป็นการจำกัดอำนาจของรัฐโดยกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลทุกคนต้องเสมอภาคกัน โดยกฎหมาย ต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ ผู้ปกครองต้องอยู่ภายใต้

กฎหมาย และบุคคลจะต้องสามารถทราบล่วงหน้าว่ากฎหมายมุ่งประสงค์จะบังคับให้ตนทำ เพื่อที่จะได้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2553, หน้า 42-44) การใช้อำนาจของรัฐต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายการกระทำดังกล่าวจะช่วยปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งการใช้อำนาจของผู้ปกครองรัฐในนิติรัฐต้องเป็นการใช้อำนาจที่สอดคล้องกับความเป็นธรรมตามกฎหมาย (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2533, หน้า 62-64) หลักนิติรัฐจึงมีความสำคัญในการใช้เป็นหลักการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักนิติรัฐเป็นหลักที่ควบคุมการใช้อำนาจรัฐ แบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการเยียวยาแก้ไขความเสียหายอันเกิดจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการนอกขอบเขตแห่งกฎหมายแล้วไปกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (โกคิน พลกุล, 2540, หน้า 62-64)

การได้ศึกษาหลักนิติรัฐ จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ โดยเป็นแนวความคิดเพื่อจำกัดอำนาจของศาลทหารให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคู่ความทั้ง 2 ทั้งฝ่ายผู้ถูกระทบสิทธิและฝ่ายทหารที่ถูกดำเนินคดีอาญา การดำเนินวิธีพิจารณาความอาญาทหารต้องปฏิบัติตามที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งเป็นการประกันสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารด้วยเหตุนี้หลักนิติรัฐจึงมีความสำคัญต่อศึกษาวิจัยนำมาใช้วิเคราะห์กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เพื่อนำไปสู่แนวทางในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารการใช้อำนาจตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

2) หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

นิติธรรม หมายถึง ความชอบธรรมของกฎหมาย กระบวนการให้ความยุติธรรมจะต้องไปเป็นโดยถูกต้องบริสุทธิ์ ยุติธรรม ไม่มีอคติและไม่ใช้อำนาจไปในทางที่มิชอบ ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องสุจริต หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักในการปกครองประเทศ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 3 ว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” อันส่งผลให้ปรากฏคำว่า “หลักนิติธรรม” (The Rule of Law) ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรก กฎหมายที่มาปกครองมนุษย์ในหลักนิติธรรม ต้องเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอย่างเป็นธรรม มีความถูกต้องและความชอบธรรมไม่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ บังคับใช้อย่างเสมอภาคเท่าเทียม

การได้ศึกษาหลักนิติธรรม จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์ของวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิชัยนี้ เนื่องจากศาลทหารเป็นองค์กรตุลาการที่ใช้อำนาจตามกฎหมายที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารจึงต้องก่อให้เกิดความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติเป็นไปตามหลักนิติธรรม การปฏิบัติหน้าที่และดำเนินวิธีพิจารณาของศาลทหารต้องอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และบทบัญญัติกฎหมายที่มีความเป็นธรรม มีความเสมอภาค ใช้อำนาจโดยปราศจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับนั้นไม่ได้ เพื่อให้การใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานหรือองค์กรรัฐเป็นไปตามหลักนิติธรรม และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงได้แก่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพคู่ความในการพิจารณาคดีอาญาทหาร หลักนิติธรรมจึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่อผู้ใช้สิทธิทางศาลให้สามารถเข้าใจเข้าถึงขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมวิธีพิจารณาความอาญาทหารได้อย่างเป็นธรรม

3) หลักการแบ่งแยกอำนาจ

หลักการแบ่งแยกอำนาจ หมายถึง หลักการแบ่งแยกอำนาจ เพื่อมิให้อำนาจรวมอยู่ในบุคคลเดียวกันจนเกิดการใช้อำนาจโดยไม่มีกรคนและดุลกัน อันจะเป็นการเปิดช่องทางให้เกิดการใช้อำนาจโดยมิชอบได้ง่าย แนวคิดในการแบ่งแยกอำนาจนั้น ได้แบ่งอำนาจออกไปโดยหรือแบ่งองค์กรที่ใช้อำนาจออกไปโดยออกเป็นสามส่วน ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เพื่อเป็นหลักในการถ่วงดุลการใช้อำนาจ (Check and Balances) (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2555, หน้า 102-103) หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นแนวคิดในการต่อต้านการปกครองแบบเผด็จการด้วยโดยอำนาจตุลาการใช้อำนาจหน้าที่ดังกล่าว คือ ศาลมีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี จึงเป็นการควบคุมการใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารให้ต้องอยู่ในขอบเขตและมีการตรวจสอบทางกฎหมาย การฟ้องคดีต่อศาลในกรณีที่เห็นว่ามีการใช้อำนาจผิดกฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันสำหรับประชาชน ซึ่งศาลได้จัดตั้งความวัตถุประสงค์ตามความเหมาะสมตามความชำนาญเฉพาะด้านเพื่อให้มีอำนาจมีอำนาจพิจารณาคดีนั้น ๆ การได้ศึกษาหลักการแบ่งแยกอำนาจ จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์ของวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิชัยนี้ ใช้เป็นหลักเกณฑ์ของศาลทหารที่ต้องใช้พิจารณาคดีอย่างมีเหตุผลภายใต้กฎหมายกำหนดไว้ และเป็นหลักการถ่วงดุลการใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชาให้อยู่ในขอบเขตเพราะทำให้เกิดการตรวจสอบทางกฎหมายทำให้ทหารไม่สามารถกระทำการหรือผู้บังคับบัญชาสั่งการใช้ดุลพินิจลงโทษได้ตามใจชอบ โดยศาลทหารจะต้องตรวจสอบภายในขอบเขตของความถูกต้องทางกฎหมายเท่านั้น จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

4) หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค หมายถึง การเท่าเทียมกัน ไม่กระทำการใด ๆ ที่มีลักษณะการกีดกัน แบ่งแยก จำกัดสิทธิแก่บุคคลใด ๆ ที่ทำให้บุคคลนั้นไม่ได้รับโอกาสเท่าเทียมกันอย่างทีบุคคลนั้นจะได้รับซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติที่แตกต่างกันบนพื้นฐานเดียวกัน ความเสมอภาคจะต้องทั่วถึง ไม่คำนึงอายุ เพศ ศาสนา เป็นต้น ความเสมอภาคนั้นจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันและปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกันก็ดี การปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันก็ดี ย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาค และบุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตาม กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

การได้ศึกษาหลักความเสมอภาค จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์ของวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงวิธีพิจารณาความอาญาทหารไม่ได้ใช้บังคับเฉพาะแต่ทหารเท่านั้น แต่ใช้บังคับกับคู่ความที่มาใช้สิทธิทางศาลซึ่งอาจเป็นประชาชนอีกด้วย ทำให้จะต้องมีวิธีการจัดการให้คู่ความผู้ใช้สิทธิทางศาลรวมทั้งประชาชนทั่วไปได้รับการเข้าใจ เข้าถึงการอำนวยความสะดวกเบื้องต้นเหมือนกัน ดังเช่นคนที่มีความรู้ทางกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการอำนวยความสะดวกเสมอภาคกัน จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

5) หลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล คือ การจัดการ บริหาร ควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามครรลองธรรม นอกจากนี้ยังรวมถึง การบริหารจัดการที่ดี ให้การบริหารงานภาครัฐสอดคล้องกับความต้องการของสังคม (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2552, หน้า 9-23) หลักธรรมาภิบาล เป็นกลไกเครื่องมือ การบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อให้มีความชอบธรรมของกฎหมาย มีโครงสร้างที่มีเสถียรภาพ และกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน หลักธรรมาภิบาล นั้น ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 ซึ่งมีหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีประกอบด้วย 10 หลัก ได้แก่ หลักการตอบสนอง หลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ หลักความเสมอภาค หลักมุ่งเน้นจันทามติ หลักการตรวจสอบได้/มีภาระรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม และหลักนิติธรรม จึงนำไปสู่ผลลัพธ์ของการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาคกัน ด้วยเหตุนี้หลักธรรมาภิบาลจึงมีความสำคัญที่ต้องนำมาศึกษา เพื่อหาคำตอบที่เป็นความสำคัญต่อการสร้าง

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

6) หลักสิทธิมนุษยชน

หลักสิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด มิได้เกิดขึ้นจากการอนุญาตจากรัฐหรือจากบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะ (จรัญ โฆษณานันท์, 2528, หน้า 79-80) เป็นสิทธิที่ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ เสมอภาคและเท่าเทียมกัน ไม่มีบุคคลใดสามารถล่วงละเมิดความเป็นมนุษย์ได้ ต้องได้รับความคุ้มครอง ทั้งด้าน เชื้อชาติ แหล่งกำเนิด อายุ สีผิว เพศ ฐานะ ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.2542 นิยามความหมายของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้ว่า คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและบุคคลที่ได้รับการรับรอง หรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลกว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์นั้น การได้ศึกษาหลักสิทธิมนุษยชน จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์ของวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนต้องสามารถเข้าถึงกฎหมายได้อย่างเท่าเทียมกัน หลักการสิทธิมนุษยชน จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลนั้นต้องได้รับการคุ้มครอง

7) หลักความได้สัดส่วน

หลักความได้สัดส่วน หมายถึง การใช้ดุลพินิจที่ชอบด้วยกฎหมายจะต้องกระทำด้วยความจำเป็นและสมควร ไม่เป็นการจำกัดเสรีภาพประชาชนเกินสมควร และ การใช้ดุลพินิจจะต้องเป็นไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ให้อำนาจใช้ดุลพินิจ และมาตรการที่กำหนดของการใช้ดุลพินิจจะต้องเป็นไปด้วยเหมาะสม การใช้หลักความได้สัดส่วนในการควบคุมการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครอง ว่าเป็นการใช้ดุลพินิจที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่สุจริตหรือไม่ผู้ใช้อำนาจกระทำการใด ๆ ในทางปกครองที่กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของผู้อยู่ภายใต้อำนาจของตนอย่างสมเหตุผลพอเหมาะพอประมาณและเท่าที่จำเป็น ซึ่งเป็นหลักที่ศาลใช้ตรวจสอบความเหมาะสมของคำสั่ง พิจารณาระหว่างความเสียหายที่เกิดขึ้นปัจเจกชนกับประโยชน์ที่สังคมส่วนรวมจะได้รับนั้น ว่าสมดุลกันหรือไม่ หลักความได้สัดส่วนนี้จึงใช้ในการควบคุมการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองโดยหลักความได้สัดส่วนประกอบด้วยหลักเกณฑ์ที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักความเหมาะสม หลักความจำเป็น และหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ

การได้ศึกษาหลักความได้สัดส่วน จึงเป็นหลักที่นำมาใช้วิเคราะห์วิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้และเป็นการชี้ให้เห็นถึงการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาคดีในศาลทหารต้องเคารพต่อหลักความเหมาะสม หลักความจำเป็นและหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบและการใช้ดุลพินิจจะต้องเป็นไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย หลักความได้สัดส่วนจึงมีความสำคัญกับงานวิจัยในการวิเคราะห์อำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

1.2.2 สภาวะการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากการใช้วิธีพิจารณาความอาญา

การให้ความสำคัญกับการศึกษาสภาพสังคมตั้งแต่ยุคสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน ที่จากเดิมเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ทำให้เห็นถึงความเป็นมาศาลของประเทศไทยที่วิวัฒนาการมาเป็นศาล 4 ประเภท คือ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ และศาลทหาร การเข้าใจพัฒนาการที่มีความเหมือนและแตกต่างกันของศาลทหารและศาลพลเรือน รวมทั้งวิธีพิจารณาคดีของแต่ละศาลเป็นไปตามยุคสมัย เป็นการชี้ให้เห็นถึงวิวัฒนาการกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ที่จำเป็นต้องใช้ทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนโดยวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 การใช้วิธีพิจารณาความอาญาทหารในปัจจุบันนั้น มีปัญหาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไม่สอดคล้องกับสภาวะการณ์ในสังคมปัจจุบัน ทำให้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารไม่ได้กำหนดกระบวนการไว้โดยครบถ้วน ทำให้ต้องมีการอนุโลมให้นำกฎหมายอื่น ๆ มาใช้บังคับเท่าที่ใช้ได้ในหลายขั้นตอน จึงจะสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้ และส่งผลกระทบต่อการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและคู่ความในคดีในการเข้าถึงกฎหมาย และไม่สอดคล้องตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ดังนั้นการวิจัยจึงกำหนดเป็นประเด็นที่จะศึกษาและวิเคราะห์ถึงสภาวะการณ์และปัญหาของวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารของไทย โดยนำเอาลักษณะ โครงสร้าง และเนื้อหาของวิธีพิจารณาความอาญาทหารเพื่อนำมาวิเคราะห์และนำไปสู่แนวทางการพัฒนาวิธีพิจารณาความอาญาทหารแล้วสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่มีความเหมาะสม ซึ่งจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกให้กับคู่ความในคดีที่ขึ้นสู่ศาลทหาร

1.2.3 วิธีพิจารณาคดีของศาลทหารของศาลทหารต่างประเทศ

ศาลทหารต่างประเทศ การวิจัยได้ให้ความสำคัญกับศาลทหารต่างประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และศึกษาขั้นตอนกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในการใช้สิทธิทางศาลของศาลทหารต่างประเทศ ที่สะท้อนให้เห็นถึงการอำนวยความสะดวกในวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารประเทศอังกฤษ ตามพระราชบัญญัติกองทัพ ค.ศ.1996 (Armed Forces Act, 1996)

วิธีพิจารณาคดีของศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา ตามประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice (UCMJ)) และวิธีพิจารณาคดีศาลทหารของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หรือ สมพันธ์รัฐสวิส (Procédure Penale Militaire du 23 mars 1979) ซึ่งเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศ จากการศึกษาและวิเคราะห์วิธีพิจารณาความของศาลทหารต่างประเทศนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาวิธีพิจารณาความอาญาทหารแล้วจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบของวิธีพิจารณา ความอาญาทหาร

1.2.4 การจัดทำโครงสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

การที่จะทำให้ศาลทหาร มีกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่เหมาะสมและ อำนวยให้ความยุติธรรมให้ดียิ่งขึ้นไป การพัฒนาวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ประกอบด้วย กระบวนการก่อนพิจารณาคดี กระบวนการพิจารณาคดี และกระบวนการหลังพิจารณาคดี โดยมี ขั้นตอนในระหว่างการพิจารณาคดีที่สามารถนำไปปฏิบัติได้และสร้างความยุติธรรมให้แก่คู่กรณี อย่างเสมอภาคกัน

1.2.5 การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

เป็นการนำคำตอบที่ได้จากวิเคราะห์แนวคิด หลักการ ทฤษฎี กฎหมาย รูปแบบวิธี พิจารณาคดีของศาลทหารต่างประเทศ และแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ตามประเด็นศึกษาและ วิจัยดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้มาจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบเพื่อใช้กับการดำเนินกระบวนการพิจารณา ในศาลทหาร โดยกฎหมายต้นแบบที่จัดทำขึ้นนี้จะเป็กฎหมายต้นแบบที่ศาลทหารสามารถปรับ ใช้ได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิจัยแนวคิด ทฤษฎี และหลักการของระบบการพิจารณาคดีในศาลทหาร และวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ สภาวะการณ์แห่งปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดของการบังคับใช้ กฎหมายและผลกระทบของการดำเนินคดีโดยวิธีพิจารณาความอาญาทหารในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายไทย กฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ และกฎหมาย ต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกัับระบบการพิจารณาคดีในศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ใน ต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เพื่อหาโครงสร้างรูปแบบที่เหมาะสมของวิธีพิจารณาความ อาญาทหาร
5. เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

3. ขอบเขตของการวิจัย

กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ 3 ด้าน ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยกำหนดประเด็นเนื้อหาในการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนากฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร โดยมีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้

3.1.1 สถานการณ์ของศาลทหารของไทย

3.1.2 แนวคิด ทฤษฎี และหลักการ

- 1) แนวคิดระบบการพิจารณาคดี (Judicial System)
- 2) ทฤษฎีความยุติธรรม (Theory of Justice)
- 3) หลักนิติรัฐ (Legal State)
- 4) หลักนิติธรรม (Rule of Law)
- 5) หลักการแบ่งแยกอำนาจ (The Separation of Powers)
- 6) หลักความเสมอภาค (Principle of Equality)
- 7) หลักธรรมาภิบาล (Good Governance)
- 8) หลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights)
- 9) หลักความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality)

3.1.3 กฎหมายไทย

- 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560
- 2) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498
- 3) พระราชบัญญัติกฤษฎีกาศึกษา พ.ศ.2497
- 4) พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551
- 5) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477
- 6) ประมวลกฎหมายอาญาทหาร
- 7) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542
- 8) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559
- 9) แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561– 2580) (The 20-Year National Strategy) (2561-2580) ออกตามพระราชบัญญัติจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2560

3.1.4 กฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ

- 1) กฎบัตรสหประชาชาติ (Chart of The United Nations)
- 2) ปฏิญญาสากลว่าสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right)
- 3) อนุสัญญากรุงเจนีวา (Geneva Conventions)
- 4) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights– ICCPR)
- 5) กฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Charter of The Association of Southeast Asian Nations)
- 6) ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

3.1.5 กฎหมายต่างประเทศ

- 1) ประเทศสหรัฐอเมริกา
Uniform Code of Military Justice
- 2) ประเทศอังกฤษ
Armed Forces Act
- 3) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หรือ สมาพันธรัฐสวิส
Procedure Penale Militaire du 23 mars 1979

3.1.6 ประเด็นการวิเคราะห์

- 1) ความจำเป็นและความสำคัญของวิธีพิจารณาความอาญาทหาร
- 2) สภาพการณ์แห่งปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของวิธีพิจารณาความอาญาทหาร
- 3) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารของต่างประเทศ
- 4) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารของไทย
- 5) การพัฒนาเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารของไทย

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมายที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มตุลาการพระธรรมนูญ ได้แก่ หัวหน้าสำนักตุลาการศาลทหาร
- 2) กลุ่มอัยการทหาร ได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร อัยการทหาร
- 3) กลุ่มผู้สอบสวนคดี ได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ พนักงานสอบสวน
- 4) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนิติศาสตร์ ได้แก่ ทนายความ นักกฎหมาย

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา

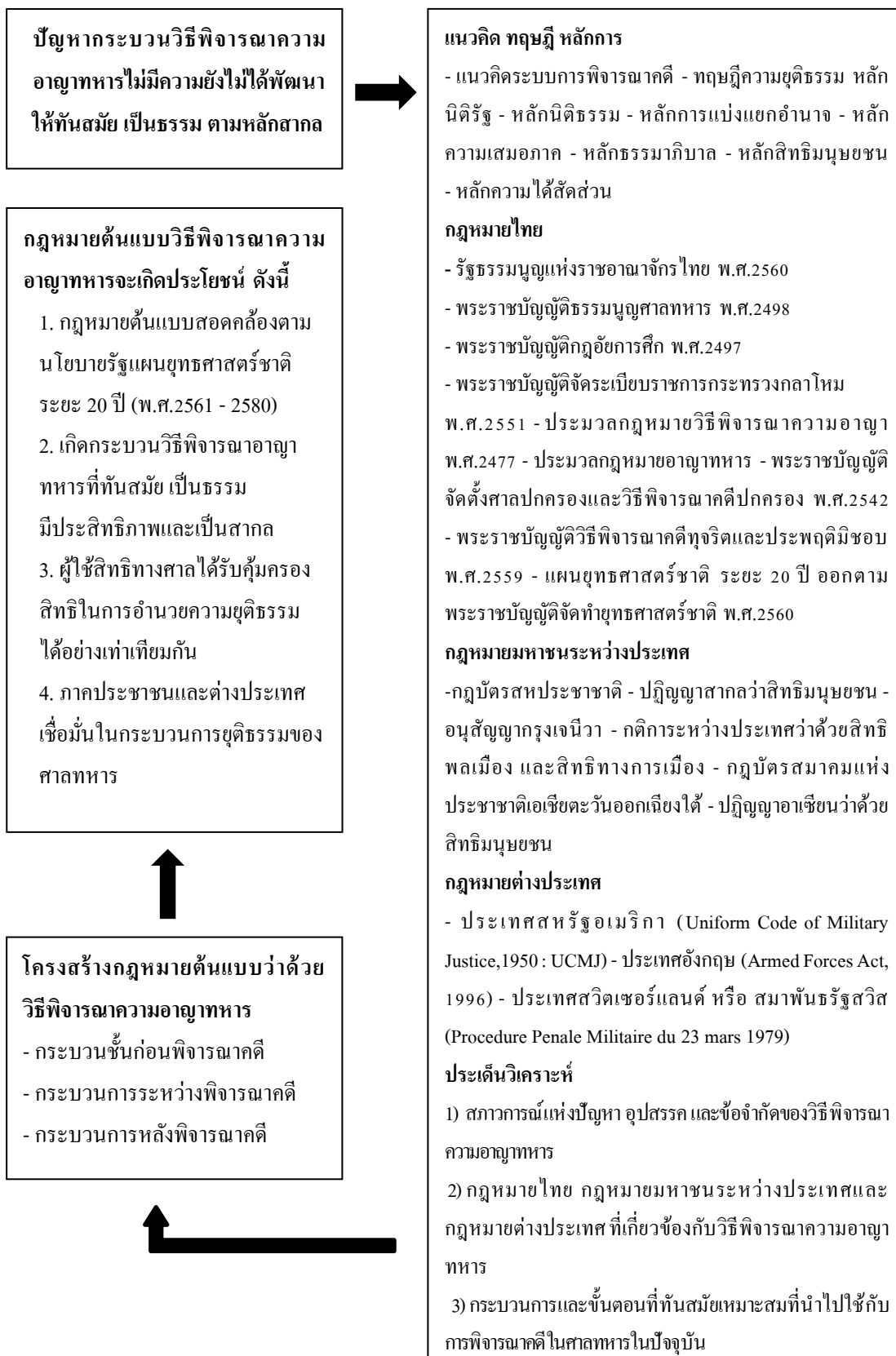
พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเทศไทย คือ กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

4. กรอบแนวคิดการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย

4.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ศาลทหารเป็นศาลที่ใช้อำนาจตุลาการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ แต่ก็ยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาเฉพาะของตนเองครบถ้วนดังเช่นศาลอื่นทำให้กระบวนการพิจารณาความต้องอนุโลมใช้วิธีพิจารณาความของศาลอื่นซึ่งมีความไม่เหมาะสมกับบริบทของคดีความที่เกิดขึ้นกับทหารไทย เนื่องจากไม่ได้กำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินคดีทางอาญาในศาลทหารไว้ครบถ้วน ทำให้ผู้ใช้สิทธิทางศาลไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาขั้นตอนกระบวนการพิจารณาความอาญาทหารได้จากกฎหมายสบัญญัติของศาลทหารเอง จึงมีความยุ่งยากต่อประชาชนในกระบวนการอำนวยความสะดวก การวิจัยจึงจะหาคำตอบด้วยการนำใช้แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวข้อง สภาวะการณ์ของศาลทหารของไทยมาวิเคราะห์ร่วมกับกฎหมายไทย กฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ และ กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้เพื่อให้ได้โครงสร้างของกฎหมาย ประกอบด้วย กระบวนการก่อนพิจารณาคดี กระบวนการระหว่างพิจารณาคดี กระบวนการหลังพิจารณาคดี คำตอบของวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารที่เหมาะสมต่อผู้ใช้สิทธิทางศาลซึ่งจะเป็นประโยชน์ทำให้วิธีพิจารณาความทหารที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ชาติสอดคล้องตามรัฐธรรมนูญ (ดูภาพประกอบที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย)

ภาพประกอบที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Theoretical framework)

4.2 สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis)

วิธีพิจารณาความอาญาทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นกฎหมายบัญญัติที่ใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารมียังความไม่เหมาะสมและยากต่อการที่ประชาชนจะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร โดยมีโครงสร้างของกฎหมายประกอบด้วยกระบวนการขึ้นก่อนพิจารณาคดีทั้งระบบก่อนการพิจารณาคดี การควบคุมตัว การแจ้งสิทธิ การแจ้งข้อหาขึ้นนายทหาร พระธรรมนูญ และการส่งสำนวนให้อัยการทหาร แบบคำฟ้อง กระบวนการระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งมีการพิจารณาคดี การสืบพยาน การพิพากษาหรือคำสั่ง และกระบวนการหลังพิจารณาคดี มีทั้งการอุทธรณ์และการฎีกา การบังคับตามคำพิพากษา เป็นต้น จะส่งผลต่อความชัดเจนในการอำนวยความยุติธรรมเพื่อรับรองสิทธิการดำเนินคดีในศาลทหารที่ทันสมัย เป็นธรรมและมีความเป็นสากล และเหมาะสมกับบริบทของบทบาททหารไทย

5. คำถามการวิจัย

1. แนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ที่ใช้ในการวิเคราะห์มีอะไรบ้าง
2. ปัญหาการใช้วิธีพิจารณาความอาญาทหารและผลกระทบต่อประเทศเป็นอย่างไร
3. ความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องมีวิธีพิจารณาความอาญาทหารในการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี เป็นอย่างไร
4. วิธีพิจารณาความอาญาทหารของไทย เป็นอย่างไร
5. วิธีพิจารณาความอาญาทหารของต่างประเทศ เป็นอย่างไร
6. วิธีพิจารณาความอาญาทหารของไทยที่เหมาะสม แบ่งเป็นกี่ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนประกอบด้วยอะไรบ้าง
7. การพิจารณาคดีศาลทหารควรใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบใด
8. กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร มีรูปแบบและโครงสร้างกฎหมายประกอบด้วยอะไรบ้าง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อได้กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารตามวัตถุประสงค์แล้ว ทำให้ได้หลักเกณฑ์ขั้นตอนและวิธีการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศาลทหารเอง ผลจากการทำวิจัยนี้คือจะได้ร่างกฎหมายต้นแบบของกระบวนการ

พิจารณาคดีอาญาในศาลทหารครบทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นร่างกฎหมายต้นแบบที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารเป็นวิธีการและขั้นตอนที่ครอบคลุมครบถ้วน อำนวยความยุติธรรมให้กับผู้เสียหายในคดีและคู่ความทุกฝ่าย ทั้งมีมาตรฐานตามสากลเมื่อเปรียบเทียบกับการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาโดยทั่วไป และเกิดความเชื่อมั่นเป็นที่ยอมรับในการดำเนินคดีในศาลทหาร

การมีกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร คาดว่าจะเป็นประโยชน์ ดังนี้

1) ประโยชน์ต่อประเทศชาติ

ทำให้มีการสร้างกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร สอดคล้องกับหลักกฎหมายมหาชนระหว่างประเทศซึ่งเป็นการสร้างหลักประกันแก่ผู้บุคคลผู้มาใช้สิทธิในศาลทหารไว้ในกฎหมายไทย เพื่อให้เกิดการยอมรับในระดับนานาชาติว่า ศาลทหารไทยที่มีการรับรองในกระบวนการยุติธรรมและการอำนวยความยุติธรรมในระดับมาตรฐานสากล

2) ประโยชน์ต่อศาลทหาร

ศาลทหาร ซึ่งมีวัตถุประสงค์พิจารณาพิพากษาคดีของทหารเพื่อให้เป็นแบบอย่างของกองทัพและเป็นการรักษาวินัยของกำลังพลในกองทัพที่เป็นความมั่นคงของประเทศ ได้รับการพัฒนาด้านกฎหมายให้เป็นไปตามบริบทของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมโลกปัจจุบัน โดยมีกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่ครอบคลุมครบถ้วนทั้งกระบวนการ ทำให้ส่งผลต่อความชัดเจนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี

3) ประโยชน์ต่อประชาชนและทหาร

ประชาชนและทหารที่เป็นคู่ความในคดี ซึ่งต้องเข้าสู่การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารได้รับการคุ้มครองในกระบวนการยุติธรรมทางทหารตามกฎหมายที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ การมีบทบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทหารไว้ครบถ้วน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในศาลทหาร รวมทั้งทหารและประชาชนสามารถเข้าถึง เข้าใจได้ง่าย ส่งผลให้ประชาชนให้การยอมรับในกระบวนการยุติธรรมทหาร

7. คำนิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะที่มีความหมายเฉพาะสำหรับการวิจัยเรื่องนี้ประกอบด้วย

กฎหมายต้นแบบ หมายความว่า กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร
ทหาร หมายความว่า ทหารและบุคคลอื่นที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16

โจทก์ หมายความว่า อัยการทหารที่ฟ้องคดีต่อศาลทหาร หรือ ทหารที่ฟ้องคดีต่อศาลทหาร

จำเลย หมายความว่า ทหาร หรือบุคคลที่กระทำความผิด และอยู่ในอำนาจศาลทหาร

คดีอาญา หมายความว่า คดีอาญาตามกฎหมายอาญาทหาร คดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาหรือ กฎหมายอื่นที่ความผิดทางอาญา เช่น กฎหมายป่าไม้ กฎหมายยาเสพติด กฎหมายคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นต้น

ตุลาการศาลทหารสมทบ หมายความว่า บุคคลทำหน้าที่เป็นตุลาการทหารร่วมตัดสินคดีความกับตุลาการพระธรรมนูญ อาจมีชั้นยศหรือมาจากบุคคลภายนอกก็ได้ และมีความรู้ด้านกฎหมาย หรือมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านอื่นเฉพาะไปตามประเภทคดี

ตุลาการศาลทหาร หมายความว่า นายทหารทำหน้าที่เป็นตุลาการทหารร่วมตัดสินคดีความกับตุลาการพระธรรมนูญ มักมีชั้นยศมากกว่าจำเลย เสมือนเป็นตัวแทนจากผู้บังคับบัญชาทหาร และอาจมีความรู้ด้านกฎหมายหรือไม่มีความรู้ด้านกฎหมายก็ได้

ตุลาการพระธรรมนูญ หมายความว่า นายทหารที่มีความรู้ด้านกฎหมาย จบนิติศาสตร์ และเป็นสมาชิกเนติบัณฑิต ทำหน้าที่ตัดสินคดีอาญาของทหารที่ศาลทหาร

ศาลพลเรือน หมายความว่า ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง

ศาลทหาร หมายความว่า ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลประจำหน่วยทหาร ศาลทหารกลาง ศาลทหารสูงสุด

ศาลทหารในเวลาปกติ หมายความว่า ศาลทหารในเวลาสถานการณ์บ้านเมืองสงบสุข

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ หมายความว่า ในช่วงสถานการณ์บ้านเมืองไม่สงบสุข หรือมีภาวะสงคราม ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกประกาศให้ศาลทหารในเวลาปกติมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใด ๆ หรือบุคคลใด ๆ ก็ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีตามประกาศหรือคำสั่งตามที่ได้ประกาศนั้นด้วย และรวมถึงส่งผลให้คดีต้องห้ามอุทธรณ์ฎีกา

ศาลเฉพาะกิจ หมายความว่า ศาลทหารที่ตั้งขึ้นมาเป็นการเฉพาะชั่วคราวเพื่อพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้แก่ ศาลประจำหน่วยทหาร

ลักษณะคดีของศาลทหาร หมายความว่า ลักษณะคดีของศาลทหารที่มีความเฉพาะเกี่ยวข้องกับวินัยทหารด้วย ซึ่งแตกต่างจากลักษณะคดีของศาลพลเรือน

การอำนวยความสะดวกยุทธธรรม หมายความว่า การทำให้เข้าถึงสิทธิที่ควรได้รับอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบทนี้เพื่อที่จะทำการศึกษาและวิจัย ถึงทฤษฎี แนวคิด หลักการ กฎหมายและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สภาพการณ์ของศาลทหารของไทย
2. หลักการ แนวคิด และทฤษฎี
3. กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร
4. กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร
5. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาทหารในศาลทหาร

ศาลทหารเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเพื่อวินิจฉัยตัดสินคดี ผู้กระทำความผิดที่อยู่ในอำนาจศาลทหารและกระทำความผิดในคดีอาญาทหาร และกฎหมายอื่น ที่มีโทษทางอาญา ศาลทหารจึงมีลักษณะทั้งในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแตกต่างจากศาลอื่น ๆ รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารเป็นของตนเอง โดยเฉพาะ เช่น ตุลาการทหาร อัยการทหาร ทนายทหาร จำศาลทหาร นายทหาร พระธรรมนูญ จึงมีความจำเป็นต้องทราบถึงประวัติความเป็นมาของศาลทหาร ระบบศาลทหาร ขบวนการพิจารณาตัดสินคดีของศาลทหารซึ่งในการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อจัดทำกฎต้นแบบ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เพื่อให้เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่เหมาะสมกับกระบวนการ ยุติธรรมของศาลทหาร สอดคล้องกับสภาพการณ์ต่อการให้อำนวยความยุติธรรม ในการเข้ากฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ให้ทันสมัยเป็นธรรมและเป็นสากลในปัจจุบัน โดยมีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สภาพการณ์ของศาลทหารของไทย

ภารกิจของกระทรวงกลาโหม คือการป้องกันประเทศให้มีความมั่นคงและระงับภัยคุกคามต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นตามภารกิจของกระทรวงกลาโหมจึงจำเป็นต้องมีอาวุธยุทโธปกรณ์และกองกำลังทหาร เพื่อให้สามารถปฏิบัติการเหล่านั้นให้ลุล่วงไปได้ อีกทั้งต้องให้การปกครองบังคับบัญชาของกำลังทหารตามสายการบังคับบัญชาทางทหาร

จึงทำให้มีการแบ่งชั้นยศ เกิดหน้าที่ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชามีหน้าที่ต้องมีความเข้าใจอย่างทองแท้ในมาตรการการปฏิบัติ โดยจะต้องปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในหมู่ทหาร การปฏิบัติกรทางทหารในการปกครองผลปกป้องผลประโยชน์ของชาติและการเตรียมพร้อมเมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องใช้กำลังทหารเข้าร่วมสงครามใช้ยุทธโศปกรณ์สิ่งต่างเหล่านี้ต้องการการฝึกฝนระเบียบวินัยที่ดีและความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของกำลังพลที่แตกต่างจากพลเรือน ส่วนผู้บังคับบัญชามีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชารวมถึงดูแลรับผิดชอบถึงความเป็นอยู่และสุขภาพอนามัยของผู้ใต้บังคับบัญชาเพราะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การฝึกหรือภารกิจของผู้ใต้บังคับบัญชามีประสิทธิภาพดี มีระเบียบวินัยที่ดี ปฏิบัติราชการให้ลุล่วงวัตถุประสงค์ทั้งการฝึกและด้านการรบของผู้ใต้บังคับบัญชาดีตามไปด้วย เรียกได้ว่าเป็นการเสริมสร้างขวัญกำลังใจของทหาร และหากผู้ใต้บังคับบัญชาคือขัดแย้งไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งอาจทำให้ส่งผลต่อภารกิจและอาจเป็นเยี่ยงอย่างกระทบต่อปกครองบังคับบัญชาของกำลังทหารได้ ผู้บังคับบัญชาย่อมมีอำนาจที่จะลงทัณฑ์ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ แนวคิดดังกล่าว ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งอำนาจในการกำกับดูแลวินัยของทหารนั้น คือ หลักเอกภาพการบังคับบัญชา อย่างไรก็ตามในกรณีที่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้กระทำผิดตามที่ผู้บังคับบัญชาได้วางหลักเกณฑ์ไว้ ผู้บังคับบัญชาย่อมมีอำนาจโดยชอบที่จะดำเนินการลงทัณฑ์ แต่หากการกระทำ ความผิดนั้นมีระดับความร้ายแรงเกินกว่าอำนาจของผู้บังคับบัญชาจะใช้อำนาจลงทัณฑ์ได้ หรือเรียกได้ว่าบุคคลนั้นดำรงวินัยไม่เหมาะสมและการกระทำผิดดังกล่าวเป็นความผิดที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ด้วย ก็ต้องเสนอเรื่องให้องค์กรศาลทหารเป็นผู้พิจารณาพิพากษาความผิดนั้น ดังนั้นศาลทหารจึงเป็นหลักประกันสิทธิในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยไม่ขัดต่อหลักเอกภาพในการบังคับบัญชานั้นเอง

ศาลทหารจัดตั้งขึ้นสำหรับพิจารณาพิพากษาบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร โดยมีวัตถุประสงค์ให้ทหารเป็นบุคคลมีความเชี่ยวชาญทางการรบและยังเป็นผู้มีคุณธรรม เชื่อฟังคำสั่งและอยู่ในระเบียบวินัย ยิ่งกว่าประชาชนทั่วไปและการปกครองบังคับบัญชาทหารจะมีวิธีการปกครองโดยสายการบังคับบัญชาทางทหารจะมีการแบ่งชั้นยศเพื่อประโยชน์ในการปกครองให้ปฏิบัติราชการให้บรรลุประสงค์ของทางราชการ และให้กฎหมายทหาร คือ ความสำคัญพื้นฐานในการบำรุงรักษาให้ทหารมีขวัญและกำลังใจว่าจะได้รับหลักประกันสิทธิในการบังคับใช้กฎหมายพิจารณาพิพากษาความผิดของตนอย่างเป็นธรรม อีกทั้งการปฏิบัติกรทางทหารในการปกครองผลปกป้องผลประโยชน์ของชาติและการเตรียมพร้อมเมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องใช้กำลังทหารเข้าร่วมสงครามใช้ยุทธโศปกรณ์สิ่งต่างเหล่านี้ต้องการการฝึกฝนระเบียบวินัย ซึ่งสิ่งที่จะเป็น

เครื่องมือของผู้บังคับบัญชาทหารให้ทหารดำรงซึ่งระเบียบวินัยได้ หรือเครื่องมือทางกระบวนการ ยุติธรรมทหาร คือ ศาลทหารนั่นเอง

1.1 ศาลทหารในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทยศาลทหารมีมาตั้งแต่สมัยโบราณและมีวิวัฒนาการตามยุคสมัย เรื่อยมา แนวคิดการจัดตั้งศาลทหารคือ เป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสะดวกในการปกครองบังคับบัญชา เหมือนกับศาลทหารในต่างประเทศ โดยศาลทหารถือเป็นเครื่องมือของผู้บังคับบัญชาทหาร ทำให้อยู่ในกรอบวินัยเพื่อให้กองทัพสามารถปกครองและใช้กลไกปฏิบัติทางทหาร ได้มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลดีต่อความเข้มแข็งของประเทศชาติ อีกทั้งในการป้องกันประเทศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมและฝึกทักษะการใช้อาวุธสงคราม ในการปฏิบัติหน้าที่ หากไม่มีระเบียบวินัยที่ดีให้ทหารเชื่อฟังและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดแล้ว ทหารก็จะมีสภาพเช่นพลเรือนที่มีอิสระแต่มีอาวุธไว้ในครอบครองและสามารถเข้าถึงอาวุธ มีการฝึกใช้อาวุธสงคราม ได้ง่ายไม่ต่างจากกองโจรที่มีอาวุธ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้มีบทบัญญัติกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลทหารมาโดยตลอดโดยได้กำหนดให้ศาลทหารมีอำนาจ พิหารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

1.2 ระบบศาลทหารของไทย

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้กำหนดให้ศาลทหารอยู่ในสังกัด กระทรวงกลาโหม และโครงสร้างของศาลทหารไทย แบ่งเป็นสามลักษณะ คือ\

1) ศาลทหารในเวลาปกติ

แบ่งออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด

(1) ศาลทหารชั้นต้น เทียบได้กับศาลชั้นต้นของศาลยุติธรรม

- ศาลจังหวัดทหาร เทียบได้กับ ศาลแขวงของศาลยุติธรรม
- ศาลมณฑลทหาร เทียบได้กับ ศาลจังหวัดของศาลยุติธรรม
- ศาลทหารกรุงเทพ เทียบได้กับ ศาลอาญาของศาลยุติธรรม มีอำนาจ

พิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลทหารชั้นต้นประเภทอื่น ๆ

- ศาลประจำหน่วยทหาร มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากศาลยุติธรรม

โดยจัดตั้งขึ้นต่อเมื่อมีหน่วยทหารปฏิบัติหน้าที่อยู่นอกราชอาณาจักร หรือกำลังเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่นอกราชอาณาจักร และมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน

(2) ศาลทหารกลาง เทียบได้กับ ศาลอุทธรณ์

(3) ศาลทหารสูงสุด เทียบได้กับ ศาลฎีกา

2) ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

ในเวลาไม่ปกติ คือ ศาลทหารช่วงเวลาบ้านเมืองไม่สงบหรือในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม ศาลทหารที่มีอยู่ในเวลาปกติ ต่อมาขณะในระหว่างที่เกิดสถานการณ์นั้น ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก หรือ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารที่มีอยู่ในเวลาปกติกลายเป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใด ๆ อีก ก็จะทำให้ศาลทหารนั้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย

3) ศาลอาญาศึก

จัดตั้งขึ้นเมื่อหน่วยทหารหรือเรือรบไปตั้งอยู่ในยุทธบริเวณ โดยศาลอาญาศึกมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เกิดขึ้นเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยทหารที่ตั้งศาลอาญาศึก และศาลอาญาศึกนี้สามารถพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่บุคคลพลเรือนซึ่งไม่ใช่บุคคลในอำนาจศาลทหารได้กระทำลงในยุทธบริเวณด้วย

1.3 การดำเนินคดีในศาลทหาร

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าคดีและผู้กระทำความผิดนั้นอยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารหรือไม่ มีองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร และพื้นที่ที่อยู่ในเขตอำนาจ ดังนี้

1) เขตอำนาจเหนือคดี

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13 และมาตรา 14 บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของศาลทหารไว้ และคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารไว้ดังนี้ มาตรา 13 “ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญาในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะที่กระทำความผิด และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง”

มาตรา 14 คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารไว้ ดังนี้

(1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดด้วยกัน

(2) คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน

(3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชน

(4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

ดังนั้น ศาลทหารจึงมีอำนาจพิจารณาคดีกฎหมายทหาร กฎหมายอื่นที่มีโทษในทางอาญา รวมถึงความผิดอาญาตามบัญชีต่อท้ายกฎอัยการศึก ในกรณีมีการประกาศใช้กฎอัยการศึก และรวมถึงการประกาศให้คดีบางประเภทอยู่ในอำนาจของศาลทหารด้วย

2) เขตอำนาจเหนือบุคคล

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 กำหนดประเภทบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไว้ ดังนี้

(1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ เช่น นายทหารประจำการ นอกประจำการ นอกกอง กองหนุนและนายทหารพิเศษ ฯลฯ นายทหารประจำการ คือบุคคลที่รับราชการ และยังคงรับราชการอยู่ในกระทรวงกลาโหม

(2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการที่ตกอยู่ในอำนาจศาลทหารนี้ เฉพาะกระทำผิดตามที่ประมวลกฎหมายอาญาทหารบัญญัติไว้เท่านั้น เนื่องจากทหารต้องรับใช้ชาติอยู่เสมอจนกว่ากฎหมายจะบัญญัติให้พ้นไปจากการเรียกตัวให้เข้ามารับใช้ประเทศชาติ ดังนั้นถึงแม้จะลาออกไปแล้ว ก็ยังผูกพันต่อความเป็นทหารเสมอ ดังเช่นทหารนอกประจำการอาจมีหน้าที่ต้องเข้ารับราชการตามกฎหมายทหาร คืออาจถูกเรียกระดมพลได้ ถ้าขัดคำสั่งในการเรียกระดมพล นายทหารผู้นั้นก็ตกอยู่ในอำนาจของศาลทหารทันทีหมายเหตุ ทหารนอกประจำการรวมถึงทหารที่เกษียณอายุ นายทหารรักษาดินแดนที่ปลดกองหนุนแล้ว หรือ นายทหารพิเศษที่ได้ยศเลย ๆ และไม่ได้รับราชการประจำ

(3) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร ได้แก่

นายดาบ จนถึงสิบตรี ส่วนพลทหารประจำการแยกออกได้เป็นสองพวกคือพวกหนึ่งเป็นทหารเกณฑ์เรียกว่าพลทหารกองประจำการ ส่วนอีกพวกหนึ่งเรียกว่าประจำการ คือพวกที่รับราชการทหารในฐานะข้าราชการ ของกระทรวงกลาโหมนั่นเอง พลทหารประจำการ ได้แก่ พลสารวัตร หรือที่อยู่ในกรมมหาดเล็ก รักษาพระองค์ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นพลทหาร พลทหารจึงมี 2 ประเภท บุคคลที่เข้ารับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร บุคคลประเภทนี้ได้แก่ผู้ที่ถูกปลดกองหนุนไปแล้ว ซึ่งต้องกลับเข้ารับราชการทหารอีกเมื่อถึงคราวจำเป็น ในการเรียกระดมพลเข้ามาก็ดี บุคคลพวกนี้ไม่มีฐานะเป็นกองประจำการ เป็นแต่เรียกมาเพื่อรับราชการตามกฎหมายรับราชการทหาร เมื่อทำผิดก็ต้องอยู่ในอำนาจศาลทหารเช่นกัน

(4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามที่ได้บัญญัติไว้ในข้อบังคับของกระทรวงกลาโหมได้แก่นักเรียน จ.ป.ร. นายเรือ นายเรืออากาศ นักเรียนแผนกทหาร นักเรียนนายสิบ จำ จำอากาศ ล้วนแต่อยู่ในอำนาจของศาลทหารทั้งสิ้น ยกเว้นนักเรียนทหารที่อยู่ในการพิจารณาพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

(5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร

บุคคลดังกล่าว คือ ชายไทยซึ่งมีอายุครบขึ้นทะเบียนทหาร และได้ขึ้นทะเบียนทหารแล้ว แต่ยังมีได้ขึ้นทะเบียนกองประจำการ (คัดเลือกทหารแล้ว เวลาคัดเลือกจะมีเจ้าหน้าที่ทหารของหน่วยต่าง ๆ ไปคอยรับตัวอยู่ บุคคลประเภทนี้ถือว่าอยู่ในอำนาจของศาลทหารทันทีที่ถูกคัดเลือกตัวได้แล้ว แม้จะยังไม่ขึ้นทะเบียนประจำการก็ตาม หากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้แล้วเช่นกรณีที่เกิดปัญหาเรื่องสถานที่ ที่ต้องแบ่งออกเป็นผลัด เมื่อรับตัวไปแล้วออกไปแล้วออกใบนัดให้เข้ากองภายหลังการตรวจเลือก ก็ถือว่าอยู่ในอำนาจของศาลทหารนับตั้งแต่ได้รับตัวไว้แล้วเป็นต้นไป

(6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักผ่อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

กระทรวงกลาโหมมีบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในสังกัดเป็นจำนวนมาก มีทั้งข้าราชการพลเรือน ทหาร และคนงานอื่น ๆ มากมายบุคคลเช่นนี้ในเวลาปกติ ถือว่าเป็นพวกข้าราชการพลเรือนและคนงาน แต่ในเวลาสงคราม อาจมีการย้ายสังกัดเข้ามาช่วยการสงคราม เช่น ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ปกครอง ตำรวจ และข้าราชการอื่น ๆ ในระหว่างที่บุคคลเหล่านี้เข้ามาสังกัด ก็อยู่ในอำนาจของศาลทหารที่จะพิจารณาได้ ในเมื่อทำผิดกฎหมายทหาร หรือในหน่วยทหาร ฯลฯ บุคคลพลเรือนประเภทนี้แยกออกได้เป็น 2 กรณี คือ ประการแรก ทำผิดเกี่ยวกับหน้าที่ราชการทหาร ไม่ว่าจะทำผิด ณ ที่ใด ก็อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ประการที่สอง กรณีกระทำผิดอย่างอื่น หากความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตทหารหรือยานพาหนะ ทหารก็อยู่ในอำนาจศาลทหาร หากความผิดเกิดภายนอกสถานที่ดังกล่าวนี้ก็อยู่ในอำนาจของศาลพลเรือน

(7) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร โดยชอบด้วยกฎหมาย

กรณีนี้ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมายว่ากฎหมายให้อำนาจขังไว้ทำใด เช่น กรณีคอมมิวนิสต์และในเวลาสงคราม หรือเวลาประกาศกฎอัยการศึก เมื่อทหารออกคำสั่งบังคับออกมาแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็สามารถควบคุมได้โดยชอบด้วยกฎหมายถ้าหากเจ้าหน้าที่ควบคุม

โดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ถ้าผู้ต้องขังหรือถูกควบคุมทำผิดระหว่างถูกควบคุมก็ต้องตกอยู่ในอำนาจของศาลทหาร

(8) เซลยศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

กรณีนี้ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมายว่ากฎหมายให้อำนาจขังไว้เท่าใด เช่น กรณีคอมมิวนิสต์และในเวลาสงคราม หรือเวลาประกาศกฎอัยการศึก เมื่อทหารออกคำสั่งบังคับออกมาแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็สามารถควบคุมได้โดยชอบด้วยกฎหมายถ้าหากเจ้าหน้าที่ควบคุมโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ถ้าผู้ต้องขังหรือถูกควบคุมทำผิดระหว่างถูกควบคุมก็ต้องตกอยู่ในอำนาจของศาลทหาร

ฉะนั้นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- เกี่ยวกับฐานะหรือประเภทของบุคคลตามกฎหมาย ที่ได้บัญญัติไว้ว่าบุคคลเช่นใดต้องอยู่ในอำนาจศาลทหารเมื่อกระทำผิด

- เกี่ยวกับการทำผิดในลักษณะความผิดที่ได้กระทำขึ้น อันได้แก่ ทำผิดต่อหน้าที่ราชการ หรือทำผิดในหน่วยทหาร การละเมิดอำนาจศาล ฯลฯ หรือตามที่ธรรมนูญศาลทหารได้กำหนดไว้ให้อยู่ในอำนาจได้

3) เขตอำนาจเหนือพื้นที่

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 8 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ทุกจังหวัดทหารให้มีศาลจังหวัดทหารศาลหนึ่ง เว้นแต่จังหวัดทหารที่ตั้งกองบัญชาการมณฑลทหาร และทุกมณฑลทหารให้มีศาลมณฑลทหารศาลหนึ่ง เว้นแต่มณฑลทหารที่ตั้งศาลทหารกรุงเทพ” ประกอบกับมาตรา 17 ศาลทหารชั้นต้นมีเขตอำนาจ ดังนี้

(1) ศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหารมีเขตอำนาจตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา

(2) ศาลทหารกรุงเทพ มีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ แต่โดยปกติถ้าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหาร ก็ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารท้องถิ่นนั้น

(3) ศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจเหนือบุคคลที่สังกัดหน่วยทหารนั้น โดยไม่จำกัดพื้นที่

การได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการณ์ของศาลทหารของไทย จึงเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ใช้ในการพิจารณาคดีในศาลทหาร โครงสร้างของศาลทหารไทย บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และเขตอำนาจของศาลทหาร จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

2. หลักการ แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดระบบการพิจารณาคดี

ระบบของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ระบบการดำเนินคดีอาญามี 2 ระบบ คือ

- 1) การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System)
- 2) การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน (Private Prosecution) เป็นการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิม เป็นการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเอง มีลักษณะคล้ายกับการดำเนินคดีแพ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นการดำเนินคดีอาญาแบบที่มีคู่ความ

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) เป็นการดำเนินคดีอาญาที่ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้รับผิดชอบและมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นการดำเนินคดีอาญาที่เกิดเคียงข้างการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน ประชาชนทุกคนมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ ไม่คำนึงว่าผู้ฟ้องจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่จึงมีคู่ความในลักษณะของการต่อสู้ มีการสืบพยานเป็นไปในรูปแบบ “การถามค้าน” (Cross Examination) ซึ่งสอดคล้องกับ “หลักการต่อรองคำรับสารภาพ” (Plea Bargaining) แนวความคิดเรื่องความรับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นของประชาชนนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในศาลพลเรือน โดยที่หลักเกณฑ์ในภาคสี่ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ประการแรก บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องสิทธิของผู้เสียหายซึ่งมีสิทธิฟ้องคดี มีหลักดังนี้

มาตรา 3 บุคคลดังระบุไว้ใน มาตรา 4 มาตรา 5 และ มาตรา 6 มีอำนาจจัดการต่อไปให้ผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ใน มาตรา นั้น ๆ

- (1) ร้องทุกข์
- (2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
- (3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (4) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (5) ขอมความในคดีความผิดส่วนตัว

มาตรา 4 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิ ฟ้องคดีได้เองโดยมิต้องได้รับอนุญาตของสามีก่อนภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 5 (2) สามีมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

- (1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่ง ได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล
- (2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิด อาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะ จัดการเองได้
- (3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิด ซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

มาตรา 6 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์ เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตาม ที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทนห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

ประการที่สอง บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยที่ใช้พิจารณาพิพากษาคดีในศาลพลเรือน มีหลักดังนี้

มาตรา 172 ทวิ ภายหลังจากที่ศาลได้ดำเนินการตาม มาตรา 172 วรรค 2 แล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การดำเนินการ พิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับ หลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี จะมีโทษปรับ ด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อจำเลยมีทนาย และจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและการ สืบพยาน

(2) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลพอใจตามคำแถลงของ โจทก์ว่าการพิจารณา และการสืบพยานตามที่โจทก์ขอให้กระทำไม่เกี่ยวแก่จำเลยคนใดศาลจะพิจารณาและสืบพยานลับ หลังจำเลยคน นั้นก็ได้

(3) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลเห็นสมควรจะพิจารณา และสืบพยานจำเลยคนหนึ่ง ๆ ลับหลังจำเลยคนอื่นก็ได้

ในคดีที่ศาลพิจารณาและสืบพยานตาม (2) หรือ (3) ลับหลัง จำเลยคนใด ไม่ว่าจะกรณีจะเป็นประการใด ห้ามมิให้ศาลรับฟังการ พิจารณาและการสืบพยานที่กระทำลับหลังนั้นเป็นผลเสียหายแก่ จำเลยคนนั้น

ประการที่สาม บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการนำบทกฎหมายมาปรับใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลพลเรือน มีหลักดังนี้

มาตรา 43 คดีลักทรัพย์ วิวังราว ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก น้อ โกง ยักยอก หรือรับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดนั้น เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย

มาตรา 44 การเรียกทรัพย์สินหรือราคาคืนตามมาตราก่อน พนักงานอัยการจะขอรวมไปกับคดีอาญาหรือจะยื่นคำร้องในระยะเวลาใดระหว่างที่คดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นก็ได้

คำพิพากษาในส่วนเรียกทรัพย์สินหรือราคาให้รวมเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาในคดีอาญา

มาตรา 44/1 ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกายชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้ คำร้องดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อง หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีคำขอประการอื่นที่มีใช้คำขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการทำความผิดของจำเลยในคดีอาญามีได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา ๔๓ แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้

ประการที่สี่ บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการนำบทกฎหมายมาปรับใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลพลเรือน มีหลักดังนี้

มาตรา 15 วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้

จะเห็นได้ว่าผู้เสียหายมีอำนาจในการฟ้องคดีและดำเนินคดีอาญา ผู้ที่มีใช้ผู้เสียหาย ตามกฎหมายมีอำนาจเพียงเป็นผู้บอกกล่าวให้เจ้าพนักงานของรัฐทราบความผิดอาญาที่เกิดขึ้น โดย

“คำกล่าวโทษ” ผู้เสียหายและผู้กล่าวโทษรวมเรียกว่า “ผู้กล่าวหา” แนวทางวินิจฉัย เรื่องผู้เสียหายในทางดำราของไทยเราในปัจจุบันมีสองแนวทาง คือ ผู้เสียหายโดยนิตินัย คือ (1) มีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น (2) บุคคลนั้นได้รับความเสียหายเนื่องจากกระทำผิดนั้น และ (3) บุคคลนั้นต้องเสียหายโดยนิตินัย แนวทางที่สอง ผู้เสียหายโดยพิจารณาจากคุณธรรมทาง กฎหมายจากนิยามความหมาย มาตรา 2 (4) “ผู้เสียหาย” หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง ดังนั้น “ผู้เสียหาย” ตามนิยามต้องเป็นการพิจารณาที่ “ความเสียหาย” ซึ่ง “ความเสียหาย” คือ การที่ “คุณธรรมทางกฎหมาย” ถูกล่วงละเมิดตัวอย่าง จำเลย พาผู้เสียหายอายุ 14 ปีเศษไปร่วมหลับนอน โดยบิดามารดาของผู้เสียหายไม่ทราบ เป็นการกระทำ อันละเมิดต่ออำนาจปกครองอำนาจดำเนินคดีของผู้เสียหาย ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญา

ดังนี้ 1) การฟ้องคดี ตามมาตรา 28 2) การเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ ตามมาตรา 30 ข้อจำกัดในอำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายตามกฎหมายต่าง ๆ ได้แก่ การฟ้อง บุพการี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1562 การฟ้องขอให้กักกัน ตามประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 43 การเปรียบเทียบคดีตามมาตรา 37 (1)

อำนาจในการจัดการแทนผู้เสียหายมี 3 กรณีคือ เนื่องจากความยินยอม เนื่องจาก อำนาจของกฎหมายและ เนื่องจากคำสั่งศาล สามัญกริยา หมายถึง สามัญกริยาที่ชอบด้วยกฎหมาย สามัญ จะฟ้องคดีแทนกริยากระทำได้เมื่อกริยานุญาตโดยชัดแจ้งเท่านั้น บิดามารดาตามมาตรา 5 (1) ต้องเป็นบิดามารดาที่ชอบด้วยกฎหมาย กรณีตามมาตรา 5 (2) บุพการีหรือผู้สืบสันดานตามมาตรา 5 (2) หมายถึงบุพการีหรือผู้สืบสันดานตามความเป็นจริง ในการตั้งผู้แทนเฉพาะคดี ญาติหรือผู้ที่มี ประโยชน์เกี่ยวข้องเป็นผู้ร้องขอ แต่ศาลอาจตั้งบุคคลอื่นได้เมื่อผู้นั้นยินยอม กรณีไม่มีบุคคลใด เป็นผู้แทน กฎหมายให้ศาลมีอำนาจตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้ และผลตาม กฎหมายถ้าศาลตั้งบุคคลใดแล้ว ผู้หนึ่งผู้ใดจะร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ไม่ได้และกรณีการมอบ อำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา ในเรื่องนี้เดิมศาลฎีกาเห็นว่า การมอบอำนาจให้จัดการแทน ในคดีอาญาทำไม่ได้ เพราะไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจไว้ ปัจจุบัน ศาลฎีกากลับหลักเดิมเห็นว่า ผู้เสียหายมอบอำนาจให้ผู้อื่นจัดการแทนในคดีอาญาได้ เพราะไม่มี กฎหมายห้าม

จากหลักดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าแนวคิดระบบการพิจารณาคดี หมายถึง วิธีการของศาลที่ใช้ค้นหาความจริงและหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ แนวคิดของระบบการดำเนินคดีอาญาจึงแบ่งออกเป็นสองระบบ คือ ระบบแรกคือระบบกล่าวหา เป็นระบบการพิจารณาคดีมาจากกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ โดยให้นำพยานหลักฐานที่รวบรวมมานำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาล โจทก์จะต้องนำเสนอพยานหลักฐานพิสูจน์ให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริง ส่วนจำเลยต้องนำเสนอพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ส่วนศาลหรือผู้พิพากษาจะมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดี และระบบที่สอง คือ ระบบไต่สวน เป็นระบบการพิจารณาคดีที่ใช้ในกลุ่มประเทศแถบภาคพื้นยุโรปที่เป็นระบบประมวลกฎหมาย ที่ถือว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐ รัฐจะต้องรับผิดชอบในการค้นหาและรวบรวมพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจริง โดยจะมีผู้ไต่สวนเป็นผู้พิพากษามีหน้าที่ค้นหาความจริงเพื่อให้ได้ซึ่งหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดก่อนพิพากษาคัดสินคดี ทำให้ยอมเป็นผลดีในการทำความจริงให้ปรากฏ

การได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับระบบพิจารณาคดี จึงเป็นหลักที่นำมาใช้วิเคราะห์วิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาคดีของศาลพลเรือน ที่ศาลทหารกำหนดห้วงเวลาการพิจารณาคดีไปตามสถานการณ์บ้านเมือง ทั้งช่วงที่สงบสุขและช่วงที่สภาวะบ้านเมืองไม่ปกติ มีสงคราม ซึ่งต้องพิจารณาคดีให้ถึงที่สุดไปด้วยความรวดเร็วเพื่อกำเนียงถึงส่วนรวม อีกทั้งในปัจจุบันในการพิจารณาคดีที่ซับซ้อนปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์ เช่นคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในศาลทหารจะต้องพิจารณาคดีเป็นระบบไต่สวนด้วย ดังนั้นแนวคิดระบบการพิจารณาคดี จึงมีความสำคัญต่อการการสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหาร

2.2 ทฤษฎีความยุติธรรม

ความยุติธรรม เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (Basic Rights) ของพลเมืองซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ตามหลักสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรมจึงเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงความสงบสุขของสังคมที่ส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศ เนื่องจากปฏิกชนผู้เป็นสมาชิกในสังคมต่างมีและใช้สิทธิเสรีภาพตามอัตราที่เป็นนานาจิตตังของตน จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างปัจเจกชนด้วยกัน หรืออาจเป็นเหตุขัดแย้งกันระหว่างปัจเจกชนกับสังคมหรือมหาชนโดยรวมก็ได้ ดังนั้น ปัญหาความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมชาติที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เพียงแต่การดับไปของปัญหาความขัดแย้งนั้น จำต้องแสวงหาทางออกที่อยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม เพื่อดำรงเป้าหมายสูงสุด คือ ความสุข

สงบที่ยั่งยืนของสังคม และความมั่นคงตลอดไปของประเทศ และความยุติธรรมตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ยุติธรรม หมายถึง ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล” ส่วนคำว่า “เที่ยงธรรม” หมายถึง “ตั้งตรงด้วยความเป็นธรรม” และคำว่า “ชอบธรรม” หมายถึง “ถูกต้องหลักธรรม ถูกตามนิตินัย” (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, ออนไลน์, 2565) และ John Rawls นักปรัชญาการเมืองชาวอเมริกันของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้อธิบายทฤษฎี “ความยุติธรรม หรือ A Theory of Justice” โดยแบ่งความยุติธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และความยุติธรรมทางกฎหมาย (Legal Justice)

1) ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) เป็นความยุติธรรมของการเข้าถึงสิ่งจำเป็นในปัจจุบันพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม เช่น ปัจจัยสี่ สวัสดิการทางสังคม หรือบริการทางสังคม (Social goods) และมีผู้ขยายความเรื่องความยุติธรรมทางสังคมของ John Rawls ดังกล่าว ด้วยการนำความเชื่อทางสังคม คือ หลักทางศาสนาประยุกต์ใช้ คือ ศาสตราจารย์ ดร.อมตยา เช่น ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) และเป็นผู้ได้รับรางวัลโนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์ พ.ศ.2541 โดยได้ปาฐกถาพิเศษเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคม เรื่อง “ความยุติธรรม: จากแนวคิดสู่วิถีปฏิบัติ” (The Idea of Justice: From Idea to Action) ที่จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพฯ สรุปความได้ว่า การประยุกต์ใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้ากับความยุติธรรมทั้งระดับปัจเจกชนและระดับสังคม มี 3 แนวทาง ดังนี้

(1) ความเป็นธรรมด้วยแนวทางที่มีชีวิตเป็นศูนย์กลาง โดยมองถึงสถาบันและระเบียบทางสังคม ด้วยการพิจารณาชีวิต และการใช้ชีวิต ตามความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ หรือหลักอริยสัจสี่ ได้แก่ ทุกข์ คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์หรือเหตุของปัญหา นิโรธ คือ วิธีการดับทุกข์หรือวิธีการแก้ปัญหา และ มรรค คือ หนทางเข้าถึงวิธีการดับทุกข์หรือวิธีการแก้ปัญหา

(2) ความเป็นธรรมด้วยแนวทางที่เสมอภาคครอบคลุมทั่วถึง ไม่มีการกีดกันบุคคลใด หรือกลุ่มบุคคลใด โดยทุกคนทุกกลุ่มมีความเสมอภาค เช่น ความสามารถเข้าถึงนโยบายสาธารณะได้อย่างเสมอภาคทั่วถึง เนื่องจากความเสมอภาคเป็นหัวใจสำคัญของความยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ออนไลน์, 2565) ที่ได้ให้ความหมายหลักความเสมอภาค (Equity) ว่า หลักความเสมอภาค หมายถึง การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกถึง เพศ อายุ เชื้อชาติ ภาษา การศึกษา ความเชื่อ ถิ่นกำเนิด สภาพทางกาย สถานะของบุคคล และอื่น

(3) ความเป็นธรรมด้วยแนวทางที่มีพันธะแห่งอำนาจ โดยการเน้นความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นหลักสำคัญของทฤษฎีเกี่ยวกับความยุติธรรมในปัจจุบัน ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.อมตยา เช่น ได้นำหลักพระพุทธเจ้ามาอธิบายว่า มารดาต้องรับผิดชอบต่อบุตรน้อยไม่ใช่เพราะเหตุที่เธอให้กำเนิดบุตร แต่เพราะเหตุที่อำนาจตามธรรมชาติของมารดากับบุตรไม่เสมอกัน กล่าวคือ มารดามีอำนาจมากกว่าบุตร เช่นเดียวกันกับเหตุที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสัตว์ทั้งหลายก็เพราะอำนาจตามธรรมชาติระหว่างมนุษย์กับสัตว์ไม่เสมอกัน กล่าวคือ มนุษย์นั้นมีอำนาจมากกว่าสัตว์ ซึ่งความรับผิดชอบต่อเหล่านี้เป็นความรับผิดชอบต่อให้เกิดความเสมอภาคแม้จะเป็นเหตุจากธรรมชาติก็ตาม

2) ความยุติธรรมทางกฎหมาย (Legal Justice) ในความคิดของจอห์น รอลส์ เห็นว่าเป็นความยุติธรรมแบบภาวะวิสัยมีข้อเท็จจริงและมีบรรทัดฐานที่สามารถพิสูจน์ได้ โดยยึดถือด้วยทฤษฎีและกระบวนการยุติธรรมเป็นหลักสำคัญ เช่น การพิจารณาพิพากษาคดีอย่างเป็นธรรม การลงโทษอย่างเป็นธรรม ซึ่งแตกต่างจากความยุติธรรมตามศีลธรรมที่เป็นความยุติธรรมแบบอัตวิสัยแบบตามอารมณ์ ความรู้สึก หรือตามอำเภอใจของแต่ละบุคคล ความคิดนี้สอดคล้องกับ Alf Ross นักทฤษฎีชาวเดนมาร์ก ที่กล่าวว่าความยุติธรรมเป็นความต้องการพื้นฐานของปัจเจกชนทุกคนด้วยการประยุกต์ใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย หรือการปรับใช้กฎหมายด้วยความถูกต้องเป็นกลางโดยไม่กระทำการใดแบบตามอำเภอใจและ Hans Kelsen นักกฎหมายชาวออสเตรีย ที่มีความเห็นว่าความยุติธรรมไม่อาจแยกออกจากกฎหมายได้ ความยุติธรรม จึงมีข้อกำหนด กฎเกณฑ์และกฎหมายเป็นหลักสำคัญ ความยุติธรรม จึงเป็นการรักษาข้อกำหนด กฎเกณฑ์และกฎหมาย โดยองค์กรของสังคมเพื่อให้ปัจเจกชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข สำหรับนักวิชาการไทย คือ สุวรรณ สถาอานันท์ (สุวรรณ, ออนไลน์, 2560) นักวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แสดงความเห็นในการสัมมนาเรื่อง “โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการใช้ทฤษฎีอธิบายความไม่เป็นธรรมทางสังคม” โดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมจัดกับคณะทำงานวาระทางสังคมและภาคีเครือข่าย ระหว่างวันที่ 27-28 เมษายน 2555 ณ สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม มีสาระสำคัญว่า ความยุติธรรมแตกต่างจากความเป็นธรรม เนื่องจากความยุติธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการนิติศาสตร์ การละเมิด การทำผิด การลงโทษ สถาบันยุติธรรมที่เป็นกลางไม่เข้าข้างคู่ขัดแย้งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคตามหลักที่ว่า “ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน”

ทวีป มหาสิงห์ (2563, หน้า 1-28) ได้อธิบายความยุติธรรมตามปรัชญาของ Aristotle ว่ามี 4 ด้าน คือ

1) ความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Natural Justice) เป็นความยุติธรรมที่มีอยู่เอง โดยธรรมชาติที่เป็นสากล ไม่จำเป็นที่มนุษย์จะต้องรับรู้หรือยอมรับในความมีอยู่และดำรงในธรรมชาติ เช่น การฆ่าคนตาย ย่อมเป็นความผิดที่ทุกคนยอมรับว่าจำเป็นต้องถูกลงโทษ

2) ความยุติธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Conventional Justice) เป็นความยุติธรรมที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาเป็นเงื่อนไขหรือมาตรการที่ชี้ถึงความถูกต้อง ไม่ถูกไม่ผิด ในสิ่งที่กระทำเพื่อใช้ในการกำหนดโทษและลงโทษ เช่น กฎจราจร

3) ความยุติธรรมในการแบ่งส่วน (Distributive Justice) เป็นความยุติธรรมสำหรับการจัดสรรเป็นส่วนในเรื่องต่าง ๆ ที่จะต้องกระจายให้แก่กันในส่วน เช่น อำนาจ หน้าที่ เกียรติยศ ความมั่งคั่ง และภาระหน้าที่ของแต่ละคนที่จะต้องแบ่งสรรกันตามคุณธรรม ความสามารถ และตามความเหมาะสมในแต่ละคน

4) ความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนทดแทน (Commutive Justice) เป็นความยุติธรรมที่เกิดจากข้อตกลงระหว่างกัน ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนหรือทดแทนกัน โดยความเสมอภาค เช่น การซื้อขายสินค้า ที่ต่างฝ่ายต่างก็ได้ตามความประสงค์

สำหรับความยุติธรรมตามกฎหมายนั้น ปัญญา อุดชาชน (2555, หน้า 46-49) รองเลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ได้แบ่งความยุติธรรมตามลักษณะการเกิดออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) ความยุติธรรมประเภทเกิดจากธรรมชาติ คือ ความยุติธรรมที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เนื่องจากความยุติธรรมนั้นมีเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ดังนั้น ความยุติธรรมตามธรรมชาติจึงเป็นหลักความยุติธรรมสากลที่อยู่สูงกว่าความยุติธรรมที่มนุษย์กำหนดขึ้น โดยหัวใจของความยุติธรรมประเภทนี้ คือ ความเสมอภาค (Equality)

2) ความยุติธรรมประเภทเกิดจากกฎหมายบ้านเมือง คือ ความยุติธรรมที่มนุษย์กำหนดขึ้น ด้วยการกำหนดสิทธิและเสรีภาพพร้อมหน้าที่และความรับผิดชอบของมนุษย์ขึ้นให้สามารถรับรู้ได้ล่วงหน้าโดยมีความแน่นอนชัดเจนผ่านบทบัญญัติของกฎหมายต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ความยุติธรรม จึงหมายถึง กระบวนการและการดำเนินการที่ทำให้การใด ๆ สำเร็จอย่างมีเหตุมีผลด้วยความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในกรอบกฎหมายอันชอบธรรม ซึ่งการศึกษาและวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับความยุติธรรมทางกฎหมาย (Legal Justice) ซึ่งหมายถึงกระบวนการยุติธรรมประเภทเกิดจากกฎหมายบ้านเมืองที่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีให้สิ้นสุดลงอย่างมีเหตุมีผลด้วยความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายภายในกรอบกฎหมายที่บัญญัติโดยชอบธรรมเพื่อความสงบสุขของสังคมและความมั่นคงของประเทศ

สำหรับความยุติธรรมต่อบุคคลซึ่งเป็นทหรนั้น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ทรงมีพระราชปรารภไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญาทหารว่า “บุคคลซึ่งเป็นทหรย่อมตั้งอยู่ในได้บังคับวินัยทหาร เมื่อกระทำผิดขึ้นต่อพระราชกำหนดกฎหมายอย่างคนสามัญ ความผิดนั้นย่อมมีลักษณะการยกเว้น ความควรประพฤตินฝ่ายทหรเจือไปด้วย สมควรมีโทษหนักยิ่งกว่าผู้กระทำผิดเช่นเดียวกันซึ่งเป็นคนสามัญ” กล่าวคือ ทหรนั้นเป็นบุคคลซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะชำนาญพิเศษ ดังนั้น ความยุติธรรมทางกฎหมาย (Legal Justice) ที่ใช้ต่อบุคคลซึ่งเป็นทหรจึงต้องเป็นความยุติธรรมทางกฎหมายในลักษณะชำนาญพิเศษ แม้จะได้กระทำผิดเช่นเดียวกันกับประชาชนบุคคลทั่วไปก็ตาม

จากหลักดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ความยุติธรรม หมายถึง ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผลเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ของพลเมืองตามหลักสิทธิมนุษยชน การปรับใช้กฎหมายด้วยความถูกต้องเป็นกลางโดยไม่กระทำการใดแบบตามอำเภอใจความยุติธรรมไม่อาจแยกออกจากกฎหมายได้ ความยุติธรรม จึงมีข้อกำหนด กฎเกณฑ์และกฎหมายเป็นหลักสำคัญ ความยุติธรรม จึงเป็นการรักษาข้อกำหนด กฎเกณฑ์และกฎหมาย โดยองค์กรของสังคมเพื่อให้ปัจเจกชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

การได้ศึกษาหลักความยุติธรรม จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์ของวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางศาลทหารซึ่งต้องได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติหรืออคติ ทำให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันภายในกรอบกฎหมายที่บัญญัติโดยชอบธรรมเพื่อความสงบสุขของสังคมและความมั่นคงของประเทศ จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่อผู้ใช้สิทธิทางศาลให้สามารถเข้าใจเข้าถึงขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมวิธีพิจารณาความอาญาทหารได้อย่างเป็นยุติธรรมกับทุกฝ่ายและได้รับการเยียวยาทางกฎหมาย ความยุติธรรมจึงเป็นหลักสำคัญของวิธีพิจารณาความอาญาทหารสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมและเสมอภาค ทั้งคู่ความในคดีและประชาชนทั่วไปได้สามารถเข้าถึงได้ง่าย

2.3 หลักนิติรัฐ

หลักนิติรัฐ (Legal State) นั้น ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข ซึ่ง วรเจตน์ ภาศิริรัตน์ (2555, หน้า 50-56) อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้อธิบายว่า หลักนิติรัฐเป็นหลักที่กฎหมายถืออำนาจปกครองรัฐสูงสุด (government of law and not of men) หรือเป็นรัฐที่กฎหมายมีอำนาจสูงสุด ผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ บทบังคับของกฎหมายจะต้องให้บุคคลได้ทราบล่วงหน้าเพื่อบุคคลจะสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้อง ซึ่งผู้ปกครองและพลเมืองทุกคนมีความเสมอภาคกันทางกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายและการใช้อำนาจของผู้ถือ

อำนาจรัฐจะต้องอยู่บนหลักของความชอบด้วยกฎหมายพร้อมกับการตรวจสอบถ่วงดุลตามหลักการแบ่งแยกอำนาจออปโตโดยเป็นอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจบริหาร โดยเฉพาะอำนาจตุลาการ ไม่ว่าจะเป็นศาลในระบบศาลเดี่ยวหรือศาลคู่ก็ ต้องมีความเป็นอิสระ ดังนั้นตามหลักนิติรัฐ (Legal State) ที่กล่าวมา จึงมีสาระสำคัญ คือ หลักการใช้กฎหมายจำกัดอำนาจของรัฐ ทำให้รัฐมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติและต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อดำเนินการให้เกิดความยุติธรรมในสังคมนำสู่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองอย่างเสมอภาคกันบนหลักของความชอบด้วยกฎหมายและการแบ่งแยกอำนาจ โดยมีปัจจัยสำคัญของหลักนิติรัฐ คือ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ความชอบด้วยกฎหมายของอำนาจรัฐ ความเสมอภาคทางกฎหมาย การแบ่งแยกอำนาจออปโตโดย และความเป็นอิสระของตุลาการ โดยมีคำนิยามว่า “นิติรัฐ” เป็นรัฐที่ในความสัมพันธ์กับประชาชนและเพื่อทำให้หลักประกันแก่สถานะของบุคคลแล้วอยู่ภายใต้ระบอบแห่งกฎหมาย ซึ่งจะผูกพันการกระทำของรัฐไว้ด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งกฎเกณฑ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งกำหนดสิทธิของประชาชน แต่อีกส่วนหนึ่งจะกำหนดไว้ล่วงหน้าถึงหนทางและวิธีการที่จะถูกนำมาใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการปกครองของรัฐ กฎเกณฑ์ทั้งสองชนิดนี้มีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อจำกัดอำนาจของรัฐโดยทำให้รัฐอยู่ภายใต้ระเบียบแห่งกฎหมายที่กฎเกณฑ์ทั้งสองชนิดดังกล่าวสร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้ลักษณะเฉพาะของ “นิติรัฐ” ที่ชัดเจนอันหนึ่งก็คือการปกครองที่อยู่ใต้กฎหมาย ฝ่ายปกครองจะสามารถใช้วิธีการต่าง ๆ ได้แต่เฉพาะที่ระเบียบแห่งกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในขณะนั้นให้อำนาจไว้ ซึ่งนิติรัฐนี้แตกต่างกับ “รัฐตำรวจ” (Etat de police) ซึ่งเป็นรัฐที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองสามารถนำเอาวิธีการต่าง ๆ ที่ตนเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการดำเนินการปกครองมาใช้กับประชาชนได้ในลักษณะที่มีเสรีภาพในการใช้ดุลพินิจอย่างเต็มที่ ศาสตราจารย์ ดร.ประยูร กาญจนกุล ได้อธิบายว่า การปกครองในประเทศที่เจริญแล้วกิจกรรมของฝ่ายปกครองย่อมอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายและการควบคุมของศาล ทั้งนี้หมายความว่าฝ่ายปกครองมีความผูกพันจะต้องดำเนินการปกครองในขอบเขตแห่งกฎหมาย ฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้ตามอำเภอใจโดยไม่อาศัยอำนาจตามอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครองที่มีกฎหมายกำหนดขอบเขตไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณี ที่ฝ่ายปกครองจะกระทำกิจการใด ๆ อันมีผลกระทบต่อเสรีภาพและเสรีภาพของพลเมืองผู้อยู่ใต้ปกครอง ถ้าฝ่ายปกครองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย พลเมืองผู้ต้องประสบความเสียหายย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องฝ่ายปกครองต่อศาล เพื่อให้เพิกถอนการกระทำของฝ่ายปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือให้ชดเชยค่าเสียหายได้ อันเป็นการบังคับให้ฝ่ายปกครองกระทำการให้ถูกต้องตามกฎหมาย ระบบการปกครองเช่นนี้เรียกว่า “ระบบนิติรัฐ”

รองศาสตราจารย์ สมยศ เชื้อไทย ได้อธิบายว่า “หลักนิติรัฐ” หมายถึงหลักการที่รัฐได้ยอมรับและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อที่ประชาชนจะได้ใช้สิทธิและเสรีภาพเช่นว่านั้นพัฒนาบุคลิกภาพได้ตามที่แต่ละคนจะเห็นสมควร รัฐประเภทนี้จึงเป็นรัฐที่มีอำนาจจำกัด กล่าวคือ เป็นรัฐที่ยอมตนอยู่ภายใต้กฎหมายของตนอย่างเคร่งครัด หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เป็นการที่รัฐยอมตนอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย การกระทำใด ๆ ขององค์กรเจ้าหน้าที่รัฐอันเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจนและเป็นไปภายในขอบเขตแห่งกฎหมายด้วย หากกระทำการใดโดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจอย่างชัดเจนหรือเกินขอบเขตของกฎหมาย ประชาชนสามารถฟ้องร้องให้องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐรับผิดชอบในการกระทำดังกล่าวได้

หลักนิติรัฐ เป็นหลักการที่รัฐที่ดำเนินไปภายใต้กฎหมายวางอยู่บนพื้นฐานของการจำกัดอำนาจของผู้ปกครองและการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอันเป็นหัวใจของพัฒนาการของรัฐในยุคสมัยใหม่ และถือเป็นผลผลิตทางการเมืองการปกครองภายใต้หลักกฎหมายหลักนิติรัฐจึงถือเป็นผลพวงของความปรารถนาพื้นฐานของมนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลและสมาชิกในประชาคมมนุษย์ที่ไขว่คว้าหาความยุติธรรมและความแน่นอนของกฎหมายโดยหลักนิติรัฐมีจุดเริ่มต้นจากประเทศเยอรมนีในช่วงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเทศเยอรมนีเคยอยู่ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการของระบบนาซีมาก่อน

ดังนั้น แนวความคิดของหลัก”นิติรัฐ” (Rechtsstaat) จึงเน้นให้ความสำคัญในการจำกัดอำนาจของฝ่ายปกครอง โดยในระบบกฎหมายของเยอรมัน หลักนิติรัฐมีองค์ประกอบ 2 ประการ ดังนี้ เกรียง ไกร เจริญ ธนาววัฒน์ (2561, หน้า 118-119) องค์ประกอบในทางรูปแบบ คือ การที่รัฐผูกพันตนเองกับกฎหมายที่องค์กรของรัฐตราขึ้น ประชาชนต้องมีสิทธิและหน้าที่ที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมาย รัฐและองค์กรของรัฐที่จะกระทำการใด ต้องอาศัยอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ และต้องทำตามกฎหมาย กล่าวคือ รัฐจะได้รับการคุ้มครองและกระทำการใด ๆ ของรัฐจะกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของประชาชนได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ ที่เป็นหลักการพื้นฐานของนิติรัฐก็คือ ในรัฐที่เรียกตัวเองว่าเป็นรัฐที่ปกครองโดยกฎหมายนั้นจะต้องมีระบบองค์กรตุลาการที่มีความเป็นอิสระคอยทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจและการถ่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ตั้งขึ้นตามกฎหมาย ในส่วนขององค์ประกอบในทางเนื้อหา คือ การประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยภาครัฐต้องกระทำการอย่างยุติธรรมและถูกต้อง นักกฎหมายเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของรัฐกฎหมายเป็นหลักพื้นฐานและเป็นแบบแผนชีวิตในปี ค.ศ.1993 Heirich Siedentopf ได้พัฒนาหลักนิติรัฐเป็นการเพิ่มเติม โดยมีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ

- 1) หลักการแบ่งแยกอำนาจ เพื่อให้เกิดการปกครองถ่วงดุลและคานอำนาจในการปกครอง
- 2) หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง โดยเป็นการดำเนินการที่มีกฎหมายรองรับและอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย
- 3) สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้รับการปกป้องคุ้มครองโดยกฎหมาย
- 4) สิทธิในการฟ้องร้องคดีต่อฝ่ายตุลาการเพื่อให้ทบทวนการดำเนินการของฝ่ายบริหาร
- 5) หลักความได้สัดส่วน โดยการใช้อำนาจปกครองของฝ่ายบริหารจะต้องไม่เป็นภาระที่มากเกินไปแก่ประชาชน
- 6) ความแน่นอนของกฎหมายเพื่อให้บุคคลมีความเชื่อมั่นในกฎหมายและสิทธิต่างๆ ที่ได้รับตามกฎหมาย รวมทั้งหลักการคุ้มครองความเชื่อในผลทางกฎหมายและหลักการไม่ใช้บังคับกฎหมายย้อนหลัง
- 7) ความรับผิดชอบของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชนที่ถูกละเมิดจากการใช้อำนาจปกครองของรัฐ

“กฎหมาย” ในความหมายของนิติรัฐ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ (2561, หน้า120-121) กล่าวว่า ต้องเป็นกฎหมายที่มาจากประชาชนหรือจากตัวแทนของประชาชน ประชาชนเป็นผู้สร้างความชอบธรรมให้กฎหมายและทำให้เกิด “หลักแห่งความชอบด้วยกฎหมาย” ดังนั้น ทุก ๆ คนในรัฐจึงต้องเคารพต่อกฎหมายที่ประชาชนสร้างขึ้นเพราะ โดย สภาพของกฎหมายนั้นมีความชอบธรรม การเคารพต่อกฎหมายก็คือ การกระทำของทุกคนในรัฐ ทุกองค์กรของรัฐ การบังคับใช้กฎหมายของศาลจะต้องไม่ละเมิดหรือฝ่าฝืนต่อกฎหมายและต้องมีความเป็นธรรม จุดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การกระทำต่าง ๆ หรือการบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ ดังกล่าวต้องเคารพต่อ “หลักแห่งความชอบด้วยกฎหมาย” กล่าวอีก นัยหนึ่ง กฎหมายในนิติรัฐมาจากประชาชนและประชาชนได้สร้างความชอบธรรมให้กับกฎหมายและเมื่อกฎหมายมีความชอบธรรมทุกคนทุกองค์กรในรัฐจึงต้องเคารพต่อกฎหมาย การแสดงความ เคารพต่อกฎหมายของทุกคนและทุกองค์กรในรัฐต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่ละเมิดต่อกฎหมาย กล่าวคือ การกระทำนั้น ๆ ต้องชอบด้วยกฎหมายจึงก่อให้เกิด “หลักแห่งความชอบด้วยกฎหมาย” ขึ้น ดังนั้น หลักแห่งความชอบด้วยกฎหมายจึงเป็นหลักที่มาจากหรือต่อเนื่องมาจากหลักนิติรัฐ และการที่ทุกคนต้องเคารพต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวเท่ากับว่าเป็นการเคารพกฎหมายที่มาจากประชาชนซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสัญญาประชาคมตามแนวคิดของ ฌองฌาคส์ รูสโซ และสอดคล้องกับการปกครองใน

ระบอบประชาธิปไตยที่กล่าวว่าย่อมเป็นของประชาชน กฎหมายคือเจตจำนงร่วมกันของปวงชน

ดังนั้น หลักนิติรัฐจึงเป็นหลักการที่สอดคล้อง และอยู่ในรัฐที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รัฐที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยรัฐธรรมนูญ ต้องให้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องยอมรับได้รับความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และหลักความเสมอภาค สิทธิและเสรีภาพเป็นรากฐานสำคัญที่รัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายได้ให้การยอมรับต่อหลักการพื้นฐานการปกครองโดยยึดหลักนิติรัฐและการจำกัดการใช้อำนาจของรัฐ เพื่อมิให้รัฐกระทำการละเมิดต่อกฎหมายซึ่งอาจกระทบกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการกระทำของรัฐ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องชอบด้วยกฎหมายตามหลักความชอบด้วยกฎหมาย หลักนิติรัฐถือเป็นหลักการสำคัญในการปกครองประเทศ โดยที่บุคคลทุกคนและทุกชนชั้นรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐยอมอยู่ภายใต้กฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายที่กำหนดขึ้นไว้ก็ต้องชอบด้วยทำนองคลองธรรม จึงจะถือเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐตามอำเภอใจ กล่าวคือหลักนิติรัฐเป็นหลักการแห่งกฎหมายที่เทิดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิเสรีภาพแห่งมนุษย์ทุกแห่งทุกมุมรัฐต้องให้ความอารักขาและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิตหาราชา หรือการใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครอง ทั้งนี้ภายใต้หลักการที่ว่ากระทำความผิดอันเป็นการลบล้างสิทธิของประชาชน จะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น โดยรัฐและหน่วยงานกระทำไปเพื่อประโยชน์สาธารณะและอยู่ในฐานะที่อยู่เหนือกว่าเอกชนมีอำนาจก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิหน้าที่แก่เอกชนฝ่ายเดียวโดยไม่สมัครใจได้ การที่กฎหมายมหาชนให้อำนาจรัฐหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะได้ในฐานะที่เหนือกว่าเอกชน แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายนั้นเองก็จำกัดอำนาจรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ให้ใช้อำนาจนอกกรอบที่กฎหมายให้ไว้ หรือที่เรียกว่า การกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมายนั่นเอง หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองนี้ ได้มีผู้อธิบายได้ดีที่สุดคนหนึ่งคือ การ์เร เคอ มัลแบร์ (R. Carre de Malbere) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าหลักนิติรัฐเป็นหลักที่รัฐต้องยอมรับตนอยู่ใต้ระบบกฎหมายในความสัมพันธ์กับปัจเจกชนและคุ้มครองสถานะของปัจเจกชน โดยรัฐต้องยอมรับตนอยู่ใต้กฎเกณฑ์สองนัยคือ การกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และการกำหนดวิธีการและมาตรการซึ่งรัฐสามารถใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ จากหลักดังกล่าวทำให้เกิดผลสองประการคือ ประการแรก เมื่อฝ่ายปกครองเข้าไปมีนิติสัมพันธ์กับปัจเจกชนฝ่ายปกครองไม่อาจกระทำการฝ่าฝืนหรือหลีกเลี่ยงกฎหมายได้ และเป็นการบังคับกับปัจเจกชนโดยไม่สมัครใจไม่ได้ เว้นกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นไว้ให้อำนาจไว้โดยตรง ดังนั้นหลักนิติรัฐอันเป็นการต้องดำเนินการตามหลักความชอบด้วยกฎหมายนั้นจึงเป็นหลักที่ให้หลักประกันแก่ปัจเจกชนผู้อยู่ใต้

ปกครอง หากฝ่ายปกครองละเมิดหลักนี้ บังเจกชนสามารถนำคดีไปสู่ผู้วินิจฉัยให้เพิกถอนการกระทำที่ละเมิดกฎหมายได้จึงเป็นการป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของฝ่ายปกครองได้นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม หลักความชอบด้วยกฎหมายซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิติรัฐนั้นไม่ได้ใช้บังคับแต่เฉพาะฝ่ายปกครองเท่านั้นแต่ผูกพันต่อกิจกรรมทั้งปวงของรัฐให้ต้องอยู่ภายใต้ระบบนิติรัฐด้วยเช่นกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐที่ประกอบด้วยองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และองค์กรตุลาการ ย่อมส่งผลให้องค์กรบริหารและองค์กรตุลาการที่ใช้อำนาจรัฐเช่นเดียวกับฝ่ายปกครองต้องผูกพันตามหลักนิติรัฐด้วย กล่าวคือ องค์กรนิติบัญญัติไม่อาจที่จะออกกฎหมายมาจำกัดตัดทอนสิทธิเสรีภาพโดยปราศจากอำนาจที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ได้ และกฎหมายที่ออกมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้นก็หาเป็นการกระทำโดยเป็นการกระทบสาระสำคัญแห่งสิทธิหรือฝ่าฝืนเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ และกฎหมายที่ออกมาจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้นต้องมาจากประชาชนหรือ โดยองค์กรที่เป็นผู้แทนของประชาชน ส่วนองค์กรตุลาการก็มีภาระหลักในการคุ้มครองหลักความชอบด้วยกฎหมายให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ โดยเพิกถอนการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและหากการกระทำนั้นก่อความเสียหายก็มีอำนาจพิพากษาให้ผู้กระทำต้องชดเชยค่าเสียหาย ซึ่งมีผลให้สิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนที่ถูกกระทบได้รับการเยียวยา จึงถือว่าอิสระขององค์กรตุลาการเป็นสิ่งที่สำคัญโดยจะต้อง ไม่ถูกรอปรังโดยฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อให้การพิพากษาคิดเป็นไป โดยชอบธรรมแต่ในขณะเดียวกันองค์กรตุลาการเองก็ย่อมต้องเคารพหลักความชอบด้วยกฎหมายด้วยเช่นกัน

จากหลักดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า “นิติรัฐ” หมายถึง เป็นหลักที่ให้อำนาจอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายดังนั้นคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชน ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของระบบการปกครองประชาธิปไตย จึงจำเป็นต้องมีระบบแห่งกฎหมายที่จัดระเบียบราชการบริหารและที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาหรือภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล ซึ่งรวมเรียกว่า “ฝ่ายปกครอง” กับเอกชน โดยระบบแห่งกฎหมายดังกล่าวต้องรวมอยู่บนพื้นฐานของหลักการควบคุมการใช้อำนาจขององค์กรฝ่ายปกครอง และมีหลักที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพที่ประชาชนจะได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายอยู่สองประการ คือ ประการแรก การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐที่มีชอบด้วยกฎหมาย และประการที่สอง การเยียวยาความเสียหายแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจรัฐไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ดังกล่าวนั้น การได้ศึกษาหลักนิติรัฐ จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวินิจฉัยนี้ โดยเป็นแนวความคิดเพื่อจำกัดอำนาจของศาลทหาร

ให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคู่ความทั้ง 2 ทั้งฝ่ายผู้ถูกระทบสิทธิ และฝ่ายทหารที่ถูกดำเนินคดีอาญา การดำเนินวิธีพิจารณาความอาญาทหารของศาลทหารต้องปฏิบัติตามที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งเป็นการประกันสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่ให้อำนาจและบนพื้นฐานของการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งเหยี่ยวความเสียหายซึ่งเป็นหลักสำคัญของหลักนิติรัฐ ด้วยเหตุนี้หลักนิติรัฐ จึงมีความสำคัญต่อศึกษาวิจัยนำมาใช้วิเคราะห์กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เพื่อนำไปสู่แนวทางในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารการใช้อำนาจตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

2.4 หลักนิติธรรม (Rule of Law)

หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นอำนาจผูกพันเชิงจริยธรรม เกิดจากการพัฒนารูปแบบการปกครองเช่นเดียวกับหลักนิติรัฐ (Legal State) จึงเป็นอีกหลักการหนึ่งที่มีความสำคัญในปัจจุบัน ซึ่ง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ออนไลน์, 2565) ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมว่า หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึง การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการบริหารราชการด้วยความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นอกจากนี้ หลักนิติธรรมยังเป็นหลักการปกครองที่สำคัญที่ได้รับการยอมรับโดยมีนักนิติศาสตร์สำคัญชาวอังกฤษ คือ A.V. Dicey ซึ่งมีบทบาทต่อรัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษและเป็นผู้เขียนเรื่อง The Rule of Law หรือหลักนิติธรรม ไว้ในตำราชื่อ “Introduction to the Study of the Law of the Constitution” และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน โดยมีสาระสำคัญ คือ การยึดถือความสูงสุดของกฎหมาย (Supremacy of Law) ยึดถือหลักความเสมอภาคกันทางกฎหมาย (Equality before the Law) โดยกฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง (No punishment without law) และทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและภายใต้ศาลเดียวกัน (No man is above the law) ดร. เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ (2547, หน้า 120-121) วรเจตน์ ภาศิริรัตน์ (2555, หน้า 56-62) ดังนั้นสาระสำคัญของหลักนิติธรรม (Rule of Laws) ตามที่กล่าวมา จึงได้แก่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพด้วยความเป็นอิสระ โดยการยึดถือความสูงสุดของกฎหมายที่มีความชอบธรรม มีความเสมอภาค มีความชัดเจนแต่ไม่มีผลย้อนหลังจากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักนิติรัฐ และหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม หมายถึง เป็นมาตรการเพื่อเป็นการประกันการเคารพและปฏิบัติต่อหลักการความสูงสุดของกฎหมาย ความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย มีความโปร่งใสและยุติธรรมในการใช้กฎหมาย การแบ่งแยกอำนาจ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ความชัดเจนแน่นอนของกฎหมาย หลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติ ความโปร่งใสของกฎหมายและกระบวนการทางกฎหมาย

หลักนิติธรรมถือว่ากฎหมายเป็นสิ่งสูงสุด ซึ่งเป็นแนวคิดที่ว่าไม่มีบุคคลใดหรือองค์กรใดที่จะอยู่เหนือกฎหมายได้และรัฐบาลก็ต้องเคารพกฎหมายเช่นกัน โดยจะกำหนดกฎหมายระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรมีการเผยแพร่ต่อสาธารณชน และมีการนำไปบังคับใช้อย่างเท่าเทียมและอย่างยุติธรรมตามขั้นตอนการดำเนินการที่กำหนดไว้ในบริบทของความรับผิดชอบต่อสังคม การเคารพต่อหลักนิติธรรมนั้นองค์กรจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายและข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งก็หมายความว่าองค์กรควรระมัดระวังต่อกฎหมายและข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีการแจ้งให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องในองค์กรรับทราบถึงความรับผิดชอบในการคอยเฝ้าติดตามและมีการดำเนินการตามมาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดนั้น

เมื่อพิจารณา เมื่อพิจารณาถึงหลักนิติธรรมแล้วอาจจำแนกสาระสำคัญได้ดังนี้

1) การปฏิบัติตามกฎหมายขององค์กรของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรทางนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร หรือองค์กรตุลาการ แต่ละองค์กรจะมีขอบเขตจำกัดของการใช้อำนาจและจะไม่มีองค์กรใดมีอำนาจเหนือกฎหมาย หลักการแบ่งแยกอำนาจ กล่าวคือ มิให้รวมอำนาจอยู่แต่บุคคลเดียวจนทำให้เกิดการใช้อำนาจโดยมิชอบและไม่มีการคานอำนาจหรือถ่วงดุลกัน

2) การมีกฎหมายที่ดี ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของการจัดให้มีกฎหมายและสาระของกฎหมาย

3) การชอบด้วยกฎหมายของการปกครองโดยฝ่ายปกครองจะได้รับมอบอำนาจให้บังคับใช้กฎหมายตามเท่าที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ และจะต้องกระทำไปเพื่อรักษาประโยชน์ของสาธารณะ

4) ความรับผิดชอบของรัฐ โดยรัฐนั้นจัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาคู่ครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหากตัวแทนรัฐปฏิบัติหน้าที่ส่งผลให้เอกชนเกิดความเสียหาย รัฐจะต้องชดเชยเยียวยาความเสียหายให้เป็นธรรม ส่วนเอกชนและประชาชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายและผู้ที่มีรายได้ตามเกณฑ์เสียภาษีจะต้องชำระภาษีเพื่อให้เป็นรายได้ให้แก่การดำเนินงานของรัฐ

5) การมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล ในกรณีที่พบว่ามีการใช้อำนาจในทางผิดกฎหมาย การมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลจึงเป็นหลักประกันของสังคม เช่น กรณีหากฝ่ายปกครองใช้อำนาจผิดก็อาจนำไปสู่การพิจารณาของศาลปกครองได้แต่ศาลใดจะมีอำนาจพิจารณาคดีใดจะต้องตั้งตามความเหมาะสมตามความชำนาญเฉพาะด้านและในขณะเดียวกันในการพิจารณาคดีของศาลก็ต้องเป็นประเด็นข้อพิพาทมิใช่เรื่องสมมุติ และใช้หลักกฎหมายทั่วไปอย่างมีเหตุผลมิใช่หลักที่ตามใจชอบ โดยที่ศาลจะต้องอยู่ภายในขอบเขตความถูกต้องของกฎหมายเท่านั้น

6) การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชน การใช้อำนาจทางนิติบัญญัติบริหารและตุลาการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองและเป็นหลักประกันของสิทธิเสรีภาพของประชาชนและศาลจะเป็น

องค์กรสุดท้ายที่เข้ามาตัดสินปัญหา แต่อย่างไรก็ตามการใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารต้องคำนึงอย่างมากถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นทุกองค์กรของรัฐต่างมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน วัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพดังกล่าวทำให้เกิดหลักกฎหมายสำคัญมาอีกหลายประการ เช่น หลักความเสมอภาค หลักความได้สัดส่วน หลักการไม่ใช้อำนาจย้อนหลังให้เป็นโทษแก่บุคคล เป็นต้น

โดยเมื่อพิจารณาถึงหลักนิติธรรมแล้วอาจจำแนกเป็นหลักสำคัญอื่นๆที่มีสาระสำคัญดังนี้ การปฏิบัติตามกฎหมายขององค์กรของรัฐ (Supremacy of Law) ไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่อำนาจทางนิติบัญญัติ ทางบริหาร หรือทางตุลาการ อันเป็นเรื่องของการจัดกลไก การใช้อำนาจรัฐ (Machinery of Government) โดยแต่ละองค์กรจะมีขอบเขตข้อจำกัดของการใช้อำนาจต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน และจะไม่มีองค์กรใด มีอำนาจเหนือกฎหมาย

หลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) หลักการแบ่ง แยกอำนาจเป็นหลักการเบื้องต้น เพื่อมิให้อำนาจรวมอยู่ในบุคคลเดียวกันจนเกิดการใช้อำนาจโดยไม่มีกรณและดุลกัน อันจะเป็นการเปิดช่องทางให้เกิดการใช้อำนาจโดยมิชอบได้ง่าย

การมีกฎหมายที่ดี (Good Law) เกี่ยวข้องทั้งในหลักเกณฑ์การจัดให้มีกฎหมายและสาระของกฎหมายการชอบด้วยกฎหมายของการปกครอง (Administrative Legality) ในการปกครองฝ่ายปกครองจะได้รับมอบอำนาจในการใช้บังคับกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์มหาชนและประโยชน์เอกชน ดังนั้น ในการใช้อำนาจใด ๆ ต่อเอกชน รัฐบาลจะต้องมีกฎหมายเป็นฐานให้ใช้อำนาจนั้นได้ และต้องใช้อำนาจนั้นให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย การใดที่ทำไปไม่ถูกต้องตามกฎหมายจะต้องถูกเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือก่อให้เกิดความรับผิดชอบเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเอกชน ซึ่งในการนี้จะต้องอยู่ในบังคับการตรวจสอบทางกฎหมายและ การตรวจสอบทางการเมืองตามลักษณะที่เหมาะสม

ความรับผิดชอบของรัฐ (State Responsibility) ประชากรรัฐนั้นจัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชน โดยเอกชนทุกคนต้องเสียสละทรัพย์สิน อันเป็นภาษี ให้แก่ การดำเนินงานของรัฐ และในกรณีที่เป็นอาจถูกเกณฑ์แรงงานหรือทรัพย์สินเพิ่มเติมตามความเป็นจำเป็นของรัฐ แต่ที่ตั้งอยู่บนฐานของความเท่าเทียมกันความสามารถที่จะเสียสละส่วนนี้ได้ มิใช่ผู้ใดจะต้องสูญเสียประโยชน์เฉพาะตนมากกว่าผู้อื่น ดังนั้น ในกรณีที่รัฐ (โดยเจ้าหน้าที่) ก่อให้ออกชนคนใดเสียหายในการปฏิบัติหน้าที่ หรือในการรักษาประโยชน์มหาชนอันใดที่จำต้องทำให้ออกชนคนใดเสียหาย รัฐจะต้องชดใช้เยียวยาความเสียหายนั้นให้ตามที่เป็นธรรมในภาวะที่อยู่ร่วมกันเป็นประชารัฐ

การมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล การควบคุมการใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารนอกจากการวางกลไกการใช้อำนาจโดยวิธีทางการเมืองแล้ว เมื่อยอมรับว่าใช้อำนาจทุกประเภทจะต้องอยู่ใน

ขอบเขตของกฎหมาย จึงจะต้องมีการตรวจสอบทางกฎหมาย โดยองค์กรอิสระเพื่อให้มั่นใจได้ว่ามี การปฏิบัติตามกฎหมายจริง การฟ้องคดีต่อศาลในกรณี que เห็นว่า มีการใช้อำนาจผิดกฎหมาย จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับสังคมที่ยึดหลักนิติธรรม หากรัฐสภาตรากฎหมาย โดยผิดหลักเกณฑ์ตามหลักรัฐธรรมนูญก็อาจนำคดีไปสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้ หรือ หากฝ่ายปกครองใช้อำนาจผิดกฎหมายก็อาจนำคดีไปสู่การพิจารณาของศาลปกครองได้ แต่ศาลใด จะมีอำนาจพิจารณาคดีใดจะต้องจัดตั้งตามความเหมาะสมตามความชำนาญเฉพาะด้าน และ ในขณะที่เดียวกันการพิจารณาคดีของศาลก็ต้องเป็นไปตามข้อจำกัดโดยสภาพองค์กรศาล ที่จะพิจารณา ได้ กล่าวคือ ต้องเป็นประเด็นข้อพิพาท (Cases and Controversies) มิใช่พิจารณาเรื่องสมมติที่ไม่ได้มีการพิพาทจริงจึงต้องหาข้อยุติให้ และในการตีความสร้างหลักกฎหมายเสริมช่องว่างในกฎหมาย (Gap in Law) ศาลก็ต้องใช้หลักเกณฑ์ของหลักกฎหมายทั่วไปอย่างมีเหตุผล มิใช่จะวางหลักอะไร ตามใจชอบ และต้องไม่ก้าวล่วงไปพิจารณาทบทวนในเรื่องนโยบายหรือดุลยพินิจเฉพาะใน ความรับผิดชอบขององค์กรอื่น โดยศาลจะต้องตรวจสอบภายในขอบเขตของความถูกต้องทาง กฎหมายเท่านั้น ความเหมาะสม (Expediency) ของการดำเนินการนั้น เป็นความรับผิดชอบของ องค์กรผู้ใช้อำนาจนั้น โดยตรงที่จะต้องรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชา ผู้รับผิดชอบในทางการเมือง และประชาชน จึงอยู่นอกขอบเขตการตรวจสอบของศาล

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชน การพิทักษ์สิทธิเสรีภาพ พื้นฐานของเอกชนเป็น เป้าหมายในการจัดการปกครองเป็นประชาธิปไตย การใช้อำนาจ นิติบัญญัติ การใช้อำนาจบริหาร และ การใช้อำนาจตุลาการ ล้วนแต่มีความมุ่งหมายเพื่อพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งนั้น การที่กล่าวกันว่าศาลเป็นที่พึ่งสุดท้าย (Last Resort) ของประชาชน หมายความว่าศาลเป็นองค์กร สุดท้าย ที่ประชาชนมีโอกาสให้เข้ามาตัดสินปัญหานี้ ตามลำดับของการใช้อำนาจ แต่มิใช่ศาลเป็น องค์กรเดียวที่พิทักษ์สิทธิเสรีภาพประชาชน อนึ่งตามความเป็นจริง ในการใช้อำนาจนิติบัญญัติและ อำนาจบริหารนั้น ทั้งสมาชิกรัฐสภาและรัฐบาลต่างคำนึงถึงอย่างมากถึงการคุ้มครองของสิทธิ เสรีภาพของประชาชนมาก่อนแล้ว และปัญหาส่วนใหญ่ก็ได้ขจัดไปแล้วตั้งแต่ขณะนั้น (ถ้าเป็น รัฐสภาที่ดีและรัฐบาลที่ดี) เฉพาะปัญหายุ่งยากที่เห็นไม่ตรงกันหรือปัญหาที่เกิดขึ้นโดยความคึดร้อน ในอคติต่าง ๆ เท่านั้น ทำให้จำต้องมีคดีขึ้นสู่ศาล โดยสรุปทุกองค์กรที่ดีของรัฐต่างมีหน้าที่ต้อง คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องไม่ถูกลิดรอนโดยไม่มี เหตุผลอันสมควรหรือโดยไม่มี การเยียวยาอย่างเป็นธรรม เพียงแต่บทบาทและช่วงเวลาในการ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนของผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการจะ แตกต่างกันเท่านั้น มิใช่ว่าองค์กรใดจะมีความคึดเห็นองค์กรอื่นเพียงองค์กรเดียว จากวัตถุประสงค์ ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชนทำให้มี หลักกฎหมายสำคัญตามอีกหลายประการ เช่น

หลักการเสมอกันในกฎหมาย (Equality Before the Law) หลักสัดส่วนของการใช้อำนาจ (Proportionality) หลักการไม่ใช้กฎหมายย้อนหลังให้เป็นโทษแก่บุคคล (Retroactivity) ซึ่งหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชนนี้ ย่อมจะพัฒนาขยายไปตามขอบเขตที่เหมาะสมของสังคมในแต่ละกาลสมัย

จากหลักดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หลักนิติธรรม หมายถึง ความชอบธรรมของกฎหมาย กระบวนการให้ความยุติธรรมจะต้องไปเป็น โดยถูกต้องบริสุทธิ์ ยุติธรรม ไม่มีอคติและไม่ใช้อำนาจไปในทางที่มีชอบ ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องสุจริต หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักในการปกครองประเทศ กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำนั้น ๆ ยังใช้บังคับได้อยู่ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด กฎหมายที่มาปกครองมนุษย์ในหลักนิติธรรม ต้องเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอย่างเป็นธรรม มีความถูกต้องและความชอบธรรมไม่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

การได้ศึกษาหลักนิติธรรม จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์ของวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ เนื่องจากศาลทหารเป็นองค์กรตุลาการที่ใช้อำนาจตามกฎหมายที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารจึงต้องก่อให้เกิดความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติเป็นไปตามหลักนิติธรรม การปฏิบัติหน้าที่และดำเนินวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารต้องอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และบทบัญญัติกฎหมายที่มีความเป็นธรรม มีความเสมอภาค จะใช้อำนาจโดยปราศจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับนั้นไม่ได้ เพื่อให้การใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานหรือ องค์กรรัฐเป็นไปตามหลักนิติธรรม และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงได้แก่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพคู่ความในการพิจารณาคดีอาญาทหาร หลักนิติธรรมจึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่อผู้ใช้สิทธิทางศาลให้สามารถเข้าใจเข้าถึงขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมวิธีพิจารณาความอาญาทหารได้อย่างเป็นธรรม

2.5 หลักการแบ่งแยกอำนาจ

มนุษย์ได้พัฒนาสังคมมาตามยุคสมัย โดยสมัยกรีกได้เกิดผู้นำทางความคิดอย่างหลากหลาย ซึ่งการแยกใช้อำนาจ เป็นแบบจำลองวิธีการปกครองรัฐ มีขึ้นครั้งแรกในกรีซโบราณ ภายใต้แบบจำลองนี้ รัฐแบ่งออกเป็นอำนาจต่าง ๆ ซึ่งแต่ละอำนาจมีอำนาจแยกเป็นเอกเทศต่อกัน และมีขอบเขตความรับผิดชอบต่างกัน เพื่อที่อำนาจของอำนาจหนึ่งจะไม่ไปขัดกับอำนาจที่สัมพันธ์กับอีกอำนาจหนึ่งซึ่งนักวิชาการต่างประเทศ ทั้งหลายท่าน ไม่ว่าจะ เป็น Andrew Dunsire เป็นนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ประเทศสหรัฐอเมริกา David K. Whynes และ Roger A. Bowles นักวิชาการประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา กับ Michael Laurence นักวิชาการประเทศออสเตรเลีย โดย เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ ได้อธิบายความเป็นมาของหลักแบ่งแยกอำนาจว่าเพลโต (Plato) ลูกศิษย์ของโสเครติส (Socrates) ได้เสนอแนวความคิดสอดคล้องกับแนวความคิด

ของโทเครติสผ่านหนังสือชื่อ “Republic” ว่าผู้ปกครองรัฐจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม เนื่องจากการปกครองจะมีความราบรื่นได้ก็ด้วยความเห็นชอบของประชาชนส่วนใหญ่ ต่อมาเพลโตได้เสนอระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (Democratic Regime) ที่ให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชนผ่านหนังสือชื่อ “Statesman” นอกจากนี้เพลโตยังเสนอแนวความคิดนิติรัฐผ่านหนังสือชื่อ “Laws” หรือ “รัฐแห่งกฎหมาย” โดยเห็นว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐโดยประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทนมาทำหน้าที่นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการของรัฐแทนตน ส่วนอริสโตเติล (Aristotle) ลูกศิษย์ของเพลโต ได้เสนอรูปแบบการปกครองรัฐผ่านหนังสือชื่อ “Politics” โดยแบ่งรูปแบบการปกครองเป็นแบบทรราช (Tyranny) แบบคณาธิปไตย (Oligarchy) แบบประชาธิปไตย (Democracy) แบบราชาธิปไตย (Monarchy) แบบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy) และแบบโพลิตี (Polity) โดยการปกครองแบบราชาธิปไตย (Monarchy) กับการปกครองแบบทรราช (Tyranny) เป็นการปกครองโดยคนเพียงคนเดียว และการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy) กับการปกครองแบบคณาธิปไตย (Oligarchy) เป็นการปกครองโดยกลุ่มคน สำหรับการปกครองแบบโพลิตี (Polity) กับการปกครองแบบประชาธิปไตย (Democracy) เป็นการปกครองโดยคนจำนวนมาก ส่วนรูปแบบการปกครองที่ดีนั้นจะส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยไม่ส่งเสริมให้ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือพรรคพวก เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ (2561, หน้า 34-52)

สำหรับหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) นักวิชาการกลุ่มดังกล่าวได้ให้คำอธิบายความเป็นลำดับ ดังนี้

1) รูปแบบรัฐบาล ของ Montesquieu นักปรัชญาฝรั่งเศส ได้เขียนหนังสือชื่อ The Spirit of Laws แสดงแนวคิดเกี่ยวกับระบบการปกครอง โดยมีสาระสำคัญว่า อำนาจการปกครองแบ่งออกได้เป็น 3 อำนาจและแต่ละอำนาจจะต้องไม่ผูกขาดอยู่ในที่เดียวกัน นอกจากนี้ มองเตสกีเยอ ยังแสดงแนวคิดในเรื่อง “The three different Governments” โดยได้อธิบายลักษณะของรัฐบาลแบบ Republican รัฐบาลแบบ Monarchical และรัฐบาลแบบ Despotic ว่า รัฐบาลแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ รัฐบาลแบบสาธารณหรือแบบ Republican ซึ่งเป็นรัฐบาลของประชาชน และประชาชนมีอำนาจสูงสุด กับรัฐบาลแบบราชาหรือแบบ Monarchical เป็นรัฐบาลที่บุคคลคนเดียวมีอำนาจเด็ดขาดโดยการสืบราชสมบัติ ส่วนรัฐบาลแบบเผด็จการหรือแบบ Despotic เป็นรัฐบาลที่บุคคลคนเดียวมีอำนาจเด็ดขาดโดยมีเป้าหมายส่วนตนเป็นสำคัญ

2) อำนาจสูงสุดของรัฐ ในการปกครองประเทศนั้นปัจเจกสำคัญ คือ อำนาจสูงสุดของรัฐซึ่ง โทมัส ฮอบบ์ (Thomas Hobbes) ได้เขียนเรื่อง “Leviathan” สนับสนุนให้มีรัฐเอกราชหรือรัฐอธิปไตย (Sovereign State) โดยเห็นว่า จากกฎเกณฑ์อันมีเหตุผลตามธรรมชาติ (Natural Law) มนุษย์จึงมีความเท่าเทียมกันและมีเสรีภาพในการใช้ชีวิต ดังนั้น มนุษย์จึงมีสิทธิและความสามารถ

ในการหาข้อตกลงกันเอง (Social Contract) เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขด้วยการยินยอมสละความเท่าเทียมและเสรีภาพบางประการแล้วร่วมกันสร้างอำนาจสูงสุดหรืออำนาจอธิปไตยขึ้น ซึ่งอำนาจอธิปไตยดังกล่าวอาจมอบเป็นสิทธิ์เด็ดขาดแก่บุคคลเพียงคนเดียวหรือคณะบุคคลเพียงคนเดียวก็ได้ แต่ฌอง โบแดง (Jean Bodin) นักคิดชาวฝรั่งเศสเห็นว่า อำนาจอธิปไตยที่เป็นอำนาจที่เด็ดขาดสูงสุดและถาวรในการปกครองของรัฐนั้น หากไปอยู่ในอำนาจการใช้ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหรือองค์กรใดโดยเฉพาะก็จะเกิดการกระทำที่เป็นเผด็จการตามอำเภอใจเพราะขาดการตรวจสอบถ่วงดุล

3) ระบบประชาธิปไตย ด้วยอำนาจสูงสุดของรัฐมีความสำคัญต่อระบอบการปกครอง ระบบประชาธิปไตย จึงเป็นระบอบการปกครองที่ ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) ได้เขียนแสดงความคิดไว้ในเรื่อง “Social Contract” โดยให้ความสำคัญกับเจตจำนงร่วมกันของประชาชน ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการใช้สิทธิและเสรีภาพโดยตรงของประชาชนในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ส่วนจอห์น ล็อก (John Locke) ได้เขียนเรื่อง “Two Treaties of government” อันเป็นรากฐานของรัฐธรรมนูญ โดยเห็นว่าอำนาจในการปกครองรัฐควรแยกออกจากกัน ไม่ควรผูกขาดอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียวหรือคณะบุคคลเพียงกลุ่มเดียว โดยเฉพาะอำนาจการปกครองควรจะต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน ซึ่งในเวลาต่อมาแนวความคิดนี้ได้มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการวางหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเรื่องระบบประชาธิปไตยนั้น พระราชันท์มุนี (ปัญญาบันทิกกู) ได้ปาฐกถาธรรมขยายความไว้ในเรื่อง “ธรรมกับการเมือง” โดยออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง กรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2522 ต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ทำการจัดพิมพ์ (2532, หน้า 17-20) มีสาระสำคัญว่า ระบบประชาธิปไตยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นแม่บทในการสร้างความเป็นธรรม สร้างประโยชน์ ความสุข และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ซึ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญควรเกิดจากประชาชน โดยถือว่าประชาชนเป็นใหญ่ ไม่ใช่เป็นกฎหมายที่เกิดจากบุคคลบางคณะบางกลุ่มที่เขียนเข้าข้างตนเองเพื่อสงวนสิทธิ์ไว้ให้ตนเองมีอำนาจโดยไม่เปิดช่องให้คนอื่นเข้ามีส่วนในการบริหารบ้านเมือง โดยเฉพาะการประพฤติปฏิบัติตนนั้น ทุกคนต้องมีเจตนาที่บริสุทธิ์เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนเป็นส่วนรวม

4) การตรวจสอบถ่วงดุล การตรวจสอบถ่วงดุล เป็นหัวใจสำคัญของหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) ซึ่งการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักการสำคัญของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมองเตสกีเอ (Montesquieu) ได้เขียนถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) ผ่านหนังสือชื่อ “The Spirit of Laws” ตามที่กล่าวมาว่า อำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ควรแบ่งแยกออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ (Legislative Power) อำนาจบริหาร (Executive

Power) และอำนาจตุลาการ (Judicial Power) ให้เป็นอิสระออกจากกันเพื่อไม่ให้องค์กรใดหรือบุคคลใดสามารถใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ โดยให้อำนาจทั้งสามปราศจากการแทรกแซงหรือการครอบงำประการใดต่อกัน นำสู่ความเป็นอิสระในการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ซึ่งกันและกันอันเป็นหลักประกันต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ซึ่งมองเตสกีเออ (Montesquieu) ยังเห็นถึงเหตุของการแบ่งแยกอำนาจที่ทำให้เกิดความเป็นอิสระต่อกันของอำนาจทั้งสามนั้นว่า เป็นหนทางนำสู่ผลคือการทำหน้าที่อันสมบูรณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ

จากหลักการแบ่งแยกอำนาจดังที่กล่าวมา โดยการแบ่งแยกอำนาจระหว่าง ฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งทำหน้าที่ออกกฎหมาย ฝ่ายบริหารซึ่งทำหน้าที่บริหารประเทศ และฝ่ายตุลาการ ซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดีนั้น ก็เพื่อไม่ให้อำนาจธิปไตยรวมอยู่ที่บุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลใดเป็นการเฉพาะดังจะเป็นการผูกขาดอำนาจทั้งการออกกฎหมายและทั้งการนำกฎหมายไปการปฏิบัติ รวมทั้งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเองด้วย ทำให้ไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลกันระหว่างอำนาจทั้งสาม การรวมศูนย์อำนาจธิปไตยทั้งสามอยู่ที่ใดที่หนึ่ง ก็คือ การเผด็จอำนาจที่ไร้การคานและดุลอำนาจ จึงทำให้การใช้อำนาจทุกครั้งถือได้ว่าเป็นการใช้อำนาจแบบตามอำเภอใจแห่งคน แม้การใช้อำนาจจะด้วยเจตนาที่ดีและเกิดผลดีก็ตาม ดังนั้น การแบ่งแยกอำนาจธิปไตยให้เกิดการคานและดุลอำนาจกันเพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองอย่างเป็นธรรมดังกล่าวก็คือ “หลักความเป็นอิสระ” ระหว่างอำนาจทั้งสาม ซึ่งปัจจัยสำคัญของหลักการแบ่งแยกอำนาจประกอบด้วย

- 1) การแยกอำนาจออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ
- 2) การมีอิสระของแต่ละอำนาจในการตรวจสอบและถ่วงดุลต่อกัน
- 3) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

แนวคิดในการแบ่งแยกอำนาจนั้น ได้แบ่งอำนาจธิปไตยหรือแบ่งองค์กรที่ใช้อำนาจธิปไตยออกเป็นสามส่วน ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เพื่อเป็นหลักในการถ่วงดุลการใช้อำนาจ (Check and Balances) และเป็นแนวคิดในการต่อต้านการปกครองแบบเผด็จการด้วย และจากการศึกษาพบว่า มีผู้รู้หรือนักปราชญ์ที่กล่าวถึงแนวคิดในการแบ่งแยกอำนาจอยู่หลายคนที่สำคัญ คือ อริสโตเติล ซึ่งเป็นนักปราชญ์ในช่วงยุค 384-322 ก่อนคริสตกาล โพลิบิอุส ซึ่งเป็นนักปราชญ์ในช่วงยุค 204-122 ก่อนคริสตกาล ซองโบแดง ซึ่งเป็นนักปราชญ์ในช่วงยุค ค.ศ.1530-1596 จอห์น ล็อก ซึ่งเป็นนักปราชญ์ในช่วงยุค ค.ศ.1632-1704 และมองเตสกีเออ ซึ่งเป็นนักปราชญ์ในช่วงยุค ค.ศ. 1689-1755 โดยมองเตสกีเออเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในเรื่องนี้มากที่สุด โดยเขาได้เขียนเกี่ยวกับแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจไว้ในหนังสือเรื่อง เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย โดยมองเตสกีเออ

เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะที่เป็นเจ้าตำหรับของทฤษฎี การแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งแนวคิดในการแบ่งแยกอำนาจอริบไตยออกเป็นสามฝ่ายนั้น มีต้นเค้ามาจาก จอห์น ล็อก ก่อนแล้วในงานเขียนเรื่องหนังสือสองเล่มว่าด้วยรัฐบาล (Two Treatises of Civil Government, ค.ศ. 1689) มองเตสกีเออเห็นว่า รัฐบาลที่ดีที่สุดจะต้องเป็นรัฐบาลที่อำนาจแต่ละอำนาจใช้โดยองค์กรแต่ละองค์กรที่ต่างกัน เมื่อบุคคลเดียวหรือองค์กรเดียวมีการรวมอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจบริหารไว้ด้วยกัน เสรีภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้ และไม่มีเสรีภาพอีกเช่นกัน ถ้าอำนาจตัดสินคดีไม่ได้แยกออกจากอำนาจนิติบัญญัติหรือบริหาร โดยในบทที่ 6 ของหมวดที่ 11 ในหนังสือเล่มดังกล่าว มองเตสกีเออ จึงได้แบ่งการทำกิจกรรมของรัฐหรือแบ่งการใช้อำนาจรัฐที่เรียกว่า อำนาจอริบไตย ออกเป็นสามส่วนคือ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ โดยมองเตสกีเออมีความมุ่งหมายที่จะให้มีการแยกอำนาจเพื่อที่จะมีการให้ความคุ้มครองและให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน เจตนาแท้จริงของมองเตสกีเออแล้วนั้น ไม่ได้ให้ความหมายที่จะต้องแบ่งอำนาจอริบไตยออกเป็นสามอำนาจ หากแต่เพียงต้องการที่จะให้อำนาจอริบไตยแบ่งไปสู่อำนาจการใช้อำนาจต่าง ๆ เพียงเพื่อมิให้องค์กรใดเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจเพียงองค์กรเดียว เนื่องจากหากไม่มีการแบ่งการใช้อำนาจแล้ว ผู้ใช้อาจจะใช้อำนาจไปในทางที่มีขอบได้

จากหลักดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดให้ศาลทำหน้าที่พิพากษาคดีและให้ศาลทหารซึ่งเป็นศาลพิเศษ มีเขตอำนาจเฉพาะทำหน้าที่พิพากษาคดีตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นองค์กรตุลาการที่ใช้อำนาจตุลาการ ภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจ และหลักการแบ่งแยกอำนาจ หมายถึง การแบ่งแยกเพื่อมิให้อำนาจรวมอยู่ในบุคคลเดียวกัน จนเกิดการใช้อำนาจโดยไม่มีการคานและดุลอำนาจจน อันจะเป็นการเปิดช่องทางให้เกิดการใช้อำนาจโดยมิชอบได้ง่าย และหลักการแบ่งแยกอำนาจได้แบ่งอำนาจอริบไตยออกเป็นสามส่วน ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เพื่อเป็นหลักในการถ่วงดุลการใช้อำนาจโดยอำนาจตุลาการผู้ใช้อำนาจหน้าที่ดังกล่าว คือ ศาล ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีจึงเป็นการควบคุมการใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารให้ต้องอยู่ในขอบเขตและมีการตรวจสอบทางกฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันสำหรับประชาชน ซึ่งศาลได้จัดตั้งความวัตถุประสงค์ตามความเหมาะสมตามความชำนาญเฉพาะด้านเพื่อให้อำนาจพิจารณาคดีนั้น ๆ

การได้ศึกษาหลักการแบ่งแยกอำนาจ จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวิเคราะห์ของวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิชัยนี้ ใช้เป็นหลักเกณฑ์ของศาลทหารที่ต้องใช้พิจารณาคดีอย่างมีเหตุผลภายใต้กฎหมายกำหนดไว้ และเป็นหลักการถ่วงดุลการใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชาให้อยู่ในขอบเขตเพราะทำให้เกิดการตรวจสอบทางกฎหมาย ทำให้ทหารไม่สามารถกระทำการหรือผู้บังคับบัญชาสั่งการลงโทษใช้ดุลพินิจได้ตามใจชอบ โดยศาลทหารจะต้องตรวจสอบภายใน

ขอบเขตของความถูกต้องทางกฎหมายเท่านั้น จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของ กระบวนวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

2.6 หลักความเสมอภาค

หลักแห่งความเสมอภาคเป็นหลักเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติแก่บุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยการให้หลักความเสมอภาคที่มีความหลากหลายในการปฏิบัติเนื่องจากสาระสำคัญของ ข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันไป ดังนั้นการปฏิบัติแก่บุคคลตามหลักความเสมอภาคย่อมแตกต่างกันไป ทั้งนี้ย่อม ต้องเป็นความแตกต่างที่ยอมรับได้ หลักความเสมอภาคเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติแห่ง กฎหมายสามารถแยกประเภทของหลักความเสมอภาคได้ 2 ประเภทดังนี้

ประเภทแรก หลักความเสมอภาคทั่วไป หลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นสิทธิ ขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนที่อาจกล่าวอ้างกับการกระทำใด ๆ ของรัฐได้ หากเรื่องนั้นมิได้มีการ กำหนดไว้ในหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หากเรื่องใดมีหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง กำหนดไว้แล้วก็ให้พิจารณาไปตาม หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้น

ประเภทที่สอง หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องคือ หลักความเสมอภาคที่ใช้เฉพาะภายในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับชายและหญิง เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างหลักความเสมอภาคทั่วไปกับ หลักความเสมอภาคเฉพาะ เรื่องนั้น ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นพื้นฐานของหลัก ความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หลักความเสมอภาคทั่วไปนั้นสามารถนำไปใช้ได้กับทุก ๆ เรื่อง โดยไม่จำกัดขอบ เขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งและบุคคลทุกคนย่อมอ้างหลักความเสมอภาคทั่วไปได้ ส่วนหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องอาจถูกจำกัดโดยใช้เฉพาะเรื่องหรือเฉพาะกลุ่ม บุคคลที่ รัฐธรรมนูญคุ้มครองเท่านั้น โดยหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้นยังถือเป็นหลักกฎหมายพิเศษ ซึ่งย่อมมาก่อน หลักความเสมอภาคทั่วไป ถ้ากฎหมายใดได้รับการพิจารณาหลักความเสมอภาค เฉพาะเรื่องแล้วก็ไม่จำเป็นต้องนำ มาพิจารณาตามหลักความเสมอภาคทั่วไปอีก นอกจากนี้หลัก ความเสมอภาคยังสามารถแบ่งได้ตามประเภทของการบังคับใช้ได้ดังนี้

1) หลักความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมายกฎหมายในที่นี้หมายถึง รัฐธรรมนูญ กฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ และกฎหมายของฝ่ายบริหารด้วย ฝ่ายปกครองจะต้อง เคารพต่อหลักความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย นิติกรรมใด ๆ ของฝ่ายปกครองหากออกมา โดยไม่เคารพต่อหลักดังกล่าว อาจถูกฟ้องเพิกถอนเพราะเหตุไม่ชอบด้วยกฎหมายได้

2) หลักความเสมอภาคของบุคคลในการทำงานในหน่วยงานของรัฐ หลักความ เสมอภาคของบุคคลเกี่ยวกับการทำงานในหน่วยงานของรัฐ มิได้มีการรับรองไว้ตรง ๆ ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 แต่ต้องถือว่าเป็นหลักหนึ่งของหลักความเสมอภาค ส่วนใน

ประเทศฝรั่งเศสนั้น หลักนี้ได้รับการประกาศไว้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนปี 1789 ว่า “พลเมืองทุกคนล้วนเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายและมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าทำงาน ทั้งนี้ ตามความสามารถของบุคคล โดยไม่อาจกำหนดคุณสมบัติอื่นที่ไม่เกี่ยวกับความสามารถของบุคคลได้” สภาแห่งรัฐฝรั่งเศส เคยรับฟ้องคดีเกี่ยวกับการโต้แย้งการกำหนดคุณสมบัติในการเข้าดำรงตำแหน่ง ระดับสูงของกระทรวงการสงคราม ข้อเท็จจริงในคดีนี้ กระทรวงดังกล่าวได้ออกกฤษฎีกาฉบับหนึ่ง โดยสงวนตำแหน่งระดับสูงของกระทรวงไว้ให้แก่บุคลากรชายเท่านั้น จึงถูกบุคลากรหญิงโต้แย้งว่า กฤษฎีกาดังกล่าวขัดต่อหลักความเสมอภาคของบุคคลเกี่ยวกับการทำงานในหน่วยงาน ของรัฐ ซึ่งสภาแห่งรัฐตัดสินเป็นหลักว่า หญิงมีความสามารถโดยชอบด้วยกฎหมายในงานที่ขึ้นตรงต่อราชการส่วนกลาง ของกระทรวงต่าง ๆ แต่ฝ่ายปกครองก็สามารถกำหนดคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับงานในตำแหน่งหน้าที่ใด ๆ ในกระทรวงได้ โดยอาจกำหนดข้อจำกัดสำหรับการรับบุคคลเข้าทำงานหรือหลักเกณฑ์การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่งเฉพาะบุคลากรหญิงได้ หากข้อจำกัดดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับหน้าที่นั้น ๆ ทั้งนี้ การกำหนดดังกล่าวจะต้องมีเหตุผลที่รับฟังได้ว่าจำเป็นสำหรับตำแหน่งหน้าที่ นั้น ๆ จริง มิได้เกิดจากเหตุผลอื่น

3) หลักความเสมอภาคของบุคคลในการได้รับบริการสาธารณะ หลักความเสมอภาคขยายขอบเขตมาสู่การเข้ารับบริการสาธารณะของประชาชน ด้วย โดยหลักความเสมอภาคนี้ บังคับฝ่ายปกครองว่า ต้องให้บริการต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญอย่างเดียวกันในลักษณะเดียวกัน ภายใต้ กฎเกณฑ์เดียวกันเดียวกัน แต่หลักนี้ไม่ห้ามที่ฝ่ายปกครองจะให้บริการต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระ สำคัญในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น สภาแห่งรัฐฝรั่งเศสเคยตัดสินว่า นักเรียนของโรงเรียนที่อยู่นอกเส้นทางของรถบริการรับส่งนักเรียน มีสถานะที่แตกต่างจากนักเรียนที่โรงเรียนของตนอยู่ในเขตเส้นทางรถบริการรับส่ง เมื่อพิจารณาในแง่การเข้ารับบริการสาธารณะ ด้านการคมนาคมขนส่งนักเรียน รัฐจึงอาจปฏิบัติต่อนักเรียนทั้งสองเขตแตกต่างกันได้

4) หลักความเสมอภาคของบุคคลต่อการรับภาระสาธารณะ หลักความเสมอภาคของบุคคลต่อการรับภาระสาธารณะ เป็นบ่อเกิดของหลักกฎหมายอีกจำนวนมาก และใช้สำหรับเป็นเหตุผลในการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของนิติกรรมทางปกครองต่าง ๆ เช่น หลักความเสมอภาคของบุคคลต่อการรับภาระเสียภาษีให้รัฐ สภาแห่งรัฐเคยวินิจฉัยว่า กฎเกณฑ์ของเมือง Hanoi ที่กำหนดการจัดเก็บภาษีรถยนต์ใช้บังคับทั่วเขตเมืองดังกล่าว และไม่ได้ให้ออกสิทธิ์กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งในเขตเมืองนั้นเป็นการเฉพาะจึง ชอบด้วยกฎหมายแล้ว มาตรการต่าง ๆ ที่ฝ่ายปกครองออกมากจะต้องไม่ไปเพิ่มภาระให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ประกอบ อาชีพเดียวกัน ทำให้มีการได้เปรียบเสียเปรียบกัน นอกจากนี้ หลักความเสมอภาคของบุคคลต่อการรับภาระสาธารณะ ยังเป็นบ่อเกิดของหลักความรับผิดชอบ โดยปราศจากความผิดของรัฐด้วย เช่น ในคดี Couiteas

(30 พฤศจิกายน 1923) ซึ่งเป็นคำพิพากษาที่วางหลักความรับผิดชอบโดยปราศจากความผิดของรัฐ โดยความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดี เกิดจากการที่ฝ่ายปกครองปฏิเสธไม่ใช้กำลังเข้าจัดการบังคับให้มีการปฏิบัติ ตามคำพิพากษาของศาลโดยสภาแห่งรัฐ ตัดสินว่า รัฐบาลมีหน้าที่ในการกำหนดวิธีการที่จะบังคับตามคำพิพากษา ขณะเดียวกันก็มีสิทธิปฏิเสธที่จะใช้กำลังทางการทหารเข้าดำเนินการบังคับ หากเห็นว่าการใช้กำลังบังคับจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในบ้าน เมืองขึ้น การปฏิเสธของรัฐบาลดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความไม่สงบเรียบร้อย ในบ้านเมืองจึงเป็นการกระทำที่ชอบแล้ว แต่ก่อให้เกิดความเสียหายกับผู้ชนะคดี ซึ่งเป็นหน้าที่ของศาลที่จะกำหนดว่า ค่าเสียหายดังกล่าวชุมชนต้องร่วมรับผิดชอบเท่าไร ค่าเสียหายที่ชุมชนต้องรับผิดชอบ คือ จำนวนความเสียหายที่ฝ่ายปกครองต้องชดใช้

หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคเพื่อให้เกิดความยุติธรรมมีดังนี้

1) ต้องใช้กฎเกณฑ์อันเดียวกันกับทุกคนเว้นแต่ว่าสถานการณ์แตกต่างกันไป หลักเกณฑ์ทั่วไปของการปฏิบัติคือต้องใช้กฎเกณฑ์เดียวกันในสถานการณ์เดียวกัน เว้นแต่ว่า สถานะการณ่นั้นแตกต่างออกไป จึงเป็นการต้องห้ามแก่ผู้บัญญัติกฎเกณฑ์ที่จะต้องไม่ออกกฎเกณฑ์ให้มีผลไม่ เสมอภาคแก่บุคคล กล่าวคือเหตุการณ์ที่เหมือนกันหรือที่เหมือนกันในสาระสำคัญนั้น ต้องได้รับ การปฏิบัติโดยกฎเกณฑ์เช่นเดียวกัน แต่หากมีใช้เรื่องที่มีสภาพการณ์อย่างเดียวกัน ก็สามารถปฏิบัติให้แตกต่างกัน ได้ ดังนั้นกฎเกณฑ์ที่มาบังคับใช้แก่บุคคลซึ่งออกฝ่ายนิติบัญญัติ หรือฝ่ายบริหาร ย่อมมีเนื้อหา รายละเอียด และผลบังคับที่แตกต่างกันไปได้

2) การใช้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับสาระสำคัญของกฎเกณฑ์ นั้นการใช้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันนั้นต้องคำนึงถึงสาระสำคัญของกฎเกณฑ์ คือกฎเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ต้องมีความสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ดังนั้นถึงแม้จะอยู่ในสถานะที่เหมือนกันแต่ ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญนั้น แตกต่างกันแล้วกฎเกณฑ์ที่นำมาใช้บังคับนั้นต้องแตกต่างกันไป ด้วย แต่ถ้าเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่เป็นสาระสำคัญและอยู่ในสถานะที่เหมือนกันแล้ว กฎเกณฑ์ที่ใช้ บังคับนั้นจะต้องเป็นกฎเกณฑ์เดียวกัน

3) การปฏิบัติให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจากผลประโยชน์มหาชนการปฏิบัติต่อบุคคลตามหลักความเสมอภาคนั้นย่อมต้องคำนึงถึงเรื่อง ประโยชน์สาธารณะเหนือประโยชน์ ประโยชน์ส่วนบุคคลหรือประโยชน์ของปัจเจกชน ดังนั้นจะอ้างหลักความเสมอภาคในการใช้ กฎเกณฑ์เพื่อมาคุ้มครองปัจเจกชนนั้นหาได้ไม่ เช่น ในกรณีที่มีความไม่สงบเกิดขึ้นในบ้านเมือง ทางการจำเป็นต้องใช้มาตรการบางอัน เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขกลับมาสู่บ้านเมืองอย่างรวดเร็วที่สุด และการใช้ มาตรการดังกล่าวนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการเลือกปฏิบัติและการเคารพต่อหลักแห่ง ความเสมอภาค ผู้ที่เดือดร้อนจากการกระดังกล่าวจะอ้างหลักแห่งความเสมอภาคต่อรัฐหาได้ไม่

4) การอ้างประโยชน์สาธารณะเพื่อไม่ต้องเคารพต่อหลักแห่งความเสมอภาคนั้น จะต้องไม่เป็นการก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้ การอ้างประโยชน์สาธารณะในการปฏิบัติให้แตกต่างกันนั้นแม้จะถือว่า เป็นการกระทบต่อหลักแห่งความเสมอภาคและก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติก็ตามที แต่อย่างไรก็ดีการกระทำดังกล่าวนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วก็ไม่สามารถใช้เกณฑ์ดังกล่าวได้ การแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้นั้นที่เห็นได้ชัดก็คือ การแบ่งแยกที่เป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ เช่น การแบ่งแยกในเรื่อง แหล่งกำเนิด เชื้อชาติ ศาสนา เพศ เป็นต้น

5) การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมมุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่การเลือกปฏิบัติที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ หรือการปฏิบัติในทางบวก คือการดำเนินการตามกฎหมายที่แตกต่างกันในลักษณะชั่วคราวที่ผู้มีอำนาจกำหนด ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและยกระดับบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่มี สถานะด้อยกว่าบุคคลอื่นเพื่อทดแทนความไม่เท่าเทียมกันที่ดำรงอยู่

6) การปฏิบัติให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจากระบบที่แตกต่างกันการปฏิบัติให้แตกต่างกันนั้นอาจมีผลสืบเนื่องจากการมีระบบที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจะพิจารณาเปรียบเทียบว่ามีการปฏิบัติเท่าเทียมกันหรือไม่ ต้องมีการเปรียบเทียบว่าอยู่ในระบบเดียวกันหรือไม่ เช่น การที่กำหนดให้ข้าราชการ ทหาร หรือตำรวจ มีสิทธิในการประท้วงการนัดหยุดงานเพื่อต่อรองค่าจ้างหรือเงินเดือนของข้า ราชการ ซึ่งแตกต่างไปจากระบบของเอกชนที่ให้ลูกจ้างมีสิทธิที่ใช้การประท้วง การนัดหยุดงานตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการต่อรอง เรื่องเงื่อนไขในการจ้างได้ ในกรณีนี้มีอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันอันเป็นขัด ต่อหลักความเสมอภาค ทั้งนี้เพราะระบบของราชการกับระบบของภาคเอกชนนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในบางกรณีจึงไม่อาจจะนำระบบที่แตกต่างกันมาพิจารณาเปรียบเทียบกับการปฏิบัติที่แตกต่างกันได้

7) การปฏิบัติให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจากประเพณีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน อาจเป็นเหตุผลในการปฏิบัติให้แตกต่างกัน โดยการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมนั้น ต้องไม่ยึดหลักการปฏิบัติกันมายาวนานเป็น เกณฑ์ในการพิจารณาความถูกต้อง แต่จะต้องใช้หลักความยุติธรรมของประชาชนในขณะปัจจุบันเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ตัวอย่างเช่น สถาบันการศึกษาของรับแห่งหนึ่งได้ตั้งมาเป็นเวลายาวนานมาก ซึ่งในขณะที่ตั้งนั้นมีความมุ่งหมายเพื่อให้เฉพาะลูกหลานของข้าราชการเท่านั้นได้ศึกษาเล่าเรียน ต่อมาเมื่อการศึกษาเปิดกว้างขึ้นสำหรับการรับบุคคลอื่นเข้าศึกษา แต่สถาบันดังกล่าวก็ยังกำหนดไว้ว่าผู้ที่ เป็นข้าราชการของหน่วยงานนั้นย่อม ได้รับสิทธิพิเศษในการคัดเลือกเข้าศึกษาในสถาบันแห่งนั้น ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่าการยึดถือประเพณีที่ปฏิบัติมาอย่างยาวนานของสถาบันการศึกษาแห่งนั้นไม่อาจจะใช้เป็นเกณฑ์

ในการพิจารณาหลักความเสมอภาคได้ เพราะการพิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะต้องอาศัยหลักความยุติธรรมที่เป็นอยู่ ในปัจจุบันเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเป็นต้น จะเห็นได้ว่า หลักความเสมอภาคไม่ได้บังคับให้องค์กรต่าง ๆ ของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเดียวกัน ตรงกันข้าม กลับบังคับให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน เฉพาะต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญเท่านั้นที่องค์กรต่าง ๆ ของรัฐต้องปฏิบัติต่อเขาเหล่านั้นอย่างเดียวกัน ในทางปฏิบัติก็มีการแบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น ผู้เยาว์ บุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ข้าราชการ ทนายความ วิศวกร เกษตรกร ฯลฯ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลประเภทเดียวกันอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลต่างประเภทกันให้แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม การแบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภทๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลต่างประเภทกันแตกต่างกันออกไป (Different treatment) นั้น ใ้ว่าจะกระทำได้เสมอไปในทุกกรณี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติวางข้อจำกัดไว้ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก ห้ามมิให้แบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภทโดยคำนึงถึงศาสนา นิกาย หรือลัทธินิยม แล้วปฏิบัติต่อบุคคลที่ถือศาสนา นิกาย หรือลัทธินิยมต่าง ๆ ให้แตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้จากความในมาตรา 37 วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “ในการใช้เสรีภาพตามวรรคหนึ่ง (ซึ่งได้แก่ เสรีภาพในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่พลเมืองและ ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน)บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น”

ประการที่สอง ถึงแม้ว่าการแบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภทโดยพิจารณาจากเรื่องอื่นๆ นอกจากความเชื่อทางศาสนา แล้วปฏิบัติต่อบุคคลแต่ละประเภทแตกต่างกัน จะกระทำได้แต่การกระทำเช่นนี้ก็จะต้องมีเหตุผลที่หนักแน่นควรค่าแก่การรับฟังด้วยการแบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภทแล้วปฏิบัติต่อบุคคลแต่ละประเภทแตกต่างกันออกไป โดยปราศจากเหตุผลที่ “ควรค่าแก่การรับฟัง” (raison objectivement plausible) ถือว่าเป็น “การเลือกที่รักมักที่ชัง” หรืออีกนัยหนึ่ง “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล” (unfair discrimination) ซึ่งต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากความในมาตรา 30 วรรคสาม ที่บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

จะกระทำมิได้”อย่างไรก็ตาม วรคส์ของมาตราเดียวกันนี้ไม่ให้ถือว่า “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้น เพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น” เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามความในวรรคสามการปฏิบัติต่อบุคคลแตกต่างกันเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

จากหลักดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หลักความเสมอภาค หมายถึง การเท่าเทียมกันโดยไม่กระทำการใด ๆ ที่มีลักษณะการกีดกัน แบ่งแยก จำกัดสิทธิแก่บุคคลใด ๆ ที่ทำให้บุคคลนั้นไม่ได้รับโอกาสเท่าเทียมกันอย่างที่บุคคลนั้นพึงจะได้รับ ในกรณีที่บุคคลนั้นคุณสมบัติอย่างเดียวกันหรือเหมือนกันกับบุคคลอื่น ดังนั้นการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติให้แตกต่างกันบนพื้นฐานหรือคุณสมบัติอย่างเดียวกัน หลักความเสมอภาคเป็นหลักทั่วไปของกฎหมาย ซึ่งได้รับการยอมรับในทุกระบบของกฎหมายและถือเป็นหลักสิทธิมนุษยชน อันหนึ่งที่ต้องคุ้มครองตุลาการจะต้องคำนึงถึงในการพิจารณาคดี

การได้ศึกษาหลักความเสมอภาค จึงเป็นหลักที่นำมาใช้วิเคราะห์วิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงวิธีพิจารณาความอาญาทหารไม่ได้ใช้บังคับเฉพาะแต่ทหารเท่านั้น แต่ใช้บังคับกับคู่ความที่มาใช้สิทธิทางศาลซึ่งอาจเป็นพลเรือนอีกด้วย ทำให้จะต้องมีวิธีการจัดการให้คู่ความผู้ใช้สิทธิทางศาล รวมทั้งพลเรือนทั่วไปได้เข้าถึงความยุติธรรมเบื้องต้นในระบบวิธีพิจารณาความเหมือนกัน เป็นการลดความเหลื่อมล้ำอำนาจความยุติธรรมเสมอภาคกัน ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่อการใช้อำนาจศาลทหารของกระบวนวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

2.7 หลักธรรมาภิบาล (Good Governance)

หลักธรรมาภิบาลระดับสากลโลกถูกอธิบายความหมายว่าธรรมาภิบาลไม่มีการยืนยันแน่ชัดว่ามีต้นกำเนิดมาจากความคิดของผู้ใด ในสมัยใดแต่มีการศึกษา และกล่าวถึงรัฐและสังคมที่รักความยุติธรรม ผู้ปกครองที่ดี รัฐบาลที่ดี การปกครองที่ดีมานาน แล้วในกลุ่มชาติตะวันตกปรากฏขึ้นในยุคนครรัฐกรีกโบราณเมื่อประมาณ 2,500 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาที่เกี่ยวกับรัฐและสังคมของ Plato และ Aristole ซึ่งเป็นปราชญ์ที่สำคัญในยุคนั้น ยุคปัจจุบันการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีหรือธรรมาภิบาลปรากฏเป็นครั้งแรกในรายงานของธนาคารโลก (World Bank) เมื่อปี ค.ศ.1989 ซึ่งต่อมาสถาบันการเงินระหว่างประเทศนำมายึดถือเป็นเงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ของประเทศที่ต้องการความช่วยเหลือ เพื่อที่จะเป็นการย้ำเตือนให้ผู้นำแต่ละประเทศคำนึงถึงผลกระทบจากการกระทำของตนเองว่าเป็นการพัฒนาโดยแท้จริงหรือไม่

การบริหารงานภาครัฐได้มีการพัฒนามาโดยลำดับ จนกระทั่งเกิดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งตามความเห็นของ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ออนไลน์ , 2564) ได้อธิบายโดยมีสาระสำคัญว่า สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เกิดจากการพัฒนาแนวคิดการบริหารงานรัฐกิจในแต่ละยุค โดยในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

ช่วงแรก เป็นช่วงการบริหารงานภาครัฐตามแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ดั้งเดิม ที่วิธีการบรรลุดูวัตถุประสงค์ตามนโยบายโดยรวมศูนย์การบริหารแผนงานด้วยองค์กรของรัฐบาล ผ่านการตัดสินใจทางการบริหารตามลำดับชั้น ซึ่งเป็นช่วงที่กระบวนการที่ศูนย์ของการบริหารงานรัฐกิจยังขัดแย้งกันและมีการปรับเปลี่ยนเพื่อแสวงหาความเป็นเอกลักษณ์ โดยบางกระบวนการที่ศูนย์เห็นว่าฝ่ายการเมืองควรแยกเด็ดขาดจากฝ่ายบริหาร ขณะที่อีกกระบวนการที่ศูนย์หนึ่งเห็นว่า การเมืองไม่สามารถแยกเด็ดขาดจากฝ่ายบริหารได้ หรือบางกระบวนการที่ศูนย์เห็นว่า การบริหารงานภาครัฐควรมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ในขณะที่อีกกระบวนการที่ศูนย์หนึ่งเห็นว่า การบริหารงานภาครัฐไม่สามารถมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนได้

ช่วงที่สอง เป็นช่วงที่มีเป้าหมายให้การบริหารงานภาครัฐสอดคล้องกับความต้องการของสังคมหรือ New Public Administration (NPA) เป็นแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ที่ถูกเสนอโดยนักวิชาการภาครัฐประศาสนศาสตร์รุ่นใหม่ที่ประชุมร่วมกันเมื่อ ค.ศ. 1968 นำโดย Dwight Waldo โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ ยึดถือความเป็นธรรมและความเสมอภาคเท่าเทียมกันของประชาชนในการได้รับบริการจากรัฐ รวมถึงการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยคำนึงถึงความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ช่วงที่สาม ด้วยเหตุที่ภาครัฐมีการผูกขาดกิจการต่าง ๆ มาเป็นเวลายาวนาน แต่การบริหารงานภาครัฐไร้ประสิทธิภาพ ประกอบกับเกิดวิกฤติเศรษฐกิจรุนแรงทั่วโลกพร้อมกับการเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้มีการแข่งขันที่รุนแรงระหว่างประเทศ ภาคเอกชนจึงต้องลดต้นทุนการผลิตเพื่อความสามารถในการอยู่รอด ในขณะที่เทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้า ดังนั้นจึงมีการนำเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคนมากขึ้น เป็นเหตุให้ซ้ำเติมปัญหาการว่างงานและปัญหาเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ด้วยความก้าวหน้าและการเติบโตของภาคเอกชนและภาคประชาชนที่สามารถจัดการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจได้ดีและทันต่อสถานการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเกิดแนวคิดที่จะนำการจัดการภาคเอกชนไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานภาครัฐด้วย จึงเป็นที่มาของแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ หรือ New Public Management (NPM)

ช่วงที่สี่ ด้วยเหตุที่การบริหารงานภาครัฐตามแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ หรือ New Public Management (NPM) มีข้อด้อยคือเป็นการบริหารที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ

ภาครัฐหลายประการดังกล่าว ต่อมาจึงเกิดพัฒนาในการบริหารงานภาครัฐตามแนวคิดการบริหารงานสาธารณะใหม่หรือ New Public Service (NPS) ที่ให้ความสำคัญกับทฤษฎีประชาธิปไตย โดยโครงสร้างองค์กรภาครัฐต้องได้รับการยอมรับทั้งภายในและภายนอกองค์กรภาครัฐ ด้วยมุ่งหมายให้การบริหารงานภาครัฐเป็นการบริการสาธารณะที่ไม่หวังผลกำไรและมีข้าราชการเป็นตัวแทนทำหน้าที่เป็นกลไกที่จะต้องรับผิดชอบต่อการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ คือ ประโยชน์ของประชาชนร่วมกัน นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดแนวคิดการบริหารงานภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางอีกด้วย

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มีเจตนารมณ์หรือเจตจำนงต่อความยุติธรรมที่มีความเสมอภาค โดยปราศจากความแตกต่างทาง เชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา ซึ่งหากจะกล่าวเฉพาะเรื่อง “Governance” แล้ว United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific หรือ UNESCAP (2009) ได้อธิบายสาระสำคัญของ Governance เป็นอารยธรรมของมนุษย์มาแต่เดิมแล้ว กล่าวคือ เป็นกระบวนการตรวจสอบและกำกับดูแลการตัดสินใจที่สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งองค์กรระหว่างประเทศและองค์กรภายในประเทศ รวมถึงศาลซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรม

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มีสาระสำคัญตามที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ออนไลน์, 2565) อธิบายว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางที่ธนาคารโลก (World Bank) ได้วางหลักไว้เป็นครั้งแรกในรายงานของธนาคารโลก (World Bank) เมื่อ ค.ศ.1989 ต่อมานานาชาติต่างยอมรับและนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาองค์กรภาครัฐกันอย่างนิยมนับแต่หลายรวมทั้งประเทศไทยซึ่งเรียก หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ว่าหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 โดยมีองค์ประกอบ 10 ประการได้แก่ หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หลักการตอบสนอง (Responsiveness) หลักการรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) หลักความโปร่งใส (Transparency) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักความเสมอภาค (Equity) กับหลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented) และการมีระบบธรรมาภิบาลที่ดีนั้นจะทำให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ อีกทั้งได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชน โดยเฉพาะหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นการบริหารที่ยึดถือประโยชน์สูงสุดของประชาชน ปราศจากการแทรกแซงของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ จึงนำไปสู่ผลลัพธ์ของการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาคกัน

ประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มาเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาภาครัฐของไทยทั้งด้านการพัฒนาองค์กรและด้านการพัฒนาการบริหารนับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนถึงปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 64 และมาตรา 65 ก็ยังคงบัญญัติให้นำหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มาเป็นแนวทางของรัฐในการดำเนินการตรากฎหมาย การกำหนดนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน และยุทธศาสตร์ชาติ

สำหรับส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในกำกับของราชการฝ่ายบริหารยกเว้นองค์กรส่วนท้องถิ่นนั้น ได้นำหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มาใช้ในการพัฒนาองค์กรและการบริหารตามหลักเกณฑ์ของพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ซึ่งมีเป้าหมายตามมาตรา 6 คือ ประโยชน์สุขของประชาชน ผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ ประสิทธิภาพพร้อมความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น การปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกพร้อมได้รับการตอบสนองความต้องการ และมีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

สำหรับกระทรวงกลาโหม ก็ได้ใช้หลักธรรมาภิบาลตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างองค์กร อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานราชการด้วยเช่นเดียวกัน ดังปรากฏตามความในบทบัญญัติของมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551 ดังนั้น ปัจจุบันหลักธรรมาภิบาลตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 จึงมีผลบังคับใช้กับศาลทหารด้วย เนื่องจากศาลทหารเป็นองค์กรในสังกัดกระทรวงกลาโหม

จากหลักดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาล คือ การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปในทางที่ดีตามครรลองธรรมให้การบริหารงานภาครัฐสอดคล้องกับความต้องการของสังคม หลักธรรมาภิบาล จึงเป็นกลไก เครื่องมือ การบริหารจัดการ ให้มีความชอบธรรมของกฎหมาย และกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย ๑๐ หลัก ได้แก่ หลักการตอบสนอง หลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ หลักความเสมอภาค หลักมุ่งเน้นจันทามติ หลักการตรวจสอบได้/มีภาระรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม และหลักนิติธรรม จึงนำไปสู่ผลลัพธ์ของการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาคกัน

การได้ศึกษาหลักธรรมาภิบาล จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องซึ่งใช้วิเคราะห์พิจารณาความอาญาทหารของวิจัยนี้ เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างองค์กร อำนาจหน้าที่ และการบริหารงาน

ราชการของกระทรวงกลาโหมซึ่งรวมถึง ศาลทหารด้วย ด้วยเหตุนี้หลักธรรมาภิบาลจึงมีความสำคัญที่ต้องนำมาศึกษา เพื่อหาคำตอบที่เป็นความสำคัญต่อการสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหารที่เหมาะสมการและมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

2.8 หลักสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นเรื่องสำคัญทั้งสังคมภายในและระหว่างประเทศ ซึ่ง กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร, ออนไลน์, 2563), กรมองค์การระหว่างประเทศ (กรมองค์การระหว่างประเทศ, ออนไลน์, 2563) อธิบายว่า สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนมีติดตัวมาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายนั้น ไม่สามารถถ่ายทอดหรือโอนให้แก่ผู้อื่นได้แต่จะต้องได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสันติสุข ทั้งในภาวะส่วนตัวรวมถึงการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยการมีไมตรีจิตและความเมตตาต่อกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ภาษา ศาสนา สถานภาพทางกาย สุขภาพ การเมือง หรือความเชื่ออื่น ๆ

ดังนั้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Social Rights) จึงหมายถึง สิทธิของมนุษย์อันเป็นคุณค่าที่ติดตัวมนุษย์แต่ละคนมาตั้งแต่เกิด โดยไม่มีการแบ่งแยกด้วยเหตุประการใด ซึ่งเรียกว่า สิทธิมนุษยชนและสิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิในชีวิต ร่างกาย และความเสมอภาค รวมถึงเสรีภาพของมนุษย์ที่ต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองด้วยความเป็นธรรม ซึ่งสิทธิมนุษยชน แบ่งออกได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

ด้านสังคม (Human Social Rights) คือ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเกี่ยวกับเรื่องปัจจัยสี่หรือปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ สิทธิเสรีภาพที่เกี่ยวกับเรื่องพฤติกรรมหรือกิจกรรมของมนุษย์และเรื่องความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์

ด้านกฎหมาย (Human Legal Rights) คือ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคจากการได้รับความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านสังคมจากกฎหมายอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน

มนุษย์ทุกยุคสมัยจึงพัฒนาการปกครอง กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม รวมทั้ง ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะหากสิทธิมนุษยชนได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคทั่วถึง ความสงบสุขในสังคมก็จะเกิดขึ้นอย่างมั่นคงยั่งยืน แต่หากไม่อาจคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเสมอภาคทั่วถึงได้ สังคมก็จะเกิดความเดือดร้อนไร้ความสงบสุข ด้วยเหตุนี้จึงเกิดพัฒนาการของระบอบการปกครองจากแบบเผด็จการรวมศูนย์อำนาจ เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยพร้อมกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of

Powers) หลักนิติรัฐ (Legal State) และหลักนิติธรรม (Rule of Law) ดังเช่นแนวคิดของ ฌอง ฌาคส์ รูซโซ (Jean Jacques Rousseau) มอนเตสกีเยอ (Montesquieu) การ์เร เดอ มัลแบร์ (R. Carre de Malberg) และเอวี ไคซี (A.V. Dicey) ตามที่กล่าวมาข้างต้น โดยบริบทของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระดับสากล และสิทธิมนุษยชนภายในประเทศไทย จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องสิทธิมนุษยชนดังกล่าวข้างต้นนั้น มีประเด็นเป็นสาระสำคัญว่า ประชาคมโลกรวมทั้งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และความยุติธรรมซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนสำคัญประการหนึ่งที่มีองค์กรตุลาการเป็นองค์กรสำคัญและเป็นองค์กรสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมที่เป็นหลักประกันต่อความยุติธรรมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย เป็นหมวดที่มีความสำคัญที่สุดหมวดหนึ่งในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 และบัญญัติไว้เรื่อยมาในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ในทางหลักการแล้ว หมวดนี้บัญญัติขึ้นเพื่อรองรับแนวคิดที่ว่ามนุษย์ควรได้รับความคุ้มครองจากรัฐเพื่อที่จะสามารถรักษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ได้ โดยห้ามมิให้รัฐใช้อำนาจทางนิติบัญญัติออกกฎหมายเพื่อลดทอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือเกินจำเป็น หลักการสำคัญนี้ปรากฏในมหาถกบัตรแม็กนาคาร์ต้า (Magna Carta) ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของโลก และนับแต่นั้นเป็นต้นมา การบัญญัติรัฐธรรมนูญจึงต้องมีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้เสมอ ทั้งนี้ การรับรองสิทธิและเสรีภาพแบ่งได้สามระดับ กล่าวคือ ระดับที่ 1 สิทธิและเสรีภาพที่กระทบไม่ได้เลย ระดับที่ 2 สิทธิและเสรีภาพที่กระทบได้ตามเงื่อนไขที่กำหนด และระดับที่ 3 สิทธิและเสรีภาพที่กระทบได้โดยไม่มีเงื่อนไข ได้แก่สิทธิในทรัพย์สินของบุคคล นอกจากนั้นที่มาของหมวด 3 นี้ยังสืบเนื่องมาจากหลักการที่วางไว้ใน หมวด 1 บททั่วไป มาตรา 4 ที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”

ทั้งนี้ ตามหลักสากลสิทธิและเสรีภาพ หมายถึง “ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน”ซึ่งสามารถอธิบายความหมายที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

1) “ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน” หมายถึง ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายรับรองแต่ถ้าจะห้ามหรือจำกัดสิทธิเสรีภาพต้องตราเป็นกฎหมาย เช่น คู่รักผู้ชายกับผู้ชาย คู่รักผู้หญิงกับผู้หญิง สามารถอยู่ด้วยกันได้โดยไม่ต้องมีกฎหมายออกมาบังคับ

2) “ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน” หมายถึง เลือกรูปปฏิบัติไม่ได้ต้องทำให้ทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพได้เหมือนกับคนอื่น การทำให้คนใช้

สิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันเป็นสิ่งที่ต้องทำโดยไม่เลือกปฏิบัติ เช่น การทำทางให้คนพิการได้มีสิทธิใช้ทางเท้าได้เหมือนคนปกติ

3) “ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน” หมายถึง การใช้สิทธิเสรีภาพต้องมีความรับผิดชอบไม่กระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของคนอื่น และความมั่นคงปลอดภัยของรัฐ ตามหลักสากลกำหนดว่า การใช้สิทธิเสรีภาพจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงปลอดภัยของรัฐและต้องไม่กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น เมื่อประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพ รัฐมีหน้าที่โดยปริยาย (implied duties) ที่จะต้องดำเนินการอย่าง คือ

(1) ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

(2) ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

(3) ดำเนินการให้ประชาชนใช้สิทธิและเสรีภาพได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้เปลี่ยนวิธีการเขียนใหม่ให้เป็นสากลมากขึ้น โดยวางหลักการให้ “อะไรที่ไม่ได้ห้ามไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย สามารถทำได้และได้รับการคุ้มครอง” และในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดกรอบการใช้สิทธิเสรีภาพตามหลักสากล (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ไว้ 3 ข้อ ดังนี้

- ต้องไม่กระทบความมั่นคงปลอดภัยของชาติ
- ต้องไม่กระทบความสงบเรียบร้อย
- ต้องไม่กระทบสิทธิเสรีภาพของคนอื่น

อนึ่งคำว่า “สิทธิ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย ทั้งนี้ สิทธิตามรัฐธรรมนูญนั้นถือว่าเป็นสิทธิ ที่อำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุด ได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่บุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่บุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันให้รัฐต้องปกป้องและคุ้มครองสิทธิตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ ส่วน “เสรีภาพ” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 หมายถึง ความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการนับถือศาสนา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อมีสิทธิแล้วย่อมจะต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบตามมาด้วย สิทธิและหน้าที่จึงเป็นของคู่กัน เพราะเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีสิทธิหรือได้ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองให้แล้ว อีกบุคคลหนึ่งก็จะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องไม่รบกวนหรือขัดขวางต่อสิทธินั้น

ในอันที่จะกระทำการหรืองดเว้นไม่กระทำการใดๆ เพื่อให้เป็นไปตามสิทธินั้นอย่างไรก็ได้ นอกจากนี้เสรีภาพของบุคคลก็ย่อมก่อกำหนดหน้าที่แก่บุคคลอื่น ๆ เช่นกัน โดยบุคคลอื่น ๆ ไม่มีสิทธิที่จะบังคับหรือขัดขวางการใช้เสรีภาพของบุคคล ทั้งนี้

การใช้เสรีภาพจะต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ความในหมวด 3 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีการปรับปรุงหลักการจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน (โดยเป็นการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยให้ครอบคลุมกว้างขึ้นกว่าเดิมจากที่เคยกำหนดให้สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองจะมีเฉพาะที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้เปิดกว้างสอดคล้องกับหลักสากล เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในระบอบประชาธิปไตย ให้สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ทันทีไม่ต้องรอให้มีการบัญญัติกฎหมายอนุวัติการมาใช้บังคับก่อน ทั้งนี้ ถ้าไม่มีการกำหนดห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่นแล้ว บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรณนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังได้รับรองสิทธิชุมชนมากขึ้นกว่าเดิมด้วย อย่างไรก็ตามการใช้สิทธิและเสรีภาพย่อมต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ โดยในหมวดนี้ ได้กำหนดกรอบการใช้สิทธิและเสรีภาพว่าต้องไม่กระทบต่อความมั่นคงของชาติ ต้องไม่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

จากหลักดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หลักสิทธิมนุษยชน หรือ สิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมากับเนื้อตัวร่างกายของมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิดเป็นสิทธิที่ทุกคนมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ทั้งหมดที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า สิทธิมนุษยชนหรือสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ประกอบไปด้วย สิทธิในชีวิตและร่างกาย และความเสมอภาค อันเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ต้องได้รับความคุ้มครอง และรับรองภายใต้รัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ ทั้งด้าน เชื้อชาติ แหล่งกำเนิด อายุ สีผิว เพศ ฐานะ ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

ดังนั้นการได้ศึกษาหลักสิทธิมนุษยชน จึงเป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่ช่วยในการวิเคราะห์กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิชัยนี้ เท่ากับเป็นการชี้ให้เห็นถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ทุกคนต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมายได้อย่างเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุดังกล่าวหลักสิทธิมนุษยชน จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยเพราะเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลนั้นต้องได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย

2.9 หลักความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality)

หลักความได้สัดส่วนเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อำนาจกับผู้ซึ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจ ซึ่งบังคับให้ผู้ใช้อำนาจจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ซึ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจของอย่างพอเหมาะพอประมาท หลักการดังกล่าวประกอบไปด้วย 3 หลักการด้วยกัน คือ หลักความเหมาะสม หลักความจำเป็น และหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ

1) หลักความเหมาะสม (Principle of Suitability)

หลักความเหมาะสม หมายถึง มาตรการนั้นเป็นมาตรการที่อาจให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้ มาตรการอันใดอันหนึ่งจะเป็นมาตรการที่ไม่เหมาะสม หากมาตรการนั้นไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบาก (บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, 2552, หน้า 274) ซึ่งมาตรการที่กฎหมายออกมาใช้บังคับกับประชาชนนั้นต้องเป็นมาตรการที่สามารถทำให้เกิดผลตามที่ผู้บัญญัติกฎหมายต้องการให้เกิดขึ้นจริง ดังนั้น หากกฎหมายต้องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หมายความว่า วัตถุประสงค์ในการคุ้มครองประชาชนในเรื่องดังกล่าวก็ต้องเกิดขึ้นจริงด้วยในทางปฏิบัติ เช่น มาตรการที่กฎหมายออกมาเพื่อต้องการให้ผู้ขับขี่ยานพาหนะรถยนต์ว่าต้องคาดเข็มขัดนิรภัยขณะขับรถอยู่ถือได้ว่าเป็นมาตรการที่ออกมาเพื่อต้องการคุ้มครองชีวิตผู้ขับขี่รถยนต์กรณีที่เกิดอุบัติเหตุขึ้น เห็นได้ว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายต้องการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลนั้น ถ้าผู้ขับขี่ยานพาหนะฝ่าฝืนต้องได้รับโทษปรับจากตำรวจจราจร ผู้ขับขี่ยานพาหนะจะอ้างว่ามาตรการดังกล่าวเป็นการลดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ไม่

2) หลักความจำเป็น (Principle of Necessity)

หลักความจำเป็น หมายความว่า มาตรการที่กฎหมายบัญญัติมาใช้บังคับกับประชาชนนั้นต้องเป็นมาตรการที่จำเป็นแก่การดำเนินการให้เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นสำเร็จไปได้ด้วยดี กล่าวคือ ควรเป็นมาตรการที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด ดังนั้น ถ้ามีมาตรการอยู่หลายมาตรการที่สามารถทำให้บรรลุถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย ผู้ตรากฎหมายก็ต้องเลือกเอามาตรการที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้น้อยที่สุดเพราะรัฐจะเรียกร้องให้ประชาชนต้องยอมสละสิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่จำเป็นแก่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นหรือประโยชน์สาธารณะ ดังนั้น ถ้าตรากฎหมายเลือกเอามาตรการที่สร้างภาระให้แก่ประชาชนจนเกินไปในขณะที่ยังมีมาตรการอื่นที่สร้างภาระน้อยกว่าถือว่ามาตรการที่สร้างภาระหนักกว่านั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญเพราะเป็นการเกินขอบเขตแห่งความจำเป็นในการบรรลุถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย

3) หลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ (Principle of Proportionality in the Narrow Sense)

หลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ หมายความว่า มาตรการที่รัฐอาศัยตามกฎหมายมาใช้บังคับกับประชาชนนั้น ต้องก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษ ถ้าก่อให้เกิดโทษมากกว่าประโยชน์แล้ว มาตรการดังกล่าวย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ ต้องเป็นกฎหมายที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนยิ่งกว่าที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชนและสังคมส่วนรวม ถึงแม้กฎหมายที่กำหนดมาตรการดังกล่าวจะสามารถบรรลุตามเจตนารมณ์กฎหมายก็ตาม และมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนน้อยมากที่สุดก็ตาม แต่หากได้ใช้บังคับไปแล้วยังก่อให้เกิดผลเสียหายแก่เอกชนหรือแก่สังคมเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์มหาชนที่จะได้รับแล้ว ก็ถือว่าเป็นกฎหมายที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

จากหลักดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หลักความได้สัดส่วน เป็นหลักทั่วไปของกฎหมาย และเป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติรัฐ หลักดังกล่าวได้นำมาใช้เพื่อชั่งน้ำหนักให้เกิดดุลยภาพระหว่างอำนาจของรัฐ ที่ทำเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือความมั่นคงของรัฐ กับประโยชน์ของปัจเจกชน ดังนั้นหลักการนี้ จึงนำมาใช้เพื่อควบคุมการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องชอบด้วยกฎหมายและเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ให้อำนาจใช้ดุลพินิจอย่างถูกต้อง ผู้ใช้อำนาจทางปกครองจะกระทำการใด ๆ ที่กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจของตนนั้น จะต้องสมเหตุสมผล พอเหมาะพอประมาณ และเท่าที่จำเป็น ซึ่งเป็นหลักที่ศาลใช้ตรวจสอบคำสั่งทางปกครองนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ โดยพิจารณาระหว่างประโยชน์สาธารณะหรือความมั่นคงของรัฐ กับประโยชน์ของปัจเจกชนว่าสมดุลกันหรือไม่ หลักความได้สัดส่วนนี้จึงใช้ในการควบคุมการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครอง โดยหลักความได้สัดส่วนประกอบด้วยหลักเกณฑ์ที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักความเหมาะสม หลักความจำเป็น และหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ

การได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักความได้สัดส่วน ซึ่งเป็นชั่งน้ำหนักให้เกิดดุลยภาพระหว่างอำนาจของรัฐ ที่ทำเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือความมั่นคงของรัฐ กับประโยชน์ของปัจเจกชนจึงเป็นหลักที่นำมาใช้วิเคราะห์วิธีพิจารณาความอาญาทหารของวิัจัยนี้ และเป็นการชี้ให้เห็นถึงการใช้อดุลพินิจในการพิจารณาคดีในศาลทหารว่าเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนหรือไม่อย่างไร ดังนั้นหลักความได้สัดส่วน จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

3. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร

3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกันความมุ่งหมายกำหนดหลักประกันเพื่อคุ้มครองความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลและปวงชนชาวไทยคำอธิบายประกอบบทบัญญัติวรรคหนึ่ง ได้มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 (มาตรา 4) และบัญญัติทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยเป็นบทกำหนดการคุ้มครองปัจเจกบุคคลทั้งหลายที่อยู่ในประเทศไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับหลักสากล และเนื่องจากคำว่า “บุคคล” มีความหมายครอบคลุมไม่ว่าจะเป็นเพศใด หรือเพศสภาพใด ดังนั้น การใช้คำว่า “บุคคล” ในวรรคหนึ่งเพื่อเป็นหลักประกันในเรื่องการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลทุกคนตามหลักสากล และใช้คำว่า “ปวงชนชาวไทย” ในวรรคสอง เพื่อให้ความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้เกิดแก่ประชาชนชาวไทยอย่างเสมอกันเป็นสำคัญส่วนบทบัญญัติวรรคสอง ได้มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (มาตรา 1 วรรคสอง) และบัญญัติทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองประชาชนชาวไทยที่จะได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน ทั้งนี้ การใช้คำว่า “ปวงชนชาวไทย” ในวรรคสองเพื่อมุ่งหมายให้ความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้เกิดแก่ประชาชนชาวไทยเป็นสำคัญ

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ความมุ่งหมายมาตรา 5 รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของกำหนดหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ และเป็นบทบัญญัติที่กระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำ เป็นทางออกในกรณีที่ไม่มีการบัญญัติขึ้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ บัญญัติไว้เมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใดให้กระทำกรณานั้นหรือวินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขคำอธิบายประกอบบทบัญญัติวรรคหนึ่ง ได้มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช 2475 (มาตรา 61) โดยได้บัญญัติขึ้นเพื่อแสดงหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (supremacy of the constitution) ซึ่งตามความในวรรคหนึ่งดังกล่าวนี้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2517 (มาตรา 6) ถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 (มาตรา 5) จะใช้คำว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้” จนกระทั่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2545 (มาตรา 6) ได้มีการเพิ่มเติม

หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ จึงใช้ความว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้” ส่วนบทบัญญัติวรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่คงหลักการตามรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ อันที่จริงบทบัญญัติในลักษณะนี้แต่เดิมจะปรากฏอยู่แต่เฉพาะในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ซึ่งมีบทบัญญัติสั้น ๆ เฉพาะที่จำเป็นไม่ครอบคลุมทุกกรณี จึงได้บัญญัติทางออกไว้โดยให้ใช้ประเพณีการปกครอง ต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (มาตรา 7) ซึ่งเป็นฉบับถาวร ได้บัญญัติบทบัญญัตินี้ไว้เป็นครั้งแรกและในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติตามมาจนยากจะตัดออกได้ ที่ผ่านมามีในยามที่เกิดปัญหาขึ้นในประเทศ มักจะมีผู้เรียกร้องให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยบทบัญญัติดังกล่าว ด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา แต่ยังไม่ปรากฏข้อยุติว่าวิธีการที่เรียกร้องนั้นถูกต้องหรือตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ รวมทั้งผู้ใดเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยว่าประเพณีการปกครองเป็นประการใด ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 (มาตรา 5) จึงมีบทบัญญัติวางหลักให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยในยามที่เกิดกรณีตามวรรคสองขึ้นในชั้นร่างรัฐธรรมนูญและนำไปลงประชามติจึงได้กำหนดไว้ในร่างดังกล่าวเพื่อให้มีกลไกและขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น แต่ต่อมาได้มีการปรับแก้ไขใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2560 คงเหลือความตามที่ปรากฏอยู่

มาตรา 15 การแต่งตั้งและการให้ข้าราชการในพระองค์พ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามพระราชอัชฌาศัยการจัตระเบียบราชการและการบริหารงานบุคคลของราชการในพระองค์ ให้เป็นไปตามพระราชอัชฌาศัยตามที่บัญญัติไว้ในพระราชกฤษฎีกา ดังนั้นข้าราชการในพระองค์ของพระมหากษัตริย์จึงเป็นไปตามพระราชอัชฌาศัยตามพระราชกฤษฎีกาจัตระเบียบราชการและการบริหารงานบุคคลของราชการในพระองค์ พ.ศ.2560 อันเป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการในพระองค์ พ.ศ.2560

มาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่นสิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือ

ชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายคำร้องทุกข์ต่อตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

1) บทบัญญัตินี้เป็นแนวทางใหม่ในการบัญญัติรัฐธรรมนูญ โดยเปลี่ยนจากแนวทางเดิมที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ เป็นการให้ความคุ้มครองทุกกรณีที่มีได้มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายห้ามหรือจำกัดไว้ โดยมีเงื่อนไขแต่เพียงว่าการใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นต้องไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น นอกจากนั้นยังรับรองไว้ด้วยว่าในเรื่องใดที่จำเป็นต้องมีกฎหมายเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการหากยังไม่มีการตรากฎหมายในเรื่องนั้น ก็ไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ทั้งนี้ผู้ซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพสามารถใช้สิทธิทางศาลและมีสิทธิได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐได้ มาตรการนี้มีหลักการเช่นเดียวกับมาตรา 5 ของคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเอกสารแนบท้ายรัฐธรรมนูญและถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมาตรา 25 ประกอบด้วยสองส่วนหลักที่สำคัญ กล่าวคือ ส่วนที่หนึ่งรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนว่าประชาชนแต่ละคนมีสิทธิและเสรีภาพตราบทว่าที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายไม่จำกัดสิทธิและเสรีภาพ และส่วนที่สองกำหนดกรอบการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนว่าต้องไม่ใช้สิทธิและเสรีภาพที่มีลักษณะเป็นการกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ความสงบเรียบร้อยของสังคมและประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

2) บทบัญญัติเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แยกได้เป็นสองส่วน ส่วนแรกคือส่วนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นการเฉพาะ ส่วนที่สองคือส่วนที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายมิได้ห้ามไว้ ปวงชนชาวไทยย่อมมีสิทธิและเสรีภาพนั้นและได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ โดยมีเงื่อนไขว่าการใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นต้องไม่เป็นการกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

3) บทบัญญัติในวรรคสอง เป็นบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพ ที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ เพื่อเป็นหลักประกันว่า แม้จะยังไม่มีการตรากฎหมายดังกล่าวออกใช้บังคับ ย่อมไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพที่มีอยู่

4) บทบัญญัติในวรรคสามมีความมุ่งหมายเพื่อให้สิทธิแก่ประชาชนซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ให้สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ บทบัญญัตินี้มีลักษณะทำนองเดียวกับมาตรา 28 วรรคสองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

5) บทบัญญัติในวรรคสี่ เป็นบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ หรือจากการกระทำความผิดอาญา ให้มีสิทธิได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐมาตรานี้ มีหลักการเช่นเดียวกับมาตรา 5 ของคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเอกสารแนบท้ายรัฐธรรมนูญและถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส โดยมาตรา 25 ประกอบด้วยสองส่วนหลักที่สำคัญ กล่าวคือ ส่วนที่หนึ่งรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนว่าประชาชนแต่ละคนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายไม่จำกัดสิทธิและเสรีภาพ และส่วนที่สองกำหนดกรอบการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนว่าต้องไม่ใช้สิทธิและเสรีภาพที่มีลักษณะเป็นการกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ความสงบเรียบร้อยของสังคมและประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

บทบัญญัติเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แยกได้เป็นสองส่วน ส่วนแรกคือส่วนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นการเฉพาะ ส่วนที่สองคือส่วนที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายมิได้ห้ามไว้ ปวงชนชาวไทยย่อมมีสิทธิและเสรีภาพนั้นและได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ โดยมีเงื่อนไขว่าการใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นต้องไม่เป็นการกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

บทบัญญัติในวรรคสอง เป็นบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพ ที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ เพื่อเป็นหลักประกันว่า แม้จะยังไม่มีกรณีการตรากฎหมายดังกล่าวออกใช้บังคับ ย่อมไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพที่มีอยู่นั้น

บทบัญญัติในวรรคสามมีความมุ่งหมายเพื่อให้สิทธิแก่ประชาชนซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ให้สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ บทบัญญัตินี้มีลักษณะทำนองเดียวกับมาตรา 28 วรรคสองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

บทบัญญัติในวรรคสี่ เป็นบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ หรือจากการกระทำความผิดอาญา ให้มีสิทธิได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐ มาตรา 26 การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้อง

เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้กฎหมายกฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง บทบัญญัติแห่งมาตรานี้ เป็นการรวบรวมหลักการสำคัญ ๆ ที่เคยมีอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ มาไว้ในที่เดียวกัน แต่บัญญัติให้ชัดเจนถึงความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เป็นการรองรับบทบัญญัติของมาตรา 25 ที่บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยอย่างไม่จำกัด การจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะมีเฉพาะที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือในกฎหมาย มาตรา 26 จึงบัญญัติถึงเงื่อนไขที่จะตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพไว้ให้ชัดเจน กล่าวคือ ถ้าเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญจะกำหนดได้แต่เฉพาะตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้โดยเฉพาะ มาตรานี้ได้กำหนดเงื่อนไขไว้ 4 ประการ คือ

1) ต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมหลักนิติธรรม (Rule of Law) และหลักนิติรัฐ (Legal State) เป็นเรื่องที่น่าวิชาการเห็นว่ามี ความหมายใกล้เคียงกันมาก คือ เป็นหลักการที่อารยประเทศยึดถือเป็นหลักที่ถือกำเนิดเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษซึ่งใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) สำหรับคำว่า นิติรัฐ (Legal State) เป็นหลักที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ซึ่งนำโดยประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมัน ซึ่งใช้คำในภาษาเยอรมันว่า เรชท์สตาต (Rechtsstaat) แต่ทั้งนิติธรรม (Rule of Law) และนิติรัฐ (Legal State) ต่างใช้คิดตรงกันว่าหลักที่ 1 ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ เจ้าหน้าที่รัฐหรือฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจกระทำการใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งต่างจากเอกชน ถ้าเอกชนจะดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ถ้าไม่มีกฎหมายห้ามไว้ก็สามารถดำเนินการได้เสมอ การที่ไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการใด ๆ หากไม่มีกฎหมายบัญญัติเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนและแม้จะมีกฎหมายบัญญัติก็จะมีข้อกำหนดเงื่อนไขขอบเขตในการใช้อำนาจไว้ด้วย

หลักที่ 2 คือ หลักที่ว่า เมื่อมีการกำหนดขอบเขตไว้เช่นใด รัฐหรือฝ่ายปกครองจะต้องใช้กฎหมายไปในขอบเขตแห่งอำนาจนั้นโดยเคร่งครัดไม่สามารถใช้อำนาจเกินกว่าขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติไว้มิได้

2) ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุหลักการนี้เป็นหลักการใหม่ที่กำลังเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศในอันที่จะป้องกันมิให้รัฐตรากฎหมายมาเพิ่มภาระแก่ประชาชนจนเกินความจำเป็น โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่สังคมและส่วนรวมจะได้รับ

เมื่อเทียบกับภาระที่ประชาชนทุกคนจะต้องปฏิบัติเพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น ถ้ารัฐต้องการรู้ว่าประชาชนทั่วไปผู้ใดทำการค้าขายบ้าง รัฐอาจออกกฎหมายเพื่อกำหนดให้ประชาชนทั้งประเทศที่ประสงค์จะทำ การค้าขายต้องมาจดทะเบียนต่อรัฐ เพียงเพื่อรัฐจะได้รู้ว่ามิใช่ผู้ใดค้าขายอยู่ที่ใดและค้าอะไร ซึ่งในการออกกฎหมายเช่นนั้นประชาชนทุกคนที่ทำการค้าขายย่อมเกิดหน้าที่ที่จะต้องมาจดทะเบียนกับรัฐ จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ในขณะที่รัฐสามารถสำรวจตรวจสอบเป็นครั้งคราว หรือสามารถรู้ได้จากข้อมูลของหน่วยงานอื่น เช่น หน่วยงานที่จัดเก็บภาษีอากร เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าภาระที่เกิดแก่ประชาชน เมื่อเทียบกับประโยชน์ที่รัฐหรือสังคมจะได้รับย่อมไม่คุ้มค่ากัน แต่ในทางปฏิบัติรัฐก็มีได้ออกกฎกระทรวงดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพเกินจำเป็น มีความมุ่งหมายทำนองเดียวกับการห้ามตรากฎหมายสร้างภาระแก่ประชาชนเกินความจำเป็น กล่าวคือ เพื่อป้องกันมิให้รัฐตรากฎหมายจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพเกินความจำเป็นเมื่อจำเป็นถึงประโยชน์ของรัฐหรือสังคมโดยรวม เช่น รัฐจะตรากฎหมายบังคับให้ผู้จะเล่นกีฬาเป็นอาชีพทุกชนิดต้องได้รับใบอนุญาต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่สังคม หรือป้องกันมิให้เกิดอันตรายแก่ผู้ประกอบอาชีพ ย่อมจะเห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่รัฐหรือสังคมจะได้รับย่อมไม่อาจเทียบได้กับความสูญเสียสิทธิและเสรีภาพที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนอย่างแน่แท้ เพราะกีฬาเป็นจำนวนมากไม่มีความเสี่ยงต่อชีวิตร่างกายของผู้เล่นหรือผู้ชม เช่น การแข่งขันหมากล้อม หมากลูก หรือแม้แต่การเล่นกอล์ฟ

3) กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคำที่เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเพื่อเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของตนที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่ในตัวเอง ซึ่งใครจะมาละเมิดมิได้ เช่น ชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียง เป็นต้น เดิมในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีการบัญญัติคำดังกล่าวไว้ แต่ในรัฐธรรมนูญยุคใหม่ เช่น เยอรมัน ญี่ปุ่น และพันธกรณีระหว่างประเทศภายหลังมีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เริ่มบัญญัติในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ.1946 ดังนั้น คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” จึงมีนัยแตกต่างไปจาก “ศักดิ์ศรี” ในความหมายทั่วไปที่หมายถึง “เกียรติศักดิ์”

4) ต้องระบุนเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยบทบัญญัติดังกล่าวเป็นหลักประกันมิให้รัฐบาลอาศัยเสียงข้างมากในรัฐสภาที่จะตรากฎหมายตามอำเภอใจจนอาจก่อให้เกิดความไม่สงบหรือเดือดร้อนแก่ประชาชน โดยไม่จำเป็นส่วนบทบัญญัติในวรรคสองเป็นบทบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้มีการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นการเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อมิให้เกิดการเลือกปฏิบัติ อันเป็นหลักสากลที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในนานาชาติ ทั้งยังเป็นหลักการที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ เช่นเดียวกัน ความหมายในวรรคนี้ มิได้มีความมุ่งหมายเพียงห้ามมิให้ตรากฎหมายในทางจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ

แก่บุคคลใดเป็นการเฉพาะโดยตรงเท่านั้น แม้แต่การตรากฎหมายที่จะมีผลให้เกิดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ ก็ต้องห้ามเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้ว่าในบางกรณีที่ต้องกระทำก็ต้องมีบทบัญญัติยกเว้นไว้ให้ในรัฐธรรมนูญ ดังที่ปรากฏในมาตรา 37 วรรคเจ็ดของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ซึ่งบัญญัติยกเว้นให้กระทำได้ในกรณีการตรากฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ โดยระบุเจาะจงอสังหาริมทรัพย์หรือเจ้าของอสังหาริมทรัพย์

มาตรา 26 การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระ หรือ จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

จะเห็นได้ว่าตามรัฐธรรมนูญปี 2560 นั้นแตกต่างจาก รัฐธรรมนูญ ปี 2550 และปี 2540 ในเรื่องการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ในรัฐธรรมนูญ ปี 2560 ได้มีการบัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เข้ามาไม่ทำให้ได้รับการกระทบจากการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว ให้อำนาจในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพหากเป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนด หรือไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิเกินสมควร และไม่จำกัดระบุมাত্রาแต่ให้ระบุเพียงเหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว ส่วนรัฐธรรมนูญ ปี 2550 มาตรา 29 จะกำหนดให้การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้และจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้และกำหนดให้กฎหมายดังกล่าวที่จำกัดอำนาจจะต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือบุคคลใด บุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง การจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วยและให้นำหลักดังกล่าวมาใช้บังคับกับกฎที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอีกด้วย

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือ

ส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสามบุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม คณะกรรมการกฤษฎีกา ต้องระบุนเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยบทบัญญัติดังกล่าวเป็นหลักประกันมิให้รัฐบาลอาศัยเสียงข้างมากในรัฐสภาที่จะตรากฎหมายตามอำเภอใจ จนอาจก่อให้เกิดความไม่สงบหรือเดือดร้อนแก่ประชาชน โดยไม่จำเป็นส่วนบทบัญญัติในวรรคสองเป็นบทบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้มีการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นการเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อมิให้เกิดการเลือกปฏิบัติ อันเป็นหลักสากลที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในนานาชาติ ทั้งยังเป็นหลักการที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ เช่นเดียวกัน ความหมายในวรรคนี้ มิได้มีความมุ่งหมายเพียงห้ามมิให้ตรากฎหมายในทางจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพแก่บุคคลใดเป็นการเฉพาะโดยตรงเท่านั้น แม้แต่การตรากฎหมายที่จะมีผลให้เกิดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ ก็ต้องห้ามเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้ว่าในบางกรณีที่ต้องกระทำ ก็ต้องมีบทบัญญัติยกเว้นไว้ให้ในรัฐธรรมนูญ ดังที่ปรากฏในมาตรา 37 วรรคเจ็ดของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ซึ่งบัญญัติยกเว้นให้กระทำได้ในกรณีการตรากฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์โดยระบุเจาะจงอสังหาริมทรัพย์หรือเจ้าของอสังหาริมทรัพย์สำหรับประเทศไทยนั้น หลักความเสมอภาคของบุคคล ได้มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากระบบศักดินา ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ทั้งในเรื่องสิทธิ หรือความรับผิดชอบแม้กระทั่งการรับ โทษยังแตกต่างกันไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น ความจำเป็นที่ต้องบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช 2475 จึงมีสาเหตุเพื่อล้างความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับระบบการแบ่งชนชั้น ซึ่งแม้ในมหากฎบัตรแม็กนาคาร์ต้า (Magna Carta) ก็ได้มีการเขียนคำประกาศยืนยันการให้ความคุ้มครองของรัฐต่อเสรีชนที่จะต้องได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย ภายใต้กระบวนการยุติธรรม ซึ่งกลายมาเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยในยุคหลัง ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญในประเทศต่าง ๆ เช่น เยอรมนี สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น อินเดีย ก็ได้มีการบัญญัติรับรองความเท่าเทียมกันของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญเช่นกันนอกจากนี้ยังได้บัญญัติเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลว่า ไม่ว่าจะชายหรือหญิงย่อมมีความเท่าเทียมกัน จะเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลใด ๆ ไม่ได้ แต่กรณีมาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรค หรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่นนั้น ไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ทั้งนี้ การรับรองสิทธิของบุคคลผู้เป็น

ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่จะมีข้อจำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

มาตรา 68 รัฐพึงจัดระบบการบริหารงาน ในกระบวนการยุติธรรมทุกด้าน ให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทุนความให้ บทบัญญัติลักษณะนี้ ได้มีการบัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 (มาตรา 67) และบัญญัติทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดเป็นนโยบายสำคัญของรัฐในการคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม กำหนดเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมและหลักเกณฑ์ในการออกแบบกระบวนการยุติธรรมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ ทั้งนี้ คำว่า “การเข้าถึงความยุติธรรม” มีความหมายกว้างครอบคลุมทุกขั้นตอนรวมทั้งกระบวนการไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมยอมความด้วยรวมถึงการกำหนดให้มีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม และให้รัฐช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้เท่าเทียมกับคนอื่น โดยคำว่า “ผู้ด้อยโอกาส” หมายถึงบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ยากไร้ แต่ต้องการความช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น เด็ก หรือ สตรี เป็นต้น

มาตรา 77 รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นการกระทบแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้องก่อนการตรากฎหมายทุกฉบับ รัฐพึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้านและเป็นระบบ รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์นั้นต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายทุกขั้นตอน เมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว รัฐพึงจัดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายทุกกรอบระยะเวลาที่กำหนด โดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย เพื่อพัฒนากฎหมายทุกฉบับให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป รัฐพึงใช้ระบบอนุญาตและระบบคณะกรรมการในกฎหมายเฉพาะกรณีที่เหมาะสม พึงกำหนดหลักเกณฑ์การใช้

คุณพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน และพึงกำหนดโทษอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรง

1) บทบัญญัติแห่งมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มขึ้นใหม่ ยังไม่เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับใดมาก่อน

2) ในการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัตินั้น โดยหลักทั่วไปจะมีกรอบอยู่เพียงว่า จะต้องไม่ตรากฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ สิ่งใดที่ไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญรัฐย่อมออกกฎหมายมาบังคับใช้กับประชาชนได้เสมอ ต่อมาเริ่มมีแนวความคิดที่จะกำหนดกรอบให้กว้างขึ้น เพื่อป้องกันมิให้รัฐใช้อำนาจของรัฐให้ประชาชนต้องเสียสิทธิและเสรีภาพเกินสมควร รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 จึงบัญญัติเป็นเงื่อนไขลักษณะของกฎหมายและกรอบแห่งการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเข้มงวดยิ่งขึ้น เช่น จะต้องอ้างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนไว้ให้ปรากฏ และในกรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติเงื่อนไขไว้ ก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนด ทั้งกฎหมายจะต้องไม่มีลักษณะให้เกิดผลในการบังคับแก่กรณีใดหรือแก่บุคคลใดเป็นการเฉพาะด้วย ทานองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญปัจจุบัน

3) แต่โดยผลของบทบัญญัติทำนองเดียวกับมาตรา 26 ดังกล่าว ยังไม่เป็นหลักประกันเพียงพอที่จะไม่ให้รัฐตรากฎหมายมาสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนอย่างไม่คุ้มค่า ทั้งกฎหมายที่ตราออกใช้บังคับก็มักจะปรากฏว่ามีได้มีการใช้บังคับอย่างจริงจัง อันเป็นที่มาของการทุจริตหรือประพฤติมิชอบได้ง่าย สร้างความเหลื่อมล้ำ และความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน โดยรัฐมิได้เคยรับรู้ถึงภาระที่ประชาชนจะต้องได้รับจากผลของกฎหมายนั้น ๆ จึงเกิดแนวคิดที่จะกำหนดกรอบและหลักการสำคัญในการตรากฎหมายขึ้นไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นที่มาของมาตรา 77

4) มาตรา 77 ได้วางหลักการสำคัญไว้ 8 ประการ ดังนี้

(ก) หลักการประการแรกที่สำคัญที่สุด คือ การกำหนดให้รัฐพึงมีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็นสิ่งใดที่สามารถดำเนินการได้โดยไม่จำเป็นต้องมีกฎหมาย ก็ควรเลือกใช้วิธีนั้นก่อน เพราะเมื่อตราเป็นกฎหมายแล้ว ย่อมจะต้องมีบทบังคับอย่างเข้มงวด และสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนขึ้นในทันทีที่มีการตรากฎหมายนั้น อย่างไรก็ตามจะถือว่ามีความจำเป็น ต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไปตามแนวทางที่ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัย และวางหลักอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ความใน (ข) ถึง (ซ) อาจเป็นแนวทางใช้ประกอบการพิจารณาว่ากฎหมายนั้นจำเป็นหรือไม่

(ข) เมื่อกำหนดให้มีการตรากฎหมายใหม่เท่าที่จำเป็นแล้ว รัฐจะต้องย้อนกลับไปพิจารณากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่แล้วว่ามีสมควรจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพของประชาชนมากน้อยเพียงใดเพื่อจะได้ยกเลิก

หรือ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเหล่านั้นเสียใหม่ให้สอดคล้องกับสถานะที่เป็นจริงในปัจจุบัน เช่น ในปัจจุบันมีกฎหมายว่าด้วยการใช้เครื่องกระจายเสียง ซึ่งออกใช้บังคับเมื่อ พ.ศ. 2493 โดยบังคับให้ทุกคนที่จะใช้เครื่องขยายเสียงจะต้องได้รับใบอนุญาตก่อน และจะใช้ภาษาอื่นใดนอกจากภาษาไทยมิได้ รัฐสมควรตรวจสอบว่ากฎหมายดังกล่าวถ้าใช้บังคับอย่างจริงจังในปัจจุบันจะเป็นไปได้หรือไม่ การมีกฎหมายดังกล่าวอยู่แล้วไม่ใช้บังคับ จะเป็นผลให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกระทำความผิดฐานละเว้นต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือไม่ และถ้าบังคับจริงจะเกิดกลียุคขึ้นในสังคมหรือไม่

(ค) เมื่อมีกฎหมายแล้ว รัฐจะต้องดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายได้โดยสะดวกซึ่งในยุคที่มีเทคโนโลยีสารสนเทศที่สะดวกและรวดเร็วเช่นปัจจุบัน ย่อมไม่เป็นการยากที่รัฐจะดำเนินการให้เกิดผลเช่นนั้น แต่การจัดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงตัวบทกฎหมายไม่ได้ทำให้ประชาชนสามารถปฏิบัติตามกฎหมายนั้นได้อย่างถูกต้อง สิ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการ คือ ต้องดำเนินการให้ประชาชนสามารถเข้าใจกฎหมายนั้นได้อย่างถูกต้อง ซึ่งอาจทำเป็นระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องมารวมไว้ในที่เดียวกัน หรือจัดทำคำอธิบายสั้น ๆ หรือคู่มือพอที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจได้ว่าตนจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องใด อย่างไร

(ง) เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือผลกระทบที่จะมีต่อประชาชน หรือสามารถเสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ที่หน่วยงานของรัฐอาจนึกไม่ถึงได้ จึงกำหนดให้ต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว แนวความคิดเห็นนั้น ไปใช้ประกอบการตรากฎหมายในทุกขั้นตอน ซึ่งมีได้หมายความว่า ต้องมีการรับฟังความคิดเห็นในทุกขั้นตอน แต่หมายถึงการนำความคิดเห็นที่ได้รับฟังมาแต่ต้นนั้น ไปใช้ประกอบการพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วย

(จ) เพื่อแสดงให้เห็นว่ากฎหมายนั้นมีความจำเป็นต้องตราขึ้นอย่างแท้จริง มาตรา 77 จึงกำหนดให้ต้องมีการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ประโยชน์ที่จะได้รับจากการตรากฎหมายนั้น และภาระที่จะเกิดกับประชาชน รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่ประชาชนจะต้องเสียไปในการปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อวิเคราะห์ว่ากฎหมายนั้นมีความคุ้มค่าและมีความจำเป็นอย่างแท้จริง

(ฉ) เมื่อกฎหมายนั้นใช้บังคับแล้ว มาตรา 77 ยังกำหนดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายตามระยะเวลาที่จะมีกฎหมายกำหนด ในการวิเคราะห์ดังกล่าวต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย การประเมินผลสัมฤทธิ์นี้จะป็นเครื่องบ่งชี้ว่า ผลที่คาดหวังไว้ในการตรากฎหมายนั้น ได้เกิดขึ้นจริงหรือไม่ มีการบังคับใช้อย่างเข้มงวดเพียงใด และที่สำคัญ

หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมีความพร้อมในการปฏิบัติการตามกฎหมายจนเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยหรือสร้างความสุขสงบให้แก่ประชาชนและสังคมมากน้อยเพียงใด

(ข) เพื่อเป็นการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินและการปฏิรูปการป้องกันและปราบปรามการทุจริตไปพร้อมกัน มาตรา 77 จึงกำหนดเงื่อนไขในการตรากฎหมายให้หลีกเลี่ยงการใช้ระบบอนุญาต ซึ่งเป็นที่มาของการทุจริตประพฤติมิชอบ และระบบคณะกรรมการซึ่งทำให้เกิดขั้นตอน และหาตัวบุคคลที่จะรับผิดชอบในผลแห่งการกระทำมิได้ นอกจากนั้นในกรณีที่ทำให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการใช้ดุลพินิจในเรื่องใด จะต้องกำหนดระยะเวลาและขั้นตอนไว้ให้ชัดเจน

(ค) โดยธรรมชาติของกฎหมายซึ่งตราขึ้นเพื่อบังคับกับประชาชน จึงมักจะมีบทกำหนดโทษสำหรับผู้ไม่ปฏิบัติตามด้วยเสมอ และโทษที่กำหนดไว้ก็ต้องเป็นโทษทางอาญา ซึ่งนับวันจะกำหนดให้สูงขึ้น ๆ จนอาจกลายเป็นเครื่องมือให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ไปในทางที่ไม่ชอบได้ จึงได้กำหนดเงื่อนไขเป็นประการสุดท้ายว่า การกำหนดโทษอาญาในกฎหมาย ให้กำหนดแต่เฉพาะเมื่อเป็นความผิดร้ายแรงเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องไปศึกษาและวางแนวทางในการกำหนด “ผลร้าย” แบบใหม่ขึ้นแทนที่โทษทางอาญา เช่น อาจกำหนดเป็นโทษทางปกครองแทน เป็นต้น

การบัญญัติมาตรา 77 ไว้ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ ก็เพราะเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่การจะบังคับให้เป็นไปตามมาตรา 77 ในทันทีทันใด อาจจะก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ การบัญญัติไว้ในหมวดว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐก็เพื่อให้รัฐมีเวลาที่จะพัฒนาและปรับทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรากฎหมายอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยคาดหวังว่ารัฐจะตรากฎหมายแม่บทในการจัดทำร่างกฎหมายและการพิจารณากฎหมายในโอกาสอันควร และเพื่อประโยชน์ในการปรับทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐธรรมนูญมาตรา 76 จึงกำหนดให้รัฐพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดิน โดยให้มีการพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีทัศนคติเป็นผู้ให้บริการประชาชนให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติ และมีประสิทธิภาพ เพื่อแทนภาพความเป็นผู้ปกครอง หรือผู้มีอำนาจที่เคยมีอยู่เดิมในขณะเดียวกันก็กำหนดไว้ในมาตรา 258 (ค) (2) ให้มีการปฏิรูประบบการเรียนการสอนและการศึกษาอบรมวิชากฎหมายเพื่อสร้างคามมีนิติทัศนะให้เกิดขึ้นในหมู่นักกฎหมาย

มาตรา 188 การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง บทบัญญัติลักษณะนี้เดิมได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 (มาตรา 3) บัญญัติว่า “กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศพระราชบัญญัติก็ดี คำวินิจฉัยของศาลก็ดี การอื่น ๆ ซึ่งจะมิบทกฎหมาย

ระบุไว้โดยเฉพาะก็ดี จะต้องกระทำในนามของกษัตริย์” และต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (มาตรา 58) บัญญัติว่า “การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีทำนว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมายและในนามพระมหากษัตริย์ และหลังจากนั้นได้บัญญัติทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ซึ่งเป็นการยืนยันว่าพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการซึ่งเป็นอำนาจอธิปไตยผ่านศาลตามหลักการแบ่งแยกอำนาจโดยคงไว้ซึ่งความเชื่อมโยงระหว่างศาลกับสถาบันพระมหากษัตริย์ตามโบราณราชนิติประเพณีให้มีอยู่ตลอดมา ดังเช่นที่ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับได้บัญญัติให้ใช้ คำว่า “ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่มีความหมายในตัวเองว่า เป็นผู้แทนของพระมหากษัตริย์ และขณะเดียวกันมีนัยแสดงถึงภาระหน้าที่ของศาลที่สืบทอดมาจากอดีตในการคุ้มครองประชาชนให้เกิดความสงบสุขด้วยความยุติธรรมภายใต้กฎหมาย ส่วนบทบัญญัติในวรรคสองเป็นการรับรองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ทั้งนี้ การพิจารณาคดีของศาลต้องเป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง

มาตรา 192 ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจระหว่างศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหาร ให้พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดโดยคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นประธาน ประธานศาลปกครองสูงสุด หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นอีกไม่เกินสี่คนตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นกรรมการหลักเกณฑ์และวิธีการชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจระหว่างศาลตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติบทบัญญัติลักษณะนี้ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 (มาตรา 213) โดยบัญญัติว่า “ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยุติธรรมกับศาลอื่น หรือระหว่างศาลอื่นด้วยกันให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย” และได้มีการบัญญัติทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับ ต่อมาภายหลังในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (มาตรา 248) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (มาตรา 199) ได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจวินิจฉัยเป็นรูปแบบคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง ที่เรียกว่า “คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล” ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจระหว่างศาลยุติธรรมศาลปกครอง หรือศาลทหาร และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติเพื่อกองหลักการดังกล่าวเช่นกัน

สำหรับตำแหน่งประธานศาลทหารในกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารใช้คำว่า “หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร” มีสถานะเทียบเท่าประธานศาลอื่นนอกจากนี้ การบัญญัติให้คณะกรรมการชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิอื่นอีกไม่เกินสี่คน เพื่อให้

เกิดการถ่วงดุลและความรอบคอบในการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลของประธานศาล กับผู้ทรงคุณวุฒิทั้งนี้ปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจระหว่างศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาล ทหาร เป็นเรื่องระหว่างศาลด้วยกันที่ควรจะต้องปรึกษาหารือกัน ส่วนรายละเอียดหลักเกณฑ์และ วิธีการในการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจระหว่างศาลให้เป็นไปตามที่ กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 193 ให้แต่ละศาลยกเว้นศาลทหาร มีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานธุรการที่มี ความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น โดยให้มีหัวหน้า หน่วยงานคนหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อประธานของแต่ละศาล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ให้ศาลยุติธรรมและศาลปกครอง มีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะตาม ความเหมาะสมตามที่กฎหมายบัญญัติ บทบัญญัตินี้ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (มาตรา 275) และบัญญัติในทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (มาตรา 222 และมาตรา 227) ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อให้ศาล มีหน่วยธุรการในการบริหารงานทั่วไปสนับสนุนการดำเนินงานของศาลที่เป็นอิสระ ส่วนหน่วยงานธุรการของศาลจะประกอบด้วยส่วนงานใด ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติสำหรับ การกำหนดระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนของศาลยุติธรรมและศาลปกครองเป็นการเฉพาะ ตามความเหมาะสมตามที่กฎหมายบัญญัติแยกต่างหากจากข้าราชการพลเรือนสามัญ เพื่อประกัน ความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของศาล

มาตรา 194 ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่นการจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของ ศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น บทบัญญัติลักษณะนี้ได้บัญญัติทำนองเดียวกัน ดังที่เคยบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (มาตรา 271) และ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (มาตรา 218) บัญญัติให้ศาลยุติธรรม มีอำนาจพิจารณาคดีพิพากษาคดีทั้งปวงที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลอื่น

มาตรา 193 ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครองอันเนื่องมาจากการใช้ อำนาจทางปกครองตามกฎหมายหรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครอง ทั้งนี้ ตามที่ กฎหมายบัญญัติให้มีศาลปกครองสูงสุดและศาลปกครองชั้นต้น อำนาจศาลปกครองตามวรรคหนึ่ง ไม่รวมถึงการวินิจฉัยชี้ขาดขององค์กรอิสระซึ่งเป็นการใช้อำนาจโดยตรงตามรัฐธรรมนูญของ องค์กรอิสระนั้น ๆ การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลปกครองให้เป็นไปตาม กฎหมายว่าด้วยการนั้น

บทบัญญัติลักษณะนี้ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 (มาตรา 195) โดยบัญญัติว่า ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่กฎหมายบัญญัติและต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (มาตรา 276) ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยกำหนดลักษณะคดีปกครองไว้ให้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญ และได้บัญญัติทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (มาตรา 223) แต่อย่างไรก็ตาม ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติแตกต่างจากเดิมคือ ไม่ได้บัญญัติรายละเอียดของคดีปกครองไว้ในรัฐธรรมนูญ คงบัญญัติเพียงหลักสำคัญของคดีปกครองไว้ว่า “คดีปกครองอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมายหรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครอง” ส่วนรายละเอียดให้ไปบัญญัติในกฎหมาย เพื่อให้เกิดความคล่องตัวขึ้น

นอกจากนี้ได้จำกัดอำนาจศาลปกครองมิให้ก้าวล่วงไปยังการวินิจฉัยชี้ขาดขององค์กรอิสระ เฉพาะที่เป็นการใช้อำนาจโดยตรงตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดขององค์กรอิสระต่าง ๆ เป็นไปโดยอิสระอย่างแท้จริง ในการกำหนดชั้นของศาลปกครองนั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติว่าอาจมีศาลปกครองชั้นอุทธรณ์ด้วยก็ได้ แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ตัดความส่วนนี้ออก เพราะเห็นว่าการมีศาลปกครองสองระดับน่าจะเป็นการเหมาะสมแล้ว มิฉะนั้นจะทำให้คดีปกครองมีชั้นตอนยืดยาวออกไปอีกอันอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการบริหารราชการแผ่นดินได้

มาตรา 199 ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและคดีอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติการจัดตั้งวิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลทหาร ตลอดจนการแต่งตั้งและการให้ตุลาการศาลทหารพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติบทบัญญัตินี้ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 (มาตรา 211) และบัญญัติในทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ เพื่อบัญญัติอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีและการดำเนินการต่าง ๆ ของศาลทหาร โดยกำหนดให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและคดีอื่น โดยในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เพิ่มเติมความในวรรคสองเรื่องการจัดตั้งวิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลทหารให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติทั้งนี้ เรื่องการจัดตั้งวิธีพิจารณาคดีและการดำเนินงานของศาลทหาร ตลอดจนการแต่งตั้งและการให้ตุลาการศาลทหารพ้นจากตำแหน่งในวรรคสอง มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร

พ.ศ.2498 แล้ว ศาลทหารมีศาลชั้นต้น ศาลทหารกลางเทียบได้กับศาลอุทธรณ์ และศาลทหารสูงสุด เทียบได้กับศาลฎีกา

มาตรา 210 ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

1) พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย
2) พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ

3) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญการยื่นคำร้องและเงื่อนไข การยื่นคำร้อง การพิจารณาวินิจฉัย การทำคำวินิจฉัย และการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้นำความในมาตรา 188 มาตรา 190 มาตรา 191 และมาตรา 193 มาใช้บังคับแก่ศาลรัฐธรรมนูญด้วยโดยอนุโลม

บทบัญญัตินี้กำหนดหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไว้กว้างขวางมากกว่าที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยเฉพาะในหมวดหน้าที่ของรัฐและหมวดแนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งประชาชนสามารถฟ้องตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากนั้น ยังได้ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยหน้าที่และอำนาจระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญได้ก่อนที่จะเกิดความขัดแย้งขึ้น

การกำหนดหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย หมายถึง

1) กรณีกฎหมายประกาศใช้บังคับแล้ว ได้แก่ กรณีที่ศาลจะใช้กฎหมายบังคับแก่คดีใด หากมีข้อความที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่กรณีโต้แย้ง ให้ศาลส่งความเห็นดังกล่าวต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย (มาตรา 212) และในกรณีผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ให้เสนอเรื่องพร้อมความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย (มาตรา 231 (1))

2) กรณีก่อนที่กฎหมายจะประกาศใช้บังคับมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ได้แก่ กรณี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา หรือนายกรัฐมนตรีเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติ (มาตรา 148) หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (มาตรา 132 ประกอบ มาตรา 145 มาตรา 148 และมาตรา 81)

3) กรณีการพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมของวุฒิสภา ร่างข้อบังคับการประชุมของรัฐสภา ที่จะประกาศใช้บังคับมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ (มาตรา 148)

4) การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพระราชกำหนดมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ (มาตรา 172 และมาตรา 173)

บทบัญญัติในอนุมาตรา (2) เป็นบทบัญญัติที่แตกต่างจากเดิมในเรื่องการกำหนดหน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ เพื่อแก้ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในอดีต โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญได้ปฏิบัติหน้าที่ในเชิงรุกมากขึ้น โดยให้มีอำนาจวินิจฉัยได้แม้กรณีเกิดข้อสงสัยในหน้าที่และอำนาจระหว่างองค์กร

บทบัญญัติในอนุมาตรา (3) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ

1) การพิจารณาวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการมี ส่วนไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย (ตามมาตรา 144)

2) การพิจารณาวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง (ตามมาตรา 82 และมาตรา 144)

3) การพิจารณาวินิจฉัยเกี่ยวกับการพ้นจากตำแหน่งของคณะรัฐมนตรีและความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลง (ตามมาตรา 144 วรรคสาม และมาตรา 170)

4) การพิจารณาวินิจฉัยหนังสือสัญญาใดต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาหรือไม่ (ตามมาตรา 178)

5) การพิจารณาวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติมีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ (ตามมาตรา 139)

6) การพิจารณาวินิจฉัยสั่งการกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ตามมาตรา 49)

7) การพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (ตามมาตรา 213)

8) การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (ตามมาตรา 256 (9))

9) หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระร่วมกันกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินและหัวหน้าหน่วยงานธุรการของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ และสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎร สมาชิกวุฒิสภาและคณะรัฐมนตรี (มาตรา 219) และให้ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระดำเนินการให้มีมาตรฐานทางจริยธรรมภายในหนึ่งปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ หากศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระดำเนินการไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลาดังกล่าว ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระพ้นจากตำแหน่ง (บทเฉพาะกาล มาตรา 276 วรรคหนึ่ง)

10) หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการให้ข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภา (ตามมาตรา 131 (1))

11) การให้ความเห็นต่อรัฐสภาเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (ตามมาตรา 132 (2) และ 3))

12) การแต่งตั้งกรรมการสรรหาตามมาตรา 203 (4) สรรหาผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ยกเว้นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ตามมาตรา 217)

13) กรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องส่งความเห็นต่อประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ตามบทเฉพาะกาล (ตามมาตรา 267)

บทบัญญัติในวรรคสองเป็นการกำหนดให้นำเรื่องการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลใน มาตรา 188 การแต่งตั้งและการพ้นจากตำแหน่งของผู้พิพากษาและตุลาการให้อยู่ในพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามมาตรา 190 การถวายสัตย์ปฏิญาณตามมาตรา 191 และเรื่องหน่วยงานรับผิดชอบการตามมาตรา 193 มาใช้บังคับแก่ศาลรัฐธรรมนูญด้วยโดยอนุโลม

การได้ศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่เป็น การกำหนดหลักประกันในเรื่องการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ของบุคคลทุกคนตามหลักสากล เพื่อให้ความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้เกิดแก่ประชาชนชาวไทย อย่างเสมอกันและหากมีบทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ใดซึ่งถือเป็นกฎหมายลำดับ รองที่บัญญัติขึ้นแล้วได้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ก็ให้บทบัญญัตินั้นเป็นอันสิ้นผลไป ดังนั้นวิธี พิจารณาความอาญาทหาร ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่บัญญัติถึงขั้นตอนการดำเนินการ กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร จึงต้องมีกระบวนการที่คุ้มครองสิทธิผู้ใช้สิทธิทางศาลทหาร ทั้งสิทธิของผู้กล่าวหา และสิทธิของผู้ต้องหาให้เหมาะสมสอดคล้องตามรัฐธรรมนูญจึงความสำคัญ กับงานวิจัยต่ออำนาจศาลทหารไทยที่จะนำมาเป็นแนวคิดวิเคราะห์ต่อกระบวนการวิธีพิจารณา ความอาญาทหาร

3.2 พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

1) วิธีพิจารณาคดีในศาลทหารในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

(1) หลักทั่วไป

ใช้กฎหมาย กฎและข้อบังคับ ซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มี จึงให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาแพ่งมาใช้บังคับ โดยอนุโลม

(2) การสอบสวน

นายทหารพระธรรมนูญ หรืออัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญา ทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การสอบสวนดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ห้ามมิให้ผู้สอบสวน 19 ทำการสอบสวนคดีอาญาใดโดยมิได้มีคำสั่งให้ทำการสอบสวนจากผู้มีอำนาจสั่งสอบสวน 20

กรณีกระทำผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม แม้เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ผู้มีอำนาจสั่งสอบสวนดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษให้ปฏิบัติตามกฎหมายการสอบสวนคดีพิเศษ 21

(3) การจับ

ผู้สอบสวนมีอำนาจจับ หรือจัดการให้จับผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร สารวัตรทหารและผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำผิดซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารที่มีได้เป็นผู้สอบสวน จะทำการจับในฐานะเป็นเจ้าของพนักงานได้เมื่อผู้สอบสวนจัดให้มีการจับเท่านั้น ก่อนทำการจับผู้สอบสวนมีหน้าที่ร้องขอหมายจับจากศาลที่มีเขตอำนาจ การจับโดยไม่มีหมายจับของศาล มิได้เฉพาะแต่กรณีการจับผู้กระทำผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ การจับจะต้องเป็นการกระทำโดยชอบตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ เช่น แจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบ และผู้จับจะต้องนำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของเจ้าพนักงานหรือศาลโดยทันที

ในกรณีที่หมดอำนาจควบคุมหรือขังระหว่างสอบสวน เจ้าพนักงาน ผู้มีอำนาจจับ ยังคงมีอำนาจจับผู้ต้องหาเพื่อนำตัวส่งฟ้องศาลได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น จะจับเพื่อเหตุอื่น เช่น สอบสวนต่อไป หรือ รอสั่งคดี ฯลฯ ไม่ได้

ในกรณีที่มีการจับแต่ยังมีได้มีการตั้งผู้สอบสวน ไม่ว่าจะเป็นการจับโดยมีหมายหรือไม่มีหมายของศาลก็ตาม ให้ผู้จับนำตัวผู้ถูกจับส่งพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อดำเนินคดีต่อไป

(4) การควบคุม

เหตุที่จะควบคุมผู้ถูกจับได้ ต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้ถูกจับได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี มีหลักฐานว่าผู้ถูกจับน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ถูกจับจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ให้ผู้สอบสวนควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้ไม่เกินกว่าความจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี ถ้ามีเหตุจำเป็นต้องควบคุมผู้ถูกจับต่อไปอีก ให้นำตัวหรือจัดให้มีการนำตัวผู้ถูกจับไปศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ภายใน 48 ชั่วโมง ให้ศาลเป็นผู้พิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่

กรณียังมีได้ส่งสำนวนการสอบสวนไปให้อัยการทหารเป็นหน้าที่ของผู้สอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอหมายขังผู้ต้องหากรณีส่งสำนวนการสอบสวนให้อัยการทหารรับไว้แล้วให้ เป็นหน้าที่ของอัยการทหารเป็นผู้ยื่น

(5) การปล่อยชั่วคราว

การปล่อยชั่วคราวก่อนศาลมีคำสั่งขังผู้ต้องหาเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้สอบสวน หรืออัยการทหารแล้วแต่กรณี โดยถือหลักว่าผู้ต้องหาพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เว้นแต่มีเหตุจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหานั้นไว้ตามกฎหมาย การสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวต้องระบุเหตุผลโดยชัดแจ้ง ในการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน ก่อนปล่อยตัวไปให้จัดให้ผู้ต้องหาสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามกำหนดนัดหรือหมายเรียก แล้วให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่อรับทราบวันและเวลานัด การปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน และหลักประกันควรกำหนดวงเงินประกันให้เหมาะสมแก่ข้อกล่าวหา สภาพแห่งคดี ความน่าเชื่อถือของผู้ขอประกันและหลักประกัน รวมทั้งการที่ผู้ต้องหานั้นจะหลบหนีหรือไม่ด้วย

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปีขึ้นไป การอนุญาต ต้องมีประกันและมีหลักประกันด้วย การกำหนดวงเงินประกันให้พิจารณาดังนี้

- คดีที่มีโทษปรับสถานเดียวให้กำหนดวงเงินไม่เกินอัตราโทษอย่างสูงและไม่ต่ำกว่าอัตราโทษอย่างต่ำสำหรับความผิดนั้น

- คดีที่มีอัตราโทษจำคุกให้ถือเกณฑ์คำนวณวงเงินประกัน 10,000 บาท ต่ออัตราโทษจำคุก 1 ปี โดยให้ถืออัตราโทษอย่างสูงเป็นหลัก

- คดีที่มีอัตราโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิตให้กำหนด วงเงินประกันตั้งแต่ 200,000 บาท ถึง 500,000 บาท

หลักประกันอาจใช้เงินสดหรือหลักทรัพย์ดังต่อไปนี้ โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ หรือหนังสือกรรมสิทธิ์ห้องชุด และหนังสือรับรองราคาประเมินของเจ้าพนักงานมาแสดง หลักทรัพย์มีค่าอย่างอื่นที่กำหนดราคามูลค่าที่แน่นอนได้ เช่น พันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน บัตรหรือสลากออมทรัพย์ทวีสินของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ

ข้อสังเกต หลักประกันของศาลทหารไม่มีบุคคลมาเป็นหลักประกัน โดยแสดงหลักทรัพย์ และการใช้บริษัทประกันภัย (ประกันภัยอิสรภาพ) อย่างศาลยุติธรรม

ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวนั้น ผู้สอบสวนหรืออัยการทหารแล้วแต่กรณี อาจกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ต้องหาหรือเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ต้องหาปฏิบัติ เพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อป้องกันอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราวก็ได้

(6) การค้น

ผู้สอบสวนมีอำนาจค้น หรือจัดการให้ค้น แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการค้น การค้นในที่รโหฐาน ผู้สอบสวนมีหน้าที่ร้องขอหมายค้นจากศาลที่มีเขตอำนาจเหนือท้องที่ที่จะทำการค้น การค้นในที่รโหฐานซึ่งอยู่ในเขตที่ตั้งทหาร ก่อนทำการค้น ให้ผู้ทำการค้นแจ้งให้ผู้ปกครองบังคับบัญชาเหนือที่รโหฐานนั้นทราบ

(7) การฟ้องคดีอาญา

ในเวลาปกติ อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา ถ้าผู้เสียหายไม่ใช่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ในเวลาไม่ปกติ หรือในศาลอาญาศึก อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์

เมื่ออัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ต้องส่งสำนวนให้พนักงานอัยการเพื่อดำเนินคดีนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีเช่นนี้พนักงานอัยการจะส่งสำนวนการสอบสวนกลับคืนไปยังอัยการทหารไม่ได้

(8) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

เมื่ออัยการทหารร้องขอ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อัตราดอกเบี้ย หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด ผู้เสียหายไม่มีอำนาจร้องขอเช่นนี้ ถ้าโจทก์ร้องขอให้ยึดทรัพย์สินจำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการต้องส่งคดีนั้นไปยังศาลพลเรือนในท้องถิ่นที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ ศาลพลเรือนจะสั่งจัดการยึดทรัพย์สิน

โดยไม่ต้องฟ้องใหม่ พนักงานอัยการมีหน้าที่ดำเนินการในชั้นยึดทรัพย์ต่อไปแทนอัยการทหาร ในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาของศาลทหาร

(9) การแต่งตั้งทนาย

โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหาย หรือจำเลยจะแต่งตั้งทนายได้ในเวลาปกติ ถ้าเป็นเวลาไม่ปกติ หรือในศาลอาญาศึกจะแต่งตั้งทนายไม่ได้ ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี ก่อนเริ่มพิจารณา ศาลต้องถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการ ศาลก็ต้องแต่งตั้งทนายให้

(10) การพิจารณาต่อหน้าจำเลย

ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ หรือไม่ตั้งใจฟัง จะไม่ทำการพิจารณาและสืบพยาน ต่อหน้าจำเลยก็ได้

(11) การอุทธรณ์ฎีกาในศาลทหาร

พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหารได้บัญญัติเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกาไว้ มาตรา 61 ถึงมาตรา 63 โดยให้ศาลทหารในเวลาปกติโจทก์หรือจำเลยอุทธรณ์ได้ภายในสามสิบวัน ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ หรือ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวัน นับแต่วันอ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟัง ในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึกจะอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้

ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ และ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ สามารถพิจารณาได้ตาม พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 10 และมาตรา 65 โดยมาตรา 65 บัญญัติไว้ว่า “ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ คือ (1) นายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลยซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป หรือ มีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไปที่อยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาตำแหน่งชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร หรือ ศาลทหารกรุงเทพ (2) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษในกรณีที่ จำเลยอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาหรือไม่อยู่ได้บังคับบัญชาของทหาร (3) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำหน่วยทหารหรือศาลอาญาศึกเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลนั้น ๆ” และมาตรา 10 บัญญัติเกี่ยวกับผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการไว้ว่า “การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารสูงสุดและศาลทหารกลางให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งและถอดถอน ส่วนการ แต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารอื่น ๆ พระมหากษัตริย์อาจทรงมอบพระราชอำนาจแก่ ผู้บังคับบัญชาทหารและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนตาม พระราชบัญญัตินี้ว่าด้วยการแต่งตั้งตุลาการ”

การอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายตามมาตรา 61/1 ให้อุทธรณ์โดยตรงไปยัง ศาลทหารสูงสุด แต่หากอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงด้วยให้อุทธรณ์ต่อศาลทหารกลาง โดยให้ยื่น อุทธรณ์ต่อศาลทหารชั้นต้น และการอุทธรณ์คำสั่งของศาลทหารชั้นต้นภายในกำหนดสิบห้าวัน

นับแต่วันฟังคำสั่ง โดยยื่นต่อศาลทหารสูงสุด ถ้าศาลทหารสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ศาลทหารสูงสุดจะส่งสำนวนไปให้ศาลทหารกลางพิจารณาพิพากษาต่อไป

ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง ตามมาตรา 62 ในคดีที่ศาลทหารชั้นต้นยกฟ้องและศาลทหารกลางพิพากษาขึ้น โดยอาศัยข้อเท็จจริง หรือศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษและศาลทหารกลางพิพากษาขึ้น หรือแก้ไขเล็กน้อย และเป็นคดีโทษจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี หรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับแต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือคดีที่ศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ไขมากที่สุดตาม ถ้าศาลทหารกลางยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่วามานี้ ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง และในกรณีเช่นนี้มีให้นำบทบัญญัติมาตรา 221 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ

ห้ามอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อกฎหมาย ตามมาตรา 63 เป็นกรณีปัญหาข้อกฎหมายนั้นมิได้ยกขึ้นมาตั้งแต่ศาลทหารชั้นต้น เว้นแต่เป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการอุทธรณ์และฎีกา

การได้ศึกษาพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่บัญญัติถึงขั้นตอนการดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร ที่ว่าด้วยอำนาจพิจารณาคดีของศาลทหารเพื่ออำนวยความสะดวกในกระบวนการยุติธรรมทหารและเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะคดีของศาลทหารที่มีลักษณะเฉพาะต่างจากคดีของศาลยุติธรรมอื่น โดยมีเนื้อหาบางส่วนกำหนด วิธีพิจารณาคดีในศาลทหารไว้ด้วย และหากไม่มีบทบัญญัติให้นำกฎหมายอื่นมาใช้บังคับแทนเท่าที่ใช้ได้ ดังนั้นวิธีพิจารณาความอาญาทหาร จึงควรต้องมีกระบวนการที่ครอบคลุมเหมาะสมและทันสมัย เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ใช้สิทธิทางศาลทหาร จึงความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลทหารไทยที่จะนำมาเป็นแนวคิดวิเคราะห์ต่อกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในปัจจุบัน

3.3 พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ.2497

1) เจตนารมณ์ของกฏอัยการศึก

เจตนารมณ์ของกฎหมายตาม มาตรา 2 และ มาตรา 4 เป็นกฎหมายที่ประกาศใช้ได้เฉพาะเวลาวิสงคราม หรือการจลาจล หรือมีการจำเป็นที่จะรักษาความเรียบร้อยให้ปราศจากภัยซึ่งอาจจะมีมาจากภายนอก หรือซึ่งอาจจะเกิดภายใน พระราชอาณาจักรเท่านั้น จะประกาศใช้ในเวลาอื่นไม่ได้เป็นอันขาดและการที่มีพระราชบัญญัติ “กฏอัยการศึก” ขึ้นไว้ในเวลาปกติเช่นนี้ ก็เพื่อสำหรับวางแผนการรักษาอาณาจักรทั่วไป และสำหรับเตรียมการไว้พร้อมเมื่อมีเหตุจำเป็นก็ปฏิบัติการได้ถูกต้องทันที

2) การใช้บังคับ

การประกาศใช้กฎอัยการศึกแต่ละคราวจะมีผลใช้บังคับตลอดไป จนกว่าจะได้มีประกาศกระแสพระบรมราชโองการให้เลิกใช้กฎอัยการศึก

3) ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและผู้บังคับบัญชาทหารอันได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตไว้ เพราะฉะนั้น เมื่อมีพระบรมราชโองการให้ประกาศใช้ กฎอัยการศึกก็ดี หรือผู้บังคับบัญชาทหารประกาศใช้กฎอัยการศึกก็ดี อำนาจของกฎอัยการศึกย่อมใช้ได้เหมือนกัน เมื่อที่ได้ใช้กฎอัยการศึกแล้วย่อมลบล้างกฎหมายอื่น ๆ บรรดาที่มีข้อความขัดแย้งกับกฎอัยการศึกนี้ทั้งสิ้น

ข้อสังเกต ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้นคือใคร ตามคำเรียกในมาตรา 4 “ผู้บังคับบัญชาทหาร ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังอยู่ใต้บังคับไม่น้อยกว่า, กองพัน หรือผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหาร” ดังนี้ คำเรียกในที่นี้หาได้เรียกยศ.บรรดาศักดิ์ หรือตำแหน่งไม่ ดังนั้นจึงให้พึงเข้าใจว่า ไม่ว่าผู้ใดจะมียศ.บรรดาศักดิ์หรือจะเป็นผู้แทนตำแหน่งใด ๆ ก็ได้ ถ้าในเวลา นั้นมีอำนาจบังคับบัญชาทหารโดยอิสระอยู่ไม่น้อยกว่า 1 กองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารแล้วย่อมเป็นผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ทั้งนั้น แต่ถ้ามิได้ตั้งเป็นอิสระอยู่ในที่นั้น ต้องให้ผู้มีอำนาจสูงสุดในที่นั้นเป็นผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารซึ่งไม่ใช่ส่วนกำลังรบไม่มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก และสำหรับผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีกำลังรบไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน ผู้บังคับบัญชาในป้อม หรือที่มั่นนั้นจะประกาศใช้กฎอัยการศึกได้เฉพาะในกรณีเมื่อมีสงคราม หรือเมื่อมีการจลาจลเท่านั้น นอกจากนี้ในกรณีดังกล่าวนี้แล้วเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น แต่ในกรณีที่ให้มีปฏิวัติ หรือปฏิรูปล้มเลิกรัฐบาลไปนั้นอำนาจทั้งหลายรวมทั้งสถาบันต่าง ๆ ภายในรัฐบาลตามกฎหมายรัฐธรรมนูญย่อมล้มเลิกไปด้วย ราชูปถัมภ์ หรืออำนาจทั้งหลายดังกล่าวภายในรัฐอยู่กับหัวหน้าคณะปฏิวัติหรือหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะบุคคลที่ควบคุมสถานการณ์และสถาบันต่าง ๆ แห่งรัฐ ฉะนั้น หัวหน้าคณะปฏิวัติหรือคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินจึงมีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ ดังจะเห็นได้จากการประกาศใช้กฎอัยการศึกเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายนพ.ศ.2514 และ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2518 เป็นต้น

4) หลักเกณฑ์และวิธีประกาศใช้กฎอัยการศึก

ต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ปิดประกาศไว้ หรือประกาศไว้ในที่อันสมควรก่อนเวลาใช้และต้องให้มีข้อความ ดังนี้

(1) เหตุที่ต้องประกาศใช้กฎอัยการศึก (มาตรา 2, มาตรา 4)

- (2) กำหนดเขตใช้กฎอัยการศึก (มาตรา 3)
 - (3) วันเวลาที่เริ่มใช้กฎอัยการศึก
 - (4) ตำบลที่เขียนประกาศและวันเวลาที่ออกประกาศ
 - (5) ยศ บรรดาศักดิ์ หรือนาม ตำแหน่งของผู้ประกาศ
- 5) อำนาจทหารเมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึกให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ในส่วนที่เกี่ยวกับการยุท การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

- 6) อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ในด้านอรรถคดี

ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือนควมมีอำนาจพิจารณาคดีได้อย่างปกติ เว้นแต่คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลอาญา และผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกระทำผิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก และในระหว่างที่ใช้กฎอัยการศึกตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ทุกข้อหรือแต่บางข้อ และหรือบางส่วนของข้อใดข้อหนึ่ง ทั้งมีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกประกาศดังกล่าว นั้นด้วย และถ้าในเขตประกาศกฎอัยการศึกเกิดมีคดีอาญาที่มีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะสั่งให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นในศาลทหารก็ได้ (ข้อ 2 แห่งประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 303 ลง 13 ธ.ค.15)

- 7) อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

- (1) ตรวจค้นบรรดาสิ่งซึ่งจะเกณฑ์ ต้องห้าม ต้องยึด จะต้องเข้าอาศัย หรือมีไว้ในครอบครอง โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายในตัวบุคคลยานพาหนะ เคหสถาน สิ่งปลูกสร้าง หรือที่ใด ๆ และไม่ว่าเวลาใด ๆ ได้ทั้งสืบตรวจข่าวสาร จดหมาย โทรเลข หีบ ห่อ หรือสิ่งอื่นใดที่ส่งหรือมีไปมาถึงกัน ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึกตรวจหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณา บท หรือคำประพันธ์

- (2) เกณฑ์พลเมืองให้ช่วยกำลังทหารในกิจการ ซึ่งเนื่องในการป้องกันพระราชอาณาจักร หรือช่วยเหลือเกื้อหนุนราชการทหารทุกอย่างทุกประการขูดยาน สัตว์พาหนะเสบียงอาหาร เครื่องศาสตราวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จากบุคคล หรือบริษัทใด ๆ ซึ่งราชการทหารจะต้องใช้เป็นกำลังในเวลานั้นทุกอย่าง

- (3) ห้ามมิให้มีการมั่วสุมประชุมกันออก จำหน่าย จ่าย หรือแจก ซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ภาพ บท หรือคำประพันธ์ โฆษณา แสดงมหรสพ รับหรือส่งซึ่งวิทยุ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ใช้ทางสาธารณะเพื่อการจราจรไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางน้ำหรือ

ทางอากาศ รวมถึงทางรถไฟและทางรถรางที่รถเดินด้วย ห้ามมิ หรือใช้เครื่องมือสื่อสาร หรืออาวุธ เครื่องอุปกรณ์ของอาวุธและเคมีภัณฑ์ หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สิน หรือที่อาจนำไปใช้ทำเป็นเคมีภัณฑ์ หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติดังกล่าว ห้ามบุคคลออกนอกเคหะสถานภายในระหว่างระยะเวลาที่กำหนด ห้ามบุคคลเข้าไปหรืออาศัยอยู่ใน เขตท้องที่ใดซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อการยุทธ การระงับปราบปราม หรือ การรักษาความสงบเรียบร้อย และเมื่อได้ประกาศห้ามเมื่อใดแล้ว ให้ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตนั้นออกไป จากเขตนั้นภายในกำหนดเวลาที่ได้ประกาศกำหนด ห้ามบุคคลกระทำ หรือมีซึ่งกิจการ หรือสิ่งอื่น ใดได้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกำหนดไว้ว่าควรต้องห้ามในเวลาที่ได้มีการ ประกาศใช้กฎอัยการศึก

(4) ยึดบรรดาสิ่งถูกกั้น เกณฑ์ ห้าม หากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นเป็นการจำเป็นจะ ยึดไว้ชั่วคราว เพื่อมิให้เป็นประโยชน์แก่ราชศัตรูหรือเพื่อเป็นประโยชน์แก่ราชการทหาร

(5) เข้าอาศัยที่ใด ๆ ซึ่งราชการทหารเห็นว่าจำเป็นจะใช้เป็นประโยชน์ในราชการ ทหารได้ทุกแห่ง

(6) ทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่ถ้าการสงคราม หรือรบสู้เป็นรองราชศัตรู มี อำนาจที่จะเผาบ้านและสิ่งซึ่งเห็นว่าจะจะเป็นกำลังแก่ราชศัตรูเมื่อกรมกองทหารถอยไปแล้ว หรือสิ่งใด ๆ อยู่ในที่ซึ่งกีดกันการสู้รบก็ทำลายได้ทั้งสิ้น สร้างที่มั่น ดัดแปลงภูมิประเทศ หมูบ้าน เมือง สำหรับการ ต่อสู้ราชศัตรู หรือเตรียมการป้องกันรักษา ตามความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ทุกอย่าง

(7) จับไล่ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งไม่มีภูมิลำเนาอาศัยเป็นหลักฐาน หรือผู้มาอาศัยในตำบล นั้นชั่วคราว เมื่อมีความสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใด หรือจำเป็น มีอำนาจที่จะจับไล่ผู้นั้นให้ออกไปจาก เมือง หรือตำบลนั้นได้

(8) อำนาจในการกักในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใด จะเป็นราชศัตรู หรือฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัตินี้ หรือต่อคำสั่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจกักไว้ไม่ เกิน วัน เพื่อการสอบถาม หรือตามความจำเป็นทางราชการทหารได้

8) ข้อยกเว้นความรับผิดชอบแห่ง

บุคคล หรือบริษัทใด ๆ จะร้องขอค่าเสียหาย หรือค่าปรับอย่างใดอย่างหนึ่งจากการ ใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้

9) การเลิกใช้กฎอัยการศึก

อำนาจประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึกนี้ ไม่ว่าจะเป็นการเลิกใช้ในเฉพาะบางท้องที่ หรือทุกท้องที่ที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกก็ตาม เป็นอำนาจเฉพาะองค์พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวแต่ผู้เดียวเท่านั้น โดยเหตุนี้ในการที่จะประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึกจึงจะต้องมีประกาศกระแสพระบรมราชโองการทุกครั้งเสมอไป

การได้ศึกษาพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ.2497 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นไว้สำหรับประกาศใช้เมื่อมีเหตุจำเป็น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมืองเป็นการชั่วคราวในกรณีที่รัฐบาลหรือกระบวนการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองตามปกติไม่อาจทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเมื่อจะใช้บังคับจะต้องประกาศ และกำหนดเขตพื้นที่ที่จะใช้บังคับ ซึ่งประเทศไทยมีการตราเป็นกำหนดพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกดังกล่าวไว้ด้วย ดังนั้นพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกพ.ศ.2497 จึงส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมทหารในเวลาไม่ปกติซึ่งขึ้นไปตามลักษณะคดีของศาลทหารที่มีลักษณะเฉพาะต่างจากคดีของศาลยุติธรรมอื่น ส่งผลต่อการอุทธรณ์ฎีกา จึงความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลทหารไทยที่จะนำมาเป็นแนวคิดวิเคราะห์ต่อกระบวนการพิจารณาความอาญาทหารในปัจจุบันเพื่อให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้นไป

3.4 พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551

1) อำนาจหน้าที่ ของกระทรวงกลาโหม

(1) พิทักษ์รักษาเอกราชและความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรจากภัยคุกคามทั้งภายนอกและภายในราชอาณาจักร ปราบปรามการกบฏและการจลาจล โดยจัดให้มีและใช้กำลังทหารตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือตามที่มีกฎหมายกำหนด

(2) พิทักษ์รักษา ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนสนับสนุนภารกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์

(3) ปกป้อง พิทักษ์รักษาผลประโยชน์แห่งชาติและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงตลอดจนสนับสนุนภารกิจอื่นของรัฐในการพัฒนาประเทศ การป้องกันและแก้ไขปัญหาจากภัยพิบัติ และการช่วยเหลือประชาชน

(4) ศึกษา วิจัย พัฒนา และดำเนินการด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหาร ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีป้องกันประเทศ และด้านกิจการอวกาศเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนภารกิจของกระทรวงกลาโหมและความมั่นคงของประเทศ และในการดำเนินการดังกล่าวอาจมอบหมายให้ส่วนราชการในกระทรวงกลาโหมหรือหน่วยงานอื่นในกำกับของกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ดำเนินการก็ได้หรืออาจร่วมงาน ร่วมทุนหรือดำเนินการกับภาคเอกชนก็ได้

(5) ปฏิบัติการอื่นที่เป็นการปฏิบัติการทางทหารนอกเหนือจากสงครามเพื่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หรือปฏิบัติการอื่นใด ทั้งนี้ ตามที่มีกฎหมายกำหนดหรือตามมติคณะรัฐมนตรี

2) ส่วนราชการของกระทรวงกลาโหม

- (1) สำนักงานรัฐมนตรี
- (2) สำนักงานปลัดกระทรวง
- (3) กองทัพอากาศ

โดยแบ่งเป็นสำนักงานรัฐมนตรีมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทางการเมือง เพื่อสนับสนุนภารกิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และการประสานนโยบายระหว่างกระทรวง มีเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ เว้นแต่สำนักงานจเรทหารทั่วไปในสำนักงานรัฐมนตรีให้อยู่ในบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สำนักงานปลัดกระทรวงมีหน้าที่เกี่ยวกับงานนโยบายและยุทธศาสตร์ งานราชการประจำทั่วไปของกระทรวง และราชการส่วนหนึ่งส่วนใดของกระทรวงซึ่งมิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการอื่นใด มีปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ และกองทัพอากาศมีหน้าที่เตรียมกำลังกองทัพอากาศ การป้องกันราชอาณาจักรและดำเนินการเกี่ยวกับการใช้กำลังทหารตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหม มีผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ และให้กองทัพอากาศมีส่วนราชการ ดังนี้ (1) กองบัญชาการกองทัพอากาศ (2) กองทัพบก (3) กองทัพเรือ (4) กองทัพอากาศ (5) ส่วนราชการอื่นตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา และให้สำนักงานปลัดกระทรวง กรมราชองครักษ์ หน่วยบัญชาการถวายความปลอดภัยรักษาพระองค์ กองทัพอากาศ กองบัญชาการกองทัพอากาศ กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ เป็นนิติบุคคล จะเห็นได้ว่าการปกครองบังคับบัญชากำลังทหารซึ่งเป็นบุคคลที่ใช้อาวุธร้ายแรงในการปฏิบัติราชการทั่วไปได้อย่างลุล่วงนั้นจะต้องมีการแบ่งอำนาจหน้าที่และมีวิธีการปกครองกันโดยแบ่งตามสายการบังคับบัญชาทางทหารและมีการแบ่งชั้นยศก่อให้เกิดผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา

พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551 ซึ่งเป็นกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหม และส่วนราชการของกระทรวงกลาโหม ซึ่งศาลทหารไทยนั้นอยู่ภายใต้สังกัด กรมพระธรรมนูญ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นส่วนราชการของกระทรวงกลาโหม ดังนั้นพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551 จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลทหารไทยให้เข้าใจถึงที่มาและโครงสร้างของศาลทหารที่

จะนำมาเป็นแนวคิดวิเคราะห์ต่อกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในปัจจุบันเพื่อให้เหมาะสมต่อไป

3.5 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477

1) วิวัฒนาการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีวิวัฒนาการขึ้นมาจากกฎหมายเดิมเพราะประเทศไทยมีกฎหมายเก่าที่มีลักษณะของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่มิได้แยกไว้ชัดเจนยังคงปะปนกันอยู่กับกฎหมายลักษณะอื่น นอกจากนี้การพิสูจน์ข้อเท็จจริงก็มีวิธีการที่ดูเหมือนจะโหดเหี้ยมทารุณตามกฎจารีตนครบาล ซึ่งต่อมาได้มีการยกเลิกไปและหันมาใช้วิธีการเที่ยงธรรมและปราณีต่อผู้กระทำผิด

2) วัตถุประสงค์และความสำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

วัตถุประสงค์และความสำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อการคุ้มครองส่วนได้เสียของสังคม ของบุคคลและส่วนได้เสียร่วมกันของสังคมและบุคคล ความสำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอยู่ที่การให้ได้ตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษอย่างเป็นธรรมและการป้องกันไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการดำเนินคดีตั้งแต่การสอบสวน ฟ้องร้อง การพิจารณาพิพากษา และการลงโทษ

ความแตกต่างในลักษณะของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีลักษณะเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่หน่วยงานของรัฐ เช่น ตำรวจ พนักงานฝ่ายปกครอง พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา พนักงานราชทัณฑ์ ในการสืบสวน การสอบสวน ฟ้องร้อง การพิจารณา พิพากษา และการลงโทษในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติอื่นที่มีโทษทางอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติว่าด้วยการใช้อำนาจบังคับในการจับกุมคุมขัง การค้น การสอบสวน ฟ้องร้อง การพิจารณาพิพากษา และการลงโทษผู้กระทำผิด นอกจากนี้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดหรือทฤษฎีการตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริงส่วนกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น โดยทั่วไปตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดหรือทฤษฎีการต่อรองหรือสัญญา กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงเป็นเรื่องของเอกชนที่จะดำเนินการกันเองในการฟ้องร้องและการดำเนินคดี

3) ขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญา

การฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ ใช้ระบบที่เรียกว่าการฟ้องคดีโดยรัฐ ซึ่งต้องผ่านขั้นตอนการสอบสวนมาก่อน ทั้งหมดเป็นขั้นตอนการอำนวยความยุติธรรมเบื้องต้นของรัฐก่อนการฟ้องคดี การฟ้องคดีโดยผู้เสียหาย ใช้ระบบที่เรียกว่าการฟ้องคดีโดยเอกชน ซึ่งหมายถึง

การฟ้องคดีโดยเอกชนที่เป็นผู้เสียหายหรือผู้แทนตามมาตรา 2 (4), 4, 5, และ 6 โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนการอำนวยความสะดวกเบื้องต้นของรัฐซึ่งได้แก่การสอบสวนก่อนการฟ้องคดี

4) หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาการกระทำของผู้กระทำผิดมีหลายแห่ง นับตั้งแต่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด ศาล และกรมราชทัณฑ์ ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จะรับผิดชอบงานในด้านต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อให้ความยุติธรรมแก่บุคคลในประเทศเมื่อมีการกระทำผิดอาญาขึ้น จะมีบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด พนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล จนกระทั่งถึงพนักงานราชทัณฑ์ ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีสิทธิหน้าที่แตกต่างกันไปตามกฎหมายกำหนด

5) ชั้นของศาลยุติธรรม แบ่งออกเป็นสามชั้น

คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

ศาลชั้นต้น มีอำนาจหน้าที่รับฟ้องไว้พิจารณาเป็นเบื้องต้นไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง หรือคดีอาญา

ศาลอุทธรณ์ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาที่มีการอุทธรณ์คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลชั้นต้นที่กฎหมายให้คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ได้

ศาลฎีกา มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์และคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นที่กฎหมายให้อำนาจอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกา

6) อำนาจศาล

ประกอบด้วย 3 เรื่องคือ ศาลที่มีอำนาจชำระคดี การโอนคดี และการตั้งรังเกียจผู้พิพากษาศาลที่มีอำนาจชำระคดี เมื่อความผิดเกิดขึ้น อ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลใด ให้ชำระคดีที่ศาลนั้น ในกรณีความผิดหลายเรื่องเกี่ยวพันกัน ศาลซึ่งมีอำนาจชำระคดีคือศาลซึ่งมีอำนาจชำระในฐานความผิดซึ่งมีอัตราโทษสูงกว่า แต่ถ้ามีอัตราโทษอย่างสูงเสมอกัน คือศาลที่รับฟ้องความผิดที่เกี่ยวข้องพันกันนั้นไว้ก่อน

7) หมายเรียก หมายอาญา

หมายเรียก เป็นหนังสือซึ่งออกโดยเจ้าพนักงานหรือศาลที่สั่งให้บุคคลผู้มีชื่อในหมายให้มาพบผู้ออกหมายเรียกเพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวแก่คดี เป็นหนังสือเรียกบุคคลให้มาที่พนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือศาล เนื่องในการสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาคดี หรือการอย่างอื่นตามกฎหมาย หมายอาญาเป็นหนังสือซึ่งออกมาเพื่อสั่งให้เจ้าพนักงานที่ทำการจับ ชั่ง จำคุก หรือปล่อยตัว ผู้ต้องหา จำเลย หรือนักโทษ

หรือให้ทำการค้น รวมทั้งสำเนาหมายจับหรือหมายค้นอันได้รับรองว่าถูกต้อง และคำบอกกล่าวทาง โทรเลขว่าได้ออกหมายจับหรือหมายค้นแล้ว ตลอดจนสำเนาหมายจับหรือหมายค้นที่ได้ส่งทาง โทรสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่น ศาลเป็นผู้มีอำนาจออกหมาย อาญา หมายอาญามี 5 ประเภท คือ หมายจับ หมายค้น หมายขัง หมายจำคุก และหมายปล่อย

8) มาตรการบังคับทางอาญา

ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ การจับ/การค้น/การควบคุม ขัง และจำคุก/การปล่อย ตัว การจับที่ไม่ต้องมีหมายจับ แบ่งออกเป็น 4 ประการ

(1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า โดย ป.วิ.อ. มาตรา 80 ใช้อธิบาย ความผิดซึ่งหน้าดังนี้ คือ ความผิดซึ่งหน้าเป็นความผิดซึ่งเห็นกำลังกระทำ และกรณีที่ไม่ใช่เป็น ความผิดซึ่งหน้า แต่กฎหมายให้ถือว่าเป็นความผิดซึ่งหน้าด้วย ซึ่งต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ประการคือ ต้องเป็นความผิดอาญาบัญญัติไว้ท้าย ป.วิ.อ. และต้องปรากฏข้อเท็จจริงตาม มาตรา 80 วรรค 2 (1) (2)

(2) เมื่อพบบุคคลโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิด ภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่น อันสามารถเอา มาใช้ในการกระทำความผิด

(3) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้น

(4) เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือหลบหนีในระหว่างถูกปล่อย ชั่วคราวตามมาตรา 117

การควบคุม ขังและจำคุก ผู้ถูกจับจะกระทำได้ตามความจำเป็นเพื่อป้องกันมิให้ หลบหนีหรือตามความจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี ผู้มีอำนาจควบคุมผู้ถูกจับได้แก่ พนักงาน ฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวน การควบคุมผู้ถูกจับในคดีความผิดลหุโทษ หรือ ความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษจะควบคุมได้เท่าที่จะถามค่าให้การ รู้ตัวว่าเขาเป็น ใครและอยู่ที่ไหน การควบคุมผู้ถูกจับในความผิดอื่นๆควบคุมได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง

ศาลมีอำนาจออกหมายขังผู้ต้องหา หรือจำเลยในระหว่างสอบสวน ได้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา เมื่อครบกำหนดการควบคุม 48 ชั่วโมงศาลมีอำนาจสั่งขังผู้ต้องหาในระหว่าง สอบสวนตามคำร้องขอของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้เมื่อมีความจำเป็นตามอัตรา โทษของความผิดอาญารวมกันทั้งหมดไม่เกิน 84 วัน อีกทั้งจำคุกเป็น โทษอาญาแต่การควบคุมและ ขังไม่ใช่โทษอาญา

มีการควบคุม ขัง หรือจำคุกโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเกิดจากบุคคลทั่วไป หรือเจ้าพนักงานเมื่อผู้มีอำนาจยื่นคำร้องขอให้ปล่อยศาลที่มีอำนาจยอมพิจารณาสั่งปล่อยได้

9) การปล่อยตัว

ประกอบด้วยการปล่อยตัวเมื่อพ้นโทษและการปล่อยตัวชั่วคราวการปล่อยตัวจะกระทำได้เมื่อพ้นโทษตามคำพิพากษาหรือปรากฏว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดหรือการปล่อยชั่วคราวการปล่อยตัวชั่วคราวมี 3 ประเภทคือปล่อยโดยไม่มีประกัน มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน

ผู้มีอำนาจยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวได้แก่ ผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องและผู้มีอำนาจสั่งปล่อยชั่วคราว ได้แก่ เจ้าพนักงานหรือศาลแล้วแต่กรณี

เมื่อปล่อยชั่วคราวในระหว่างสอบสวน สัญญาประกันใช้ได้ระหว่างสอบสวนจนกว่าผู้ต้องหาจะตกอยู่ในอำนาจศาล ส่วนการปล่อยชั่วคราวในศาลชั้นต้นนั้น สัญญาประกันจะใช้ได้จนถึงเมื่อไรต้องดูข้อความในสัญญา และผู้ประกันมีอำนาจขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจช่วยจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบนี้ได้ และถ้าร้องขอให้ช่วยจับไม่ทันผู้ประกันมีอำนาจจับเองได้ เมื่อมีการผิดสัญญาประกันถ้าเป็นชั้นสอบสวนพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการต้องฟ้องคดีแพ่งธรรมดา แต่ถ้าเป็นการผิดสัญญาประกันชั้นศาล ศาลอาจบังคับสัญญาประกันได้เลย

10) การสอบสวนคดีอาญา

การสอบสวนคดีอาญาเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายอื่นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ และการสอบสวนยังเป็นเงื่อนไขของการฟ้องคดีด้วย การสอบสวนต้องดำเนินการโดยชอบด้วยกฎหมาย หากไม่แล้วจะมีผลถึงอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการคดีอาญาที่ทำการสอบสวน มีทั้งความผิดอาญาต่อแผ่นดิน ความผิดอาญาต่อส่วนตัว คดีที่ต้องมีการชันสูตรพลิกศพ คดีความผิดอาญาที่เกิดนอกราชอาณาจักร ซึ่งอาจเริ่มการสอบสวนโดยการร้องทุกข์หรือโดยคำกล่าวโทษ การสอบสวนต้องทำโดยเจ้าพนักงานที่มีอำนาจหน้าที่ และดำเนินการสอบสวนไปตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด หากกระบวนการสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย จะกระทบถึงอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ

คดีความผิดอาญาที่ทำการสอบสวน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ คดีความผิดอาญาแผ่นดิน คดีความผิดอาญาอันยอมความได้หรือความผิดอาญาต่อส่วนตัว คดีที่ต้องมีการชันสูตรพลิกศพ คดีความผิดอาญาที่เกิดนอกราชอาณาจักร การสอบสวนโดยการร้องทุกข์ จะเริ่มด้วยผู้เสียหายกล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีการกระทำผิด และก่อให้เกิด

ความเสียหายแก่ตน โดยผู้เสียหายมีเจตนาจะให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษ ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ได้ทั้งคดีความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดอันยอมความได้หรือความผิดอาญาต่อส่วนตัว

11) การดำเนินการสอบสวน

กฎหมายกำหนดขั้นตอนและการดำเนินการสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการอื่นอันเกี่ยวข้องในชั้นสอบสวน เพื่อค้นหาความจริงพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ที่ถูกกล่าวหา ซึ่งกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่สอบสวนต่อผู้เสียหาย พยาน ผู้ต้องหา และเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี รวมทั้งสิทธิของผู้เกี่ยวข้องกับการสอบสวนแตกต่างกันออกไป หลักทั่วไปของการสอบสวน การสอบสวนต้องดำเนินการโดยไม่ชักช้า จะทำที่ใด เวลาใด โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยก็ได้ พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้เจ้าพนักงานอื่นดำเนินงานสอบสวนแทนได้ และพนักงานสอบสวนอาจไม่ทำการสอบสวนก็ได้ เมื่อมีเหตุบางประการตามที่กฎหมายกำหนด เมื่อพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเสร็จแล้ว ต้องใช้ดุลยพินิจซึ่งนำหลักพยานหลักฐาน สรุปสำนวน เสนอความเห็นทางคดี เพื่อส่งให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไป

12) การรื้อฟื้นคดีขึ้นทำการศึกษาใหม่

เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้วห้ามมิให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้นในเรื่องเดียวกันอีก เว้นแต่จะได้อพยพหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหานั้นได้

13) อำนาจดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ

การดำเนินคดีอาญาของไทยใช้ระบบกล่าวหา โดย ป.วิ.อ. ให้พนักงานสอบสวนทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานส่งพนักงานอัยการ เพื่อพิจารณาว่ามีหลักฐานพอฟ้องหรือไม่ ถ้าเห็นว่าพยานหลักฐานพอฟ้องก็จะสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าเห็นว่าพยานหลักฐานไม่พอฟ้องก็จะสั่งไม่ฟ้อง การตรวจสำนวนสอบสวน การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการจำเป็นต้องตรวจสำนวนสอบสวนเพื่อทราบความสมบูรณ์ของการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ซึ่งต้องใช้เป็นข้อมูลในการสั่งคดีและใช้ในการดำเนินคดีชั้นศาล

ประเภทของสำนวนสอบสวน ในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุดได้แยกประเภทสำนวนสอบสวนตาม ป.วิ.อ. ออกเป็น สำนวนที่ปรากฏตัวผู้กระทำ ความผิด และสำนวนที่ไม่ปรากฏตัวผู้กระทำ ความผิด เพื่อความสะดวกในการเก็บรักษาสำนวนและการตรวจสอบการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ

การสั่งสอบสวนเพิ่มเติม มิใช่การสั่งคดีอาญาของพนักงานอัยการ แต่เป็นขั้นตอนของการตรวจสำนวน ซึ่งถือว่าการสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น เพื่อให้การสอบสวนมีความสมบูรณ์และได้พยานหลักฐานที่ดีที่สุด สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการสั่งคดีและใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาล

14) การสังคดียาของพนักงานอัยการ

การตรวจสำนวนสอบสวนของพนักงานอัยการ เป็นเงื่อนไขสำคัญของการสังคดียา เพราะมีความจำเป็นต้องรู้ว่าพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาเป็นพยานหลักฐานที่ดีที่สุด เพียงพอใช้ในการพิสูจน์ความผิดในชั้นศาลหรือไม่ กฎหมายใช้อำนาจอิสระในการสังคดียาแก่พนักงานอัยการ ซึ่งจะต้องสั่งตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งรวมทั้งการสั่งฟ้อง การสั่งอุทธรณ์หรือฎีกาด้วย เพราะเป็นการสั่งเพื่อขับเคลื่อนคดีขึ้นสู่ศาล ถ้าทนายผู้กระทำความผิดแต่เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ ถ้าพนักงานอัยการสั่งว่าควรสั่งฟ้อง พนักงานอัยการจะแจ้งคำสั่งฟ้องให้พนักงานสอบสวนทราบเพื่อพนักงานสอบสวนจะได้จัดการเพื่อให้มีการออกหมายจับผู้ต้องหาภายในกำหนดอายุความต่อไป ถ้าผู้ต้องหาอยู่ต่างประเทศ พนักงานอัยการต้องจัดการให้มีการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนมา เพื่อฟ้องต่อศาลต่อไป การสั่งไม่ฟ้องเป็นการสั่งเพื่อยุติคดีชั้นสอบสวน ซึ่งต้องสั่งตามพยานหลักฐานในสำนวนสอบสวนแต่การสั่งเพื่อยุติการดำเนินคดีเพราะเหตุสิทธิการดำเนินคดีอาญาระงับ ไม่เป็นการสั่งไม่ฟ้อง เมื่อพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องโดยไม่ต้องยึดความเห็นของพนักงานสอบสวนได้ เพราะกฎหมายให้อำนาจอิสระในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง แยกความเห็นของพนักงานสอบสวนได้ นอกจากนั้นพนักงานอัยการ เป็นผู้ดำเนินคดีชั้นศาล ถ้าคดีไม่มีพยานหลักฐานพอสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย พนักงานอัยการต้องสั่งไม่ฟ้องตามพยานหลักฐานในสำนวนสอบสวน

15) การสั่งเปรียบเทียบ

เป็นการสั่งเพื่อให้ความผิดลหุโทษหรือความผิดเล็กน้อย ได้ยุติในชั้นตั้งแต่สอบสวน แม้คดีที่พนักงานสอบสวนเปรียบเทียบเอง ก็ต้องให้พนักงานอัยการสั่งเปรียบเทียบชอบเพื่อยุติคดี คดีความผิดลหุโทษ กฎหมายกำหนดโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพชั้นสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนส่งสำนวนพร้อมตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการตรวจสำนวนแล้วเห็นว่าเป็นความผิดเล็กน้อยและการกระทำของผู้ต้องหาไม่ร้ายแรงนัก หากสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ผู้ต้องหาอาจเสี่ยงต่อการที่ศาลจะลงโทษจำคุก พนักงานอัยการมีอำนาจจัดการดังต่อไปนี้ ความผิดลหุโทษเป็นความผิดที่เปรียบเทียบได้ พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้ส่งผู้ต้องหาพร้อมสำนวนสอบสวนกลับไปยังพนักงานสอบสวนให้พยายามเปรียบเทียบคดีนั้นได้ ซึ่งพนักงานสอบสวนจะถามความยินยอมจากผู้ต้องหาและผู้เสียหาย เมื่อทั้งสองฝ่ายยินยอมให้เปรียบเทียบ พนักงานสอบสวนจะกำหนดค่าปรับให้ผู้ต้องหาชำระซึ่งไม่เกินหนึ่งพันบาท แล้วส่งสำนวนพร้อมบันทึกเปรียบเทียบไปยังพนักงานอัยการ เพื่อสั่งเปรียบเทียบชอบต่อไป

16) การสั่งทดสอบสวน

เป็นการสั่งเพื่อยุติการสอบสวนเพราะไม่อาจหาพยานหลักฐานมาระบุตัวผู้กระทำผิด แม้จะได้สอบสวนนานพอสมควร

17) การสั่งคดีอาญาตามกฎหมายพิเศษ

มีกฎหมายพิเศษบางฉบับ รวมทั้งกระบวนการบางขั้นตอนตาม ป.วิ.อ. ที่ให้ผ่านขั้นตอนของพนักงานอัยการเพื่อตรวจสอบพยานหลักฐาน แต่ไม่ให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งคดี ซึ่งผลทางปฏิบัติก็เหมือนสั่งคดีอาญาตาม ป.วิ.อ.

คดีอาญาที่อัยการสูงสุดรับจากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นองค์กระอติธรรมมีอำนาจไต่สวนดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติโดยมิชอบ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบประการอื่น เมื่อชี้มูลความผิดแล้วให้ส่งเรื่องและความเห็นทั้งหมดไปยังอัยการสูงสุดเพื่อส่งฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือศาลที่มีอำนาจชำระสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกล่าวหา ในการนี้อัยการสูงสุดไม่มีอำนาจสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้องหรือสั่งสอบสวนเพิ่มเติม หากพยานหลักฐานพอฟ้องตามชี้มูลความผิด อัยการสูงสุดต้องฟ้องไปตามนั้น

การดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่รัฐใช้ระบบผสม คือ ชั้นไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ใช้ระบบไต่สวนในชั้นศาล ใช้ระบบกล่าวหา

คดีอาญาที่อัยการสูงสุดรับจากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประธานวุฒิสภามีอำนาจส่งเรื่องกล่าวหาว่าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ไปยังศาลฎีกา ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะทำการไต่สวนมูลความผิดตามข้อกล่าวหา หากเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มูล จะส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป โดยอัยการสูงสุดไม่มีอำนาจสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้องหรือสั่งสอบสวนเพิ่มเติม

18) คดีอุทวม

คดีอุทวมเป็นคดีแพ่งหรืออาญาที่ตั้งต้นที่พนักงานอัยการ ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้เองหากเห็นว่าผู้บุพการีกระทำผิดต่อผู้สืบสันดานจริง ก็ใช้ดุลยพินิจฟ้องผู้บุพการีต่อศาลอาญาได้ตามที่เห็นสมควร ในการนี้เป็นการฟ้องตามอำนาจของนายแผ่นดิน ไม่ต้องได้รับมอบอำนาจหรือใบแต่งตั้งทนายความจากผู้สืบสันดาน

19) การฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดอำนาจการฟ้องคดีให้แก่พนักงานอัยการและผู้เสียหายควบคู่กันไป สำหรับผู้เสียหายนั้นหมายความรวมทั้งผู้เสียหายที่แท้จริงและผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายซึ่งสามารถฟ้องคดีแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ ตามเงื่อนไขที่กฎหมายได้ระบุไว้ คำฟ้องคดีอาญาต้องมีรายการสำคัญตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ระบุไว้ และเมื่อได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว หากคำฟ้องนั้นมีรายการถูกต้องครบถ้วน ศาลก็จะประทับรับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป แต่ถ้าคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ศาลจะต้องสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง หรือยกฟ้อง หรือไม่ประทับฟ้อง

หลักเกณฑ์พิจารณาว่าโจทก์บรรยายคำฟ้องถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งทำให้ฟ้องสมบูรณ์ไม่เคลือบคลุมนั้น การบรรยายถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดต้องประกอบไปด้วยข้อเท็จจริง 3 ส่วน ได้แก่

- (1) ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ
- (2) ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเวลาและสถานที่
- (3) ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวบุคคล

เมื่อผู้เสียหายได้ฟ้องคดีแล้วศาลลง กฎหมายได้กำหนดบุคคลบางประเภทที่สามารถดำเนินการแทนผู้เสียหายได้ บางกรณีผู้เสียหายกับพนักงานอัยการจะขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ซึ่งกันและกันก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ในกรณีที่ผู้เสียหายกับพนักงานอัยการต่างฟ้องคดีเรื่องเดียวกันต่อศาลเดียวกันหรือต่างกัน ศาลอาจสั่งให้รวมพิจารณาเป็นเรื่องเดียวกันก็ได้

ความแตกต่างระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหายในการร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม กรณีผู้เสียหายร้องขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ คดีที่ผู้เสียหายจะขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมจะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาแผ่นดินก็ได้ และจะยื่นคำขอในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาก็ได้แต่ต้องก่อนศาลชั้นต้นพิพากษา ส่วนกรณีพนักงานอัยการขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมกับผู้เสียหาย คดีที่พนักงานอัยการจะขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมต้องไม่ใช่คดีความผิดต่อส่วนตัวแต่ต้องเป็นคดีความผิดอาญาแผ่นดินเท่านั้น และจะยื่นคำขอในระยะเวลาใดก็ได้ก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด (หมายถึงคดีถึงที่สุด)

การฟ้องความผิดหลายกระทง การขอให้ศาลนับโทษต่อและขอให้เพิ่มโทษ การฟ้องความผิดหลายกระทง อาจกระทำได้โดยการแยกฟ้องเป็นรายกระทงยื่นต่อศาลเป็นคนละคดี หรือจะรวมกระทงฟ้องเป็นคดีเดียวกันต่อศาลก็ได้ และในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงที่ศาลอาจเพิ่มโทษ จำเลยและ โจทก์ประสงค์จะให้เพิ่ม โทษแก่จำเลยนั้น ก็จะต้องมีการบรรยายฟ้อง ให้ปรากฏข้อเท็จจริงดังกล่าวและขอให้ศาลเพิ่ม โทษแก่จำเลยนั้นด้วย การขอให้ศาลนับโทษต่อ มีความจำเป็น

ในกรณีที่จำเลยได้กระทำผิดหลายกรรมต่างกันหรือความผิดหลายกระทง และโจทก์ได้แยกฟ้อง จำเลยเป็นหลายกระทงต่างหากจากกัน ถ้ามีการลงโทษจำคุกจำเลยในคดีหนึ่งแล้ว ต่อมาศาลลงโทษ จำคุกจำเลยคนเดิมในอีกคดีหนึ่ง ในระหว่างที่จำเลยกำลังต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาคดีแรก ยังผลให้จำเลยต้องคำพิพากษาลงโทษหลายคดีซ้อนกันในช่วงเวลาเดียวกัน โทษจำคุกจึงเคลื่อน กลิ้งกันไปบางส่วน ทำให้จำเลยได้รับโทษจำคุกที่แท้จริงน้อยกว่าโทษจำคุกในคดีเหล่านั้นทุกคดี รวมกัน ดังนั้น โจทก์จึงควรระบุในคำขอท้ายฟ้องให้ศาลนับโทษจำคุกต่อจากโทษจำคุกในคดีอื่น ๆ ที่ศาลพิพากษาถึงที่สุดไปแล้วนั้นด้วย เพื่อประโยชน์ในการที่ศาลจะได้นับโทษจำคุกให้ต่อเนื่องกัน

20) ผลของการฟ้องคดีอาญา

เมื่อโจทก์ได้ยื่นฟ้องคดีอาญา และศาลมีคำสั่งรับประทับฟ้องไว้แล้ว คดีย่อมเข้าสู่ การพิจารณาของศาลต่อไป และมีผลผูกพันมิให้โจทก์คนเดียวกันนั้นยื่นฟ้องจำเลยคนเดิมในเรื่อง เดียวกันนั้นอีก

21) ห้ามฟ้องซ้อนในคดีอาญา

แยกได้เป็น 3 กรณี คือ 1) ต้องเป็นคดีเรื่องเดียวกัน 2) ต้องเป็นจำเลยคนเดียวกัน 3) ต้องเป็นโจทก์คนเดียวกัน

22) สิทธิการฟ้องคดีอาญาระงับ

สิทธิการฟ้องคดีอาญาระงับสิ้นไปเมื่อเข้ากรณีที่กฎหมายกำหนด คือผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย การถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความในความผิดต่อส่วนตัว การเลิกคดีอาญาเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง มีกฎหมายยกเลิกความผิด กฎหมายยกเว้นโทษ และคดีขาดอายุความ ผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย การถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความในความผิดต่อส่วนตัว ในกรณีที่ความตายของผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น ก่อนฟ้องคดี โจทก์ย่อมหมดอำนาจที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาล แต่ถ้าความตายเกิดขึ้นภายหลังที่ฟ้อง คดีต่อศาลแล้ว ศาลจะจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ หากผู้เสียหายประสงค์จะถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความคือล้มเลิกความประสงค์ที่จะให้มีการดำเนินคดีในฐานะที่เป็นผู้ได้รับความเสียหายในคดีความผิดต่อส่วนตัว ก็ย่อมทำได้โดยมีผลให้เจ้าพนักงาน ไม่มีอำนาจดำเนินคดี สอบสวนหรือฟ้องร้องผู้ต้องหาได้อีกต่อไป

23) การเลิกคดีอาญา มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง

คดีอาญายอมเลิกกันเมื่อผู้กระทำความผิดคดีมีโทษปรับสถานเดียวยอมเสียค่าปรับขั้นสูง แก่เจ้าพนักงานก่อนศาลพิจารณา หรือเมื่อมีการเปรียบเทียบปรับคดีหุโทษหรือคดีมีโทษปรับ สถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท โดยพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา หรือเมื่อมีการเปรียบเทียบปรับ โดยเจ้าพนักงานตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น ๆ

การจำกัดสิทธิฟ้องคดีอาญาเพราะเหตุคดีมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด หมายถึง ข้อห้ามมิให้ฟ้องจำเลย คนเดียวกันเป็นคดีอาญาเรื่องใหม่ซ้ำกับคดีเดิมซึ่งมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว และคดีเรื่องใหม่ที่จะฟ้องนั้นมีประเด็นข้อกล่าวหาในเหตุอย่างเดียวกันกับคดีเดิม เมื่อมีการฟ้องคดีอาญาแก่จำเลยคนใดต่อศาลจนมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว สิทธิในการฟ้องคดีอาญาแก่จำเลยคนนั้นในความผิดเรื่องเดิมเป็นอันระงับไป ถ้ามีการฟ้องอีกเรียกว่า “ฟ้องซ้ำ” กรณีที่จะถือเป็นการฟ้องซ้ำต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ดังนี้

- (1) ต้องเป็นจำเลยคนเดียวกัน
- (2) ต้องเป็นคดีมีประเด็นข้อกล่าวหาในเหตุอย่างเดียวกัน
- (3) ต้องมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ฟ้องนั้น

24) การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

ในกรณีที่การกระทำความผิดทางอาญาก่อให้เกิดความรับผิดชอบในทางแพ่งด้วย กฎหมายให้อำนาจผู้เสียหายที่จะเรียกร้องให้จำเลยชดใช้ความเสียหายนั้นได้ ซึ่งในการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานี้กฎหมายได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากการฟ้องคดีแพ่งหรือคดีอาญาโดยทั่วไป คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา หมายถึงคดีที่มีการกระทำผิดกฎหมายอาญาซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่งเพื่อทดแทนความเสียหายเนื่องจากการกระทำ โดยผู้เสียหายอาจยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งต่างหากจากคดีอาญาหรือต่อศาลที่กำลังพิจารณาคดีอาญานั้นอยู่ หรืออาจยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาโดยพนักงานอัยการเป็นผู้ร้องขอแทนผู้เสียหาย ต่อศาลที่รับฟ้องคดีอาญาเพื่อสั่งคืนหรือสั่งให้ใช้ราคาทรัพย์ก็ได้

พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาแทนผู้เสียหายได้ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

- (1) อำนาจของพนักงานอัยการมีโดยจำกัดตามประเภทคดี ที่ระบุไว้ใน พ.วิ.อ. มาตรา 43 รวม 9 ประเภท เท่านั้น คือ ลักทรัพย์ วิวังราว ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชกนื้อ โกง ยักนอกรหรือรับของโจร
- (2) พนักงานอัยการจะฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้เฉพาะคดีที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายต้องสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดคดีอาญาเท่านั้น
- (3) พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายได้เพียงเฉพาะทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดของจำเลยโดยตรงเท่านั้น

(4) พนักงานอัยการจะต้องใช้สิทธิเรียกทรัพย์สินหรือราคาโดยรวบรวมไปกับคดีอาญาหรือยื่นคำร้องในระยะเวลาใดระหว่างที่คดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นเท่านั้น

23) การพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

การพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต้องปฏิบัติตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยศาลอาจมีคำสั่งให้แยกคดีส่วนแพ่งออกพิจารณาต่างหากจากคดีส่วนอาญาก็ได้ การพิพากษาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต้องถือข้อเท็จจริงที่ได้ความจากการพิจารณาคดีส่วนอาญา โดยศาลจะต้องวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายตามกฎหมายส่วนแพ่ง ในการพิพากษาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญากฎหมายบัญญัติให้ศาลต้องถือข้อเท็จจริงในคำพิพากษาส่วนอาญาที่ได้วินิจฉัยไว้เป็นหลักในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง โดยต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ 4 ประการ คือ 1) ต้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา 2) คำพิพากษาส่วนอาญาต้องถึงที่สุดแล้ว 3) คู่ความในคดีอาญาและคดีส่วนแพ่งต้องเป็นคู่ความเดียวกัน 4) ข้อเท็จจริงในคดีอาญาต้องเป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญาและได้รับการวินิจฉัยโดยชัดแจ้งแล้ว

ในกรณีที่ไม่มีกรฟ้องคดีส่วนอาญา ถือตามอายุความการฟ้องคดีส่วนอาญา และจะสะดุดหยุดลงเมื่อได้มีการฟ้องคดีส่วนอาญาจนกว่าจะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด ในกรณีที่ศาลพิพากษาเสร็จเด็ดขาดให้ลงโทษจำเลยแล้ว จะถืออายุความ 10 ปี นับแต่วันที่ที่มีคำพิพากษา แต่ถ้าศาลพิพากษาเสร็จเด็ดขาดให้ยกฟ้องจะถืออายุความเหมือนคดีแพ่งทั่วไป

การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา มีหลักสำคัญที่ควรคำนึงในเรื่องอายุความคือ ในเบื้องต้นพิจารณาก่อนว่ามีการฟ้องคดีส่วนอาญาไปแล้วหรือยัง ถ้ายังก็แสดงว่าอายุความคดีส่วนแพ่งจะต้องถือตามอายุความคดีอาญานั้น แต่ถ้ามีการฟ้องคดีอาญาไปแล้วในช่วงนั้นอายุความคดีส่วนแพ่งจะสะดุดหยุดลงจนกว่าการพิจารณาคดีส่วนอาญาจะเสร็จสิ้น ซึ่งจะต้องดูต่อไปว่าผลคดีอาญาออกมาในรูปใด ถ้ามีคำพิพากษาเด็ดขาดลงโทษจำเลยอายุความคดีส่วนแพ่งจะถือกำหนด 10 ปี นับจากวันที่มีคำพิพากษานั้น แต่ถ้ามีคำพิพากษาเด็ดขาดยกฟ้อง อายุความคดีส่วนแพ่งจะต้องกลับไปอยู่ภายใต้กำหนดอายุความคดีแพ่งอย่างคดีแพ่งทั่ว ๆ ไป

24) การไต่สวนมูลฟ้อง

การไต่สวนมูลฟ้องเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล เพื่อพิเคราะห์รูปคดีและพยานหลักฐานของโจทก์ว่ามีมูลเพียงพอทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ศาลจะประทับฟ้องของโจทก์ไว้พิจารณาได้โดยศาลจะสั่งให้มีการไต่สวนมูลฟ้องได้ทั้งคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์และคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เมื่อศาลเห็นสมควรการไต่สวนมูลฟ้องจึงเป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์คดีที่ศาลสั่งไต่สวนมูลฟ้อง การไต่สวนมูลฟ้องมี 2 ประเภทได้แก่ คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์และคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์โดยในการไต่สวนมูลฟ้องโจทก์เป็นฝ่ายที่ต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบ

ส่วนจำเลยไม่มีสิทธินำพยานมาสู้แต่มีสิทธิชักค้ำพยานโจทก์ได้ และบุคคลที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องยังไม่ได้ตกอยู่ในฐานะจำเลยส่วนบุคคลที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องตกอยู่ในฐานะจำเลยผลของการไต่สวนมูลฟ้อง

เมื่อการไต่สวนมูลฟ้องเสร็จสิ้นแล้วศาลต้องพิเคราะห์พยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบในกรณีที่เกิดคดีมีมูลศาลจะประทับฟ้องของโจทก์ไว้พิจารณาคำสั่งของศาลให้คดีมีมูลยอมเป็นที่สุด แต่ถ้าหากคดีไม่มีมูลศาลจะพิพากษายกฟ้องและโจทก์มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้ เมื่อศาลไต่สวนมูลฟ้องเสร็จแล้วตั้งว่ามีคดีมีมูลจะมีผลว่าคำสั่งศาลยอมเด็ดขาดคือคดีถึงที่สุด แม้จำเลยจะไม่เห็นด้วยจำเลยก็จะใช้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งของศาลนั้นไม่ได้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกรณีราษฎรเป็นโจทก์หรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์ก็ตาม

25) หลักทั่วไปของการพิจารณาคดีอาญา

การพิจารณาคดีต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นตามกฎหมายหรือมีการกระทำการอย่างอื่นบางประการ ซึ่งไม่ต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย และการพิจารณาต้องดำเนินคดีด้วยความรวดเร็วและต่อเนื่องกันไปหลักทั่วไป การพิจารณาและการสืบพยานในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเพื่อให้จำเลยได้รู้เห็นและทราบเกี่ยวกับพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่โจทก์นำเข้าสู่พิสูจน์ความผิดของจำเลยว่าจำเลยได้มีการกระทำการใดที่เป็นความผิดอันจะเป็นโอกาสให้จำเลยได้แก้ตัวหาข้อต่อสู้หรือโต้แย้งได้เต็มที่หรือชักค้ำพยานโจทก์

26) สิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีในคดีอาญา

จำเลยมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ จำเลยจึงมีสิทธิที่จะได้รับทราบเกี่ยวกับพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จำเลยถูกฟ้อง และมีสิทธิที่จะมีทนายความมาช่วยเหลือ สำหรับคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปี ถ้าจำเลยไม่มีทนายความศาลต้องตั้งให้และในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ถ้าจำเลยไม่มีทนายความและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาศาลถามจำเลยว่าจำเลยมีทนายความหรือไม่ จำเลยแถลงต่อศาลว่าไม่มีและไม่ต้องการทนายความด้วย ศาลจึงดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปโดยจำเลยไม่มีทนายความ ดังนั้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลชอบด้วยกฎหมายเพราะคดีนี้เป็นคดีอัตราโทษจำคุก เมื่อจำเลยแถลงต่อศาลแล้วว่าไม่มีและไม่ต้องการทนายความด้วย ศาลก็ไม่จำเป็นต้องตั้งทนายความให้ แม้ในวันสืบพยานจำเลยจะไม่มีความมาด้วยก็ตาม ศาลจึงดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ไม่ขัดต่อ ป.วิ.อ. มาตรา 173 วรรคสอง

27) วิธีดำเนินการพิจารณาคดีอาญา

การพิจารณาคดีอาญาเมื่อศาลถามคำให้การจำเลย เป็นสิทธิของจำเลยจะให้การอย่างไรก็ได้จำเลยอาจให้การรับสารภาพ ให้การปฏิเสธ ให้การปฏิเสธไม่ยอมให้กันเลย ให้การภาคเสธ ให้การแบบมีเงื่อนไข หรือให้การตัดพ้อโจทก์ก็ได้ การให้การของจำเลย ถ้าหากเป็นกรณีที่จำเลยไม่ยอมให้การ โดยจำเลยให้การปฏิเสธ ศาลอาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานได้ และถ้าเป็นการสืบพยานเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ

28) บทบัญญัติอื่นบางประการที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดี

เมื่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาเริ่มขึ้น และศาลได้ถามคำให้การจำเลย เป็นสิทธิของจำเลยที่จะไม่ให้การหรือให้การอย่างไรก็ได้ ในกรณีที่จำเลยไม่ยอมให้การหรือให้การปฏิเสธ ศาลอาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนถึงกำหนดวันสืบพยานได้ และถ้าเป็นการสืบพยานเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี กฎหมายกำหนดวิธีดำเนินการไว้แตกต่างจากคดีอาญาตามปกติธรรมดาทั่วไป ในระหว่างพิจารณาคดีแต่ก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษาโจทก์ขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องของโจทก์ส่วนจำเลยก็อาจขอแก้คำให้การของจำเลยได้ ในการสืบพยานโจทก์ถือว่าเป็นหน้าที่ของโจทก์ต้องมาศาลทุกนัดที่ศาลนัดสืบพยานโจทก์และในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาโจทก์อาจขอถอนฟ้องคดีของตนต่อศาลได้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

29) การแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องและคำให้การ

เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลหรือจำเลยยื่นคำให้การต่อศาลแล้ว คำฟ้องของโจทก์หรือคำให้การของจำเลยถ้าหากปรากฏว่ามีข้อบกพร่อง โจทก์อาจขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องของโจทก์ได้ก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา โดยมีเหตุอันควร และต้องไม่ทำให้จำเลยเสียเปรียบหรือหลงต่อผู้สนใจจำเลยก็อาจขอแก้หรือเพิ่มเติมคำให้การได้เมื่อมีเหตุอันสมควร และต้องยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา

จำเลยจะยื่นคำร้องต่อศาลขอแก้หรือเพิ่มเติมคำให้การครั้งเดียวหรือหลายครั้งก็ได้ไม่มีกฎหมายบังคับและต้องยื่นคำร้องต่อศาลก่อนที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรืออ่านคำพิพากษาถ้ายื่นหลังจากที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วศาลจะไม่รับคำร้อง

30) การถอนฟ้องและผลของการถอนฟ้อง

ในคดีอาญาที่โจทก์ได้ยื่นฟ้องไว้แล้ว หากโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีอีกต่อไป โจทก์มีสิทธิยื่นคำร้องขอถอนฟ้องคดีความอาญาแผ่นดินได้ ก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา หรือมีสิทธิขอถอนฟ้องหรือยอมความคดีความผิดต่อส่วนตัวได้ก่อนคดีถึงที่สุด การที่ศาลจะอนุญาตให้ถอนฟ้องหรือไม่อยู่ในดุลพินิจของศาล แต่ถ้าจำเลยคัดค้านให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสียได้

และเมื่อศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องแล้วโจทก์จะนำคดีมาฟ้องอีกไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามกฎหมาย

31) คำสั่งและคำพิพากษาในคดีอาญา

สาระสำคัญของคำสั่งและคำพิพากษาในคดีอาญาศาลอาจมีคำสั่งและคำพิพากษาได้ 2 ประเภท ซึ่งอาจเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา หรืออาจเป็นคำสั่งคำพิพากษาวินิจฉัยชี้ขาดคดีแล้วแต่กรณี ในระหว่างพิจารณาคดีศาลอาจมีคำสั่งระหว่างพิจารณาและเมื่อการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้วศาลจะต้องมีคำสั่งหรือคำพิพากษารูปแบบ โดยมิหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งแบบ วิธรรวมถึงผู้พิพากษาที่มีอำนาจลงลายมือชื่อทำคำสั่งและคำพิพากษา ซึ่งการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดีที่ทำให้คดีเสร็จสำนวนไปจากศาลมี 2 กรณีดังนี้

(1) กรณีที่ต้องทำเป็นคำสั่ง การทำเป็นคำสั่งตามที่กฎหมายกำหนด เช่น คำสั่งชี้ขาดคดีชั้นอุทธรณ์ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 150 และการทำเป็นคำสั่งในกรณีอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับคดี เช่น คำสั่งชี้ขาดกรณีทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบแล้วมีผู้ร้องขอคืน โดยอ้างว่าเป็นเจ้าของที่ไม่มีส่วนรู้เห็น เมื่อพนักงานอัยการคัดค้าน ศาลจะชี้ขาดด้วยคำสั่ง

(2) กรณีที่ต้องทำเป็นคำพิพากษา การทำเป็นคำพิพากษากรณีชี้ขาดว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องโจทก์จริงหรือไม่ ซึ่งเป็นคดีที่ได้ผ่านกระบวนการพิจารณาสืบพยานหลักฐานจนเสร็จสิ้นแล้วและการทำเป็นคำพิพากษารูปแบบตามที่กฎหมายกำหนด เช่น กรณีราษฎรผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองเมื่อศาลได้สอบสวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีไม่มีมูลศาลจะทำคำชี้ขาดยกฟ้องเป็นคำพิพากษา ป.วิ.อ. มาตรา 167

32) การทำคำสั่งและคำพิพากษา

คำสั่งและคำพิพากษาของแต่ละชั้นศาล กฎหมายบัญญัติให้มีสถานะความเป็นที่สูงสุดแตกต่างกันคำสั่งและคำพิพากษาของศาลชั้นต้นกับศาลอุทธรณ์สามารถโต้แย้งคัดค้านและมีความเห็นแย้งได้ตามที่กฎหมายกำหนดส่วนกรณีศาลฎีกาถือเป็นที่สุดไม่อาจโต้แย้งคัดค้านหรือมีความเห็นแย้งได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 183 ระบุให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีเท่านั้นที่มีอำนาจลงลายมือชื่อทำคำพิพากษาส่วนการนั่งพิจารณาไม่ถึงขนาดต้องนั่งพิจารณาทุกนัดตลอดทั้งคดี การที่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนและองค์คณะที่เข้ามารับช่วงได้นั่งฟังการสืบพยานจำเลยปากสุดท้ายปากเดียวก็อยู่ในความหมายของการได้นั่งพิจารณาตามบทบัญญัติของ ป.วิ.อ. มาตรา 183 แล้ว ดังนั้น การลงลายมือชื่อทำคำพิพากษาของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนและองค์คณะที่เข้ามารับช่วงนี้ถือว่าชอบด้วยกฎหมาย (ตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ 1296 / 2539)

กฎหมายกำหนดให้ความเห็นแย้งต้องทำเป็นหนังสือ และโดยหลักผู้พิพากษาผู้มีอำนาจให้ความเห็นแย้งจะต้องเป็นผู้พิพากษาผู้ลงลายมือชื่อในคำสั่งหรือคำพิพากษา ซึ่งความเห็น

แย้งมีความสำคัญทั้งในทางคดีและในทางวิชาการดังนั้นคำคัดค้านของจำเลยที่ว่าผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงมิได้นั่งพิจารณาคดีไม่สามารถทำความเข้าใจได้จึงฟังไม่ขึ้นเพราะถือเป็นเหตุจำเป็นอันอื่น ๆ มิอาจก้าวล่วงได้เพื่อให้อำนาจผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงลงลายมือชื่อทำคำพิพากษาหรือทำความเข้าใจเห็นแย้งได้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา 31 ประกอบมาตรา 29

ศาลจะทำคำสั่งหรือคำพิพากษายกฟ้องโจทก์หรือลงโทษจำเลยต้องอาศัยเหตุหรือหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้นและศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกินคำขอหรือที่มีได้กล่าวในฟ้องมิได้เว้นแต่มีข้อยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

- การยกฟ้องโจทก์

กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดหรือคดีขาดอายุความแล้วหรือมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษ

- การลงโทษจำเลย

กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดและไม่มีกรยกเว้นโทษตามกฎหมายและห้ามศาลพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอหรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง ศาลจะพิพากษาหรือมีคำสั่งเกินคำขอหรือมิได้กล่าวในฟ้องมิได้ เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนด

33) การอ่าน ผล รายการแก้ไขคำสั่งและคำพิพากษา

ศาลต้องอ่านคำสั่งหรือคำพิพากษาโดยเปิดเผย เว้นแต่เมื่อโจทก์หรือจำเลยไม่มาศาลกฎหมายกำหนดวิธีการให้สารอ่านลับหลังโจทก์หรือจำเลยได้ คำสั่งและคำพิพากษามีผลนับแต่วันที่ได้อ่าน และห้ามมิให้แก้ไขคำสั่งหรือคำพิพากษาที่ได้อ่านแล้ว เว้นแต่เป็นข้อผิดพลาดเล็กน้อย การอ่านคำสั่งหรือคำพิพากษาศาลจะต้องอ่านภายในกำหนดเวลาโดยเปิดเผยต่อหน้าคู่ความแต่ถ้าโจทก์หรือจำเลยไม่มาศาลในวันนัดอ่านคำสั่งหรือคำพิพากษา ป.วิ.อ. บัญญัติวิธีการแก้ไขโดยให้ศาลอ่านคำสั่งหรือคำพิพากษาลับหลังโจทก์หรือจำเลยได้

34) ผลและการแก้ไขคำสั่งและคำพิพากษา

คำสั่งและคำพิพากษาของศาลมีผลตั้งแต่วันที่ได้อ่านในศาลโดยเปิดเผยเป็นต้นไป และห้ามแก้ไขคำสั่งหรือคำพิพากษาที่ได้อ่านแล้ว เว้นแต่เป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อย

36) การอุทธรณ์คำพิพากษาและคำสั่ง

ในระหว่างการพิจารณาคดีอาญา ศาลอาจมีคำสั่งชี้ขาดคดีให้คดีเสร็จไป หรืออาจมีคำสั่งระหว่างพิจารณาที่ไม่ทำให้คดีเสร็จไปก็ได้ แล้วเมื่อคดีเสร็จการพิจารณาแล้ว ศาลจะชี้ขาดคดีในรูปแบบคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี คู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียอาจใช้สิทธิอุทธรณ์คำสั่ง

หรือคำพิพากษาได้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด คู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นได้เสมอเว้นแต่จะต้องห้ามโดยบทบัญญัติของกฎหมาย และจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเกี่ยวกับผู้มีสิทธิในการอุทธรณ์กำหนด ระยะเวลาการยื่นอุทธรณ์ และแบบของคำฟ้องอุทธรณ์โดยเคร่งครัด

37) การอุทธรณ์คำสั่งชี้ขาดคดี

คำสั่งชี้ขาดคดีเป็นคำสั่งของศาลในคดีหนึ่งซึ่งเมื่อศาลมีคำสั่งแล้วคดีนั้นจะเสร็จไปจากศาลที่มีคำสั่งนั้นคำสั่งชี้ขาดคดีมีได้ทั้งในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคและศาลฎีกา ในกรณีที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งชี้ขาดคดีแล้ว คู่ความอาจอุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ตามหลักทั่วไปของการอุทธรณ์

38) การอุทธรณ์คำสั่งระหว่างพิจารณา

คำสั่งระหว่างพิจารณาเป็นคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคที่สั่งหลังจากศาลชั้นต้นรับประทับฟ้องโจทก์ หรือศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาครับอุทธรณ์ไว้พิจารณาและเมื่อศาลใดมีคำสั่งแล้ว คดีนั้นยังไม่เสร็จไปจากศาลที่มีคำสั่งนั้น การยื่นอุทธรณ์ผู้อุทธรณ์ต้องปฏิบัติตามหลักทั่วไปว่าด้วยอุทธรณ์ตามที่กฎหมายบัญญัติเมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว ไม่ใช่อุทธรณ์ได้เสมอไปทุกคดี กฎหมายได้บัญญัติห้ามใช้สิทธิอุทธรณ์ไว้ในคดีบางเรื่องโดยถือตราโทษเป็นเกณฑ์

39) คดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์และการอนุญาตหรือรับรองให้อุทธรณ์

คดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตาม ป.วิ.อ. มาตรา 193 ทวิ คู่ความอาจอุทธรณ์ได้เมื่อได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาหรือลงลายมือชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือได้รับการรับรองจากอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมาย ศาลชั้นต้นเป็นสารที่มีหน้าที่ตรวจอุทธรณ์ว่าจะรับหรือไม่รับอุทธรณ์ไว้พิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ คำฟ้องอุทธรณ์ถือเป็นคำคู่ความ สารที่มีหน้าที่ตรวจรับอุทธรณ์คือศาลชั้นต้นที่เคยมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้น โดยให้ศาลชั้นต้นที่ได้รับคำฟ้องอุทธรณ์มีอำนาจตรวจความถูกต้องของคำฟ้องอุทธรณ์ เมื่อศาลชั้นต้นตรวจแล้วเห็นว่าคำฟ้องอุทธรณ์ถูกต้องจึงมีคำสั่งให้รับคำฟ้องอุทธรณ์เพื่อส่งศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคแล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาต่อไปแต่ถ้าเห็นว่าคำฟ้องอุทธรณ์ไม่ถูกต้องศาลชั้นต้นก็จะสั่งให้ผู้ธรไปทำอุทธรณ์มาใหม่หรือสั่งไม่รับอุทธรณ์

เมื่อมีการยื่นอุทธรณ์ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคจะต้องพิจารณาคดีตามที่วิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้แตกต่างไปจากการพิจารณาของศาลชั้นต้นเมื่อคดีเสร็จการพิจารณาแล้วศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคต้องมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นทุกเรื่อง การพิจารณาคดีใน

ชั้นอุทธรณ์อาจมีการพิจารณาโดยไม่เปิดเผย กับการพิจารณาโดยเปิดเผยและในระหว่างอุทธรณ์ จำเลยยังคงต้องอยู่ใต้อำนาจการควบคุมของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคแล้วแต่กรณี ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคอาจทำคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยมติที่ประชุมใหญ่ได้และคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคมีขอบเขตว่าจะต้องเป็นประเด็นที่คู่ความได้อุทธรณ์ขึ้นมาในคดีที่อุทธรณ์ได้แก่ ปัญหาข้อกฎหมาย การวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมาย ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคจะต้องฟังข้อเท็จจริงตามที่ศาลชั้นต้นวินิจฉัยมาแล้วจากพยานหลักฐานในสำนวน

การได้ศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477 ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาคดีที่นำมาใช้กับศาลยุติธรรมเพื่ออำนวยความสะดวกในคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาทั้งความผิดต่อส่วนตัวและความผิดต่อรัฐ และโดยใช้ระบบการพิจารณาพิพากษาคดีแบบกล่าวหา เพื่อให้เหมาะสมต่อซึ่งน้ำนักพยานหลักฐานพิจารณาตัดสินคดี และมีกระบวนการขั้นตอนการดำเนินการที่ครบถ้วน ตั้งแต่กระบวนการก่อนพิจารณาคดี โดยเริ่มสืบสวนสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานก่อนส่งสำนวนให้พิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง กระบวนการระหว่างพิจารณาคดีและกระบวนการหลังพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลทหาร ๒ไทยที่จะนำมาเป็นแนวคิดวิเคราะห์ต่อกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทยเพื่อให้เกิดและพัฒนาและอำนวยความสะดวกยุติธรรมในศาลทหารและเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทันสมัยและทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

3.6 ประมวลกฎหมายอาญาทหาร

เจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายอาญาทหารมีไว้เพื่อประโยชน์ในการปกครองบังคับบัญชานอกจากผู้บังคับบัญชาจะมีอำนาจลงทัณฑ์ทางวินัยตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารแก่ทหารที่กระทำผิดวินัยแล้ว ในกรณีที่ทหารกระทำความผิดอาญาทหารตามที่กำหนดไว้ หากผู้บังคับบัญชาพิจารณาเห็นว่าเป็นการเล็กน้อยไม่สำคัญ ก็ให้สั่งลงทัณฑ์แทนการฟ้องศาลได้ ทำให้ทหารมีความเกรงผู้บังคับบัญชามากยิ่งขึ้นเพื่อควบคุมทหารให้อยู่ในวินัยทหาร เนื่องจากทหารเป็นผู้ถืออาวุธ ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเปิดเผย หากทหารขาดซึ่งระเบียบวินัยทหารแล้ว ก็คงอาจนำอาวุธที่ใช้ปฏิบัติหน้าที่ภารกิจทางทหารไปก่อให้เกิดความวุ่นวายได้ จำต้องมีกฎหมายพิเศษเพื่อควบคุมทหารเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะ เพื่อบัญญัติฐานความผิดอาญาทหารเพิ่มเติมนอกเหนือจากความผิดอาญาทั่วไป อีกทั้งมีการกำหนดโทษในความผิดอาญาทหาร ในอัตราที่สูงกว่าความผิดอาญาทั่วไป

“ทหาร” ตามความหมายในประมวลกฎหมายอาญาทหาร หมายความว่าบุคคลที่อยู่ในอำนาจกฎหมายฝ่ายทหาร ได้แก่ ทหารกองประจำการ ทหารประจำการ ทหารกองเกิน หรือทหารกองหนุนที่ถูกเรียกเข้ารับราชการ นักเรียนทหาร ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะได้เป็นนายทหารชั้น

สัญญาบัตร หรือนายทหารประทวน ผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างเข้ารับการศึกษาทหาร โดยคำสั่งของ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการศึกษาทหาร นายทหารชั้น สัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญา ทหาร บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดนอกราชอาณาจักร ต้องรับโทษใน ราชอาณาจักร บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดอาญาทุกฐานความผิด ไม่ว่าจะเป็น ความผิดอาญาทหาร หรือกฎหมายอื่นนอกราชอาณาจักร ศาลทหารของไทย สามารถพิจารณา พิพากษาได้ แต่ห้ามมิให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษซ้ำ 2 ครั้งในความผิดเดียวกันและยังมีการ ลงโทษประหารชีวิต โดยวิธีการประหารชีวิตในศาลทหาร ให้ใช้วิธียิงเสียชีวิต

อำนาจลงโทษของผู้บังคับบัญชาทหารกรณีที่ทำผิดวินัยทหารมาตรานี้ เป็นบทบัญญัติที่มุ่งหมายให้ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารอัน ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ซึ่งได้รับมอบอำนาจให้บังคับบัญชาตามที่กระทรวงกลาโหม ส่วนราชการที่ ขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม กองทัพบก กองทัพเรือหรือ กองทัพอากาศกำหนด มีอำนาจลงโทษแก่ ทหารที่กระทำผิดวินัยทหาร ไม่ว่าจะเป็นการกระทำความผิดในหรือนอกราชอาณาจักร

การกำหนดอำนาจลงโทษของผู้บังคับบัญชาทหาร กรณีที่ทำผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญาบางมาตรา 8 กรณีที่ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาเห็นว่า ทหารผู้ได้บังคับบัญชา กระทำความผิดดังต่อไปนี้ 1) ทำให้เรือซาร์ุดหรืออับปาง 2) ผู้ใดทำให้เรือของทหารซาร์ุดหรือ อับปางโดยประมาท 3) ความผิดที่กระทำต่อเรือที่ใช้เดินทางในลำน้ำ 4) ทหารทำลายหรือละทิ้ง เครื่องศาสตราวุธหรือทรัพย์สินที่ใช้ในการยุทธ 5) ผู้ใดสบบประมาทขง 6) ทหารละทิ้งหน้าที่ 7) ทหาร ขัดขืนหรือละเลยไม่กระทำตามคำสั่ง 8) ทหารขัดขืนไม่กระทำตามคำสั่งอย่างองอาจ 9) ทหาร ขัดขืนหรือละเลยไม่กระทำตามข้อบังคับ 10) ทหารขัดขืนหรือไม่กระทำตามข้อบังคับอย่างองอาจ 11) ทหารหลับยามหรือเมาสุรา 12) ทหารไม่เอาใจใส่หรือประมาทในหน้าที่ 13) ผู้ใดทำร้ายทหาร ยาม 14) ผู้ใดหมิ่นประมาทหรือขู่เชิญทหารยาม 15) ทหารทำร้ายทหารผู้ใหญ่เหนือตน 16) ทหาร แสดงอาฆาตหรือหมิ่นประมาทผู้บังคับบัญชา หรือทหารผู้ใหญ่เหนือตน 17) ทหารประจำการ กำเริบ 18) ทหารประจำการกำเริบโดยมีศาสตราวุธ 19) ทหารประจำการกำเริบแล้วเลิกไปโดยดี 20) ทหารกระทำความผิดฐาน หนีราชการ และ 21) ทหารปลอมหรือปนทรัพย์สินของทหาร เป็นการ เล็กน้อยไม่สำคัญ ให้ถือว่าเป็นการกระทำความผิดวินัยทหาร ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาสามารถใช้ ดุลพินิจเลือกลงโทษทางวินัยทหาร แทนการนำคดีฟ้องศาลได้ เพื่อประโยชน์ในการปกครอง บังคับบัญชา และเป็นการแบ่งเบาภาระของศาลอีกด้วยเว้นแต่เข้าข้อยกเว้นประการใดประการหนึ่ง ดังต่อไปนี้ ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาจะต้องส่งฟ้องศาลเสมอ (1) กรณีผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาล

ทหารชั้นต้น ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 3 จะสั่งให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหาร หรือ กรณีที่จะต้องมีการดำเนินคดีนั้นในศาลพลเรือนตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 14 และ 15 วรรคแรก (3) อำนาจลงทัณฑ์ของผู้บังคับบัญชาทหาร กรณีที่ทหารกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายอื่น ซึ่งเป็นความผิดลหุโทษและเปรียบเทียบปรับได้ (มาตรา 8) ถ้าผู้มีอำนาจบังคับบัญชาพิจารณาเห็นว่าทหารผู้ได้บังคับบัญชากระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นที่มีบัญญัติความผิดทางอาญา อันเป็นความผิดลหุโทษ หรือ ความผิดที่มีระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกิน ห้าร้อยบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับและเป็นความผิดที่เปรียบเทียบได้ ซึ่งได้แก่ ความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียวเมื่อผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้นแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณาความผิดนั้น ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาอาจสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยทหาร แทนการส่งตัวไปดำเนินคดีในศาล

ความผิดในประมวลกฎหมายอาญาทหารที่มีผลบังคับทั้งทหาร บุคคลที่เกี่ยวข้อง และหรือบุคคลทั่วไป เช่น 1) ความผิดเขลยศึกเสียดัตย์ 2) ราชศัตรูลักลอบสอดแนม 3) ผู้ใดปิดบังซ่อนเร้น หรือช่วยราชศัตรู หรือผู้ลักลอบสอดแนม 4) ผู้ใดยุยง หรือ ช่มชู้ใจผู้บังคับกองทหารให้ยอมแพ้ 5) นายเรือลอยเรือของทหารจากที่รบ 6) นายเรือจงใจกระทำหรือปล่อยให้เรือของทหารชำรุดหรืออับปาง 7) นายเรือทำให้เรือของทหารชำรุดหรืออับปางโดยประมาท 8) ผู้ใดทำให้เรือหลวงของทหารชำรุด หรือ อับปางโดยเจตนา 9) ผู้ใดทำให้เรือของทหารชำรุด หรือ อับปางโดยประมาท 10) ความผิดที่กระทำแก่เรือที่ใช้เดินในลำน้ำ 11) นายเรือละทิ้งเรือของทหารเมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้น 12) นายเรือจงใจไปเสียจากเรือ หรือ ละทิ้งเรือของทหารเมื่อเกิดเหตุร้ายขณะที่ยังมีคนอยู่ในเรือ นั้น 13) ผู้ใดสบประมาทธง 14) ผู้ใดทำร้ายทหารยาม 15) ผู้ใดหมิ่นประมาท หรือ ชูเกียรติว่าจะทำร้ายทหารยาม หรือ ยามอยู่ประจำหน้าที่ 16) หนีราชการ 17) กระทำการโดยปราศจากเมตตาแก่ผู้บาดเจ็บในกองทัพ หรือปล้นทรัพย์ให้เพิ่มโทษสำหรับความผิด 18) ใช้ธงกาชาด หรือ เครื่องหมายกาชาด ผิดข้อบังคับแห่งสนธิสัญญาเจนีวา 19) กระทำการด้วยประสงค์ที่จะบ่อนทำลายสมรรถภาพของกรมทหารเลื่อมทรามลง หรือ เป็นส่วนหนึ่งของแผนการจะล้มรัฐบาล หรือ จะเปลี่ยนแปลงประเพณี การเมืองหรือเศรษฐกิจในความผิดตามมาตรา 52, 20, 22, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 46, 47 และได้บัญญัติความผิดในประมวลกฎหมายอาญาทหารที่มีผลบังคับเฉพาะบุคคลที่เป็นทหารไว้อีกด้วย

การได้ศึกษาประมวลกฎหมายอาญาทหาร ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดความผิดทางอาญาของทหารที่ถือว่าเป็นการกระทำร้ายแรงต้องถูกนำมาพิจารณาคดีขึ้นสู่ศาลทหารเพื่ออำนวยความสะดวกและให้เหมาะสมกับลักษณะคดีของศาลทหารที่มีลักษณะเฉพาะต่างจากคดีของศาลยุติธรรมอื่นจึงความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลทหารไทยที่จะนำมาเป็นแนวคิดวิเคราะห์ต่อ

กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในปัจจุบันเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะการกระทำความผิดอาญาที่ต้องขึ้นสู่ศาลทหาร

3.7 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542

1) หลักการและเหตุผล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้จัดตั้งศาลปกครองขึ้นเพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีข้อพิพาททางกฎหมายปกครองระหว่างเอกชนกับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ ระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน เกี่ยวกับการกระทำ หรือการละเว้นการกระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งตามอำนาจหน้าที่ของศาลปกครองดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหรือคำสั่งทางปกครอง การกระทำละเมิดในทางปกครอง หรือการทำสัญญาทางปกครอง อันเป็นเรื่องของกฎหมายมหาชน และโดยที่ระบบการพิจารณาและพิพากษาคดีจำเป็นต้องมีกระบวนการเป็นพิเศษต่างจากคดีปกติทั่วไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

2) สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้

(1) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ คำสั่งหรือการกระทำอื่นใดเนื่องจากการกระทำโดยไม่มีอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือโดยไม่ถูกต้องตามรูปแบบขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการกระทำนั้น หรือโดยไม่สุจริต หรือมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือมีลักษณะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็น หรือสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนเกินสมควร หรือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

(2) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(3) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(4) คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

(5) คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด

(6) คดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง ทั้งนี้ คดีเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร การดำเนินการของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ และคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย หรือศาลชำนาญพิเศษอื่น

3) ศาลปกครองแบ่งออกเป็น 2 ชั้น

คือ ศาลปกครองชั้นต้น และศาลปกครองสูงสุด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพิพาทเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทตามที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดประกาศกำหนด คดีพิพาทเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของพระราชกฤษฎีกา หรือกฎที่ออกโดยคณะรัฐมนตรี หรือโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในอำนาจศาลปกครองสูงสุด และคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้น

4) วิธีพิจารณาคดีปกครอง

ผู้มีสิทธิฟ้องคดี ในการฟ้องคดีปกครอง ผู้มีสิทธิยื่นเรื่องเสนอต่อศาลปกครองแบ่งได้ดังนี้

(1) บุคคลทั่วไป ซึ่งอาจเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล หรือคณะบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมายในการแสดงเจตนา มีความสามารถตามกฎหมายแพ่ง ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน หรือเสียหาย หรือผู้ที่อาจจะเดือดร้อน หรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะแม้เพียงสิทธิ ประโยชน์ หรือสถานภาพตามกฎหมายของตนถูกกระทบกระเทือนจากการกระทำ หรืองดเว้นกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ ผู้ที่อยู่ในฐานะที่อาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้จากการกระทำหรืองดเว้นการกระทำของเจ้าหน้าที่ เหตุที่จะนำมาฟ้องคดีต่อศาลปกครองนั้นจะต้องมีความใกล้ชิดถึงขั้นที่การกระทำหรืองดเว้นกระทำจะต้องก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิประโยชน์ หรือสถานภาพตามกฎหมายของผู้ฟ้องคดีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือเหตุการณ์ หรือผลกระทบดังกล่าวจะต้องเกิดแก่ผู้ฟ้องคดีในอนาคตอย่างแน่นอน เช่น การขอให้สั่งเพิกถอนประกาศกฎกระทรวงที่ยังไม่มีผลใช้บังคับ

ผู้มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง หมายรวมถึง สัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ และมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ หรือจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภค หรือแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ผู้มีข้อโต้แย้งอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองตามมาตรา 9

(2) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเห็นว่ากฎหรือการกระทำใดของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญให้มีสิทธิเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลปกครองได้ โดยให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภามีสิทธิและหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดี เมื่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาได้สอบสวนข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนแล้ว เห็นว่ากรณีที่ร้องเรียนเป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก็จะเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ แต่ถ้าเห็นว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับข้อบังคับ หรือการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือที่กฎ หรือกรณีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก็จะเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลปกครองหมายให้อำนาจไว้

นอกจากนี้ ผู้มีสิทธิฟ้องคดีปกครองกรณีที่มีผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา จะต้องปรากฏว่าคดีที่จะฟ้องขอให้ศาลปกครองแก้ไข หรือบรรเทาความเดือดร้อน หรือความเสียหายหรือยุติข้อโต้แย้งนั้น จะต้องเป็นเรื่องที่ศาลปกครองสามารถมีคำสั่งบังคับตามที่กำหนด

5) การฟ้องคดีปกครอง

กฎหมายกำหนดเงื่อนไขในการฟ้องคดีในกรณีที่กฎหมายกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการสำหรับการแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายในเรื่องใดไว้โดยเฉพาะ การฟ้องคดีปกครองในเรื่องนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อมีการดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการดังกล่าว และได้มีการสั่งการตามกฎหมายนั้น หรือมิได้มีการสั่งการภายในเวลาอันสมควร หรือภายในเวลาที่กฎหมายนั้นกำหนด กล่าวคือ ถ้าในเรื่องที่ผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามมาตรา 42 วรรค 1 ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายมีกฎหมายกำหนดให้มีการดำเนินการอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองก่อนฟ้องคดีแล้ว ผู้ได้รับความเดือดร้อน หรือเสียหายจะฟ้องคดีในเรื่องนั้น ได้จะต้องดำเนินการอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองตามที่กำหนดไว้ก่อน และเมื่อผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ได้สั่งการอย่างไร หรือมิได้สั่งการภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือในเวลาอันควร จึงจะมีสิทธิฟ้องต่อศาลปกครองได้ กำหนดเวลาการอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองกฎหมายจะบัญญัติไว้ซึ่งผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายจะต้องดำเนินการภายในเวลาดังกล่าว หากมิได้ดำเนินการในเวลาดังกล่าวจะส่งผลให้ฟ้องคดีต่อศาลปกครองมิได้เพราะมิได้ดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ การกระทำของหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีการดำเนินการอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองก่อนฟ้องคดี

6) คำฟ้อง

คำฟ้องต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของศาลปกครอง หรืออาจส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนก็ได้ การยื่นฟ้องคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครองชั้นต้นนั้น ให้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองชั้นต้นที่ผู้ฟ้องคดีมีภูมิลำเนา หรือที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลปกครองชั้นต้นนั้น สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองสูงสุด ให้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองสูงสุด ซึ่งคำฟ้องต้องใช้ถ้อยคำสุภาพและมีรายการดังที่ระบุไว้ในมาตรา 45 คำฟ้องใดที่มีรายการไม่ครบ หรือไม่ชัดเจน หรือไม่อาจเข้าใจได้ ก็ถือว่าอ่านแล้วไม่เข้าใจว่าผู้ฟ้องคดีได้รับความเดือดร้อน หรือเสียหายในเรื่องใด หรือมีความประสงค์ให้ศาลกำหนดค่าบังคับเป็นประการใด ก็จะเป็นหน้าที่ของสำนักงานศาลปกครอง ให้คำแนะนำแก่ผู้ฟ้องคดีเพื่อดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องนั้น ให้ถูกต้อง และกฎหมายให้ถือวันที่ยื่นฟ้องครั้งแรกเป็นหลักในการนับอายุความ หากผู้ฟ้องคดีไม่ยอมรับคำฟ้องคืนไปเพื่อแก้ไขเจ้าหน้าที่ของศาลปกครองต้องรับคำฟ้องนั้นไว้จะปฏิเสธไม่ได้

กรณีบุคคลหลายคนฟ้องคดี หากมีผู้ประสงค์จะฟ้องคดีปกครองหลายคนในเหตุเดียวกัน ซึ่งมีไต่การฟ้องคดีของคณะบุคคล แต่บุคคลดังกล่าวสามารถฟ้องคดีของตนได้เป็นเอกเทศบุคคลเหล่านั้นอาจยื่นคำฟ้องร่วมกันเป็นฉบับเดียว โดยจะมอบหมายให้ผู้ฟ้องคดีคนใดเป็นผู้แทนของผู้ฟ้องคดีทุกคนในการดำเนินคดีต่อไปก็ได้ และให้ถือว่าการกระทำของผู้แทนผู้ฟ้องคดีในกระบวนการพิจารณาผูกพันผู้ฟ้องคดีทุกคน

7) อายุความในการฟ้องคดี

การฟ้องคดีปกครองจะต้องยื่นฟ้องภายใน 90 วัน นับแต่วันที่รู้ หรือควรรู้ถึงเหตุแห่งการฟ้องคดี หรือนับแต่วันที่พ้นกำหนด 90 วัน ที่ผู้ฟ้องคดีได้มีหนังสือร้องขอต่อหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดและไม่ได้รับหนังสือชี้แจงจากหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือได้รับแต่เป็นคำชี้แจงที่ผู้ฟ้องคดีเห็นว่าไม่มีเหตุผลแล้วแต่กรณี และอาจมีบทกฎหมายเฉพาะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นให้เป็นไปตามนั้นในการนี้เพื่อประโยชน์ของผู้ต้องเดือดร้อนเสียหาย

8) การดำเนินคดีปกครอง

การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลปกครองชั้นต้นต้องมีตุลาการในศาลปกครองชั้นต้นอย่างน้อย 5 คน จึงจะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา และในศาลปกครองสูงสุดต้องมีตุลาการอย่างน้อย 5 คน จึงจะเป็นองค์คณะการดำเนินคดีแทนคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณา คู่กรณีจะดำเนินการทั้งปวงด้วยตนเอง หรือจะมอบอำนาจให้ทนายความ หรือบุคคลอื่นซึ่งมีคุณสมบัติตามระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดกำหนดเพื่อฟ้องคดี หรือดำเนินการแทนได้ตามมาตรา 45 วรรคท้าย ในคดีปกครองผู้มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณา คือ คู่กรณีแต่คู่กรณี

อาจมอบอำนาจให้ทนายความหรือบุคคลอื่นซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วและมีความรู้ความสามารถที่อาจดำเนินการฟ้องคดีหรือดำเนินคดีปกครองแทนคู่กรณีได้ หากคู่กรณีเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ อาจมอบอำนาจให้ข้าราชการ พนักงานหรือลูกจ้าง หรือพนักงานอัยการฟ้องคดีหรือดำเนินคดีปกครองแทนได้

ในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายก่อนศาลปกครองพิพากษาคดี ให้ศาลรอการพิจารณาไปจนกว่าทายาท ผู้จัดการมรดก ผู้ปกครองทรัพย์สินมรดก หรือผู้สืบสิทธิของคู่กรณีผู้นั้นจะมีคำขอเข้ามาแทนที่คู่กรณีผู้ถึงแก่ความตาย หรือผู้มีส่วนได้เสียจะได้มีคำขอเข้ามา โดยมีคำขอเข้ามาเอง หรือโดยศาลหมายเรียกให้เข้ามา เนื่องจากคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีคำขอ ซึ่งคำขอดังกล่าวนี้จะต้องยื่นภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่คู่กรณีผู้นั้นถึงแก่ความตาย ถ้าไม่มีคำขอของบุคคลดังกล่าวในเวลาที่กำหนดไว้ ศาลปกครองจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นเสียก็ได้

การพิจารณาคดี การพิจารณาพิพากษาคดีต้องดำเนินการให้เสร็จโดยเร็ว โดยเปิดโอกาสให้คู่กรณีชี้แจงและแสดงพยานหลักฐานประกอบคำชี้แจงซึ่งจะต้องทำเป็นหนังสือเท่านั้น เว้นแต่กรณีที่ศาลอนุญาตให้ชี้แจงด้วยวาจาต่อหน้าศาล การนั่งพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผย ตามมาตรา 60 ทั้งนี้หากมีคำขอ หรือคำแถลงของคู่ความเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ถ้าศาลปกครองเห็นสมควรจะห้ามมิให้มีการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ต่าง ๆ ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้ โดยมีคำสั่ง ห้ามประชาชนมิให้เข้าฟังการพิจารณาทั้งหมดหรือบางส่วน แล้วดำเนินการพิจารณาไปโดยไม่เปิดเผย หรือมีคำสั่งห้ามมิให้ออกโฆษณาข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ต่าง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่เห็นสมควร

ในระหว่างการดำเนินการให้ตุลาการเจ้าของสำนวนเปิดโอกาสให้คู่กรณีได้ทราบถึงข้ออ้างหรือข้อแย้งของแต่ละฝ่าย และการดำเนินการพิจารณาคดีนั้นคู่กรณีอาจแสดงพยานหลักฐานของฝ่ายตนเพื่อยืนยันหรือหักล้างข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายได้ และคู่กรณีมีสิทธิขอตรวจดูพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายได้ยื่นไว้ในสำนวนได้ นอกเสียจากว่ามีกฎหมายคุ้มครองให้ไม่ต้องเปิดเผย

ในกรณีที่ศาลปกครองเห็นสมควรกำหนดมาตรการหรือวิธีการใด ๆ เพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่คู่กรณีที่เกี่ยวข้องเป็นการชั่วคราวก่อนการพิพากษาคดี ไม่ว่าจะมีการร้องขอหรือไม่ให้ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวและออกคำสั่งไปยังหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตามได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ตามมาตรา 66 วรรค 1 ทั้งนี้ เพราะคดีพิพาทที่เกิดขึ้นอาจนำมาซึ่งความหมายหรือเดือดร้อนแก่คู่กรณี ทั้งต่อเสรีภาพ หรือสิทธิประการอื่น

หากไม่มีการคุ้มครองประโยชน์หรือบรรเทาความเสียหายจากศาลเสียก่อนความเสียหายดังกล่าวอาจรุนแรงมากขึ้น

คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีปกครอง กฎหมายกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองของศาลปกครองอย่างน้อยต้องระบุ ดังนี้ ตามมาตรา 69

- 1) ชื่อผู้ยื่นคำฟ้อง
- 2) หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดี
- 3) เหตุแห่งการฟ้องคดี
- 4) ข้อเท็จจริงของเรื่องที่ฟ้อง
- 5) เหตุผลแห่งคำวินิจฉัย
- 6) คำวินิจฉัยของศาลในประเด็นแห่งคดี
- 7) คำบังคับ ถ้ามี โดยให้ระบุหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องปฏิบัติตามคำบังคับไว้ด้วย

8) ข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวทางหรือวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษา ถ้ามีคำพิพากษาหรือคำสั่งต้องลงลายมือชื่อของตุลาการศาลปกครองที่นั่งพิจารณาและพิพากษาคดี หรือมีคำสั่งนั้น ถ้าตุลาการศาลปกครองคนใดมีเหตุจำเป็นไม่สามารถลงลายมือชื่อได้ ให้อธิบดีศาลปกครองชั้นต้นหรือประธานศาลปกครองสูงสุดแล้วแต่กรณี จดแจ้งเหตุดังกล่าวไว้ในคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นด้วย

เมื่อศาลปกครองได้อ่านผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองในศาลปกครองโดยเปิดเผย ให้ถือว่าวันที่ได้อ่านนั้นเป็นวันที่ศาลปกครองมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยแจ้งให้คู่กรณีทราบกำหนดวันอ่านผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นเป็นการล่วงหน้าตามสมควร ถ้าไม่มีคู่กรณีมาศาลปกครองในวันนัดอ่านผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ศาลปกครองงดการอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง แล้วบันทึกไว้และให้ถือว่าวันที่บันทึกเป็นวันที่ศาลปกครองได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ทั้งนี้ สำนักงานศาลปกครองจัดให้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองไว้ที่ศาลปกครองเพื่อให้ประชาชนเข้าตรวจดูหรือขอสำเนาที่มีการรับรองถูกต้องได้

คำพิพากษาศาลปกครองผูกพันคู่กรณีที่จะต้องปฏิบัติตามคำบังคับนับแต่วันที่กำหนดในคำพิพากษาจนถึงวันที่คำพิพากษานั้นถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขกลับหรืองดเสีย ในกรณีที่คำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น ให้รอการปฏิบัติตามคำบังคับไว้จนกว่าจะพ้นระยะเวลาการอุทธรณ์ หรือในกรณีที่มีการอุทธรณ์ให้รอการบังคับคดีไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดนอกจากนี้ คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้มีผลผูกพันบุคคลภายนอกได้ในกรณี ดังต่อไปนี้ (มาตรา 71)

1) ในคำพิพากษาให้บุคคลใดออกไปจากสถานที่ใดให้ใช้บังคับตลอดถึงบริวารของผู้ที่อยู่ในสถานที่นั้นด้วย เว้นแต่ผู้นั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมีสิทธิพิเศษอื่น

2) เป็นผู้ค้ำประกันในศาลเพื่อการดำเนินการใด ๆ ตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งใช้บังคับแก่การประกันนั้น ได้โดยไม่ต้องฟ้องผู้ค้ำประกันใหม่

3) คำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับสถานะหรือความสามารถของบุคคล หรือนิติบุคคล บุคคลภายนอกจะยกขึ้นอ้างอิงหรือใช้ยันกับบุคคลภายนอกก็ได้ เว้นแต่บุคคลภายนอกจะมีสิทธิดีกว่า

4) คำพิพากษาหรือคำสั่งที่เกี่ยวกับสิทธิแห่งทรัพย์สินใด ๆ คู่กรณีที่เกี่ยวข้องอาจอ้างกับบุคคลภายนอกได้ เว้นแต่บุคคลภายนอกจะมีสิทธิดีกว่า

การอุทธรณ์ หากคู่กรณีไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลปกครองอาจยื่นอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นได้ภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันที่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ถ้ามิได้ยื่นอุทธรณ์ภายในเวลาดังกล่าวให้ถือว่าคดีนั้นเป็นอันถึงที่สุด แต่หากศาลปกครองสูงสุดเห็นว่าคำอุทธรณ์ใดมีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ไม่เป็นสาระอันควรได้รับวินิจฉัย จะไม่รับอุทธรณ์นั้นไว้พิจารณาก็ได้ และคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองสูงสุดให้เป็นที่สุด

การขอให้พิจารณาคดีใหม่ ในกรณีที่ศาลปกครองได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองเสร็จเด็ดขาดแล้ว คู่กรณีหรือบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียหรืออาจถูกกระทบจากผลแห่งคดีนั้นอาจมีคำขอให้ศาลปกครองพิจารณาพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองนั้นใหม่ได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

การได้ศึกษาพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาคดีที่นำมาใช้กับศาลปกครองเพื่ออำนวยความสะดวกในคดีที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหรือคำสั่งทางปกครอง การกระทำละเมิดในทางปกครอง หรือการทำสัญญาทางปกครอง ข้อพิพาททางกฎหมายปกครองระหว่างเอกชนกับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ ระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน อันเป็นเรื่องของกฎหมายมหาชน และโดยที่ระบบการพิจารณาคดีพิพากษาคดี จึงมีกระบวนการคือระบบไต่สวนซึ่งต่างจากคดีปกติทั่วไป เพื่อให้เหมาะสมต่อพิจารณาคดีและดำเนินไปโดยมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลทหารไทยที่จะนำมาเป็นแนวคิดวิเคราะห์ต่อกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทยเพื่อพัฒนาและอำนวยความสะดวกการยุติธรรมในศาลทหารและเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายให้ทันสมัยต่อสภาวะการณ์ปัจจุบันในสังคม

3.8 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559

ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบ มีอยู่ในแวดวงราชการที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับปฏิบัติ ตลอดจนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเป็นผู้กระทำความผิด หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่อันก่อให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อนแก่ประชาชน ซึ่งในอดีตเมื่อเกิดเป็นคดีความฟ้องร้องขึ้น ก็จะเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมตามกระบวนการปกติ ซึ่งมีภาระสำนวนคดีเป็นจำนวนมาก ทำให้การพิจารณาคดีทุจริตเกิดความล่าช้า จนหลายครั้งใช้ระยะเวลาหลายปี บางคดีที่จำเลยหลบหนีก็ทำให้การพิจารณาล่าช้าเข้าไปอีกจนหมดอายุความ เป็นเหตุให้การปราบปรามการทุจริตในแวดวงราชการยังไม่เกิดผลเป็นที่ประจักษ์ชัด จึงไม่เป็นที่യാเกรงแก่ผู้อื่นในอนาคต ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจึงถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 โดยให้ยกฐานะแผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญาขึ้นมาเป็นศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ซึ่งเปิดทำการไปแล้วตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2559 และให้จัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ขึ้นอีก 9 ภาค ทั่วประเทศ เพื่อให้ครอบคลุมในการคุ้มครองและให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ ซึ่งได้เปิดทำการครบถ้วนไปแล้วตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2560 ที่ผ่านมา

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบพ.ศ.2559 ได้ถูกตราขึ้นด้วยเหตุผลที่การทุจริตและประพฤติมิชอบมีผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงทางสังคมและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ประกอบกับการทุจริตและประพฤติมิชอบในระยะที่ผ่านมาได้ทวีความรุนแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของแผ่นดินเป็นจำนวนมาก และจากการดำเนินนโยบายในการแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างจริงจัง ส่งผลให้มีคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นสู่ศาลมากขึ้น สมควรจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมในคดีดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยสาระสำคัญของพระราชบัญญัติดังกล่าว คือการให้แยกการพิจารณาคดีในกลุ่มคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ออกจากการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมปกติ เพื่อความรวดเร็วในกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าว และให้ใช้องค์คณะผู้พิพากษาที่ประกอบด้วยหัวหน้าคณะที่เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าศาล และผู้พิพากษาที่ต้องเคยปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้พิพากษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี เพื่อให้ได้องค์คณะที่มีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์สูงมาพิจารณาคดีดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ยังได้มีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ขึ้นอีกฉบับหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนให้การทำงานของศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสาระสำคัญที่น่าสนใจคือการระบุไว้อย่างชัดเจน

ในมาตรา 6 ว่า “วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็ว” เพื่อเป็นการยืนยันว่าจากนี้ไป คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ จะได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และเป็นธรรมผ่านระบบการพิจารณาแบบไต่สวน ที่ศาลมีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมได้เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี และคุ้มครองคู่ความซึ่งอาจเป็นประชาชนทั่วไปที่อาจไม่สามารถสืบพยานต่อสู้กับทางเจ้าหน้าที่รัฐได้ในบางกรณี ในทางกลับกันก็เพื่อคุ้มครองจำเลยให้ได้รับความเป็นธรรมจากพยานหลักฐานที่เพียงพอต่อการพิจารณา และอีกจุดเด่นสำคัญอีกประการของพระราชบัญญัติดังกล่าวก็คือการบัญญัติให้คดีการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้าสู่ศาลนี้จะไม่มียุติความ ต่อให้จำเลยหลบหนีจนไม่สามารถพิจารณาคดีต่อได้ แต่เมื่อตามจับกุมจำเลยได้เมื่อใดก็สามารถพิจารณาคดีต่อได้โดยไม่ต้องกังวลว่าจะหมดอายุความเช่นในอดีตอีกต่อไป ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนและประเทศชาติ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

อำนาจพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

1) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 147 ถึง 166, 200 ถึง 205 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น หรือความผิดอื่นอันเนื่องมาจากการประพฤติมิชอบ

2) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลที่กระทำความผิดฐานฟอกเงินที่เกี่ยวข้องกับความผิดตาม (1) หรือกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานรัฐกฎหมายว่าด้วยการ ให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐหรือกฎหมายอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ

3) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษบุคคลในความผิดเกี่ยวกับการเรียก รับ ย่อมจะรัฐ หรือให้ ขอให้ รับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด หรือการใช้กำลังประทุษร้ายขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย หรือใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจหรือข่มขืนใจให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำใด ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่น

4) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้เป็นคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

5) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษบุคคลที่ร่วมกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลตาม 1) ถึง 4) ไม่ว่าในฐานะตัวการผู้มีส่วนสนับสนุนหรือผู้สมคบ

6) กรณีที่มีการขอให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใดก่อนยื่นฟ้องหรือยื่นคำร้องขอตาม (1) ถึง (7)

7) คดีที่กฎหมายกำหนดให้อยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ข้อยกเว้นกรณีที่ทำให้ถือว่าอยู่ในเขตอำนาจพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

- 1) เป็นคดีกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท บทใดบทหนึ่งอยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตฯศาลมีอำนาจรับพิจารณาพิพากษาข้อหาความผิดบทอื่นด้วย (พ.ร.บ.จัดตั้งฯ มาตรา 8)
- 2) เป็นคดีความผิดหลายกรรมต่างกัน ซึ่งเกี่ยวข้องกัน แม้บางกรรมไม่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตฯ ศาลมีอำนาจที่รับหรือไม่รับไว้พิจารณา (พ.ร.บ.จัดตั้งฯ มาตรา 9)
- 3) รวมคดีอาชญากรรมและคำมณูญ์ด้วย (พ.ร.บ.วิ.ทุจริตฯ มาตรา 6) คดีอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลชำนาญพิเศษ คือ ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย

ผู้เสียหาย ในกรณีราษฎรได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดและเป็นผู้เสียหายตาม ป.วิ.อ. มาตรา 2 (4) และมาตรา 28 (2) ต้องทำการไต่สวนมูลฟ้อง ตาม พ.ร.บ.วิ.ทุจริต มาตรา 16 (1) และตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 165 หากจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลมีคำสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ไต่สวนมูลฟ้อง

คดีมีมูลต้องแสดงเหตุผลชัดเจนประกอบ กรณีคดีมีมูลบางข้อหา ข้อหาที่มีมูลศาลประทับฟ้อง ข้อหาที่ไม่มีมูล ให้ยกฟ้อง คดีที่ไม่มีมูล พิพากษายกฟ้องซึ่งในคำพิพากษาต้องมีรายละเอียดตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อาญา ม.186 ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใต้บังคับรัฐธรรมนูญศาลยุติธรรม ม.31 (1) ประกอบ ม.29 (3) คดีที่ผู้เสียหายเป็น โจทก์ หากความปรากฏต่อศาลว่ามีการกล่าวหาในเรื่องเดียวกันกับที่โจทก์ยื่นฟ้องต่อหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีทุจริตและประพฤติมิชอบใด ให้ศาลสอบถามไปยังหน่วยงานนั้นและมีอำนาจเรียกรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงในเรื่องดังกล่าวมาเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลได้

ถ้าศาลเห็นว่าเรื่องดังกล่าวยังอยู่ในระหว่างสอบสวนและหากดำเนินคดีต่อไปจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่การดำเนินการในชั้นสอบสวนอันกระทบต่อความยุติธรรม ศาลอาจสั่งให้รอการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดีไว้ก่อนได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความล่าช้าในการสอบสวน ความสุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งความเดือดร้อนของผู้เสียหายประกอบด้วย (ข้อบังคับ ข้อ 10) วันนัดไต่สวนมูลฟ้องหากโจทก์ไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควรถ้าศาลเห็นว่ามีความจำเป็นต้องสืบพยานศาลสืบพยานต่อไปได้ศาลจะยกฟ้อง โจทก์เนื่องจากโจทก์ไม่มาศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 166 ไม่ได้ (ข้อบังคับฯ ข้อ 13)

พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการป.ป.ช.ในคดีที่พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการป.ป.ช. เป็นโจทก์ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าศาลเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

อัยการสูงสุดหรือประธานคณะกรรมการป.ป.ช. อัยการสูงสุดหรือประธานคณะกรรมการป.ป.ช.เป็นโจทก์ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

พนักงานอัยการ เห็นว่าข้อเท็จจริง รายงาน เอกสารหรือความเห็นของคณะกรรมการป.ป.ท. สมบูรณ์ให้ยื่นฟ้องต่อศาล พนักงานอัยการมีความเห็นว่าข้อเท็จจริง รายงาน เอกสาร หรือความเห็นยังไม่สมบูรณ์แจ้งให้ คณะกรรมการ ป.ป.ท. ทราบเพื่อไต่สวน ข้อเท็จจริงเพิ่มเติม จะตั้งคณะทำงานร่วมกันเพื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมก็ได้

หากพนักงานอัยการเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง แต่คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีมติยืนยันให้ฟ้องให้ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดวินิจฉัย คำวินิจฉัยของอัยการสูงสุดให้เป็นที่สุด

อัยการสูงสุดเห็นว่าข้อเท็จจริง รายงานเอกสาร ความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. สมบูรณ์ให้ยื่นฟ้องต่อศาลอัยการสูงสุดเห็นว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นที่คณะกรรมการป.ป.ช. ส่งให้ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ให้ตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาร่วมกัน

ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเมื่ออัยการสูงสุดตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้ยื่นฟ้องต่อศาล

บทบาทหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดี

เจ้าพนักงานคดีขึ้นไต่สวนมูลฟ้องศาลเห็นสมควรมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานของโจทก์ จำเลยและบุคคลภายนอกที่ส่งมาประกอบการพิจารณาตามหมายเรียกของศาลหรือหนังสือของเจ้าพนักงานคดีเพื่อให้ศาลใช้เป็นแนวทางในการไต่สวนมูลฟ้องเจ้าพนักงานคดี ตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยควบคุมและแนะนำให้คู่ความดำเนินคดีไปตามขั้นตอนของกฎหมาย ทำการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน โดยกำหนดวันนัดให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน 1 ถึง 3 นัด โดยจำเลยไม่ต้องมาก็ได้ แล้วแต่ความยุ่งยากของคดี ให้คู่ความหรือตัวแทนมาศาล

จำเลยอาจแถลงถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล และจะระบุถึงตัวบุคคลเอกสารหรือวัตถุที่สนับสนุนด้วยก็ได้ซึ่งศาลอาจเรียกมาเป็นพยานศาลโดยโจทก์และจำเลยตามพยานได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล หากจำเลยมาศาลก่อนเริ่มกรไต่สวนมูลฟ้องศาลต้องสอบถามจำเลยเรื่องทนายความถ้าไม่มีให้ศาลดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173

อำนาจสอบสวนพนักงานสอบสวน ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น การเรียกรับ หรือยอมจะรับ หรือให้ ขอให้หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สิน หรือ ประโยชน์อื่นใด หรือการใช้กำลังประทุษร้าย ชูเชิญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย หรือใช้อิทธิพลเพื่อบังคับใจ หรือข่มขืนใจให้

เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำใดตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่น เมื่อมีการร้องทุกข์กล่าวโทษคดีอยู่ในอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องส่งเรื่องให้คณะกรรมการป.ป.ช. ภายใน 30 วัน

การ ได้ศึกษาพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาคดีที่นำมาใช้กับศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมในคดีทุจริตให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแยกการพิจารณาคดีในกลุ่มคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ออกจากการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมปกติ เพื่อความรวดเร็วและใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลทหาร ไทยที่จะนำมาเป็นแนวความคิดวิเคราะห์ต่อกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย พัฒนาการกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและอำนวยความยุติธรรมให้ทันสมัยต่อสถานการณ์ปัจจุบันในสังคม

3.9 แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580) ออกตามพระราชบัญญัติจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2560 (The 20-Year National Strategy) (2561-2580)

การพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้ประเทศมีการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม อย่างไรก็ตามประเทศไทยยังมีความท้าทายต่อการพัฒนาที่สำคัญ อาทิเช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจระดับต่ำกว่าศักยภาพ จากสถานการณ์เศรษฐกิจโลกที่ยังไม่ฟื้นตัวได้เต็มที่ ภาคบริการและภาคเกษตรมีผลิตภาพการผลิตในระดับต่ำ ประกอบกับแรงงานไทยยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพ การเข้าถึงระบบบริการสาธารณะ การศึกษา บริการสาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และการคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ ของคนไทยมีความครอบคลุมเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาเรื่องคุณภาพ การให้บริการที่มีมาตรฐานแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ จึงยังเป็นความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ ประเทศไทยให้ประชาชนมีรายได้สูงขึ้นแต่ยังคงต้องแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน และการรักษาทรัพยากรอย่างบูรณาการเพื่อการพัฒนาประเทศ เพื่อป้องกันปัญหาการการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและทำให้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ การพัฒนา ประเทศขาดความต่อเนื่องและความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาของประชาชน ความขัดแย้งทางความคิดและอุดมการณ์ที่มีรากฐานมาจากความเหลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาค การขาดความเชื่อมั่น ในกระบวนการยุติธรรม และปัญหาการขาดเสถียรภาพทางการเมือง การสร้างบรรยากาศความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งรวมถึงการสร้างสามัคคีของคนในชาติที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชากรไทยที่มีแนวคิดและความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างยั่งยืน ประชากรในประเทศไทยจะมีช่วงอายุที่แตกต่างกันและจะมีกลุ่ม

คนช่วงอายุใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทัศนคติและพฤติกรรม ที่แตกต่างกัน ความเสี่ยงด้านอาชญากรรมข้ามชาติและเศรษฐกิจนอกระบบ รวมทั้งปัญหาเสพติด การค้ามนุษย์และการลักลอบเข้าเมือง ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศคาดว่าจะมีความรุนแรงมากส่งผลกระทบต่อระบบผลิตทางการเกษตรที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกับความมั่นคงด้านอาหาร การเกิดขึ้นของโรคระบาด และโรคอุบัติใหม่ที่จะ ส่งผลให้การเฝ้าระวังด้านการสาธารณสุขในประเทศมีความสำคัญมากขึ้น ภัยคุกคามและความเสี่ยงด้านอื่น ๆ ที่ซับซ้อนขึ้น อาชญากรรมไซเบอร์ รูปแบบการก่อสงครามที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ อาชีพอาจหายไปจากตลาดงานในปัจจุบันและบางอาชีพจะถูกทดแทนด้วยระบบอัตโนมัติ

จากปัจจัยและแนวโน้มที่คาดว่าจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในมิติต่าง ๆ ข้างต้น เห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความซับซ้อนหลากหลายมิติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออนาคตการพัฒนาประเทศอย่างมาก ดังนั้นการพัฒนาประเทศจึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติและทุกด้านการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง มีความร่วมมือในลักษณะประชาชนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบของหุ้นส่วนการพัฒนาที่เป็นการดำเนินงานอย่างบูรณาการ เนื่องจากทุกมิติการพัฒนามีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยประเทศไทยจำเป็นต้องมีทรัพยากรมนุษย์ มีคุณภาพ มีความรู้ สมรรถนะ และทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จำเป็นต้องมีพร้อมกัน ทั้งในส่วนของระบบการเรียนการสอน ระบบบริการสาธารณะ โครงสร้างการพัฒนาระบบและปัจจัยส่งเสริมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเทคโนโลยีและนวัตกรรม ส่งผลให้เกิดการสร้างห่วงโซ่มูลค่าทางเศรษฐกิจในทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตร และภาคบริการ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน ทุกภาคส่วนและรักษาความมั่นคงของประเทศ โดยจำเป็นต้องสร้างความพร้อมในการที่จะยกระดับมาตรฐานและมีการปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบกติกาสากลในด้านต่าง ๆ ขณะเดียวกันประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งให้มีการปฏิรูป ราชการและการเมืองเพื่อให้เกิดการบริหารราชการที่ดีและเสถียรภาพทางการเมือง มีการส่งเสริมคนโน ชาติให้ยึดมั่นสถาบันหลักเป็นศูนย์รวมจิตใจเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคี และลดความขัดแย้งภายในประเทศ โดยที่นโยบายการพัฒนาต่าง ๆ จำเป็นต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับโครงสร้างและลักษณะพฤติกรรมของ ประชากรที่อาจจะมีความแตกต่างจากปัจจุบันมากขึ้นดังนั้นประเทศไทยจึงต้องมีการวางแผนการพัฒนาที่ครอบคลุมและมีกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิง โครงสร้าง จึงต้องกำหนดเวลาระยะยาวที่ต้องบรรลุ พร้อมทั้งยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาอย่างเป็นบูรณาการบนพื้นฐานประชารัฐ เพื่อยกระดับและปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ โดยยุทธศาสตร์ชาติจะเป็นเป้าหมายใหญ่

ในการขับเคลื่อนประเทศและถ่ายทอดไปสู่แผนในระดับอื่น ๆ”ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

ความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและ ภายนอกประเทศ และในทุกมิติ ทั้งมิติทางการทหาร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เช่น ประเทศมีความมั่นคงในเอกราช

ความมั่งคั่ง หมายถึง ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืนจนเข้าสู่ กลุ่มประเทศรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรมีความอยู่ดีมีสุข ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น และมีการพัฒนาอย่างทั่วถึงทุกภาคส่วน มีคุณภาพชีวิตที่ดี

ความยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การรักษาและการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น และสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น โดยการประเมินผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย

- 1) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย
- 2) ชีตความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้
- 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ
- 4) ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม
- 5) ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ
- 6) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ

การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติ จะมุ่งเน้นการสร้างสรรค์สมดุลระหว่างการพัฒนา ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ โดยแต่ละยุทธศาสตร์มีเป้าหมายและประเด็นการพัฒนา ดังนี้

- 1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสถานะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคงปลอดภัย เอกราช อธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยี และระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคามและภัยพิบัติ ได้ทุกรูปแบบ และทุกระดับความรุนแรง ควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบัน และที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

ใช้กลไกการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการทั้งกับส่วนราชการ ภาคเอกชนประชาสังคม และองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศทั่วโลกบนพื้นฐานของหลัก ธรรมาภิบาล เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการดำเนินการของยุทธศาสตร์ชาติด้านอื่น ๆ ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ตามทิศทางและเป้าหมายกำหนด

2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนา มุ่งเน้น การยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่

(1) ต่อยอดอดีต โดยมองกลับไปที่เราเคยทำทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และ จุดเด่นทางทรัพยากร ธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่

(2) “ปรับปัจจุบัน เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่าย ระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต และ

(3) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่ม ศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคต บนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปัจจุบัน พร้อมทั้ง การส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุนในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี รวมถึงการเพิ่มขึ้น ของคนชั้นกลาง และลดความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน

3) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้ง กาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคม และผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามและอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัย รักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

4) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชา

สังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็น ประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และ สังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

5) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมาย การพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่าง บูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์ และแผนงาน และการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะ เป็นไปได้ โดยเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็ทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง สามด้าน อันจะนำไปสู่ ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

6) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ แยกแยะบทบาท หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน มีสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรมการทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ ส่วนรวม มีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัว ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัล เข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่า และปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้ง มีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการ ของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และ โปร่งใส โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝัง ค่านิยม ความซื่อสัตย์สุจริต ความมัธยัสถ์ และสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริต ประพฤติมิชอบ อย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความ ทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการยุติธรรมมีการบริหาร ที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และการอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามหลักนิติธรรม

ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการปรับสมดุลและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ ภาครัฐเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามแนวทาง นโยบาย และ ทิศทาง กรพัฒนาตามที่กำหนดตามกรอบการบริหารราชการแผ่นดิน และการที่ประเทศไทยจะ บรรลุเป้าหมายอนาคต ในระยะยาวที่กำหนดไว้นั้น ระบบบริหารจัดการภาครัฐจะต้องสามารถ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างมีบูรณาการ มีความต่อเนื่อง เกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการที่ผ่านมาภาครัฐขาดประสิทธิภาพ มีปัญหาเชิง การบริหารจัดการและ โครงสร้าง ปัญหาคอร์รัปชันและระบบอุปถัมภ์ ดังนั้น จึงจำเป็นต้อง กำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในทุกมิติ โดยมีเป้าหมาย การพัฒนาที่เน้นการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส ผ่านการมีหน่วยงาน ภาครัฐที่มีโครงสร้างและภารกิจที่เหมาะสม และวัฒนธรรมการทำงานที่ มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ ของส่วนรวม เปิดโอกาสให้ทุก ๆ ภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินการบริการสาธารณะ ตรวจสอบ การดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ตลอดจนดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ จึงมีประเด็นยุทธศาสตร์ ที่เน้นการปรับเปลี่ยนภาครัฐ ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม โดยภาครัฐ ต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ และแยกแยะบทบาท หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับ หรือ ในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน มีขีดสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรม การทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ ส่วนรวม มีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อ การเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ และระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัล เข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่า และปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนอง ความต้องการของ ประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และ โปร่งใส โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝัง ค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริต ความมัธยัสถ์ และสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธ ไม่ยอมรับการทุจริต ประพฤติมิชอบ อย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความ ทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการยุติธรรมมีการบริหาร ที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ การอำนวยความสะดวก ยุติธรรมตามหลักนิติธรรม รวมทั้งต้องมี การพัฒนาระบบบริหารจัดการบุคลากรภาครัฐที่

สามารถจูงใจและดึงดูดให้คนดีคนเก่งเข้าร่วมพลังการทำงานที่มีความมุ่งมั่นและมีแรงบันดาลใจ ในการที่จะร่วมกันพลิกโฉมประเทศไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์

เป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ภาครัฐ คือ การที่ภาครัฐพร้อมปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความโปร่งใส ปลอดภัย ยุติธรรม และประพฤติมิชอบ และกระบวนการยุติธรรม เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมของประเทศ และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส โดยมีตัวชี้วัดคือ ระดับ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของภาครัฐ ประสิทธิภาพของการบริการ และความโปร่งใส การยุติธรรม ประพฤติมิชอบ มีความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมี ประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) ภาครัฐที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตอบสนองความต้องการ และให้บริการอย่าง สะดวก รวดเร็ว โปร่งใส หน่วยงานของรัฐต้องร่วมมือและช่วยเหลือกันในการปฏิบัติหน้าที่ มีระบบการบริหารจัดการ ที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส ให้การบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วน ท้องถิ่น และงานของรัฐอย่างอื่นให้เป็นไปตามหลักการ บริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี สร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชน

2) การให้บริการสาธารณะของภาครัฐได้มาตรฐานสากลและเป็นระดับแนวหน้า ของภูมิภาค ปรับรูปแบบและวิธีการดำเนินการของภาครัฐมีลักษณะที่เบ็ดเสร็จ ครบวงจร และ หลากหลาย รูปแบบตามความต้องการของผู้รับบริการ มีความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ พร้อมทั้ง ปรับปรุงกลไกการปฏิบัติงาน ของภาครัฐให้มีลักษณะบูรณาการ สามารถส่งเสริมภารกิจของภาค ส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะการปรับปรุงบทบาท และกลไกภาครัฐให้เป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก ในการประกอบ การกำหนดกฎระเบียบที่ไม่เป็น อุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจ ภาคเอกชนทุกขนาดสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะยาว

3) ภาครัฐบริหารงานแบบบูรณาการ โดยมียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายและ เชื่อมโยงการพัฒนา ในทุกระดับ ทุกประเด็น ทุกภารกิจ และทุกพื้นที่ การบริหารจัดการภาครัฐ มีความสอดคล้องเชื่อมโยงและเป็น กลไกสำคัญในการนำยุทธศาสตร์ชาติสู่การปฏิบัติในทุกระดับ มีการจัดสรรงบประมาณที่มีลักษณะยึดโยงกับ ยุทธศาสตร์ในทุกระดับ มีเป้าหมายร่วมกันทั้งในเชิง ประเด็น เชิงภารกิจ และเชิงพื้นที่ โดยอาศัยข้อมูลขนาดใหญ่ รวมทั้งมีระบบการติดตามและ ประเมินผลการดำเนินงานทั้งในระดับยุทธศาสตร์ ภารกิจและพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ การกำหนดประเด็น การพัฒนา การจัดทำนโยบาย และการติดตามประเมินผลที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องที่สอดคล้องกับ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติในเชิงบูรณาการ โดยขยับเลิกภารกิจที่ไม่จำเป็น และให้ส่วนอื่นรับไป ดำเนินการ รวมถึงการจัดระบบองค์กรภาครัฐที่แยกแยะบทบาทหน่วยงานที่กำกับและหน่วยงาน

ผู้ให้บริการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและมีการแข่งขันเป็นภารกิจที่ภาครัฐยังจำเป็นต้องดำเนินการจะต้องกำหนดให้มีโครงสร้างหน่วยงานที่สอดคล้องกับภารกิจที่รับผิดชอบ มีความคุ้มค่า และสามารถขับเคลื่อนการบริหารราชการแผ่นดินได้อย่างดี

4) ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามีส่วนร่วมในการ ดำเนินการบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะอย่างเหมาะสม กำหนดความสัมพันธ์ และการพัฒนาบทบาทในฐานะของหุ้นส่วนการพัฒนาในการดำเนินการกิจที่สำคัญ ระหว่างการบริหารราชการ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และแคว้นท้องถิ่นให้มีความชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อนกัน รวมถึงการสนับสนุนให้ชุมชนหรือเคย ร่วมดำเนินการในบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ

5) ภาครัฐมีความทันสมัย ทันการเปลี่ยนแปลง และมีขีดสมรรถนะสูง สามารถปฏิบัติงานอย่าง มีประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่า เทียบได้กับมาตรฐานสากล สามารถรองรับกับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่มี ความหลากหลายซับซ้อนมากขึ้น และทันการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

6) องค์กรภาครัฐมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับบริบทการพัฒนาประเทศ ปรับโครงสร้าง และระบบบริหารงานราชการใหม่ในรูปแบบที่มีความหลากหลาย มีการดำเนินงานที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวเข้าสู่การเป็นสำนักงานสมัยใหม่ นำไปสู่การเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง สามารถปฏิบัติงานเทียบได้กับ มาตรฐานสากล มีความคล่องตัว ไม่ยึดติดกับการจัดโครงสร้างองค์กรแบบราชการ สามารถยุบ เลิก ปรับเปลี่ยน โครงสร้างองค์กร กฎ ระเบียบ ได้ตามสถานการณ์

7) ทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม มีบทบาทเชิงรุกร่วมกันในทุกขั้นตอนของหาความจริง การรวบรวมและการพิสูจน์พยานหลักฐานเป็นไปตามมาตรฐานสากล โดยต้องใช้ประโยชน์ และวิทยาศาสตร์และศาสตร์อื่น ๆ และจัดให้มีบริการทางด้านนิติวิทยาศาสตร์เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการ ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างมีทางเลือก อำนวยความสะดวกอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เลือกปฏิบัติ มีความโปร่งใส และประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ โดยสะดวก รวดเร็ว ยกระดับความโปร่งใสในการใช้อำนาจ รับประชาชนและการแต่งตั้งโยกย้ายรวมทั้งยกระดับมาตรการตรวจสอบการประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมให้มีความน่าเชื่อถือและมีประสิทธิภาพ

8) หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่ง อาญา และปกครองมีเป้าหมาย และ ยุทธศาสตร์ร่วมกัน เพื่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและอำนวยความสะดวกพัฒนาเป้าหมายและ ยุทธศาสตร์ระยะกลางและระยะยาวระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ มีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมที่มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานกันบนพื้นฐานแห่งการไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน รวมทั้งสร้างเครื่องมือการประเมินคุณภาพและผลงานที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมุ่งก่อให้เกิด ผลลัพธ์ต่อสังคมร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตลอดกระบวนการพิจารณาคดีได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

9) ส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม ส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรม การพัฒนารูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมให้มีความหลากหลาย การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน การพัฒนากลไกคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ จากกระบวนการยุติธรรมและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน รวมทั้ง การถึงเสริมพัฒนาระบบ การสืบเสาะและการสอดส่องให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

10) พัฒนามาตรการอื่นแทนโทษทางอาญาเพื่อลดทอนความเป็นโทษทางอาญาที่ไม่จำเป็น สร้างความสมดุลระหว่างการบังคับโทษตามคำพิพากษากับการให้โอกาสผู้ต้องโทษกลับคืนสู่สังคม เปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการบังคับโทษ และการพัฒนาระบบคุมประพฤติ ในชุมชน รวมทั้ง การใช้กฎหมายอาญาโดยยึดมั่นหลักการตีความโดยเคร่งครัด ไม่ขยายขอบเขตฐานความผิดให้ครอบคลุมการกระทำที่แท้จริงแล้วไม่เข้าองค์ประกอบ

การได้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580) ออกตามพระราชบัญญัติจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2560 ซึ่งเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยที่ทำให้ประเทศมีแผนขับเคลื่อนการพัฒนาในมิติต่าง ๆ อย่างก้าวหน้า และทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนากลไกคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรม การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ศาลทหารไทยจึงต้องมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้ทันสมัยเพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติดังกล่าว จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย

4. กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร

4.1 กฎบัตรสหประชาชาติ (Chart of The United Nations)

กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) คือ ข้อตกลงหลักที่ประเทศต่าง ๆ ได้ร่วมกันสถาปนาองค์การสหประชาชาติ และเป็นแม่บทของข้อตกลงอื่น ๆ ในระหว่างประเทศ โดยประเทศสมาชิกสหประชาชาติยอมผูกพันตามวัตถุประสงค์ หลักการ กระบวนการดำเนินงาน ตลอดจนการบริหารงานต่าง ๆ

ประชาคมระหว่างประเทศโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้ยืนยันและส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน พร้อมเน้นย้ำเรื่องความเป็นธรรมจัดการเลือกปฏิบัติจากเหตุต่าง ๆ ดังประมวลจากกฎบัตรสหประชาชาติ หรือ Charter of the United Nations ซึ่งแปลได้ว่า สหประชาชาติได้ตั้งเจตจำนงยืนยันในสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นหลักสำคัญในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมและความเคารพต่อข้อผูกพันของกฎหมายระหว่างประเทศ และตามข้อ 55 เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศ ทางเศรษฐกิจและสังคม กำหนดให้เคารพต่อหลักการแห่งสิทธิอันเท่าเทียม เป็นสากล และการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพ โดยปราศจากความแตกต่างในทางเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา อีกทั้งข้อ 56 ได้กำหนดให้สมาชิกสหประชาชาติจะต้องให้คำมั่นจะดำเนินการทั้งร่วมกันและดำเนินการแยกกันในทุกทาง ร่วมมือเพื่อการบรรลุความมุ่งหมายตามมาตรา 55 ซึ่งจากที่กล่าวมานั้นมีสาระสำคัญ 2 ประเด็น ดังนี้

1) สหประชาชาติและสมาชิกของสหประชาชาติ ต้องเคารพต่อหลักการแห่งสิทธิมนุษยชน สิทธิและอิสรภาพ เกียรติศักดิ์และคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเท่าเทียมกัน พร้อมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชาติอย่างสันติ

2) สหประชาชาติและสมาชิกของสหประชาชาติ ต้องส่งเสริมหลักการความร่วมมือระหว่างประเทศพร้อมกับปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุอันเกิดจากจากเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือ

การได้ศึกษาเกี่ยวกับกฎบัตรสหประชาชาติ ทำให้ทราบถึงข้อตกลงระหว่างประเทศที่ร่วมมือกัน โดยที่มีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมสันติภาพความมั่นคงระหว่างประเทศ สอดคล้องกับหลักการแห่งความยุติธรรมในการพิจารณาคดีของศาลทหารไทย ซึ่งเป็นการคุ้มครองตามกฎหมาย จึงเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนให้เป็นไปตามกระบวนการยุติธรรมอันเป็นการส่งเสริมหลักการความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นไปตามกฎบัตรสหประชาชาติ จึงความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย

4.2 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน คือ ข้อตกลงระหว่างประเทศที่วางหลักการเรื่อง สิทธิมนุษยชน และวางหลัก เรื่อง ความร่วมมือในการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือ Universal Declaration of Human Rights กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ (2551, หน้า 19-32) เป็นมาตรฐานการส่งเสริมพร้อมด้วยการคุ้มครองให้เกิดความเป็นธรรมต่อสิทธิของมวลมนุษยชาติทั่วโลกที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติร่วมกันจัดทำซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในสี่สิบแปดประเทศแรกที่ได้รับรองปฏิญญานี้ในปีที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2491 โดยให้ความสำคัญกับองค์การในการทำหน้าที่วินิจฉัยคดีอย่างอิสระและเป็นธรรมเพื่อคุ้มครองสิทธิและอิสรภาพ โดยมีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องคือ ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้ ข้อ 10 ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียง ในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน และข้อ 30 ไม่มีบทใดในปฏิญญานี้ ที่อาจตีความได้ว่าเป็นการให้สิทธิใดแก่รัฐ กลุ่มคน หรือบุคคลใดในการดำเนินกิจกรรมใด หรือกระทำการใด อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและอิสรภาพใดที่กำหนดไว้ ณ ที่นี้ ซึ่งสรุปประเด็นสำคัญ ได้ดังนี้

1) พลเมืองผู้ถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานมีสิทธิที่จะได้รับการวินิจฉัยคดีอย่างมีประสิทธิภาพจากศาล

2) พลเมืองทุกคนมีสิทธิอย่างเสมอภาคในการได้รับการพิจารณาคดีที่ยุติธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียง รวมทั้งการจับกุม กักขังจะต้องกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย

3) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกำหนดนี้ห้ามรัฐ กลุ่มคน หรือบุคคลใด ดำเนินกิจกรรมหรือกระทำการใด โดยอาศัยการตีความไปในทางมุ่งต่อการทำลายหรือละเว้นการคุ้มครอง

การได้ศึกษาเกี่ยวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทำให้ทราบถึงข้อตกลงระหว่างประเทศ ที่ส่งเสริมและคุ้มครองให้เกิดความเป็นธรรมต่อสิทธิของพลเมือง ดังนั้นการพิจารณาคดีและวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารไทย ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของพลเมืองให้เป็นไปตามกฎหมาย อันเป็นการอนุวัฒน์เป็นไปตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จึงความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย

4.3 อนุสัญญาเจนีวา (Geneva Conventions)

อนุสัญญาเจนีวา เป็นแกนสำคัญของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่มีสาระสำคัญในเรื่องกฎเกณฑ์ที่จำกัดวิธีการอันทารุณในการทำสงคราม โดยมีจุดเริ่มต้นขึ้นในปี ค.ศ. 1864 (พ.ศ. 2407) เป็นการประชุมที่จัดขึ้นโดยรัฐบาลสวิตเซอร์แลนด์ร่วมกับประเทศต่าง ๆ ในยุโรปพร้อมร่างและลงนามร่วมกันโดยมีการปรับปรุงแก้ไขครั้งล่าสุดเกิดขึ้นในปี 1949 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลงเป็นเวลา 4 ปีอนุสัญญานี้จะปกป้องคุ้มครองเหล่าผู้ที่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสู้รบ เช่น พลเรือน บุคลากรทางการแพทย์ และกลุ่มผู้ทำงานเพื่อการช่วยเหลือต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งผู้ที่ไม่สามารถร่วมการสู้รบได้อีกต่อไป เช่น ทหารผู้บาดเจ็บ เจ็บป่วย ทหารเรืออับปาง และเชลยสงคราม โดยจำกัดวิธีการทำสงครามและการสู้รบ อนุสัญญาทั้งสี่ฉบับนี้จะคุ้มครองผู้ที่มิได้มีส่วนร่วมในการทำสงคราม และผู้ที่ไม่สามารถร่วมในการสู้รบได้อีกต่อไป อนุสัญญาได้รับการรับรองเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2492 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2493 ระบุถึงมาตรการต่าง ๆ เพื่อที่จะป้องกัน หรือยุติการละเมิดกฎในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีการระบุไว้ในอนุสัญญา ผู้ที่กระทำการละเมิดกฎอย่างร้ายแรง จะต้องถูกจับกุมดำเนินคดี หรือดำเนินตามวิธีส่งผู้ร้ายข้ามแดน ไม่ว่าจะเป็นคนสัญชาติใดก็ตาม

จากการประชุมที่จัดโดยรัฐบาลประเทศสวิตเซอร์แลนด์และประเทศต่าง ๆ ในยุโรปอีก 12 ประเทศในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2507 ข้อตกลงที่ประชุมได้รับการร่างและลงนามโดยประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุมในครั้งนั้น ซึ่งเราเรียกข้อตกลงนี้ว่า อนุสัญญาเจนีวา เป็นอนุสัญญาฉบับแรกมีสาระสำคัญว่าด้วยการสงเคราะห์ผู้บาดเจ็บจากสนามรบ ซึ่งอนุสัญญานี้ได้รับการแก้ไขปรับปรุงจากการประชุมระหว่างประเทศในเวลาต่อมา การแก้ไขปรับปรุงครั้งล่าสุด คือ การประชุมในปี พ.ศ. 2492 และได้ตกลงประกาศเป็นอนุสัญญาเจนีวาจำนวน 4 ฉบับ เพื่อคุ้มครองทหารและพลเรือนเป็นการกำหนดข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศ เพื่อการป้องกันคุ้มครองชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในยามสงคราม หรือขัดกันทางอาวุธ หรือเรียกว่า “กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ” (International Humanitarian Law: IHL) ถือได้ว่าเป็นอนุสัญญาที่ได้รับการให้สัตยาบันมากที่สุดในโลก 191 ประเทศ รายชื่อประเทศที่เข้าร่วมอนุสัญญาเจนีวาได้ลงนามกันในปี พ.ศ. 2492 ส่วนไทยประกาศเข้าร่วมเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม ค.ศ. 1954 (พ.ศ. 2497) โดยอนุสัญญากรุงเจนีวา มีหลักการมูลฐานสำคัญ 3 ประการ คือ มนุษยธรรม ความเสมอภาค และความไม่ลำเอียง และอนุสัญญาทั้ง 4 ฉบับมีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้

อนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 1 ว่าด้วยการคุ้มครองทหารที่บาดเจ็บ หรือเจ็บป่วยในการสงครามภาคพื้นดิน อนุสัญญาฉบับนี้ให้การรับรองว่าทหารที่ไม่สามารถทำการรบต่อ จะต้องได้รับการดูแลอย่างมีมนุษยธรรม เข้าถึงการรักษาพยาบาล

อนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 2 คล้ายกับอนุสัญญาฉบับแรก แต่ขยายความคุ้มครองแบบเดียวกันให้ทหารที่ได้รับบาดเจ็บ เจ็บป่วย หรืออยู่ในสภาวะเรืออัปปาง ในภาวะสงครามทางน้ำ

อนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 3 กล่าวถึงการคุ้มครองเชลยสงคราม ระบุให้บุคคลเหล่านี้ได้รับการดูแลอย่างมีมนุษยธรรม ไม่ถูกทรมาน สังหาร หรือถูกทารุณกรรมทางเพศ เชลยสงครามต้องได้รับอาหาร น้ำ เสื้อผ้า รวมไปถึงยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย พวกเขาสามารถเขียนจดหมายติดต่อกับครอบครัวได้ และต้องได้รับการปล่อยตัวโดยเร็วที่สุดหากความขัดแย้งสงบลง

อนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 4 ให้ความคุ้มครองพลเรือน โดยเฉพาะพลเรือนที่อยู่ในพื้นที่ของฝ่ายตรงข้าม พลเรือนเหล่านี้ต้องได้รับการดูแลอย่างมีมนุษยธรรม ไม่ถูกทรมาน สังหาร หรือถูกทารุณกรรมทางเพศ พวกเขาต้องเข้าถึงอาหารและยารักษาโรค อนุสัญญาฉบับนี้ยังได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของ ICRC ในการเข้าเยี่ยมเพื่อมอบความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมให้กับพลเรือนที่เดือดร้อน

ในช่วงเวลาสงครามจะมีการต่อสู้กันระหว่างประเทศและมีการจับกุมตัวกำลังพลของอีกฝ่ายหนึ่ง บุคคลที่อยู่ในการคุมขังของฝ่ายข้าศึกระหว่างหรือหลังการขัดกันด้วยอาวุธ ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะเป็นพลรบหรือผู้ที่มิใช่พลรบก็ตาม โดยอนุสัญญากำหนดว่าบุคคลผู้ใดที่จะได้รับสถานะการเป็นเชลยศึกต้องได้รับการปฏิบัติ สิทธิหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงเจนีวาเชลยศึกจะอยู่ในอำนาจของฝ่ายที่เป็นศัตรู มิใช่อยู่ในอำนาจของบุคคลหรือหน่วยที่จับกุมได้ ฝ่ายที่จับกุมจะต้องรับผิดชอบต่อการปฏิบัติต่อเชลยศึกอย่างมีมนุษยธรรม และต้องได้รับการคุ้มครองตามอนุสัญญา อนุสัญญาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึกกล่าวถึงการดำเนินการและพันธะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเชลยศึกตั้งแต่ถูกจับกุมจนกระทั่งพ้นจากอำนาจของตนไป ในส่วนที่เกี่ยวกับพนักงานแพทย์นั้น อนุสัญญานี้กำหนดหลักการไว้ว่า เจ้าหน้าที่ดังกล่าวที่ถูกกักตัวไว้เพื่อให้ความช่วยเหลือเชลยศึกนั้น ไม่ถือว่าเป็นเชลยศึกด้วย แต่ทั้งนี้ให้ได้รับการคุ้มครองและการปฏิบัติขั้นต่ำเหมือนกับที่เชลยศึกได้รับและจะต้องไม่ถูกบังคับให้ทำงานอื่นนอกเหนือไปจากหน้าที่ที่ตนปฏิบัติอยู่

“เชลยศึก” (Prisoners of War) จึงหมายความว่า บุคคลที่ระบุไว้ในฉบับที่ 3 ข้อ 4 แห่งอนุสัญญากรุงเจนีวา ได้แก่ บุคคลที่ได้ตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายศัตรู หรือ บุคคลที่ต้องได้รับการปฏิบัติฐานเป็นเชลยศึก ไม่ว่าจะเป็นผู้สังกัดในกองทัพของภาคีคู่พิพาท รวมทั้งหน่วยอาสาสมัครซึ่งเป็นส่วนของกองทัพนั้น บุคคลที่ร่วมอยู่แต่มิได้สังกัดอยู่ในกองทัพนั้นโดยตรง เช่น พนักงานพลเรือนที่สังกัดอยู่ ผู้สื่อข่าวสงคราม ผู้รับเหมาส่งเสบียง ผู้สังกัดในหน่วยกรรมกรหรือในบริการต่าง ๆ ที่รับผิดชอบต่อสวัสดิภาพของกองทัพ หากว่าบุคคลเหล่านี้ได้รับอนุญัตติจากกองทัพที่ตนได้ร่วมอยู่โดยกองทัพนั้นออกบัตรประจำตัวซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบที่ได้ผนวก บุคคล

ประจำเรือ นายเรือ คนนำร่องและผู้ฝึกหัดงานของเรือพาณิชย์ และ คนประจำอากาศยานพลเรือนของภาคีคู่พิพาท พลเมืองในอาณาเขตที่มีได้ถูกยึดครองซึ่งเมื่อศัตรูประชิดเข้ามาได้สมัครใจเข้าจับอาวุธต่อต้านกองทหารที่บุกเข้ามา บุคคลที่สังกัดอยู่หรือเคยสังกัดอยู่ในกองทัพของประเทศที่ถูกยึดครองหากว่าประเทศที่ยึดครองพิจารณาเห็นจำเป็นที่จะต้องกักกันไว้โดยเหตุผลแห่งความสวามิภักดิ์ บุคคลประเภทหนึ่งประเภทใดที่ได้ระบุไว้ในข้อนี้ ซึ่งประเทศที่เป็นกลางหรือประเทศที่มีได้เป็นฝ่ายในสงครามได้รับเข้าไว้ในอาณาเขตของตนและเป็นบุคคลซึ่งประเทศเหล่านี้จำเป็นต้องกักกันไว้ ตามกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้ไม่รวมถึงพนักงานแพทย์และอนุศาสนาจารย์

มาตรการต่อเชลยศึกมีการกำหนดรับรองไว้ในพระราชบัญญัติบังคับการให้เป็นไปตามอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก โดยให้กฎหมาย ข้อบังคับ และคำสั่งที่ใช้บังคับในกองทหารไทย ให้ใช้บังคับแก่เชลยศึก และเมื่อเชลยศึกกระทำการใด ๆ อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับ และคำสั่งนั้น ๆ อาจนำวิธีการทางศาลและทางวินัยในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดนั้น ๆ มาใช้แก่เชลยศึกได้ แต่ต้องไม่ขัดต่ออนุสัญญากรุงเจนีวา ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเกี่ยวกับความผิดที่เชลยศึกกระทำ เว้นแต่กฎหมายที่บัญญัติให้ศาลพลเรือนพิจารณาพิพากษาผู้สังกัดกองทหารไทยได้ จึงให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาความผิดซึ่งเชลยศึกกระทำนั้น และห้ามไม่ให้ศาลพิพากษาลงโทษเชลยศึกโดยไม่ได้ให้โอกาสแก่เชลยศึกในการต่อสู้คดี หรือโดยไม่ให้ได้รับการช่วยเหลือตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญา

อนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 3 กล่าวถึงการคุ้มครองเชลยสงครามในส่วนของการดำเนินคดีทางศาล มีกำหนดไว้ในข้อ 99 ถึงข้อ 108 ดังนี้

ข้อ 99 เชลยศึกจะต้องไม่ถูกฟ้องหรือถูกลงโทษสำหรับการกระทำซึ่งกฎหมายของประเทศที่กักคุมหรือกฎหมายระหว่างประเทศที่ใช้อยู่ในเวลาที่ได้กระทำการดังกล่าวนี้มิได้ห้ามไว้ห้ามมิให้ทำการบังคับทางจิตใจหรือร่างกายแก่เชลยศึกเพื่อที่จะชักจูงให้เชลยสิกรับสารภาพผิดในการกระทำที่ตนถูกกล่าวหาเชลยศึกจะต้องไม่ถูกตัดสินลงโทษ โดยไม่มีโอกาสที่จะแสดงข้อต่อสู้และที่จะได้รับความช่วยเหลือจาก ทนายความผู้ทรงคุณวุฒิ

ข้อ 100 ความผิดใดซึ่งตามกฎหมายของประเทศที่กักคุมอาจลงโทษถึงประหารชีวิตได้แล้ว จะต้องแจ้งให้เชลยศึกและประเทศที่คุ้มครองทราบโดยเร็วที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้ หลังจากนั้น ห้ามมิให้กำหนดโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดอย่างอื่นโดยมิได้รับความยินยอมของประเทศที่เชลยศึกสังกัดอยู่การลงโทษประหารชีวิตแก่เชลยศึกนั้น จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อศาลได้ทราบแล้วโดยเฉพาะ ตามข้อ 87

ผู้ต้องหามิได้เป็นคนชาติของประเทศที่กักคุม เพราะฉะนั้นจึงไม่มีหน้าที่จะต้องสวามิภักดิ์ต่อประเทศนั้นอย่างใดเลย และการที่เชลยศึกต้องตกอยู่ในอำนาจของประเทศนั้นก็เนื่องจากผลแห่งพฤติการณ์อันมิใช่เป็นความปรารถนาของตน

ข้อ 101 ถ้าเฉลยศึกถูกพิพากษาลงโทษประหารชีวิตแล้ว ห้ามมิให้ดำเนินการตามคำพิพากษา จนกว่ากำหนดระยะเวลาจะได้ล่วงพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน นับแต่วันที่ประเทศที่คุ้มครอง ได้รับทราบการแจ้ง ณ ตำบลที่ได้แสดงไว้ ถึงรายละเอียดตามที่ได้บัญญัติไว้ในข้อ 107

ข้อ 102 การลงโทษเฉลยศึกนั้น จะถือว่าเป็นการสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อคำพิพากษาลงโทษ นั้นเป็นคำพิพากษาของศาล ศาลเดียวกันซึ่งใช้วิธีพิจารณาอย่างเดียวกันกับในคดีของผู้ที่สังกัดอยู่ใน กองทัพของประเทศที่กักคุมทั้งได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งส่วนนี้ด้วยแล้ว

ข้อ 103 การสอบสวนของศาลเกี่ยวกับเฉลยศึกจะต้องปฏิบัติไปโดยเร็วที่สุดเท่าที่ พฤติการณ์จะอำนวยให้ และเพื่อที่จะให้การพิจารณาคดีของเฉลยศึกนั้นได้ดำเนินไปโดยเร็วที่สุด เท่าที่จะทำได้ เฉลยศึกจะต้องไม่ถูกคุมขังขณะรอการพิจารณาคดี นอกจากผู้สังกัดในกองทัพของ ประเทศที่กักคุมจะต้องถูกคุมขังเช่นนั้น หากถูกกล่าวหาในความผิดอันคล้ายคลึงกันนี้ หรือหากว่ามี ความจำเป็นที่จะต้องทำเช่นนั้นเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติ ไม่ว่าในพฤติการณ์ใด ๆ ก็ตาม ห้ามมิให้ทำการคุมขังเช่นนี้เกินกว่าสามเดือนระยะเวลาที่เฉลยศึกถูกคุมขังอยู่ขณะที่รอการ พิจารณาคดีนั้นจะต้องนำมาหักออกจากการลงโทษจำคุกและจะต้องคำนึงถึงด้วยในการกำหนด โทษใด ๆ บทบัญญัติแห่งข้อ 97 และ 98 ของส่วนนี้ให้นำมาใช้สำหรับเฉลยศึกที่ถูกคุมขังขณะรอ การพิจารณาคดีด้วย

ข้อ 104 ในคดีใดซึ่งประเทศที่กักคุมตกลงให้ดำเนินการฟ้องเฉลยศึกตามกฎหมายแล้ว ประเทศที่กักคุมจะต้องแจ้งให้ประเทศที่คุ้มครองทราบโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ และอย่างน้อย ที่สุดจะต้องก่อนเริ่มการพิจารณาคดีสามสัปดาห์ ระยะเวลาสามสัปดาห์นี้ให้นับจากวันที่ได้แจ้งให้ ประเทศที่คุ้มครองทราบตามตำบลที่อยู่ ซึ่งประเทศที่คุ้มครองได้แสดงไว้กับประเทศที่กักคุมก่อน หน้านั้นแล้วการแจ้งดังกล่าวจะต้องมีข้อความต่อไปนี้ คือ

(1) นามสกุล และนามตัวของเฉลยศึก ยศ เลขหมายประจำกองทัพประจำกรม ประจำตัว หรือหมายเลขลำดับ วันเกิดและวิชาชีพ หรือการค้า ถ้ามี

(2) สถานที่กักกันหรือที่ถูกคุมขัง

(3) รายละเอียดแห่งหัวข้อที่กล่าวหาเพื่อฟ้องร้อง โดยระบุบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ที่จะนำมาปรับใช้ได้ด้วย

(4) ชื่อศาลที่จะทำการพิจารณาคดี รวมทั้งวันและสถานที่ที่กำหนดไว้สำหรับการ เริ่มพิจารณาคดี

ประเทศที่กักคุมจะต้องติดต่อแจ้งข้อความทำนองเดียวกันนี้ไปให้ผู้แทนเฉลยศึกทราบ ด้วยเมื่อเปิดการพิจารณาคดี ถ้าไม่มีหลักฐานมาแสดงว่าประเทศที่คุ้มครองหรือเฉลยศึกและผู้แทน เฉลยศึกที่เกี่ยวข้องได้รับทราบการแจ้งดังกล่าวมาข้างต้นนั้นอย่างน้อยที่สุดสามสัปดาห์ก่อนเปิด การพิจารณาคดีแล้ว ห้ามมิให้ดำเนินการพิจารณาคดี และให้เลื่อนการพิจารณาคดีไป

ข้อ 105 เชลยศึกมีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนเชลยศึกของตนที่จะหา
 หนายความผู้ทรงคุณวุฒิมาทำการต่อสู้อคดีให้ ที่จะเรียกพยาน และถ้าเชลยศึกเห็นว่าจำเป็นก็มีสิทธิ
 ใช้ล่ามที่สามารถ ประเทศที่กักคุมจะต้องแจ้งให้เชลยศึกทราบในเวลาอันควรก่อนการพิจารณาคดี
 ว่าตนมีสิทธิเหล่านี้ เมื่อเชลยศึกไม่เลือกหาหนายความ ประเทศที่คุมครองจะต้องจัดหาหนายความให้
 และให้มีเวลาอย่างน้อยที่สุดหนึ่งสัปดาห์เพื่อการนี้ เมื่อได้รับคำร้องขอประเทศที่คุมครองจะต้องส่ง
 รายชื่อบุคคลที่มีคุณวุฒิเป็นหนายความให้แก่ประเทศที่คุมครอง แต่ถ้าเชลยศึกหรือประเทศที่
 คุมครองไม่เลือกหาหนายความ ประเทศที่กักคุมจะต้องตั้งหนายความที่สามารถเข้าทำการต่อสู้อคดีให้
 หนายความที่ทำการต่อสู้อคดีแทนเชลยศึกนั้น จะต้องใช้เวลาจัดการอย่างน้อยที่สุดสองสัปดาห์ก่อนเปิด
 การพิจารณาคดี ทั้งจะต้องได้รับความสะดวกต่าง ๆ อันจำเป็นเพื่อเตรียมการต่อสู้อคดีของ
 ผู้ต้องหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เข้าเยี่ยมผู้ต้องหาได้โดยเสรี และทำการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัวได้
 และให้ปรึกษาหารือกับพยานฝ่ายจำเลยตลอดจนตัวจำเลยได้ด้วย หนายความหรือที่ปรึกษานี้จะ
 ได้รับความสะดวกต่าง ๆ เหล่านี้จนกว่าจะสิ้นระยะเวลาสำหรับอุทธรณ์ หรือสำหรับการยื่นคำร้อง
 ทุกข์รายละเอียดข้อกล่าวหาในการฟ้องเชลยศึกและเอกสารต่าง ๆ โดยทั่วไปซึ่งได้ส่งให้แก่ผู้ต้องหา
 ตามกฎหมายซึ่งให้อยู่ในกองทัพของประเทศที่กักคุมนั้น จะต้องส่งให้เชลยศึกผู้ต้องหาในภาษาซึ่ง
 เชลยศึกผู้นั้นเข้าใจได้และภายในเวลาอันควรก่อนเปิดการพิจารณาคดี ให้มีการติดต่อส่งเอกสาร
 อย่างเดียวกันในพฤติการณ์เช่นเดียวกันนี้ แก่หนายความซึ่งทำการต่อสู้อคดีในนามของเชลยศึกด้วย
 ผู้แทนของประเทศที่คุมครองจะต้องมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดี นอกจากว่าการพิจารณาคดีนั้น
 ต้องพิจารณาลับเป็นพิเศษเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของรัฐ ในกรณีเช่นนี้ ประเทศที่กักคุม
 จะต้องแจ้งให้ประเทศที่คุมครองทราบ

ข้อ 106 เชลยศึกทุกคนจะต้องมีสิทธิอุทธรณ์ หรือยื่นคำร้องทุกข์ คำพิพากษาอย่างหนึ่ง
 อย่างไม่ที่ตนได้รับ เช่นเดียวกับผู้ที่สังกัดอยู่ในกองทัพของประเทศที่กักคุมนั้น เพื่อที่จะให้ลบล้าง
 หรือแก้ไขคำพิพากษา หรือที่จะให้เปิดการพิจารณาคดีใหม่ได้เชลยศึกจะต้องได้รับทราบการแจ้ง
 โดยชัดแจ้งว่าคนมีสิทธิอุทธรณ์หรือร้องทุกข์ รวมทั้งกำหนดเวลาที่พึงปฏิบัติการดังกล่าวนี้

ข้อ 107 คำพิพากษาและการตัดสินลงโทษใด ๆ ที่มีต่อเชลยศึกจะต้องแจ้งให้ประเทศที่
 คุมครองทราบทันทีตามแบบที่มีข้อความโดยย่อ ซึ่งจะต้องชี้แจงให้ทราบด้วยว่าเชลยศึกนั้นมีสิทธิ
 หรือไม่ที่จะอุทธรณ์เพื่อทำการลบล้างคำตัดสินหรือเพื่อการเปิดพิจารณาคดีใหม่ ข้อความทั้งนี้
 จะต้องส่งไปให้ผู้แทนเชลยศึกที่เกี่ยวข้องทราบด้วยเช่นเดียวกัน และหากว่าการอ่านคำตัดสิน
 ลงโทษมิได้ทำต่อหน้าเชลยศึกผู้ต้องหาแล้ว ก็จะต้องส่งไปให้เชลยศึกที่ต้องหาในภาษาที่เชลยศึก
 นั้นเข้าใจได้ด้วย นอกจากนั้นประเทศที่กักคุม จะต้องแจ้งให้ประเทศที่คุมครองทราบโดยทันที ถึง
 การตัดสินใจของเชลยศึกที่จะใช้หรือจะสละสิทธิแห่งการอุทธรณ์ที่ว่ามี

อนึ่ง ถ้าในที่สุดเฉลยศึกถูกพิพากษาลงโทษหรือถ้าการตัดสินลงโทษเฉลยศึกในขั้นต้นเป็นโทษประหารชีวิตแล้ว ประเทศที่กักคุมจะต้องแจ้งให้ประเทศที่คุ้มครองทราบข้อความละเอียดโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยกล่าวถึง

- (1) จำนวนความโดยละเอียดของคำวินิจฉัยและคำตัดสิน
- (2) รายงานโดยย่อของการสอบสวนอย่างหนึ่งอย่างใดในขั้นแรกและในขั้นพิจารณาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เน้นถึงประเด็นสำคัญของข้อกล่าวหาและข้อต่อสู้
- (3) แจ้งให้ทราบสถานที่ซึ่งจะใช้ลงโทษ หากมีการลงโทษการติดต่อดังที่ได้ระบุในอนุวรรคข้างต้นนี้จะต้องส่งไปให้ประเทศที่คุ้มครอง ตามคำบลที่อยู่ซึ่งได้แจ้งให้ประเทศที่กักคุมทราบล่วงหน้าไว้แล้ว

ข้อ 108 การลงโทษใด ๆ แก่เฉลยศึกหลังจากที่คำพิพากษามีผลเป็นอันใช้บังคับได้แล้วนั้น จะต้องกระทำในสถานที่และภายใต้เงื่อนไข เช่นเดียวกันกับในกรณีของผู้ที่สังกัดอยู่ในกองทัพของประเทศที่กักคุม เงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องเป็นไปตามควรแก่อนามัยและมนุษยธรรมในทุกกรณี เฉลยศึกสตรีที่ถูกพิพากษาลงโทษเช่นนี้จะต้องถูกคุมขังไว้ในสถานที่ซึ่งแยกไว้ต่างหาก และจะต้องอยู่ในความควบคุมของสตรีด้วยกันในกรณีใดก็ตาม เฉลยศึกที่ถูกพิพากษาลงโทษตัดทอนเสรีภาพนั้นในห้วงได้รับประโยชน์แห่งบทบัญญัติของข้อ 78 และ 126 ของอนุสัญญาฉบับนี้ นอกจากนั้น เฉลยศึกยังมีสิทธิที่จะรับและส่งจดหมายโต้ตอบ ที่จะได้รับหีบห่อสิ่งของบรรเทาทุกข์อย่างน้อยที่สุดเดือนละ 1 ห่อ ที่จะออกกำลังกายในกลางแจ้งได้อย่างสม่ำเสมอที่จะได้รับการรักษาพยาบาลตามความจำเป็นแห่งสภาพอนามัยของตน และความช่วยเหลือทางจิตใจตามที่เฉลยศึกจะพึงประสงค์ โดยที่เฉลยศึกจะได้รับนั้นจะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งข้อ 87 วรรคสาม

ดังนั้นเมื่อประเทศไทยลงนามเป็นภาคีในสนธิสัญญาเจนีวา จึงมีการออกกฎหมายเพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาเจนีวาด้วย นั่นคือ พระราชบัญญัติ บังคับการให้เป็นไปตามอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเฉลยศึก พ.ศ.2498 โดยมีเนื้อหานั้นเป็นการช่วยคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่เฉลยศึก อันจะเห็นได้ในบทบัญญัติ ในส่วนความผิดที่กระทำต่อ เฉลยศึก

มาตรา 12 ผู้ใดกระทำการทดลองชนิดใด ๆ แก่เฉลยศึกในทางแพทย์ทางชีววิทยา หรือทางวิทยาศาสตร์ อันไม่เป็นการสมควรแก่เหตุในการรักษาพยาบาลเฉลยศึกนั้น มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามพันห้าร้อยบาท และจำคุกไม่เกินเจ็ดปี

มาตรา 13 ผู้ใดขู่เชือด คูหมิ่น หรือกระทำให้เฉลยศึกได้รับความอับยศหรืออับमानในตัวตนและเกียรติยศ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 14 ผู้ใดทรมาณร่างกายหรือจิตใจหรือบังคับเฉลยศึกด้วยประการใด ๆ เพื่อจะได้มาซึ่งข้อความใด ๆ จากเฉลยศึก หรือคุกคาม คูหมิ่น หรือให้ได้รับผลปฏิบัติใดอันเป็นที่เดือดร้อน

ราคาถู หรือเสื่อมเสียประโยชน์ไม่ว่าประการใด ๆ ในกรณีที่เชลยศึกไม่ยอมให้คำตอบมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินสามปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 15 ผู้ใดบังคับเชลยศึกให้เข้าประจำการในกองทหารศัตรูของเชลยศึกมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินห้าปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 16 ผู้ใดกระทำการใด ๆ เพื่อให้เชลยศึกมิได้รับการพิจารณาคดีโดยเที่ยงธรรมหรือตามระเบียบที่กำหนดไว้ในอนุสัญญา มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินสามปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 17 ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติในมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัตินี้ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามพันห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

การได้ศึกษาเกี่ยวกับอนุสัญญาเจนีวา ซึ่งเป็นกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ทำให้ทราบถึงข้อตกลงของระหว่างประเทศที่ให้ความคุ้มครองชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในยามสงคราม หรือขัดกันทางอาวุธ รวมทั้งการดำเนินคดีทางศาลของเชลยศึก การพิจารณาคดีและวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารไทยจึงจะต้องมีการออกกฎหมายเพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาเจนีวาเป็นประกันสิทธิคุ้มครองผู้ถูกดำเนินพิจารณาในศาล จึงความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย

4.4 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (ICCPR)

กติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองหรือ International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รวมถึงสิทธิเสรีภาพ ในการแสดงออก การพูด การชุมนุม การเลือกตั้ง และสิทธิในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

สมัชชาใหญ่สหประชาชาติ ได้ให้การรับรองกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ International Covenant on Civil and Political Rights (คณะกรรมกรสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ม.ป.ป., หน้า 15-45) เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2509 มีผลบังคับใช้เมื่อ 23 มีนาคม พ.ศ.2519 ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคี เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2539 และมีผลใช้บังคับในประเทศไทย เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2540 โดยข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง คือ ข้อ 14

1) บุคคลทั้งปวงย่อมสมอบันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำความผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม คณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนด้วยเหตุผลทางธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือ

ความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตยหรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเรื่องชีวิตส่วนตัวของคู่กรณี หรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้น อาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญา หรือ คำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีอื่นต้องเปิดเผยประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือ เป็นกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับข้อพิพาทของกลุ่มสมรสในเรื่องการเป็นผู้ปกครองเด็กเว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือเป็นกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับข้อพิพาทของกลุ่มสมรสในเรื่องการเป็นผู้ปกครองเด็ก

2) บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

3) ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค

- สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

- สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

- สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

- สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้น ไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากคำตอบแทนในกรณีที่บุคคลนั้น ไม่สามารถรับภาระในการจ่ายคำตอบแทน

- สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

- สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่าม โดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

- สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

4) ในกรณีของบุคคลที่เป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณาความให้เป็นไปโดยคำนึงถึงอายุ และความปรารถนาที่จะส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูความประพฤติของบุคคลนั้น

5) บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโทษเป็นไปตามกฎหมาย

6) เมื่อบุคคลใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษในความผิดอาญา และภายหลังจากนั้นมีการกลับคำพิพากษาที่ให้ลงโทษบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นได้รับอภัยโทษ โดยเหตุที่มีข้อเท็จจริงใหม่หรือมีข้อเท็จจริงที่ได้ค้นพบใหม่อันแสดงให้เห็นว่าได้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่มีชอบ บุคคลที่ได้รับการอภัยโทษนั้นเนื่องมาจากการลงโทษตามผลของคำพิพากษาลงโทษ เช่นว่า ต้องให้รับการชดเชยตามกฎหมายเว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงที่ยังไม่รู้ให้ทันเวลาเป็นผลจากบุคคลนั้นทั้งหมด หรือบางส่วน

7) บุคคลย่อมไม่ถูกพิจารณา หรือลงโทษซ้ำในความผิดซึ่งบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ หรือให้ปล่อยตัวแล้วตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศจากหลักการดังกล่าวจึงมีประเด็นสาระสำคัญ ให้พลเมืองทุกคนย่อมเสมอภาคในการวินิจฉัยของศาลและคณะตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งตนถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญา และพลเมืองทุกคนมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและยุติธรรม โดยศาลและคณะตุลาการผู้มีอำนาจมีความเป็นอิสระ และเป็นกลางในคดีที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน

การได้ศึกษาเกี่ยวกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ทำให้ทราบถึงข้อตกลงของประเทศ ที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ดังนั้นการพิจารณาคดีและวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารไทย ซึ่งเป็นการคุ้มครองตามกฎหมาย อันเป็นการอนุรักษ์ขั้นเป็นไปตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย

4.5 กฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Charter of The Association of Southeast Asian Nations)

กฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ข้อตกลงที่สถาปนาองค์กรสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ประเทศกัมพูชา ไทย บรูไน พม่า ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ลาว เวียดนาม สิงคโปร์ และประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งประเทศสมาชิกยอมผูกพันตามวัตถุประสงค์ หลักการ กระบวนการดำเนินงาน ตลอดจนการบริหารงานต่าง ๆ เพื่อตระหนักถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกันและและพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประชาชนสมาชิกอาเซียนจึงจัดทำกรอบทางกฎหมายขึ้นโดยยึดมั่นหลักการแห่งประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และธรรมมาภิบาล การเคารพและส่งเสริมคุ้มครองหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของรัฐสมาชิกของ

อาเซียน พร้อมเน้นย้ำเรื่องจัดการเลือกปฏิบัติจากเหตุต่าง ๆ ดังปรากฏในส่วนอารัมภบทกับข้อ 1 ความมุ่งประสงค์ และข้อ 2 หลักการ โดยมีประเด็นสาระสำคัญ ดังนี้

1) กำหนดเป้าหมายเพื่อให้พลเมืองเสมอภาคในโอกาสเข้าถึงการพัฒนา สวัสดิการ สังคม ความยุติธรรมทางกฎหมาย และความยุติธรรมทางสังคม ส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของรัฐสมาชิกของอาเซียน

2) มุ่งมั่นยึดมั่นต่อการเสริมสร้าง ส่งเสริม เพิ่มพูน คุ้มครอง และพัฒนาหลักการแห่งประชาธิปไตย หลักนิติธรรม หลักธรรมาภิบาล หลักสิทธิมนุษยชนและหลักเสรีภาพ

การได้ศึกษาเกี่ยวกับกฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ทราบถึงข้อตกลงที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ดังนั้นจึงเป็นการส่งเสริมในการเข้าถึงความยุติธรรมทางกฎหมายของศาลทหารไทย ซึ่งเป็นการคุ้มครองตามกฎหมายอันเป็นการอนุวัตน์เป็นไปตามกฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย

4.6 ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration)

ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือ (กรมอาเซียน, 2556) เป็นข้อตกลงของประเทศในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้ที่วางหลักการในเรื่อง สิทธิมนุษยชน เสรีภาพ ประชาธิปไตย นิติธรรม และธรรมาภิบาล มีประเด็นสาระสำคัญ โดยให้ยึดมั่นว่าพลเมืองจะถูกพรากสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพตามอำเภอใจมิได้ มุ่งมั่นในการส่งเสริม คุ้มครองสิทธิมนุษยชนกับเสรีภาพ ตามหลักประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และหลักธรรมาภิบาล ศาลต้องมีความเป็นอิสระ เป็นกลาง ยึดมั่นมาตรฐานสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล ซึ่งเจตนารมณ์สำคัญของปฏิญญาอาเซียนนี้

ในส่วนของการกระทำความผิดอาญา ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิด โดยผ่านกระบวนการไต่สวนที่ยุติธรรมและเปิดเผยโดยศาลที่มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลางโดยผู้ถูกกล่าวหาได้รับการรับรองสิทธิที่จะต่อสู้คดี

การได้ศึกษาเกี่ยวกับปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทำให้ทราบถึงข้อตกลงของประเทศในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียง ที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ดังนั้นการพิจารณาคดีและวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารไทย ซึ่งเป็นการคุ้มครองตามกฎหมายอันเป็นการอนุวัตน์เป็นไปตามปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จึงความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย

5. กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร

องค์กรที่มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาเมื่อมีการกระทำความผิดของบุคคลที่เป็นทหารองค์กรหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาเมื่อมีการกระทำความผิดของบุคคลที่เป็นทหารในต่างประเทศนั้นส่วนใหญ่แล้วจะเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการก็คือ ศาลนั่นเองและบุคลากรที่เป็นปฏิบัติงานในศาลนั้นก็จะเป็นทหารที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย แต่ก็มีในบางประเทศซึ่งเป็นส่วนน้อย ที่องค์กรหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาความผิดของทหารนั้นเป็นอำนาจของศาลยุติธรรม

อำนาจของศาลทหารต่างประเทศ มีความแตกต่างกันตามสภาพสังคมของแต่ละประเทศ สำหรับกำลังพลที่เป็นทหาร (Military Personnel) ในประเทศที่มีการกำหนดหน้าที่ให้ต้องเข้ารับราชการทหาร ซึ่งไม่มารับ การเรียกหรือรายงานเพื่อปฏิบัติหน้าที่ บุคคลนั้นย่อมอยู่ในอำนาจของศาลทหารในความผิดฐานละทิ้งหน้าที่ (Desertion) ไม่ว่าจะเนื่องจากประมวลกฎหมายทหารได้กำหนดให้ความผิดดังกล่าวใช้กับบุคคลพลเรือนดังกล่าว (เช่น ในประเทศ เบลเยียม ฝรั่งเศส อิตาลี และอิสราเอล) หรือเพราะว่าตามกฎของการเรียกเข้าเป็นทหารมีการเรียกเกณฑ์หรือประกาศเรียกตัว เช่น ในสหราชอาณาจักรเมื่อมีประกาศเรียกเกณฑ์ แม้ว่าจะยังไม่ขึ้นกับกฎหมายทหาร บุคคลเหล่านั้นต้องเริ่มที่จะรับผิดชอบความผิดดังกล่าวในความผิดฐานหนีราชการ ทหาร กำลังสำรองของประเทศอิตาลีก็ตกอยู่ในอำนาจของศาลทหารในความผิดฐานกบฏ ฐานติดต่อกับต่างชาติและความผิดฐานเปิดเผยความลับทางทหาร ในประเทศเบลเยียมนั้น ทหารที่ถูกปลดแล้วยังคงรับผิดชอบการกบฏหรือความผิดต่อนายทหารผู้ใหญ่เหนือคนที่กระทำภายในหนึ่งปีหลังจากปลดประจำการแล้วด้วย ส่วนบุคคลพลเรือน (Civilians) นั้นอาจตกอยู่ภายใต้อำนาจของศาลทหารได้หลายประการ เช่น ในประเทศอิตาลีและตุรกี บุคคลพลเรือนที่ได้กระทำความผิดฐานกบฏหรือผู้ก่อความไม่สงบ จะถูกดำเนินการฟ้องต่อศาลทหาร ในประเทศนอร์เวย์การละเมิดต่ออนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารผนวกอนุสัญญาดังกล่าวจะถูกฟ้องต่อศาลทหาร ในประเทศอื่นบุคคลพลเรือนซึ่งเป็นผู้ใช้หรือร่วมในการกระทำความผิดอาญาทหารอาจถูกพิจารณาคดีโดยศาลทหาร ในประเทศอาเจนตินาร์บุคคลพลเรือนที่อยู่ภายในเขตยุทธบริเวณหรือสภาวะการณ์ที่มีการสู้รบก็ต้องถูกพิจารณาพิพากษาคดีโดยศาลทหารหากกระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาทหาร ในประเทศอังกฤษ พลเรือนที่ติดตามไปกับกองทัพ (หมายรวมถึง ครอบครัวและพลเรือนอังกฤษที่ทำงานให้กองทัพหรือทำงานกับกองทัพ) จะถูกพิจารณาคดีในศาลทหารเมื่อได้กระทำความผิดที่กระทบต่อวินัยของกองทัพ ในประเทศสเปนนั้นบุคคลพลเรือนจะไม่ถูกพิจารณาคดีโดยศาลทหาร ซึ่งในศาลทหารแต่ละประเทศก็จะมีระบบของศาลแตกต่างกันไปตามที่กฎหมายของแต่ละประเทศจะบัญญัติไว้

5.1 ศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา

ระบบกฎหมายทหารและกระบวนการยุติธรรมทหารของสหรัฐอเมริกามีรากฐานทางประวัติศาสตร์มาจากกฎว่าด้วยยุทธวินัย (Articles of War) ของอังกฤษ โดยมีประมวลกฎหมายทหารมาตั้งแต่ก่อนประกาศอิสรภาพและประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เรียกว่า “American Articles of War” และ “Articles for the Government of the Navy” ซึ่งได้ใช้บังคับมาเป็นเวลามากกว่า 100 ปี การดำเนินการด้านศาลทหารเป็นไปตามประมวลกฎหมายดังกล่าว ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาได้ส่งกำลังทหารเข้าทำการรบจำนวน 16 ล้านนาย มีการจัดตั้งศาลทหารเพื่อพิจารณาคดีถึง 1.7 ล้านครั้ง แต่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารดังกล่าวยังไม่มีนักกฎหมายเข้าร่วมเป็นองค์คณะหรือให้คำปรึกษา จึงได้มีการศึกษาถึงปัญหาการพิจารณาคดีของศาลทหารในระหว่างสงครามดังกล่าว ซึ่งรวมทั้งปัญหาการใช้อำนาจการบังคับบัญชาที่ไม่เหมาะสมโดยเข้าไปแทรกแซงการพิจารณาคดีของศาลทหาร

ในปี ค.ศ.1948 รัฐสภา (Congress) ได้ปรับปรุง Articles of War และจัดตั้งสภาตุลาการ (Judicial Council) ซึ่งเพื่อพิจารณาคดีที่มีโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือปลดนายทหารสัญญาบัตรออกจากประจำการ ซึ่งในระหว่างนั้นรัฐสภาได้รวมกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ให้อยู่ภายใต้หน่วยงานเดียวกันที่จัดตั้งขึ้นใหม่ คือ กระทรวงกลาโหม และได้มีการศึกษาเพื่อรวบรวมกฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรม ทหารให้อยู่ภายในประมวลกฎหมายฉบับเดียวกัน

โดยระบบยุติธรรมทหารของสหรัฐอเมริกามีรากฐานมาจากรัฐธรรมนูญและมีการบังคับใช้กฎหมายผ่านกฎหมายของรัฐบาลกลางและคำสั่งของฝ่ายบริหาร รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาให้อำนาจสภาองเกรสในการออกกฎหมายเพื่อควบคุมการใช้อำนาจทางทหาร ในขณะเดียวกันก็ให้ประธานาธิบดีเป็นผู้บัญชาการกองทัพ สภาองเกรสให้อำนาจในระบบยุติธรรมทหารโดยการออกประมวลยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice--UCMJ) ส่วนบทบาทของประธานาธิบดีนั้น ได้แก่ การส่งเสริมและรักษาระเบียบวินัยที่ดีของกองทัพในฐานะผู้นำของกองทัพ ออกกฎระเบียบเพื่อใช้กับศาลทหาร อนุมัติโทษประหาร และแต่งตั้งตุลาการศาลสูงสุด ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญ ระบบยุติธรรมทหารได้มีขึ้น มาจากประมวลยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice--UCMJ) คู่มือศาลทหาร (Manual for Courts-Martial United States--MCM) คำสั่งของประธานาธิบดี และคำตัดสินของศาลที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมทหาร

(1)เขตอำนาจศาลทหาร

ก. เขตอำนาจเหนือความผิด

(ก) ความผิดอาญาทหาร

- (ข) ความผิดอาญาตามกฎหมายทหารและกฎหมายอื่น
- ข. เขตอำนาจเหนือบุคคล
 - (ก) กำลังพล: ประจำการ, สำรอง, นอกประจำการ
 - (ข) นักเรียนทหาร
 - (ค) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร
 - (ง) บุคคลที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามคำสั่งของศาลทหาร
 - (จ) เพลย์ศึก

จากคำพิพากษาศาลฎีกาของประเทศไทยสหรัฐอเมริกา กรณี *Solorio v. United States*, 483 U.S. 435 (1987) ทำให้ทราบได้ว่าเขตอำนาจของศาลทหารสหรัฐอเมริกานั้น คล้ายคลึงกับเขตอำนาจของศาลทหารไทย โดยหากบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้กระทำความผิดอาญาตามที่ได้กำหนดไว้ แม้จะมีได้กระทำความผิดในขณะปฏิบัติราชการก็ตาม หรือผู้เสียหายมิใช่บุคคลในอำนาจศาลทหารก็ตาม เช่นนี้แล้วก็ยังคงเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเช่นเดียวกับศาลทหารไทย

(2) ทางเลือกก่อนการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหาร (alternative disposition)

ก. การใช้มาตรการทางปกครอง (Administrative Corrective or Non-Punitive Measures) มาตรการทางปกครองเป็นเหมือนเครื่องมือในการสอนและฝึกเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องและการกระทำผิดเล็กน้อยของกำลังพล ได้แก่ การให้คำปรึกษา (Counseling) การว่ากล่าวตักเตือน/การตำหนิ (Admonition/Reprimand) การแนะนำทางทหารเพิ่มเป็นพิเศษ (Extra Military Instruction-emi) การระงับสิทธิพิเศษ (Administrative Withholding of Privileges)

ข. การลงโทษโดยไม่ผ่านการพิจารณาของศาล (Nonjudicial Punishment) เป็นมาตรการทางวินัยที่มีความรุนแรงกว่าการใช้มาตรการทางปกครอง แต่ไม่รุนแรงเท่ากับการถูกดำเนินคดีโดยศาลทหาร ผู้รับโทษจะไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา วิธีการนี้ให้อำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหารในการพิจารณาลงโทษทางวินัยแก่ทหารที่กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายซึ่งเป็นการกระทำผิดเล็กน้อย โดยคู่มือศาลทหาร (Manual for Courts-Martial United States) นั้นกำหนดว่า การจะนำวิธีการลงโทษโดยไม่ผ่านการพิจารณาของศาล (Nonjudicial Punishment) มาใช้ได้นั้น ต้องเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อย สำหรับการกระทำความผิดที่ถือเป็นความผิดเล็กน้อย คือ ความผิดที่หากการพิจารณาในศาลทหารทั่วไป (General Courts-Martial) จะมีอัตราโทษสูงสุด ไม่รวมถึงการปลดออกหรือ กักขังเกินกว่า 1 ปี ซึ่งจะเป็นความผิดที่มีบทลงโทษตามส่วนที่สี่ของคู่มือศาลทหาร (Part IV ของ Manual for Courts-Martial United States) ส่วนการที่จะดูว่า ความผิดใดจะเป็นความผิดเล็กน้อยนั้น จะต้องดูปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของความผิด สถานการณ์แวดล้อม อายุ ยศ ตำแหน่ง หน้าที่ ความรับผิดชอบ ประวัติ และประสบการณ์ของ

ผู้กระทำความผิด รวมทั้งอัตราโทษของความผิดด้วย ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาเห็นว่า การใช้มาตรการทางปกครองนั้นไม่เพียงพอ ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะเลือกยอมรับการดำเนินคดีโดยศาลทหารแทนได้ หากไม่ใช่ผู้ที่ประจำการหรือปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเรือ ส่วนการยอมรับให้ดำเนินการทางวินัยไม่ถือว่าเป็นการสารภาพต่อความผิด แต่เป็นการปฏิเสธที่จะใช้สิทธิในการต่อสู้คดีในศาลทหาร หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาหากผลไม่เป็นที่พอใจสามารถอุทธรณ์ผลการพิจารณาต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไปได้

(3) ศาลทหารชั้นต้น (Court-Martial)

ในสหรัฐอเมริกา มีศาลทหารในระดับศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลทหารแบบรวบรัด (Summary Court-Martial) ศาลทหารพิเศษ (Special Court-Martial) และศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial)

ก. ศาลทหารแบบรวบรัด (Summary Court-Martial) เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีที่ไม่มีโทษประหารและจำเลยไม่ใช่นายทหารสัญญาบัตรหรือนักเรียนทหารที่ได้กระทำความผิดเล็กน้อย และยินยอมให้ดำเนินคดีในศาลนี้ ผู้พิจารณาคดีคือ ตุลาการที่เป็นนายทหารสัญญาบัตรจำนวน 1 นาย มีอำนาจพิพากษาลงโทษกักขังไม่เกิน 1 เดือน หรือทำงานใช้แรงงานโดยไม่กักขังไม่เกิน 45 วัน หรือ กักบริเวณไม่เกิน 2 เดือน หรือหักเงินเดือนสองในสามส่วน เป็นเวลา 1 เดือน ผู้มีอำนาจตั้งศาล (Convening Authorities) คือ ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร General และ Special ผู้บังคับหน่วยทหารในระดับกองร้อย หรือนายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ศาลนี้ยังมีความแตกต่างจากศาลทหาร General และ Special ตรงที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ศาลต้องจัดหาทนายความให้จำเลย แต่จำเลยมีทางเลือกที่สามารถจัดหาทนายความเองได้

ข. ศาลทหารพิเศษ (Special Court-Martial) มีอำนาจพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารรวมทั้งนายทหารสัญญาบัตรด้วย สำหรับความผิดที่ไม่มีโทษประหาร โดยมีผู้พิจารณาคดี คือ

(ก) ตุลาการทหาร 1 นาย และคณะลูกขุนทหาร (A Panel of Court-Martial Members) ที่เป็นนายทหารสัญญาบัตรอย่างน้อย 3 นาย หรืออาจมีนายทหารประทวน 1 ใน 3 หากจำเลยเป็นทหารประทวนและจำเลยร้องขอ

(ข) ตุลาการทหาร 1 นาย โดยไม่มีลูกขุนทหาร หากจำเลยร้องขอโดยจำเลยสามารถมีนายทหารสงเคราะห์ทางกฎหมาย หรือ ทนายความ เข้าร่วมต่อสู้คดีด้วย ศาลนี้มีอำนาจในการพิพากษาลงโทษสูงกว่าศาลทหาร Summary โดยอัตราโทษสูงสุดที่จะลงได้คือ ปลดออก กักขังไม่เกิน 1 ปี หักเงินเดือน 2 ใน 3 เป็นเวลา ไม่เกิน 1 ปี ผู้มีอำนาจตั้งศาลคือ ผู้มีอำนาจตั้งศาล

ทหาร General ผู้บังคับหน่วยทหารในระดับกองพัน และนายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ก. ศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial) ศาลนี้มีอำนาจพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารและมีอำนาจพิพากษาลงโทษประหารชีวิต ผู้พิจารณาคดีคือ

(ก) ตุลาการทหาร 1 นาย และคณะลูกขุนทหารที่เป็นนายทหารสัญญาบัตรอย่างน้อย 5 นาย หากเป็นคดีที่มีโทษประหารจะมีลูกขุนทหารไม่น้อยกว่า 12 นาย หรืออาจมีนายทหารประทวนด้วยหากจำเลยเป็นทหารประทวนและจำเลยร้องขอ

(ข) ตุลาการทหาร 1 นาย โดยไม่มีลูกขุนทหาร หากจำเลยร้องขอ เฉพาะในคดีที่ไม่มีโทษประหารชีวิตโดยจำเลยสามารถมีนายทหารสงเคราะห์ทางกฎหมาย หรือทนายความเข้าร่วมต่อสู้คดีด้วย สำหรับผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารนั้น คือ ประธานาธิบดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารระดับกองพล และนายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในการพิจารณาพิพากษาความผิดในศาลทหารนั้น การลงมติของลูกขุนทหารสามารถแยกพิจารณาได้เป็น การพิจารณาความผิดคดีทั่วไป การลงมติ ต้องมีมติ 2 ใน 3 คดีที่มีโทษประหารต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ โทษจำคุกตลอดชีวิตหรือไม่ต่ำกว่า 10 ปีต้องมีมติ 3 ใน 4 ส่วนโทษอื่น ๆ นั้นต้องมีมติ 2 ใน 3

(4) กระบวนการก่อนขึ้นศาล

การจะนำคดีขึ้นสู่ศาลนี้ได้จะต้องมีการดำเนินกระบวนการก่อนขึ้นศาล (Pretrial Investigation) ซึ่งมีลักษณะเดียวกับการไต่สวนในศาลพลเรือน (The Civilian Preliminary Hearing and Grand Jury Process) เว้นแต่จำเลยจะสละสิทธินี้ตามกระบวนการนี้ ผู้ทำการไต่สวน (Investigation Officer) ต้องเป็นนายทหาร สัญญาบัตรและต้องมีความเป็นกลาง การกระทำใด ๆ ที่ผู้มีอำนาจตั้งศาลหรือผู้บังคับบัญชาที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้ทำการไต่สวนถือเป็นความผิดตามมาตรา 37 และ 98 ของประมวลยุติธรรมทหาร: Uniform Code of Military Justice การไต่สวนเบื้องต้นนี้ จะมีขึ้นอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะ ตลอดการไต่สวนจำเลยสามารถให้การและเสนอพยานหลักฐานต่อผู้ทำการไต่สวน โดยมีทนายเข้าร่วมได้ การไต่สวนนี้มีขึ้นเพื่อให้โอกาสจำเลยที่จะรับฟังพยานหลักฐานที่ปรักปรำจำเลยก่อนในเบื้องต้น

(5) อำนาจการฟ้องคดี

ในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น กำหนดให้อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจการฟ้องคดีต่อศาลทหาร ส่วนราษฎรที่เป็นผู้เสียหายไม่มีการทบทวน โดยศาลทหารชั้นทบทวนจะถูกส่งมาที่สำนักงานของเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อทบทวนอีกครั้ง

ง. ศาลทหารชั้นทบทวน คดีที่ศาลสั่งลงโทษประหารชีวิต ปลดออก ให้ออก ไล่ออกหรือกักขังตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป จะได้รับการทบทวนโดยศาลทหารชั้นทบทวนโดยอัตโนมัติ ศาลทหารชั้นทบทวนมีอยู่ 4 แห่งคือ

(ก) กองทัพบก (The Army Court of Criminal Appeals)

(ข) กองทัพเรือ-นาวิกโยธิน (The Navy-Marine Corps Court of Criminal Appeals)

(ค) กองทัพอากาศ (The Air Force Court of Criminal Appeals)

(ง) กองเรือป้องกันฝั่ง (The Coast Guard Court of Criminal Appeals)

ประกอบด้วยองค์คณะของตุลาการทหารชั้นอุทธรณ์ไม่ต่ำกว่า 3 นาย จำนวน หนึ่งคณะ หรือมากกว่า โดยมีอำนาจพิจารณาทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

จ. ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ (Court of Military Appeals) ศาลนี้มีลักษณะคล้ายกับ ศาลอุทธรณ์กลาง (Federal Courts of Appeal) ประกอบด้วยตุลาการพลเรือน จำนวน 5 คน ซึ่งประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งผ่าน โดยการแนะนำและรับรองของสภาองเกรส มีระยะเวลาการ ดำรงตำแหน่ง 15 ปี เป็นศาลทหารชั้นสูงสุด มีอำนาจในการพิจารณา

(ก) คดีที่มีโทษประหารชีวิตซึ่งศาลทหารชั้นทบทวนได้พิพากษายืน (ได้รับการอุทธรณ์โดยอัตโนมัติ)

(ข) คดีที่ผ่านการทบทวนโดยศาลทหารชั้นประทวนแล้ว และเจ้ากรม พระธรรมนูญมีคำสั่งให้ส่งคดีให้ศาลทหารชั้นอุทธรณ์พิจารณา

(ค) คดีที่ผ่านการทบทวนโดยศาลทหาร ชั้นประทวนแล้ว ต่อมาจำเลยได้ยื่น อุทธรณ์ต่อศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และศาลเห็นว่ามีเหตุอันควรรับไว้พิจารณาศาลนี้มีอำนาจพิจารณา เฉพาะการอุทธรณ์ในข้อกฎหมายเท่านั้น โดยจำเลยจะต้องขออนุญาตอุทธรณ์มายังศาลทหารชั้น อุทธรณ์ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่จำเลยทราบ คำพิพากษาของศาลทหารชั้นทบทวนประจำเหล่าทัพ การที่ศาลทหารสหรัฐอเมริกามีวิวัฒนาการในการจัดให้มีการตรวจสอบในชั้นอุทธรณ์นั้น มิใช่มี เจตนาจะตรวจสอบว่าจำเลยกระทำผิดจริงหรือไม่ แต่หากเป็นการตรวจสอบว่ากระบวนการ ยุติธรรมที่ลงโทษจำเลยนั้นถูกต้องหรือไม่

ฉ. การทบทวนโดยศาลฎีกา (The Supreme Court of the United States) ศาลฎีกา มีอำนาจพิจารณาคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารในกรณีนี้

(ก) คดีดังกล่าวเป็นการยื่นฎีกาผ่านศาลทหารชั้นอุทธรณ์เกี่ยวกับ Writ of Certiorari (คำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่จะใช้ดุลยพินิจอย่างระมัดระวังในการที่จะรับหรือไม่รับ อุทธรณ์) ซึ่งศาลทหารชั้นอุทธรณ์ได้รับไว้พิจารณา (USC Sec 1259)

(๗) จำเลยยื่นฎีกาโดยตรงต่อศาลเกี่ยวกับ Writ of Certiorari (USC Sec 1915 a)

(7) การเข้าสู่ตำแหน่งของบุคลากรและคุณสมบัติ

ตุลาการพระธรรมนูญของศาลทหารสหรัฐอเมริกาจะได้รับการแต่งตั้งจากเจ้ากรมพระธรรมนูญ และจะต้องเป็นนายทหารประจำการในกองทัพสหรัฐอเมริกาโดยเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาสหรัฐอเมริกา หรือเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตแห่งมลรัฐ ซึ่งตุลาการพระธรรมนูญจะต้องรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่โดยตรงต่อเจ้ากรมพระธรรมนูญและปฏิบัติหน้าที่ตามหลักของตุลาการเท่านั้นซึ่งระบบศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถเขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

ในคู่มือของศาลทหารสหรัฐอเมริกา (Manual for Courts-Martial United States) ได้แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายทหารว่า “เพื่อส่งเสริมความยุติธรรม เพื่อช่วยเหลือในการปกครองและการวินัยของกองทัพ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกำลังทหาร และด้วยเหตุของความมั่นคงปลอดภัยของสหรัฐอเมริกา” การสั่งการที่มีประสิทธิภาพ และการมีวินัยที่เข้มแข็งเป็นสิ่งที่จำเป็นอันมิสามารถขาดได้สำหรับการบังคับบัญชาทหาร ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกองทัพสหรัฐอเมริกาผู้บังคับบัญชามีหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชาทางวินัยและออกคำสั่งโดยชอบต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในหน่วยของตน กระบวนการยุติธรรมทหารจึงเป็นเครื่องมือของผู้บังคับบัญชาในหน้าที่นี้

กระบวนการยุติธรรมทหารสมัยใหม่นั้นมีพื้นฐานมาจากรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา และยังเป็นเสมือนการใช้อำนาจผ่านมาทางกฎหมายของรัฐบาลกลาง และคำสั่งของประธานาธิบดีด้วย รัฐธรรมนูญให้อำนาจรัฐสภาในการเตรียมกำลังป้องกันตนเองขึ้นพื้นฐาน ในการส่งเสริมและสนับสนุนกองทัพ และสร้างกฎระเบียบสำหรับการปกครองกำลังทหารไม่ว่าจะทหารบกหรือทหารเรือ และในขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญยังได้กำหนดให้ประธานาธิบดีคือผู้บัญชาการสูงสุดของกองทัพ ในกรอบของรัฐธรรมนูญแล้วรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทหารตั้งอยู่บนพื้นฐานสี่ประการของประมวลยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice) คู่มือศาลทหารสหรัฐอเมริกา (Manual for Courts-Martial United States) วิธีพิจารณาความของศาลทหารที่ออกโดยคำสั่งของประธานาธิบดี และแนวคำพิพากษาต่าง ๆ ที่พัฒนามาจากคำพิพากษาศาลทหารชั้นทบทวน ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกา

สำหรับเหตุผลที่ต้องแยกกระบวนการยุติธรรมทหารออกจากกระบวนการยุติธรรมทางพลเรือนนั้น Judge Robinson O. Everett อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าศาลทหารอุทธรณ์สหรัฐอเมริกา ได้อธิบายถึงความจำเป็นที่ต้องแยกกระบวนการยุติธรรมทหารออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาพลเรือนว่า

ประการแรก เมื่อการที่ทหารต้องปฏิบัติงานเป็น หมู่คณะ ทหารจึงมีระบบการปกครองโดยการบังคับบัญชาและมีการลำดับชั้นยศ การปฏิบัติงานต้องมีความเด็ดขาด ซึ่งเป็นสิ่งที่พลเรือนอเมริกันส่วนมากยากที่จะเข้าใจระบบนี้ กระบวนการยุติธรรมทหารนั้น ได้มีการพัฒนามาจากแบบธรรมเนียมของทหารที่หากผู้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟังผู้บังคับบัญชาย่อมถูกลงโทษ

ประการที่สอง ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้ให้การยอมรับว่าสังคมทหารนั้นเป็นสังคมพิเศษ จะมีการพัฒนากฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีด้วยกลุ่มของตนเอง ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมของทหารกับพลเรือนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับว่า “งานพื้นฐานของทหารก็คือ การรบหรือการที่พร้อมจะรบอยู่เสมอ” โดยศาลยังได้ให้ข้อสังเกตอีกว่าทหารเป็นบุคคลที่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาโดยไม่ต้องทราบเหตุผลหรือการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเป็นหน้าที่ของทหาร นอกจากนี้แล้วสังคมทหารเป็นสังคมที่ปกครองโดยวินัยของทหารแยกออกจากพลเรือนอย่างชัดเจน

ประการที่สาม ในระบบกฎหมายของพลเรือนไม่มี การรองรับการกระทำความผิดที่เป็นความผิดอาญาทหารไว้โดยเฉพาะ เช่น การละทิ้งหน้าที่ การหนีราชการการขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชา หรือการดูหมิ่นผู้บังคับบัญชา รูปแบบของความผิดอาญาทหารนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้มั่นใจได้ว่าทหารต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอันจะทำให้การปฏิบัติงานสำเร็จผล ถ้าทหารไม่มีความมั่นใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาแล้วการปฏิบัติการทางทหารย่อมอ่อนแอลงอันจะเป็นอันตรายต่อประโยชน์ของส่วนรวม

ประการที่สี่ ในกระบวนการยุติธรรมทหารของสหรัฐอเมริกานั้น สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ แม้ทหารจะไปปฏิบัติภารกิจ นอกสหรัฐอเมริกา ซึ่งกระบวนการยุติธรรมฝ่ายพลเรือนมิได้ออกแบบไว้สำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณานอกราชอาณาจักร และ

ประการสุดท้าย กระบวนการยุติธรรมทหารได้ออกแบบมาเพื่อประสิทธิผลของการพิจารณาอย่างรอบคอบและเป็นธรรม สิ่งนี้จึงเป็นลักษณะพิเศษที่สำคัญในการที่ผู้บังคับบัญชาจะต้องดำเนินการ เพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่ทหารและความสำเร็จของการปฏิบัติงาน

แนวความคิดกระบวนการยุติธรรมทหารของสหรัฐอเมริกา มีแนวคิดที่ว่าทหารเป็นบุคคลที่ต้องอยู่ในระเบียบวินัยเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่ง จึงควรมีการแบ่งแยกระบบกฎหมายทหารออกจากกฎหมายพลเรือน เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้ต้องหาและความจำเป็นในการปฏิบัติการทางทหารและเพื่อให้สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมทหารได้ทั้งในเวลาปกติและเวลาสงครามต่อกองกำลังของสหรัฐอเมริกาที่ไปปฏิบัติภารกิจอยู่ทั่วโลก การได้ศึกษาเกี่ยวกับศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกานั้น จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยต้องทำความเข้าใจกับระบบกระบวนการยุติธรรมทหารสหรัฐอเมริกา ซึ่งความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

ในประเทศไทย เนื่องจากทำให้ทราบถึงโครงสร้างในการพิจารณาคดี และวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกาและเขตอำนาจของศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกาทั้งเวลาปกติและเวลาไม่ปกติ ที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับถึงความเหมาะสมของศาลทหารไทย

5.2 ศาลทหารประเทศอังกฤษ

ก่อนปี ค.ศ. 1689 (พ.ศ.2232) การออกกฎหมายทหารและการตั้งศาลทหารเป็นอำนาจของกษัตริย์ ซึ่งมีการจัดตั้งกองทัพประจำการขึ้นเพื่อทำสงครามหรือปราบปรามกบฏเป็นครั้งคราว ในการส่งทหารออกไปทำสงครามแต่ละครั้ง กษัตริย์จะเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบ (Ordinance) หรือกฎว่าด้วยยุทธวินัย (Article of War) ด้วยพระองค์เองหรืออาจมอบอำนาจให้แม่ทัพเป็นผู้กำหนดเพื่อควบคุมวินัยทหารในกองทัพ

ในปี ค.ศ. 1689 (พ.ศ.2232) รัฐสภาอังกฤษได้ออกพระราชบัญญัติการ - ก่อการกำเริบ (Mutiny Act) เป็นฉบับแรก โดยจำกัดขอบเขตความรับผิดชอบเกี่ยวกับการก่อการกำเริบ การละทิ้งหน้าที่ และให้มีการจัดตั้งศาลทหาร (Courts-Martial) ขึ้นเพื่อพิจารณาความผิดดังกล่าว แต่ยังคงให้กษัตริย์มีอำนาจในการออกกฎว่าด้วยยุทธวินัยอยู่ต่อไป เท่าที่ไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติการก่อการกำเริบ จนกระทั่งมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทัพบก (Army Act 1881) (พ.ศ.2424) ซึ่งได้ใช้บังคับมาจนกระทั่งประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทัพบก 1955 (พ.ศ.2498) (Army Act 1955) อันเป็นกฎหมายทหารของกองทัพบกอังกฤษมาจนถึงปัจจุบัน

กฎหมายที่ใช้บังคับกับทหารในยุคแรก ๆ ถือได้ว่าการบัญญัติไว้อย่างเป็นระบบ โดยกำหนดแนวทางสำหรับทหารในการใช้ชีวิตและ การทำงาน หน้าที่ต่อผู้บังคับบัญชา หน้าที่ในการทำงาน หน้าที่ต่อเพื่อนร่วมงาน หน้าที่ต่อพลเมืองที่ไม่มีอาวุธ โดยกำหนดบทลงโทษแก่ทหารที่ฝ่าฝืนหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้

สำหรับศาลทหาร (Courts-Martial) ในปัจจุบัน เชื่อว่ามีรากฐานมาจาก Court of the High Constable and Earl Marshal ซึ่งจัดตั้งขึ้นในสมัยพระเจ้า-เอ็ดเวิร์ดที่ 1 (Edward I) และในบางครั้งเรียกว่า “ศาลแห่งเกียรติยศ (Court of Honor)” หรือ “ศาลแห่งความกล้าหาญ (Court of Chivalry)” โดยมีเขตอำนาจเหนือความผิดทางทหาร (Military Offenses) ตามกฎระเบียบที่ออกโดยพระมหากษัตริย์หรือแม่ทัพที่ได้รับมอบอำนาจ เมื่อมีการจัดตั้งกองทัพ มีเขตอำนาจเหนือความผิดฐานฆ่าคนตาย (Murder) และความผิดฐานกบฏที่กระทำนอกสหราชอาณาจักร

ผู้ที่ทำหน้าที่ตุลาการศาลทหาร ได้แก่ Lord High Constable และ Earl Marshal แห่งอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้ร่วมรบในสงครามกับพระมหากษัตริย์นั่นเอง โดย Lord High Constable มีฐานะเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด (Commander-in-Chief) ส่วน Earl Marshal มีฐานะเป็นรองผู้บัญชาการ

ทหารสูงสุด (Deputy Commander-in-Chief) Court of the High Constable and Earl Marshal ทำหน้าที่พิจารณาคดีเกี่ยวกับความผิดทางทหารมาจนถึงปี ค.ศ.1521 เมื่อ Lord High Constable ขัดแย้งกับกษัตริย์จนถูกยุบเลิกตำแหน่งแต่ Earl Marshal ยังคงทำหน้าที่พิจารณาคดีต่อไป จนเรียกกันว่า Court of the Marshal และเรียกว่า Courts-Martial ปัจจุบัน

ในปัจจุบันประเทศอังกฤษมีทั้งศาลพลเรือนและ ศาลทหาร สำหรับกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับศาลทหารของประเทศอังกฤษคือ พระราชบัญญัติกองทัพ (Armed Force Act 1996) โดยศาลทหารของอังกฤษ (Court-Martial) นี้ได้มีการพัฒนาจากเดิมเป็นสามแนวทางคือ ประการแรกในอดีตเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลทหาร (court-martial) ผู้บังคับบัญชาของทหารอาจเข้ามาดำเนินการทางด้านคดีได้ แต่ปัจจุบันนั้น ต้องส่งคดีให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้ดำเนินการทางด้านคดีในศาล ประการที่สอง ในส่วนของการฟ้องคดีมีการแยกเป็นอิสระจากการบังคับบัญชาอย่างชัดเจน เพื่อแก้ปัญหาในการไม่เป็นกลาง ประการที่สาม จำศาลจะเป็นผู้เลือก คณะลูกขุน (Court-Martial Board Jury) สำหรับการพิจารณาคดีในแต่ละคดี ซึ่งคณะลูกขุนนี้จะต้องไม่เป็นผู้บังคับบัญชาของจำเลย โดยองค์คณะของตุลาการศาลทหารนั้น ในศาลมณฑลทหาร (District Court-Martial) จะมีตุลาการสามนาย ซึ่งสองในสามนายจะต้องเป็นคณะลูกขุน (Court-Martial Board) และอีกหนึ่งนายจะต้องเป็นนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญ ซึ่งศาลมณฑลทหารนี้จะสามารถพิพากษาลงโทษจำคุกได้ไม่เกินสองปี และนอกจาก ศาลมณฑลทหารแล้วยังมีศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial) ด้วย โดยศาลทหารทั่วไปนี้สามารถพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยได้สูงสุดตลอดชีวิต สำหรับองค์คณะของตุลาการศาลทหารในศาลทหารทั่วไปนี้ จะมีตุลาการห้านาย ซึ่งสี่ในห้านายจะต้องเป็นคณะลูกขุน (Court-Martial Board) และอีกหนึ่งนายจะต้องเป็นนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญ ในส่วนของกองทัพเรือจะแตกต่างไปจากของกองทัพบกและกองทัพอากาศ เนื่องจากของกองทัพเรือจะมีแต่ ศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial) เท่านั้น และจะมีองค์คณะห้าถึงแปดนายโดยนายทหาร เหล่าทหารพระธรรมนูญจะทำหน้าที่เป็นตุลาการนายเดียวทำหน้าที่พิจารณาในข้อกฎหมายเท่านั้น ส่วนคณะลูกขุน (Court-Martial Board) จะทำหน้าที่พิจารณาแต่ในปัญหาข้อเท็จจริง อันเป็นข้อที่แตกต่างจากกองทัพบกและกองทัพอากาศ นอกจากการพิจารณาในศาลมณฑลทหาร และศาลทหารทั่วไปแล้ว ยังมีการพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ (Review Procedure) คัดด้วย โดยอุทธรณ์ไปยังที่ปรึกษาของกองทัพ ค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) (Defense Counsel) หรือศาลทหารชั้นอุทธรณ์ (Court-Martial Appeal Court) ซึ่งการอุทธรณ์ไปยังศาลทหารชั้นอุทธรณ์นี้สามารถอุทธรณ์ให้ลดโทษลงได้ โดยอำนาจนี้ได้เพิ่มเติมไว้ในพระราชบัญญัติกองทัพ (Armed Force Act 1996) ซึ่งศาลทหารชั้นอุทธรณ์ จะมีองค์คณะคล้าย ๆ กับศาลอุทธรณ์ของพลเรือนและต้องเป็นจำนวนคี่ที่ไม่ต่ำกว่าสามนาย และเป็นผู้พิพากษาที่มาจากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาพลเรือน

เท่านั้น ซึ่งในกรณีการอุทธรณ์นั้น Lord Chancellor สามารถแต่งตั้งบุคคลที่มีความรู้ทางกฎหมาย และมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เป็นผู้พิพากษาในศาลทหารชั้นอุทธรณ์ได้ ซึ่งนอกจากการอุทธรณ์ต่อ ปริญญาของกองทัพ หรือศาลทหาร ชั้นอุทธรณ์ แล้ว ยังสามารถอุทธรณ์ไปยังสภาขุนนาง (House of Lord) ได้อีกด้วย แต่ต้องเป็นกรณีที่ศาลอุทธรณ์ของพลเรือนอนุญาต และเป็นกรณีที่เกี่ยวกับ ประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งต้องอุทธรณ์ภายใน 14 วัน

สำหรับองค์กรที่ฟ้องคดีในศาลทหารของประเทศอังกฤษคือ อัยการทหาร (Prosecuting Authority) ซึ่งเป็นนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชินีโดยมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ โดยอัยการทหารนี้จะทำหน้าที่เป็น โจทก์ฟ้องคดีต่อศาลและดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลใน ประเทศอังกฤษนั้นนอกจากจะมีระบบ การพิจารณาคดีโดยศาลทหารแล้ว ยังมีองค์กรในลักษณะ ของการพิจารณาคดีอย่างรวบรัด หรือที่เรียกว่า “Summary Disposal” โดยคดีที่จะได้รับพิจารณาคดี จากศาลพิจารณาคดี อย่างรวบรัดได้นั้น จะต้องเป็นการกระทำผิดที่เกี่ยวกับหน้าที่ราชการ (ความผิด อาญาทหาร) และในกรณีที่ทหารกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาของพลเรือนที่เป็นความผิด เล็กน้อย สำหรับวิธีพิจารณาของการพิจารณาคดีอย่างรวบรัด นั้นจะเรียกว่า Orderly Room Procedure (Regulation 4 of the Pre-Charge Custody Summary Dealing) โดยจะแยกประเภทของ การพิจารณา ระหว่างนายทหารสัญญาบัตรกับนายทหารชั้นประทวน ซึ่งผู้ที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาของ Orderly Room Procedure คือ ผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารหน่วยนั้น หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายแต่งตั้งให้ดำเนินการด้านวินัย การดำเนินคดีในการพิจารณาคดีอย่างรวบรัดนั้น จะไม่มี ทนายความ แต่ก่อนที่จะมีการที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสามารถปรึกษาเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมาย ของหน่วยได้ (Accused Friend) ซึ่งในกระบวนการพิจารณานั้นก็จะมีการสืบพยานด้วยเช่นกัน แต่หน้าที่ในการสืบพยานนั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาซึ่งเมื่อผู้บังคับบัญชาเห็นว่า จำเลย กระทำผิดจริงก็สามารถพิจารณาลงโทษได้ แต่จำเลยไม่พอใจก็สามารถที่จะอุทธรณ์ไปยังศาล อุทธรณ์ชั้นรวบรัด (Summary Appeal Court) ได้ภายใน 14 วัน ซึ่งศาลอุทธรณ์ชั้นรวบรัดนี้ จัดตั้ง ขึ้นตามพระราชบัญญัติวินัยทหาร ค.ศ.2000 (พ.ศ.2543) (Armed Force Discipline Act 2000) เหตุผล ที่ตั้งขึ้นก็เนื่องมาจากมีการพิจารณาเห็นว่า การพิจารณาโดยวิธีพิจารณาแบบ Orderly Room Procedure นั้น มีข้อบกพร่องโดยเป็นการพิจารณาที่ขัดต่อมาตรา 6 แห่ง พระราชบัญญัติอนุสัญญา ว่าด้วยการปกป้องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแห่งยุโรป (The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamentals Freedoms Act 1950) โดยศาลอุทธรณ์ ชั้นรวบรัด มีหน้าที่เกี่ยวกับการพิสูจน์ความผิดและกระบวนการในการลงโทษของผู้บังคับบัญชา ในส่วนของ กองทัพอากาศนั้น ศาลอุทธรณ์ชั้นรวบรัดจะประกอบไปด้วย นายทหารเหล่าทหาร พระธรรมนูญ

และเจ้าหน้าที่อีก 2 นาย โดยศาลอุทธรณ์ชั้นรวิวรัดจะมีคำวินิจฉัยยื่นตามการวินิจฉัยขอการพิจารณาตัวอย่างรวิวรัด (Summary Disposal) หรือกลับคำวินิจฉัยดังกล่าวก็ได้

สำหรับบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารของประเทศอังกฤษโดยหลัก ได้แก่ ทหารสำหรับพลเรือนที่ไปปฏิบัติงานกับกองทัพอังกฤษนอกประเทศ อาจตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลทหารพิเศษ (Standing Civilian Court) ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด และตุลาการพระธรรมนูญ (Judge Advocate) ของศาลทหารอังกฤษนั้นจะเป็นนักกฎหมายพลเรือน

คุณสมบัติของตุลาการพระธรรมนูญต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและเจ้าหน้าที่ทางกฎหมาย (The Court and Legal Service Act 1990) หรือเคยเป็นทนายความในสกอตแลนด์ หรือเคยเป็นทนายความ (Solicitor) ที่มีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีในศาลฎีกา (High Court) หรือเป็นสมาชิก เนติบัณฑิตสภาของไอร์แลนด์เหนือมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี การทำหน้าที่ของตุลาการ-พระธรรมนูญเป็นไปตามกฎหมายของอิงค์แลนด์และเวลส์

1) ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร เป็นนายทหารยศ นายพันที่มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหารของกองกำลังปกติ เป็นผู้มีอำนาจสั่งตั้งศาลทหารและกำหนดประเภทของศาลทหารตามลักษณะและเนื้อหาของคดี กำหนดวัน เวลา และสถานที่ ที่จะพิจารณาคดี แต่งตั้งประธานคณะลูกขุนและคณะลูกขุน แต่งตั้งอัยการทหารด้วยตนเอง หรือสั่งให้ผู้บังคับบัญชาอื่นเป็นผู้แต่งตั้งก่อนเริ่มการพิจารณา ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะจัดส่งบทความเกี่ยวกับพยานหลักฐานไปยังอัยการทหารและตุลาการพระธรรมนูญ พร้อมทั้งชี้ด้วยว่าพยานหลักฐานส่วนใดที่รับฟังไม่ได้ เป็นผู้จัดหาพยานบุคคลให้เข้าเบิกความในศาลทหารสนับสนุนฝ่ายโจทก์ และเป็นผู้ให้ความยินยอมในกรณีที่จะมีการถอนฟ้องคดีข้อหาใดข้อหาหนึ่ง และการยอมรับคำรับสภาพในข้อหาที่เบาว่า นอกจากนี้ ผู้มีอำนาจตั้งศาลยังมีอำนาจสั่งเลิกศาลไม่ว่าจะเป็นก่อนเริ่มการพิจารณาหรือในระหว่างการพิจารณาเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม รวมทั้งการให้ความเห็นในการดำเนินกระบวนการพิจารณา (แต่จะไม่ปรากฏในรายงานกระบวนการพิจารณา) นอกจากนี้ เมื่อเสร็จการพิจารณาคดี ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารยังทำหน้าที่เป็นผู้ยืนยันคำวินิจฉัยข้อเท็จจริง (Confirming Officer) ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่กรมพระธรรมนูญ ซึ่งมีให้ ผู้นั่งพิจารณาคดี

2) เจ้ากรมพระธรรมนูญ ได้รับแต่งตั้งจาก สมเด็จพระราชินี โดยมีระยะเวลาดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี รับผิดชอบโดยตรงต่อสมเด็จพระราชินี และอาจถูกถอดถอนได้ก็แต่โดยสมเด็จพระราชินี เนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้หรือมีความประพฤติเสื่อมเสีย ในการพิจารณาคดี เจ้ากรมพระธรรมนูญมีบทบาทในฐานะเป็นที่ปรึกษาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทหารและการดำเนินงานในระบบศาลทหาร รวมทั้งให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่

ยืนยันคำวินิจฉัยข้อเท็จจริง (Confirming Officer) และเจ้าหน้าที่ตรวจสอบคำวินิจฉัยข้อเท็จจริง (Reviewing Authority)

3) ตุลาการพระธรรมนูญ ได้รับแต่งตั้งจาก Lord Chancellor ให้เป็นเจ้าหน้าที่ประจำกรมพระธรรมนูญ โดยมีประสบการณ์เป็น Advocate มาแล้ว 7 ปี หรือเป็น Barrister มาแล้ว 5 ปี เจ้ากรมพระธรรมนูญหรือผู้มีอำนาจตั้งศาลแล้วแต่กรณี จะเป็นผู้แต่งตั้งตุลาการพระธรรมนูญเพื่อนั่งพิจารณาคดีเป็นรายคดีทำหน้าที่ให้ความเห็นในปัญหาข้อกฎหมายและวิธีพิจารณาแก่คณะลูกขุน รวมทั้งควบคุมการพิจารณาคดีไม่ให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ทั้งนี้ ตุลาการพระธรรมนูญไม่มีส่วนในการทำคำวินิจฉัยและคำพิพากษาแต่อย่างใด จึงเห็นได้ว่า ผู้บังคับบัญชาของจำเลยจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพิจารณาของศาลทหาร กล่าวคือ นอกจากเป็นผู้มีอำนาจสั่งตั้งศาลทหารแล้ว ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารยังเป็นผู้ที่บทบาทในการพิจารณาคดีของศาลทหาร ซึ่งอาจกำหนดทิศทางของคดีได้โดยใช้อิทธิพลของอำนาจบังคับบัญชา

อัยการทหาร (Prosecuting Authority) เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายทำหน้าที่รับสำนวนจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงมาพิจารณา โดยมีอำนาจเด็ดขาดในการใช้ดุลพินิจว่าจะสั่งฟ้องคดีหรือไม่ เช่นเดียวกับอัยการของฝ่ายพลเรือน และกำหนดประเภทของศาลทหารที่จะพิจารณาคดีนั้นรวมทั้งดำเนินกระบวนการพิจารณาในฐานะ โจทก์ อัยการทหารได้รับแต่งตั้งโดยสมเด็จพระราชินีจากผู้ที่มีความสมบัติทั่วไปตามมาตรา 71 ของ Court and Legal Service Act 1990 หรือเป็น Advocate หรือ Solicitor ของสก๊อตแลนด์มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาของไอร์แลนด์เหนือ หรือเป็น Solicitor ของศาลสูงสุดไอร์แลนด์เหนือมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี

เจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหาร (Court Administration Officer) ได้รับการแต่งตั้งโดยสภากลาโหม (Defense Council) ในแต่ละเหล่าทัพและเป็นอิสระจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงและอัยการทหาร มีหน้าที่ในการสั่งตั้ง ศาลทหารเพื่อพิจารณาคดีหรือไต่สวนการคุมขัง (Custody Hearing) และการตั้งศาล Summary Appeal Courts เพื่อพิจารณาอุทธรณ์คำวินิจฉัยจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยรวบรัด (Summary Dealing) จัดการระบบศาลทหารให้สามารถพิจารณาคดีได้ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด กำหนดนัดหมายการนั่งพิจารณาคดี ปกติจะกำหนดห้วงเวลา เปิดการพิจารณา (Assize Session) ของศาลทหาร ณ สำนักงานศาลทหาร ออกหมายเรียกพยาน รักษาความปลอดภัยให้กับผู้เข้าร่วมฟังการพิจารณาและพยาน รวมทั้งคัดเลือก คณะลูกขุน

เจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหารเป็นเจ้าหน้าที่พลเรือน โดยปกติจะปฏิบัติประจำอยู่ในสำนักงานศาลทหาร (Army Court Service) สำหรับกองทัพบกได้จัดตั้งสำนักงานศาลทหารขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ จำนวน 8 แห่ง โดยมีผู้อำนวยการยศ-นายพลจัตวา (Brigadier) เป็นผู้รับผิดชอบ

สำนักงาน มีหน้าที่รายงานการปฏิบัติหน้าที่โดยตรงไปยังคณะกรรมการที่เรียกว่า “Executive Committee of the Army Board--ECAB”

บุคคลที่จะได้รับการคัดเลือกเป็นคณะลูกขุนต้องเป็นนายทหารสัญญาบัตรชั้นยศไม่ต่ำกว่าร้อยเอกหรือเทียบเท่า รับราชการมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 2 ปี สำหรับศาลมณฑลทหาร (District Courts-Martial) และ 3 ปี สำหรับศาลทหารทั่วไป (General Courts-Martial) และไม่มีลักษณะต้องห้าม ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหาร นายทหารที่เป็นผู้บังคับบัญชาของจำเลยนับแต่เวลาที่มียางานข้อกล่าวหาจนถึงเวลาพิจารณาคดีในศาลทหาร ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงที่เป็นผู้รับรายงานข้อกล่าวหาของจำเลย นายทหารที่ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนจำเลยในข้อกล่าวหาที่ถูกฟ้อง และต่อมาในปี ค.ศ. 2001 ได้แก้ไขกฎหมายให้ นายทหารสัญญาบัตรพิเศษ (Warrant Officer) ร่วมเป็นคณะลูกขุนได้ไม่เกิน 1 นาย สำหรับศาลมณฑลทหาร และไม่เกิน 2 คน สำหรับศาลทหารทั่วไปในการคัดเลือกคณะลูกขุนของเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหาร ได้กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมจากที่กฎหมายบัญญัติ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและมีให้มีการโต้แย้งในทางกฎหมาย ได้แก่

ก) คณะลูกขุนทั้งหมดไม่ควรมาจากหน่วย (ระดับกองพัน) เดียวกัน เพื่อป้องกันข้อโต้แย้งว่าผู้บังคับกองพันใช้อิทธิพลของอำนาจบังคับบัญชาต่อการวินิจฉัยของคณะลูกขุน

ข) คณะลูกขุนไม่ควรมาจากเหล่าทหารเดียวกับจำเลย โดยคัดเลือกมาจากหลาย ๆ เหล่าทหารเนื่องจากสังคมภายในของทหารเป็นสังคมเล็ก ๆ เพื่อให้แน่ใจว่าคณะลูกขุนต้องไม่รู้จักกับจำเลย

ค) คณะลูกขุนทั้งหมดไม่ควรมาจากเหล่าเดียวกัน เพื่อให้ห้องคดีมีความหลากหลายเท่าที่จะเป็นไปได้

กำหนดให้ตุลาการพระธรรมนุญร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาคดีในศาลทหาร โดยคำแนะนำข้อกฎหมายของตุลาการพระธรรมนุญมีผลผูกพันให้คณะลูกขุนต้องถือตาม รวมทั้งมีสิทธิร่วมออกเสียงในการทำคำพิพากษา (แต่ไม่มีอำนาจกำหนดโทษ) และสำหรับคะแนนเสียงชี้ขาดในกรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากันยังคงสงวนไว้ให้ประธานคณะลูกขุนซึ่งจะเป็นผู้ให้เหตุผลประกอบคำพิพากษาด้วย ทั้งนี้ เจ้ากรมพระธรรมนุญไม่มีอำนาจให้คำแนะนำข้อกฎหมายอีกต่อไป

กำหนดให้มีกระบวนการตรวจสอบ คำพิพากษาใหม่ โดยยกเลิกอำนาจการตรวจสอบและการยื่นยันของผู้มีอำนาจตั้งศาล และกำหนดให้เฉพาะสภากลาโหมหรือนายทหารที่ได้รับมอบอำนาจจากสภากลาโหมเท่านั้นเป็นองค์กรตรวจสอบคำวินิจฉัยข้อเท็จจริงและคำพิพากษา (Reviewing Authority) โดยมีอำนาจกลับหรือเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาหรือสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ได้

การได้ศึกษาเกี่ยวกับศาลทหารประเทศอังกฤษ ความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย เนื่องจากทำให้ทราบถึงโครงสร้างในการ

พิจารณาคดี และวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารประเทศอังกฤษ บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารประเทศอังกฤษ และเขตอำนาจของศาลทหารประเทศอังกฤษ คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารประเทศอังกฤษทั้งเวลาปกติและเวลาไม่ปกติ ที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับถึงความเหมาะสมของศาลทหารไทย

5.3 ศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หรือ สมาพันธรัฐสวิส

เดิมช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หรือ สมาพันธรัฐสวิส กฎหมายอาญาทหารนั้นหลักกฎหมายยังขาดความชัดเจน ไม่สอดคล้องกัน จึงมีการปรับปรุงโดยได้จัดทำเป็นประมวลกฎหมายอาญาทหาร ฉบับลงวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ. 1927 (Code de Penal Militaire) เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว และมีการปรับปรุงแก้ไขตลอดเรื่อยมา จนกระทั่งในปี ค.ศ.1979 (พ.ศ.2522) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้เห็นถึงความสำคัญให้การรับรองสิทธิของทหาร ให้ได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีโดยศาลทหารของประเทศของตน จึงได้ตรากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร (Procédure Penale Militaire du 23 mars 1979) (พ.ศ.2522) ฉบับใหม่ที่ทันสมัยขึ้น

องค์กรบริหารกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ คือ l'auditeur en Chef ซึ่งได้รับแต่งตั้งจาก Conseil Federal มีวาระดำรงตำแหน่ง 4 ปี วาระเดียว มีอำนาจควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการได้ส่วน และอัยการทหาร โดยอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ประเทศสวิตเซอร์แลนด์มีการจัดตั้งศาลทหารทั้งในเวลาปกติและเวลาสงคราม โดยบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารในเวลาปกติ ได้แก่ บุคคลซึ่งเป็นทหารและสมาชิกของกองทัพประเภทอื่น แต่ในเวลาสงครามอาจกำหนดให้บุคคลพลเรือนอยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารด้วย ศาลทหารของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยในเวลาปกติศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ จะมีเขตอำนาจเฉพาะคดีที่ทหารกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร ส่วนในเวลาสงครามในเวลาปกติ ศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ จะมีเขตอำนาจอย่างกว้างขวาง

บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ในเวลาปกติ มีทั้งบุคคลที่เป็นทหารและบุคคลพลเรือนอันเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดประกอบด้วย บุคคลที่รับราชการทหารเมื่อได้เข้าประจำการในกองทัพ ข้าราชการพลเรือน ลูกจ้าง และคนงานที่ปฏิบัติงานในส่วนบัญชาการกองทัพหรือในเขตการปกครอง ซึ่งเป็นการกระทำความผิดที่กระทบต่อความมั่นคง บุคคลที่สวมเครื่องแบบซึ่งมีหน้าที่ต้องรับราชการทหาร และกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารตามมาตราที่กำหนดไว้ บุคคลที่รับราชการทหารแม้ว่าจะไม่ได้เข้าประจำการในกองทัพ แต่ยังคงมีพันธะเกี่ยวข้องกับหน้าที่รับราชการทหาร บุคคลพลเรือนซึ่งมีหน้าที่ต้องแสดงตนเพื่อเข้ารับราชการทหาร เมื่อได้มาแสดงตนจนกว่าจะถูกปลดออกจากกองทัพ บุคคลที่สวมเครื่องแบบหรือ

อยู่ในที่ตั้งซึ่งเป็นสมาชิกกองกำลังป้องกันชายแดนกระทำความผิดระหว่างประจำการ หรือกระทำความผิดเกี่ยวกับหน้าที่รับราชการทหาร บุคคลพลเรือนซึ่งรับจ้างทำงานในหน่วยทหารหรือปฏิบัติภารกิจพิเศษ บุคคลซึ่งกระทำความผิดฐานกบฏ บุคคลซึ่งปฏิบัติหน้าที่รักษาสันติภาพกระทำความผิดอันเนื่องมาจากหน้าที่หรือขณะสวมเครื่องแบบ

คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ในเวลาปกติ ได้แก่ คดีที่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร และความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความมั่นคงของชาติ เวลาสงคราม โดยเวลาสงคราม ตามความหมายของกฎหมายทหารศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หมายความว่ารวมถึง เวลาประเทศสวิตเซอร์แลนด์ กำลังถูกภัยคุกคามจากสงครามจากประเทศอื่นอีกด้วย ตามที่ Conseli Federal ประกาศใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องในเวลาสงคราม บุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารนอกเหนือจากบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารในเวลาปกติ ได้แก่

1) บุคคลที่ติดตามไปกับกองทัพโดยไม่มี ส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง

2) บุคคลที่กระทำความผิดเกี่ยวกับความลับทางทหาร ตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 88, มาตรา 90, และมาตรา 91 ความผิดฐาน-จารกรรม ตามมาตรา 93 ความผิดฐานปล้นสะดมกองทัพ ตามมาตรา 139 และมาตรา 140 ความผิดฐานวางเพลิง ความผิดเกี่ยวกับวัตถุระเบิด ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอุทกภัย ก่อให้เกิดแผ่นดินไหว ธรุดตัว จนเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการทางทหาร

3) บุคคลซึ่งกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความมั่นคงของชาติ ตามมาตรา 108 - มาตรา 114

4) เชลยศึกที่กระทำความผิดตามกฎหมาย อาญาทหาร

5) สมาชิกรัฐสภาของชาติศัตรูและผู้ติดตาม

6) ประชาชนที่อยู่ในเขตสงคราม

ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ใช้กระบวนการยุติธรรมทหารแบบสมบูรณ์ (Absolute Military Justice) โดยยึดถือหลักการความเป็นอิสระของกระบวนการยุติธรรมทหาร (l'indépendance de la Justice Militaire) ศาลทหารของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ในปัจจุบันจัดตั้งโดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ฉบับลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1979 (Le Confédération Suisse Procédure Penal Militaire (PPM) du 23 mars 1979) และกำหนดรายละเอียดไว้ในกฎหมายยุติธรรมทางอาญาทหาร ฉบับลงวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1979 (l'ordonnance Concernant la Justice Militaire du 24 Octobre 1979) ศาลทหารของประเทศสวิตเซอร์แลนด์เป็นศาลทหารที่จัดตั้งประจำ โดยมีเขตอำนาจทั้งในเวลาปกติและในเวลาสงคราม ประกอบด้วย ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารชั้น

อุทธรณ์ และศาลทหารชั้นฎีกา ซึ่งสภาแห่งสหพันธ์เป็นผู้กำหนดจำนวนศาลทหารชั้นต้นและศาลทหารชั้นอุทธรณ์

บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสวิตเซอร์แลนด์เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทั้งสิ้น โดยถือว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทหารเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในการรับราชการทหารอย่างหนึ่งด้วย

บุคลากรศาลทหารของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ไม่มีสิทธิประโยชน์ใด ๆ จากการดำรงสถานะดังกล่าว และขณะเดียวกันยังคงต้องปฏิบัติหน้าที่ปกติในหน่วยสังกัด โดยให้ถือว่า การทำหน้าที่ตามกระบวนการยุติธรรมเป็นการปฏิบัติงานภายใต้การควบคุมของ l'auditeur en Chef ผู้ซึ่งมีหน้าที่บริหารกระบวนการยุติธรรมทหาร โดยอยู่ในการกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

วิธีพิจารณาของศาลทหารสวิตใช้ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) โดยกำหนดรายละเอียดของวิธีพิจารณาเหมือนกันทั้งในเวลาปกติและในเวลาสงคราม

การได้ศึกษาเกี่ยวกับศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หรือ สมาพันธรัฐสวิส จึงเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับโครงสร้างในการพิจารณาคดีในศาลทหารต่างประเทศ ทั้งบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และเขตอำนาจของศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ทั้งเวลาปกติและเวลาไม่ปกติ และวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับถึงความเหมาะสมของศาลทหารไทย จึงมีความสำคัญกับงานวิจัยต่ออำนาจศาลของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย

บทที่ 3

วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology)

การศึกษาและวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจึงกำหนดวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการมีส่วนร่วมในการออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) และการรับฟังความคิดเห็น (Hearing) โดยมีรายละเอียดของวิธีวิจัยแต่ละวิธี ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research)

เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารในรูปแบบต่าง ๆ แยกประเภทข้อมูลออกเป็น

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) หมายถึง ข้อมูลข้อมูลดั้งเดิม (originality) ที่ยังไม่ผ่านการวิเคราะห์มาก่อน เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ เช่น กฎหมาย คำพิพากษาของศาล รายงานการประชุม ฯลฯ เป็นต้น เป็นข้อมูลที่ไม่จำเป็นต้องอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลก็ได้

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) หมายถึง ข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์มาแล้ว ผู้วิจัยนำเอาข้อมูลทุติยภูมิมาสังเคราะห์อีกครั้ง จึงเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยหากนำมาใช้ก็ต้องอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลทุกครั้งเนื่องจากข้อมูลที่มีการวิเคราะห์มาแล้วนั้นถือว่าเป็นข้อมูลของผู้วิเคราะห์เป็นเจ้าของย่อมมีลิขสิทธิ์ติดมากับข้อมูลหากนำมาใช้โดยไม่มีการวิเคราะห์จะทำให้ผิด Plagiarism ได้ ข้อมูลประเภทนี้คือ หนังสือ ตำรา เอกสารการบรรยาย วิจัย บทความวิชาการ รายงานวิชาการ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสาร ซึ่งการวิจัยนี้ได้กำหนดประเภทเอกสารและประเด็นที่ต้องการใช้ในการวิเคราะห์ คือ กฎหมายวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารของประเทศไทย และ กฎหมายต่างประเทศ เอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องที่เป็นหลักการ และทฤษฎีรวมทั้งรายงานวิจัย ตำรา และบทความทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ โดยข้อมูลเอกสารที่ได้มานำมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ได้กำหนดหัวข้อของข้อมูลเอกสารที่เก็บรวบรวม ผู้วิจัยจึงกำหนดหัวข้อของข้อมูลเอกสารไว้ ดังต่อไปนี้

1.1 แนวคิด ทฤษฎีและหลักการ

เป็นการวิจัย รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่เป็น แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร และข้อมูลจากรายงานวิชาการ รายงานวิจัย เอกสารรายงานการประชุมสัมมนา วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการของประเทศไทย และต่างประเทศ ที่เป็นทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และหลักการ ดังนี้

- 1) แนวคิดระบบการพิจารณาคดี
- 2) ทฤษฎีความยุติธรรม
- 3) หลักนิติรัฐ
- 4) หลักนิติธรรม
- 5) หลักการแบ่งแยกอำนาจ
- 6) หลักความเสมอภาค
- 7) หลักกรรมมาภิบาล
- 8) หลักสิทธิมนุษยชน
- 9) หลักความได้สัดส่วน

1.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง แยกเป็น

1.2.1 กฎหมายไทย

- 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560
- 2) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498
- 3) พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ.2497
- 4) พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551
- 5) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477
- 6) ประมวลกฎหมายอาญาทหาร
- 7) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542
- 8) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559
- 9) แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี

1.2.2 กฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ

- 1) กฏบัตรสหประชาชาติ (Chart of The United Nations)
- 2) ปฏิญญาสากลว่าสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right)
- 3) อนุสัญญากรุงเจนีวา (Geneva Conventions)

4) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights– ICCPR)

5) กฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Charter of The Association of Southeast Asian Nations)

6) ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration)

1.2.3 กฎหมายต่างประเทศ

1) ประเทศสหรัฐอเมริกา (Uniform Code of Military Justice, 1950: UCMJ)

2) ประเทศอังกฤษ (Armed Forces Act, 1996)

3) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หรือ สมาพันธรัฐสวิส (Procédure Penale Militaire du 23 mars 1979)

1.3 เอกสารอื่นๆ

เอกสารอื่นๆ ได้แก่ คำรา รายงานการวิจัย เอกสารการเรียนการสอน เอกสารรายงานการประชุมสัมมนา วิทยานิพนธ์ และบทความ รวมทั้งเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความคดีในศาลทหาร เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาประกอบการศึกษาและยกร่างบทบัญญัติกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์โดยตรงจากผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และนักวิชาการ นักกฎหมาย ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ หรือมีอำนาจตัดสินใจ หรือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาความคดีในศาลทหาร การสัมภาษณ์เชิงลึกมีจุดประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันจำเป็นต่อการนำไปวิเคราะห์หาคำตอบในการจัดทำกฎหมายกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของวิธีพิจารณาความอาญาทหาร การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างไม่มีรูปแบบ ซึ่งอาจจะเพิ่มหรือลดประเด็นสัมภาษณ์ก็ได้ โดยผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองตามประเด็นสัมภาษณ์ด้วยตนเองตามประเด็นสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1 วิธีการสัมภาษณ์ แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

1) การติดต่อ

ผู้วิจัยได้ใช้หนังสือนำจากหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต และการติดต่อทางโทรศัพท์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และนัดหมายวันและเวลาในการสัมภาษณ์เชิงลึก และการยืนยันการให้สัมภาษณ์เชิงลึก

2) การจัดทำประเด็นสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้จัดเตรียมประเด็นในการสัมภาษณ์ล่วงหน้าโดยมีการกำหนดประเด็นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำไปวิเคราะห์หาคำตอบของโจทย์และวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเอกสาร โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และหลักการ รวมทั้งกฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย ที่เกี่ยวข้องกับพิจารณาความอาญาทหาร รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อจะได้คำตอบของความสำคัญของวิธีพิจารณาความอาญาทหารและสาระสำคัญหากจะจัดทำกฎหมายเพื่อรูปแบบและเนื้อหาของวิธีพิจารณาความอาญาทหารเพื่อเป็นกฎหมายที่จะจัดทำขึ้นมานั้นสามารถที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารได้ และคำตอบที่จะได้จากการวิเคราะห์นี้จะนำไปสู่การรับฟังความคิดเห็น (Hearing) จากประชากรผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารเพื่อให้ประชากรได้วิพากษ์และให้ข้อคิดเห็นสำหรับการนำไปปรับปรุงแก้ไขคำตอบของการวิจัยต่อไป

2.2 ประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน ประกอบด้วย

1) กลุ่มตุลาการพระธรรมนูญ เนื่องจากเป็นกลุ่มผู้ที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับศาลทหาร ได้แก่ หัวหน้าสำนักตุลาการศาลทหาร

2) กลุ่มอัยการทหาร เนื่องจากเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในการกำกับของกระทรวงกลาโหมที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทหารที่จะนำสำนวนการสอบสวนมาพิจารณาแล้วมีความเห็นสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องแล้วเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาลทหาร ได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร อัยการศาลทหารกรุงเทพ อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ

3) กลุ่มผู้สอบสวนคดี เนื่องจากเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในการกำกับของกระทรวงกลาโหมที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทหารที่จะนำข้อพิพาทเข้าสู่การพิจารณาของศาลทหาร ได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ พนักงานสอบสวน

4) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนิติศาสตร์ เนื่องจากเป็นผู้ทรงความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมาย ทั้งที่เป็นตัวแทนให้กับผู้ต้องหาซึ่งต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร และรวมทั้งบุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทหารจึงทำให้เห็นถึงสภาพปัญหาข้อจำกัดของวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่ยังคงอยู่ได้ชัดเจน ได้แก่ ทนายความ นักกฎหมาย อดีตผู้บังคับบัญชาซึ่งดำรงตำแหน่งสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทหาร

2.3 ประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึก

เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงสนทนาระหว่างประชากรสัมภาษณ์กับผู้วิจัยตามประเด็นเกี่ยวกับการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าวิธีพิจารณาความอาญาทหาร โดยกำหนดไว้และมอบให้ประชากรสัมภาษณ์เป็นการล่วงหน้า แยกเป็นประเด็นคำถามดังต่อไปนี้

- 1) วิธีพิจารณาความอาญาทหารมีความสำคัญอย่างไร
- 2) ปัญหาของวิธีพิจารณาความอาญาทหารเป็นอย่างไร
- 3) ข้อจำกัดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาทหารเป็นอย่างไร
- 4) ผลกระทบของวิธีพิจารณาความอาญาทหารในปัจจุบันเป็นอย่างไร
- 5) รูปแบบของวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่มีความเหมาะสมควรเป็นอย่างไร
- 6) วิธีพิจารณาความอาญาทหารของไทยที่เหมาะสม แบ่งเป็นกี่ขั้นตอนอย่างไรบ้าง
- 7) การพิจารณาคดีศาลทหารควรใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบใด
- 8) ข้อเสนอแนะหรือข้อแนะนำอื่นที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำกฎหมาย

ต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

3. การมีส่วนร่วมออกแบบ - ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ซึ่งวิธีการจัดทำเป็นกฎหมายที่ดีนั้นสมควรที่จะให้ผู้มีส่วนได้เสียในการมีส่วนร่วมออกแบบกฎหมายในฐานะที่จะเป็นผู้ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายโดยตรง ทั้งนี้ เพื่อจะทำให้ได้ต้นแบบกฎหมายที่มีได้มาจากผู้วิจัยเท่านั้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) ในบริบทของการวิจัยทางกฎหมาย คือ การที่ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับกฎหมายฉบับนั้น ๆ ได้เข้ามีส่วนร่วมในการออกแบบสาระสำคัญของบทบัญญัติกฎหมาย ที่เห็นว่าควรจะให้ให้มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งวิธีการนี้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีการนำไปใช้เป็นวิธีวิทยาการวิจัยที่มุ่งต่อการจัดทำเป็นต้นแบบ หรือรูปแบบ (Model) จากการวิจัย

สำหรับการวิจัยนี้ได้นำเอาแนวคิดการวิจัย (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2560, หน้า 11) ที่กล่าวว่า การวิจัยหรือดำเนินการปรับปรุงแก้ไข โดยผู้วิจัยมีหน้าที่ในการนำเอาคำตอบจากการใช้วิธีวิจัยนี้ไปวิเคราะห์ตามหลักวิชาการ และวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการวิจัยด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้สำหรับการจัดทำกฎหมายให้เป็นกฎหมายที่เหมาะสมต่อการบังคับใช้ ทั้งนี้เพราะกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดในการบังคับใช้และการปฏิบัติตามเพราะกฎหมายมักมุ่งเน้นไปสู่การบังคับและมีกำหนด

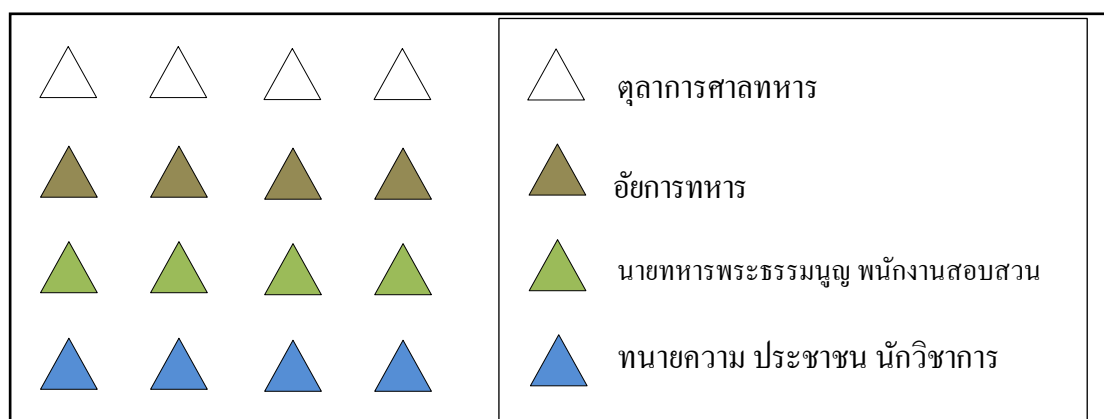
โทษที่จะทำให้มีการยอมทำตามเพราะกลัวการถูกลงโทษจึงส่งผลให้มีการพยายามหลีกเลี่ยงกฎหมายเป็นประโยชน์ในแง่ของการตีความ กฎหมายที่ดีจึงควรจะคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่จะทำให้สามารถใช้บังคับได้จริง ด้วยเหตุนี้การจัดทำกฎหมายต้นแบบของ การวิจัยนี้จึงนำเอาวิธีการมีส่วนร่วม ออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) มาใช้โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการ ดังนี้

3.1 การกำหนดกลุ่มประชากร

ประชากรผู้มีส่วนได้เสียแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเฉพาะ และกลุ่มผสม ดังนั้น ประชากรที่จะอยู่ในแต่ละกลุ่ม จึงประกอบด้วย

ประชากรกลุ่มเฉพาะ มี 4 กลุ่ม รวม 16 คน คือ

- 1) กลุ่มบุคลากรสาธารณสุข จำนวน 4 คน
- 2) กลุ่มอัยการทหาร จำนวน 4 คน
- 3) กลุ่มนายทหารพระธรรมนูญ พนักงานสอบสวน จำนวน 4 คน
- 4) กลุ่มทนายความ ประชาชน นักวิชาการ จำนวน 4 คน

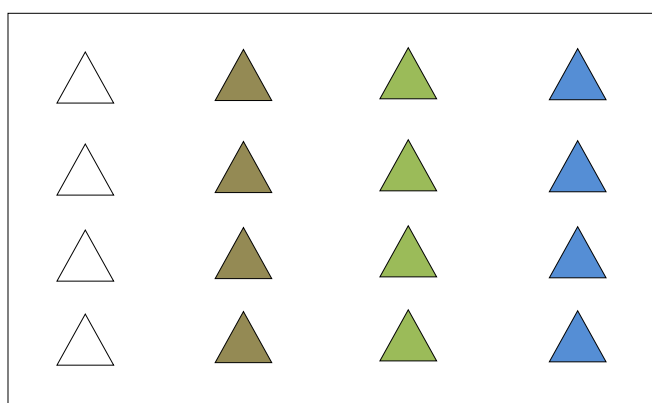
ภาพประกอบที่ 3.1 ภาพกลุ่มประชากรกลุ่มเฉพาะ

ภาพประกอบที่ 3.2 ประชากรกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่ม

กลุ่มประชากรเฉพาะมี 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นและความต้องการที่จะให้มีในกฎหมายวิธีบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ตามแต่ประสบการณ์ที่มีอยู่แต่จะเป็นต้นแบบที่มาจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มเดียวกัน ดังนั้นต้นแบบที่จะได้จึงมาจากผู้มีส่วนได้เสียทั้ง 4 กลุ่มเฉพาะซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้

กลุ่มประชากรผสม มี 4 กลุ่ม เป็นการแยกประชากรกลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มมารวมกันเป็นกลุ่มผสม ดังนั้นกลุ่มผสมจึงมีประชากรจากดังนั้นในแต่ละกลุ่มประชากรผสมจึงประกอบด้วยข้าราชการทหาร และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร ทนายความ นักวิชาการ นักกฎหมาย เจ้าหน้าที่ศาล เสมียนศาล ตุลาการพระธรรมนูญ พนักงานอัยการทหาร

ภาพประกอบที่ 3.3 ภาพกลุ่มประชากรกลุ่มผสม

ภาพประกอบที่ 3.4 ประชากรกลุ่มผสม 4 กลุ่ม

หลักการและเหตุผลของการมีกลุ่มผสม คือ การให้ผู้มีส่วนได้เสียที่มีประสบการณ์แตกต่างกันมาร่วมอภิปรายตามความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายซึ่งอาจสอดคล้องกันหรือแตกต่างกันก็ได้ แต่ในแต่ละกลุ่มจะต้องมีข้อสรุปของกลุ่ม

3.2 ขั้นตอนในการดำเนินการ มีดังนี้

การเตรียมความพร้อม ด้วยการกำหนดประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในศาลทหารในแต่ละส่วนงาน และมีหนังสือเชิญประชากรให้เข้ามีส่วนร่วมออกแบบสำหรับสถานที่ที่เป็นห้อง สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการออกแบบประกอบด้วย กระดาษสำหรับเขียนคำตอบเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มทุกกลุ่ม ปากกาสำหรับเขียนคำตอบ และเลขประจำกลุ่มที่จะทำหน้าที่จดประเด็นคำตอบจากกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม

ภาพประกอบที่ 3.5 การจัดสัมมนาการมีส่วนร่วมออกแบบ

การดำเนินการดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเช้า เป็นการมีส่วนร่วมออกแบบของกลุ่มประชากรเฉพาะ 4 กลุ่ม ช่วงบ่าย เป็นกลุ่มประชากรผสม 4 กลุ่ม ทั้ง 2 ช่วงแม้กลุ่มประชากรจะแตกต่างกันแต่ก็ใช้ประเด็นหรือหัวข้อที่จะให้ออกแบบเดียวกัน การดำเนินการทั้ง 2 ช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการเลือกประธานกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่นำเสนอคำตอบของกลุ่มตนต่อที่ประชุม โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการมี ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยนำเสนอข้อค้นพบของงานวิจัยและประเด็น โครงสร้างของกฎหมายเพื่อกำหนดให้เป็นประเด็นที่เป็นหัวข้อสำหรับให้กลุ่มประชากรที่กำหนดไว้ร่วมออกแบบตามหัวข้อที่กำหนด

ภาพประกอบที่ 3.6 ภาพนำเสนอ

ขั้นตอนที่ 2 ให้แต่ละกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มในชุดแรก แยกกันดำเนินการร่วมออกแบบ ด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อภิปรายร่วมกัน พร้อมหาข้อยุติของคำตอบของกลุ่มในแต่ละประเด็นที่กำหนดไว้ โดยมีผู้วิจัยอยู่ประจำแต่ละกลุ่ม ที่น่าจะอำนวยความสะดวกในการจดเนื้อหาความที่ได้จากการออกแบบของแต่ละกลุ่ม เป็นคำตอบจากการตกลงร่วมกันภายในกลุ่มนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 3 ให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มประชากรเฉพาะ นำเสนอรูปแบบที่จัดทำขึ้นมาแล้วต่อที่ประชุมเพื่อรับฟังและรับรู้รูปแบบของกลุ่มตน

ภาพประกอบที่ 3.7 ภาพกลุ่มเฉพาะนำเสนอผล

การดำเนินการขั้นตอนที่ 1 - 3 จะใช้เวลาในการดำเนินการประมาณ 2 ชั่วโมง ซึ่งโดยปกติจะเป็นช่วงเวลาเช้า

ขั้นตอนที่ 4 จัดกลุ่มประชากรใหม่อีกครั้งเป็นกลุ่มประชากรผสมที่มาจากตัวแทนของประชากรกลุ่มเฉพาะมารวมเป็นกลุ่มใหม่ ได้ 4 กลุ่ม และดำเนินการเช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 1 - 3

ภาพประกอบที่ 3.8 ภาพกลุ่มผสมนำเสนอ

ขั้นตอนนี้จะใช้เวลาเท่ากับขั้นตอนที่ 1 - 3 คือ ประมาณ 2 ชั่วโมง ดังนั้น การดำเนินการจึงเป็นช่วงบ่ายในวันเดียวกันเพื่อจะได้ความต่อเนื่องของความคิด เมื่อได้คำตอบของรูปแบบมาแล้วผู้แทนกลุ่มจะนำเสนอแบบที่ร่วมกันจัดทำโดยเสนอต่อที่ประชุมเช่นเดียวกับการดำเนินการในช่วงเช้า

คำตอบที่ได้จากกลุ่มประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม และกลุ่มผสม 4 กลุ่ม นี้ผู้วิจัย นำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบในรูปแบบของตารางเปรียบเทียบ และวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบที่จะเป็นการยืนยันสาระสำคัญของวิธีบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิจัยฉบับนี้มีแนวคิดในการจัดทำกฎหมายที่กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร โดยมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาการใช้บทบัญญัติในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการอนุโลมนำกฎหมายอื่นมาใช้ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจตีความ ปัญหาองค์คณะตุลาการศาลทหาร ปัญหาการอำนวยความสะดวกและปัญหาจากการที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่สอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน เป็นเหตุให้ส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมและความชัดเจนในกระบวนการยุติธรรมทหาร จึงนำไปสู่การวิเคราะห์หลักการทฤษฎีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดกำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร รวมถึงการวิจัยเพื่อการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อหาคำตอบในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยจัดทำเป็นร่าง Model กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา

ทหาร ซึ่งมีโครงสร้างกฎหมายประกอบด้วย หลักการและเหตุผล คำนิยาม กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี กระบวนการชั้นพิจารณาคดี และกระบวนการหลังพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น

5. วิธีการจัดทำกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมตามวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพที่ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ ทั้งหมดจะนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ร่วมกัน โดยพิจารณาให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ.2562 เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อไป

ในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ. นั้น การวิจัยได้นำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 77 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในส่วนของประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ข้อ 4.7.1 ภาครัฐจัดให้มีกฎหมายที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนบทบาทของภาครัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวก กำหนดกติกาในการแข่งขันให้เกิดความเป็นธรรมแก่การดำเนินธุรกิจทั้งในธุรกิจทั่วไปและธุรกิจเฉพาะ ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สามารถตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการผลิต การค้า การบริการ และสามารถอำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการคุ้มครองผู้บริโภค โดยเฉพาะการปรับปรุงแก้ไขและยกเลิกกฎหมายต่าง ๆ ให้มีความชัดเจน ทันสมัย เป็นธรรม เอื้ออำนวยต่อการบริหารราชการแผ่นดิน การพัฒนาประเทศ การให้บริการประชาชน การประกอบธุรกิจ การแข่งขันระหว่างประเทศ สอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ รวมทั้ง การสร้างการรับรู้และความเข้าใจในข้อกฎหมาย และบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เท่าเทียม และหลักเกณฑ์การจัดทำกฎหมายตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ.2562 มาตรจวสอบ เพื่อมิให้การจัดทำกฎหมายขัดแย้งกับข้อกำหนดเหล่านั้น

6. การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

เมื่อได้ดำเนินการศึกษาและวิจัยจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์และได้จัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารแล้ว เพื่อเป็นการยืนยันความครบถ้วนเหมาะสมของกฎหมายต้นแบบดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำคำตอบที่ได้จากการศึกษาและวิจัยไปนำเสนอในที่ประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นด้วยการวิพากษ์และแสดงความคิดเห็นต่อกฎหมายต้นแบบ (Model Law) ดังกล่าว โดยมีผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาทหาร จำนวน 30 คน ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ได้แก่

- 1) ตัวแทนองค์กรกระบวนการยุติธรรมทหาร
- 2) เจ้าหน้าที่ทหารที่เกี่ยวข้องในการกระบวนการยุติธรรมทหาร
- 3) อัยการ ตำรวจ นักวิชาการและนักกฎหมาย
- 4) บุคคลซึ่งอาจถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ทั้งทหารและภาคประชาชน

ในการนี้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาจะได้วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะทำให้ผู้วิจัยสามารถนำเอาข้อคิดเห็นที่ได้ไปดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ประชากรที่ร่วมรับฟังความคิดเห็นเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร จะประกอบด้วยผู้ทำงานเกี่ยวกับการดำเนินคดีในศาลทหาร ผู้ที่มีส่วนได้เสีย และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องข้าราชการทหาร และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร เจ้าหน้าที่ศาลทหาร อัยการทหาร ตุลาการพระธรรมนูญ นายความ นักวิชาการ นักกฎหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ ซึ่งการวิจัยนี้กำหนดไว้ประมาณ 30 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น เมื่อวันที่ศุกร์ที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2565 ณ ห้องแมกโนเลีย โรงแรมที เค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชัน ถนนแจ้งวัฒนะ กรุงเทพมหานคร

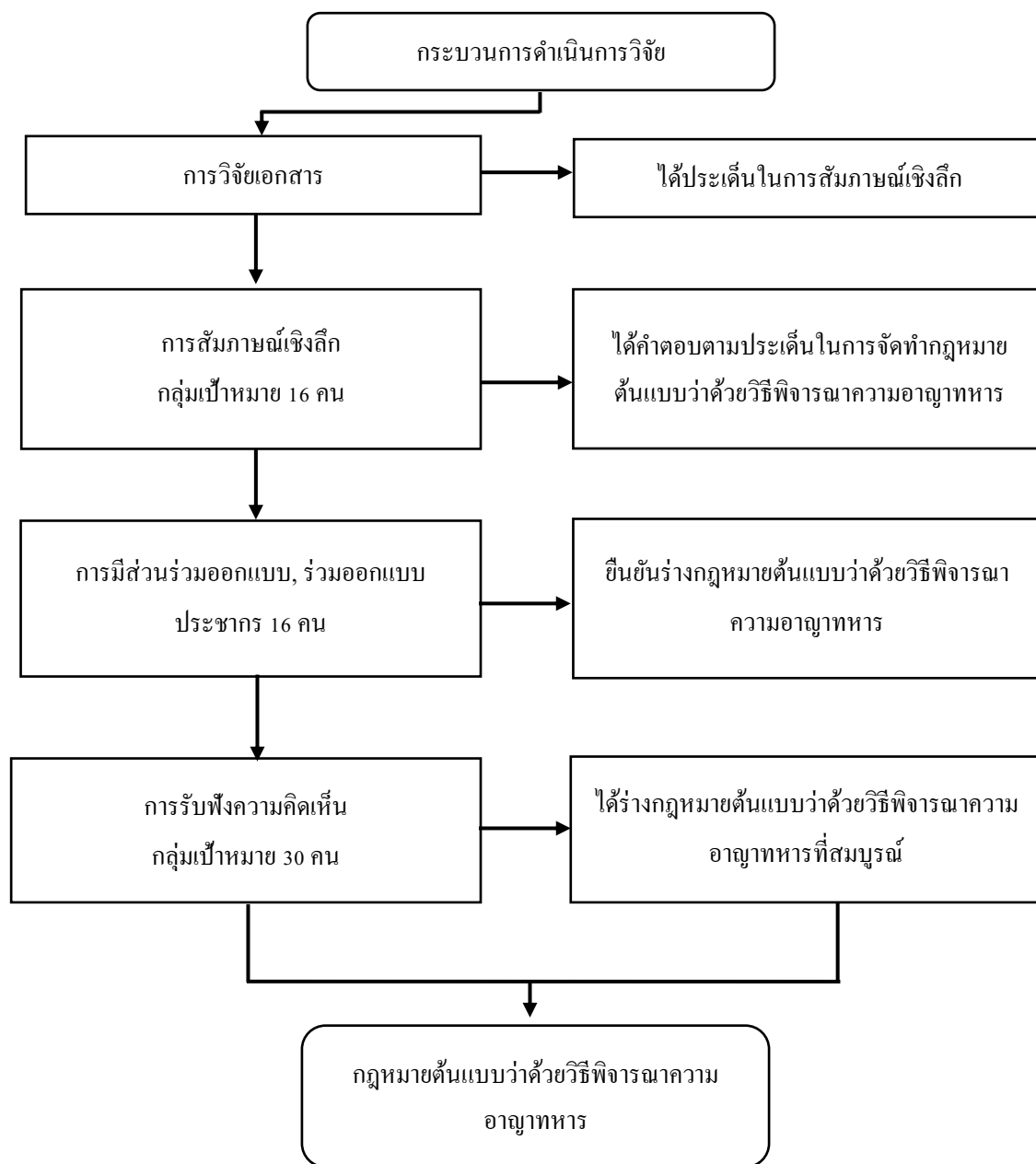

ภาพประกอบที่ 3.9 การสัมมนารับฟังความคิดเห็น

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมตามวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ดังกล่าวแล้วนั้น จะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

7. กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดเป้าหมายที่เป็นวัตถุประสงค์การวิจัยอันเป็นผลผลิต (Output) ของการวิจัยคือ กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ดังนั้น ในการจัดทำรูปแบบ จึงได้นำแนวคิด ทฤษฎี หลักการและแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม และคำตอบจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มาใช้ในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เมื่อได้ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารแล้วนั้น การวิจัยได้นำไปสู่การทำการมีส่วนร่วมออกแบบ - ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) และการรับฟังความคิดเห็น (Hearing) ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการวิธีวิทยาการวิจัยได้ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 3.10 กระบวนการวิธีวิทยาการวิจัย

บทที่ 4

การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

ประเทศไทยนั้นมียุทธวิธีโดยของตนเองการรักษาความมั่นคงของประเทศเป็นหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมเตรียมพร้อมด้านอาวุธยุทโธปกรณ์และกำลังพลทหาร ในปัจจุบันมีบุคลากรที่ทำหน้าที่ทหารประมาณ 420,000 คน จึงอาจเกิดปัญหาข้อพิพาทระหว่างทหารกระทำความผิดกับทหารด้วยกันเองหรือทหารมีข้อพิพาททางกับประชาชน ซึ่งเป็นความผิดอาญาที่เป็นการขัดต่อลักษณะความประพฤติทางวินัยของทหารและความผิดคดีอาญาอยู่ด้วย องค์การที่วินิจฉัยความผิดดังกล่าว คือ ศาลทหาร ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากศาลยุติธรรม ศาลทหารซึ่งเป็นศาลที่มีมาตั้งแต่ยุคกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นยุคระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย และได้ปรากฏเป็นศาลตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2517 และแม้ในปัจจุบันเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 199 บัญญัติให้ศาลทหารเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีทหารที่มีทหารเป็นโจทก์หรือจำเลย โดยมีหลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลทหาร ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาระเบียบวินัยภายในกองทัพให้สามารถปกครองกำลังพลได้อย่างมีประสิทธิภาพเด็ดขาด และเป็นการให้อำนาจปกครองผู้บังคับบัญชาทำหน้าที่กวดขันดูแลความมีระเบียบวินัยของกำลังพลซึ่งผู้ได้บังคับบัญชาให้อยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด สะดวกในการปกครองภายในกองทัพ ให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นทหารและเฉพาะทรัพย์สินของรัฐบาลและความผิดที่ขัดต่อลักษณะความประพฤติทางวินัยของทหารซึ่งมาตรการบังคับทางปกครองด้านวินัยและการลงทัณฑ์ยังอาจมีไม่เพียงพอ จึงมีศาลทหารเป็นองค์กรใช้อำนาจตุลาการ ลงโทษทางอาญาและวินัยแก่ทหารดังกล่าว

ด้วยเหตุที่ทหารแตกต่างจากประชาชนพลเรือนเพราะเป็นผู้ถืออาวุธหากทหารขาดวินัยแล้วไปกระทำความผิดย่อมส่งผลกระทบต่อกองทัพและการป้องกันประเทศได้ การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารทั้งความผิดที่ขัดต่อลักษณะความประพฤติทางวินัยของทหารตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญาทหาร ตามประมวลกฎหมายอาญา และความผิดตามกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาโดยมีกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร กำหนดไว้ตามพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ให้พิจารณาคดีโดยให้นำเอากฎหมายว่าด้วยกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายของศาลยุติธรรมมาใช้ สาเหตุที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 กำหนดให้มีการอนุโลมนำเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับแทนกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญาทหาร เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่มีบทบัญญัติที่เป็นกระบวนการหรือวิธีการ เพื่อนำเอาเนื้อหาสาระของกฎหมายสารบัญญัติมาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารวิธีพิจารณาคดีของตนไว้ครบถ้วน

ระบบการพิจารณาคดีของศาลไทยรวมทั้งศาลทหารนั้นจะต้องมีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลตน จึงมีความที่ไม่เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบันและเกิดปัญหาต่อความยุติธรรม เช่น ปัญหาการนำบทบัญญัติวิธีพิจารณาคดีความอาญามาใช้บังคับสำหรับการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการตีความกฎหมายจากการนำกฎหมายอื่นมาบังคับใช้โดยอนุโลมส่งผลให้มีการใช้ดุลพินิจที่เกิดการตีความ ปัญหาองค์คณะตุลาการจากลักษณะเฉพาะของศาลทหารพิจารณาคดีร่วมกับตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นบุคคลทางกฎหมาย จึงทำให้แยกอำนาจฝ่ายบริหารออกจากอำนาจฝ่ายตุลาการได้ยาก ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเกิดความสับสนหรือสร้างภาระให้กับประชาชน ปัญหากระบวนการวิธีพิจารณาคดีความอาญาทหารยังไม่เหมาะสมกับการกระทำความผิดที่มีกลไกซับซ้อนในสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบันได้ และแก้ไขให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของตามรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 5 และมาตรา 77 และตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580)

ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมีแนวคิดในการจัดทำกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทหารด้วยการยกร่างใหม่เป็นกฎหมายต้นแบบที่มีความเฉพาะในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีทหารเพื่อให้มีความทันสมัยและเป็นที่ยอมรับในความยุติธรรมที่คู่พิพาทจะได้รับ ซึ่งการวิจัยจะต้องทำการศึกษาและวิจัยเพื่อหาคำตอบที่จะนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบดังกล่าว โดยมีประเด็นการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. สภาวะการณ์ของปัญหาและผลกระทบจากการวิธีพิจารณาคดีความอาญาทหาร

ศาลทหาร คือ ศาลในสังกัดกระทรวงกลาโหมซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาชาวบพลไทยผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญาในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิด และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 32 นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีอำนาจในการพิจารณาคดีอย่างอื่นได้อีกตามที่จะมีกฎหมายบัญญัติเพิ่มเติม เช่น ความผิดฐานกระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นต้น อำนาจในการรับฟ้องคดีของศาลทหารแบ่งได้ดังนี้ ศาลมณฑลทหารจะรับฟ้องคดีที่จำเลยมีชั้นยศตั้งแต่ชั้นประทวนจนถึงชั้นยศสัญญาบัตรแต่ไม่เกินพันเอก ส่วนศาลทหารกรุงเทพจะรับฟ้องได้หมดทุกชั้นยศ และศาลทหารทุกศาลก็นำเอาพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ซึ่งมีการกำหนดเกี่ยวกับกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารไว้บางส่วน มาบังคับใช้ส่วนใดที่ยังไม่ได้บทบัญญัติไว้ก็ให้อนุโลมนำเอาประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นมาใช้เพื่อให้สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหารต่อไปได้ ซึ่งเมื่อคดีที่ขึ้นสู่ศาลทหาร ดังปรากฏตามตารางที่ 4.1 ปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลทหารทั่วประเทศ แยกตามประเภทคดี ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลทหารทั่วประเทศ แยกตามประเภทคดี

คดีในเวลาปกติ	รวมปี 2562			
	ทัฬหภาค 1	ทัฬหภาค 2	ทัฬหภาค 3	ทัฬหภาค 4
ข้อหา				
- ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา	655	345	200	198
- หนีราชการทหาร	242	119	95	28
- ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร	6	2	2	2
- ความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ	105	52	31	143
- ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ	1,393	1,975	493	389
- ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก	20	-	-	2
- ความผิดอื่น ๆ	127	100	83	59
รวมคดีทั้งสิ้น	2,548	2,593	904	821

คดีในเวลาไม่ปกติ	รวมปี 2562			
	ทัฬหภาค 1	ทัฬหภาค 2	ทัฬหภาค 3	ทัฬหภาค 4
ข้อหา				
- ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา	78	56	25	136
- หนีราชการทหาร	62	10	21	22
- ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร	-	-	-	-
- ความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ	20	32	19	66
- ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ	256	576	101	174
- ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก	1	-	-	-
- ความผิดอื่น ๆ	24	17	10	11
รวมคดีทั้งสิ้น	441	691	176	409

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คดีในเวลาปกติ	รวมปี 2563			
	ทัพบก 1	ทัพบก 2	ทัพบก 3	ทัพบก 4
ข้อหา				
- ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา	362	324	204	199
- หนีราชการทหาร	292	166	124	29
- ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร	4	3	1	2
- ความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ	56	55	21	58
- ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ	1,261	2,399	540	396
- ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก	5	-	-	-
- ความผิดอื่น ๆ	61	66	41	43
รวมคดีทั้งสิ้น	2,041	3,013	931	727

คดีในเวลาไม่ปกติ	รวมปี 2563			
	ทัพบก 1	ทัพบก 2	ทัพบก 3	ทัพบก 4
ข้อหา				
- ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา	69	50	22	99
- หนีราชการทหาร	70	6	3	26
- ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร	-	-	-	-
- ความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ	6	9	3	14
- ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ	225	677	78	185
- ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก	-	-	-	-
- ความผิดอื่น ๆ	17	19	4	3
รวมคดีทั้งสิ้น	387	761	110	327

จำนวนคดีในเวลาปกติ ประจำปี 2562 จำนวน 6,866 คดี

จำนวนคดีในเวลาปกติ ประจำปี 2563 จำนวน 6,712 คดี

จำนวนคดีในเวลาไม่ปกติ ประจำปี 2562 จำนวน 1,717 คดี

จำนวนคดีในเวลาไม่ปกติ ประจำปี 2563 จำนวน 1,585 คดี

จากสถิติคดีตามตารางที่ 4.1 ดังกล่าวนี้อาจจะเห็นว่าปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลทหารทั่วประเทศ แยกตามประเภทคดีมีคดีความผิดยาเสพติดขึ้นสู่ศาลทหารมากที่สุด และในปี 2562 มีปริมาณคดี จำนวนมากขึ้นและมีปริมาณคดีลดลงในปี 2563 แม้ศาลทหารเป็นศาลที่พิจารณาคดีที่มี ลักษณะเฉพาะทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีคู่พิพาทซึ่งผู้กระทำผิดเป็นทหาร ไม่ว่าจะทหารกระทำผิด ต่อทหารด้วยกัน หรือทหารกระทำผิดต่อประชาชนในความผิดที่มีโทษอาญา แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ เป็นปัญหาคือแม้ทหารจะมีชั้นยศที่แตกต่างกันเพียงใดก็ตาม แต่เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นมาแล้ว ชั้นยศ ก็ไม่อาจทำให้กระบวนการพิจารณาตัดสินในศาลทหารที่ใช้นั้นแตกต่างกัน ยังคงยึดกระบวนการวิธี พิจารณาเดียวกัน และแม้ว่าจะมีกระบวนการพิจารณาตัดสินบางส่วนที่บัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญ ศาลทหาร พ.ศ.2498 เพื่อให้ แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่า จากคำวินิจฉัยกระบวนการพิจารณาตัดสินในศาลทหาร ต้องมีการอนุโลมนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นมาใช้เพื่อให้ สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหารต่อไปได้ โดยมีรายละเอียดของสภาวการณ์แห่ง ปัญหาและผลกระทบดังนี้

1.1 ปัญหาการใช้บทบัญญัติในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารไม่มีประสิทธิภาพ

เนื่องจากลักษณะการดำเนินคดีในศาลทหารแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ในศาลพลเรือน โดยหลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลทหารขึ้นก็เพื่อเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่อำนวย ความยุติธรรมและรักษาระเบียบวินัยของกำลังพลภายในกองทัพให้สามารถปกครองกำลังพลได้ อย่างเด็ดขาดและมีประสิทธิภาพ และยังเป็นนโยบายของรูปแบบองค์กรทหารที่ให้อำนาจปกครอง ผู้บังคับบัญชาทำหน้าที่กวดขันดูแลความมีระเบียบวินัยของกำลังพลซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชา และ ทหารที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชาเชื่อฟังคำสั่งอยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัดยิ่งกว่าประชาชนทั่วไป และส่งผลดีทำให้การปกครองภายในกองทัพมีเอกภาพ เนื่องจากทหารแตกต่างจากประชาชนพล เรือนทั่วไป ทหารเป็นบุคคลผู้ถืออาวุธ หากทหารขาดวินัยแล้วไปกระทำความผิดต่อพลเรือน เช่นนั้น การขาดวินัยย่อมส่งผลกองทัพและการป้องกันประเทศได้ ดังนั้นศาลทหารจึงวัตถุประสงค์ เจตนารมณ์ที่จะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นทหารและเฉพาะทรัพย์สินของ รัฐบาล โดยผู้กระทำความผิดที่เป็นทหารนั้น บังคับใช้กับทหารทุกประเภทที่ถูกกำหนดไว้ให้อยู่ ภายใต้อำนาจของศาลทหาร และหากเป็นกรณีทหารเป็นผู้เสียหาย บุคคลพลเรือนเป็นผู้กระทำ ความผิด หรือ ทหารกับพลเรือนกระทำผิดด้วยกัน คดีจึงไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ให้ฟ้องร้อง ไปยังศาลพลเรือน อีกทั้งมาตรการบังคับทางปกครองด้านวินัยอาจไม่เพียงพอ จึงต้องมีศาลทหารที่ เป็นองค์กรใช้อำนาจตุลาการ ลงโทษทางอาญาแก่ทหารดังกล่าว แม้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย มาตรา 15 กำหนดให้การแต่งตั้งและการให้ข้าราชการ ในพระองค์พ้นจากตำแหน่งให้เป็นไป ตามพระราชอัธยาศัยการจัดระเบียบราชการและการบริหารงานบุคคลของราชการในพระองค์

ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัยตามพระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการและบริหารงานบุคคลของราชการในพระองค์ พ.ศ.2560 อันเป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการในพระองค์ พ.ศ.2560 แต่อย่างไรก็ตามข้าราชการที่ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ ตามมาตรา 15 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร เช่นนี้แล้วด้วยลักษณะพิเศษของศาลทหารที่มีวิธีพิจารณาคดีที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์แตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีของศาลพลเรือน ศาลทหารจึงเหมาะสมกับการอำนวยความยุติธรรมในภาวะสงครามมากกว่า ประกอบกับเขตอำนาจของศาลพลเรือนถูกจำกัดอยู่แต่ในพื้นที่ตามที่กฎหมายกำหนดไม่สามารถติดตามกองกำลังไปปฏิบัติภารกิจได้ จากเหตุผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าตามวัตถุประสงค์และลักษณะคดีที่แตกต่างกันจึงมีความสำคัญและความจำเป็นให้ต้องมีวิธีพิจารณาคดีที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง การที่ศาลทหารดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยไม่มีปรับปรุงแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารไว้โดยครบถ้วนให้ตรงตามวัตถุประสงค์ จึงต้องนำเรื่องข้อยกเว้นให้นำกฎหมายอื่นมาใช้บังคับ คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเป็นกฎหมายหลักในการพิจารณาคดี และเมื่อพิจารณาประเภทคดีที่มีลักษณะคดีเป็นทั้งคดีอาญาและ ทั้งคดีปกครองบังคับบัญชาและความผิดลักษณะทางวินัยทับซ้อนรวมอยู่ด้วย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วการนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในบางมาตราและในบางกรณีมาใช้ย่อมมีปัญหาและข้อจำกัดที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้โดยมีประสิทธิภาพกับการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารสิ่งที่เป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีศาลทหาร ซึ่งอาจเกิดต่อการนำหลักกฎหมายอื่นมาใช้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของศาลทหารหรือไม่ เนื่องจากศาลทหารมุ่งจะพิจารณาพิพากษาทหารเพื่อความเด็ดขาดและไม่ให้ประหลาดตนเป็นเยี่ยงอย่างที่ไม่ดีให้แก่เหล่าทหารในกองทัพ ศาลจึงควรมีบทบาทเชิงรุกที่เข้ามาแสวงหาความจริงให้ปรากฏ โดยเฉพาะคดีผู้กระทำความผิดเป็นทหารซึ่งมีสถานะไม่เท่ากับประชาชน อีกทั้งแม้การพิจารณาคดีของศาลทหารจะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในไม่ปกติ และศาลอาญาศึก แต่การพิจารณาคดีของศาลทหารในสภาวะการณ์ปกติ การดำเนินการดังกล่าว จึงควรต้องมีการคุ้มครองสิทธิผู้ใช้สิทธิทางศาลอย่างเป็นทางการและมีกระบวนการที่ครบถ้วน เช่นเดียวกับศาลยุติธรรมพลเรือนและศาลทหารต่างประเทศ การวิจัยนี้จึงควรเป็นการกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารในสภาวะการณ์ปกติให้มีกระบวนการที่ครบถ้วน และให้นำส่วนการพิจารณาคดีของศาลทหารในสภาวะการณ์ปกติมาใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีศาลทหารในไม่ปกติ และกระบวนการพิจารณาคดีของศาลอาญาศึก เฉพาะในส่วนที่มีกระบวนการขั้นตอนลักษณะแบบเดียวกัน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอัยการทหาร เห็นว่า กระบวนการที่นำเอากฎหมายวิธีสบัญญัติที่เป็นกระบวนการพิจารณาคดีระบบกล่าวหามาใช้ เมื่อเทียบกับการร่วมกันแสวงหาความจริงให้ปรากฏ ตามระบบไต่สวน ซึ่งศาลมีหน้าที่แสวงหาความจริง เรียกพยานหลักฐานต่าง ๆ โดยไม่จำกัดเฉพาะหลักฐานที่คู่กรณีเสนอต่อศาล สั่งให้หน่วยงานส่งพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องมาเพิ่ม หรือสั่งเรียกให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีมาให้ถ้อยคำและเปิด โอกาสให้คู่กรณีทราบถึงประเด็นที่จะใช้พิจารณาอย่างละเอียด เพื่อให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ การดำเนินคดีแพ่งจะเน้นเรื่องการสืบพยานในศาล ซึ่งเป็นเรื่องผลประโยชน์ของเอกชน คู่ความแต่ละฝ่ายจึงมีอิสระในการต่อสู้คดีกัน ในทางตรงกันข้ามถ้าเป็นคดีอาญา คดีปกครอง หรือคดีรัฐธรรมนูญ เป็นคดีที่มีผลกระทบต่อสังคม จึงควรเน้นเรื่องการแสวงหาข้อเท็จจริงให้ได้มากที่สุด ซึ่งเป็นข้อดีของระบบไต่สวน ประกอบกับตุลาการมีอำนาจควบคุมกระบวนการพิจารณาและมีบทบาทเชิงรุก แตกต่างกับวิธีพิจารณาในระบบกล่าวหาที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรับ การพิจารณาคดีในศาลทหารซึ่งเป็นศาลที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะในบางกระบวนการจึงอาจมีความเหมาะสมกับกับวิธีพิจารณาความและกระบวนการพิจารณาคดีระบบไต่สวน ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากระบบไต่สวนมีข้อดีที่ทำให้ศาลสามารถแสวงหาพยานหลักฐานในคดีเพื่อพิสูจน์ความจริงให้ปรากฏ ซึ่งจึงอาจเหมาะสมที่จะนำระบบไต่สวนมาใช้ในคดีที่มีความยุ่งยาก และเอกสารอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานรัฐในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร

1.2 ปัญหาการอนุโลมนำกฎหมายอื่นมาใช้ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจตีความ

เมื่อวิธีพิจารณาความอาญาทหารไม่ได้บัญญัติไว้โดยครบถ้วนและไม่ได้ได้รับการพัฒนาแก้ไขบทบัญญัติให้ครอบคลุมกับคดีและกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารในปัจจุบัน จึงต้องอาศัยการอุดช่องว่างของกฎหมาย ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของกฎหมายโดยทำให้ต้องนำกฎหมายอื่นมาใช้บังคับนำมาดำเนินกระบวนการแทนที่ พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ซึ่งกฎหมายที่นำมาอนุโลมใช้บังคับแทน อาจเป็นที่ออกตามกฎหมายฝ่ายทหารซึ่งอาจเป็นกฎหมายหรือข้อบังคับที่เป็นกฎหมายลำดับรองมาใช้บังคับ เช่น ข้อบังคับ หรือ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลทหาร ซึ่งหากไม่มีกฎหมายของฝ่ายทหารก็นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม และซึ่งหากไม่มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับตามลำดับเท่าที่จะใช้ได้ จากข้อยกเว้นดังกล่าวส่งผลให้มีการใช้ดุลพินิจที่ให้นำกฎหมายอื่นมาใช้แทนกันได้และทำให้เกิดความกระจัดกระจาย ไม่เป็นเอกภาพ ทำให้เกิดการตีความ และตามหลักกฎหมายที่ดีแล้ว กฎหมายควรครอบคลุมให้มีการใช้ดุลพินิจได้จำกัด ใช้ดุลพินิจตัดสิน โทษ หากฟังข้อเท็จจริงได้เป็นที่ยุติแล้วและกำหนดบทบัญญัติไว้

ครอบคลุมชัดเจน ลดการนำมาตีความกฎหมายเพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบและกำหนดกรอบการใช้ให้ชัดเจนเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

ประเด็นดังกล่าวแบ่งออกเป็น สองแนวคิด คือ แนวคิดแรก จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอดีตหัวหน้าสำนักตุลาการทหาร มีความเห็นว่า การอนุโลมให้นำกฎหมายมาบังคับใช้ตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นหลักการที่เหมาะสม ไม่ให้กฎหมายซ้ำซ้อนในเรื่องเดียวกัน หมายความว่า กระทั่งกลาโหมพิจารณาแล้วเห็นว่า วิธีพิจารณาความอาญาที่มีได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย กฎ และข้อบังคับฝ่ายทหาร หากมีวิธีพิจารณาอาญาข้อใดได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเหมาะสมแล้ว สมควรให้นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทหารได้ จึงไม่จำเป็นต้องบัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร แต่เนื่องจากจะนำมาใช้โดยตรงทั้งหมดอาจมีปัญหาการบังคับใช้ในการในกระบวนการยุติธรรมทหารได้ จึงเลือกที่จะบัญญัติเฉพาะวิธีพิจารณาความในส่วนที่เห็นว่าเหมาะสมและจำเป็นใช้ในการดำเนินคดีอาญาทหารเพื่อการปกครองบังคับบัญชาทหารอันเป็นการรักษาความเข้มแข็งของวัฒนธรรมองค์กรไว้ แต่อย่างไรก็ตาม บางส่วนในมาตรา 45 ที่ไม่จำเป็นต้องบัญญัติไว้ คือ การให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้ เพราะในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 ได้บัญญัติไว้แล้วว่า วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ไว้แล้ว ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การให้อนุโลมใช้เป็นการให้เลือกเอาวิธีพิจารณาที่เหมาะสมกับศาลทหาร ซึ่งอาจทำให้เกิดดุลพินิจการตีความได้

แนวคิดที่สอง จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอัยการทหาร มีความเห็นว่า หลักการอนุโลมดังกล่าวแท้จริงแล้วเป็นข้อยกเว้นให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ เพื่อให้สามารถดำเนินกระบวนการต่อไปได้ แต่ในปัจจุบันกลับนำข้อยกเว้นมาเป็นหลัก แล้วนำหลักไปเป็นข้อยกเว้น เนื่องจากยังไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสม จนทำให้นำกฎหมายอื่นมาใช้กับกระบวนการศาลทหารของตนเองเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และกฎหมายที่นำมาใช้กระจกระบายไม่เป็นหมวดหมู่ว่าจะเลือกนำกฎหมายใดมาใช้ ซึ่งจากทั้งสองแนวความคิด มีความเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นการเปิดช่องให้ใช้ดุลพินิจที่ผู้ใช้สิทธิทางศาลจะเลือกที่จะบัญญัติเฉพาะวิธีพิจารณาความในส่วนที่เห็นว่าเหมาะสมและจำเป็นใช้ในการดำเนินคดีอาญาทหาร การไม่มีบทบัญญัติไว้ครอบคลุมอาจส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมได้ ประกอบกับลักษณะเฉพาะขององค์กรทหาร บุคคลผู้ปฏิบัติงานเป็นตุลาการ อาจมีการปรับเปลี่ยนโยกย้ายไปตำแหน่งสายงานได้ ความเชี่ยวชาญของตุลาการผู้พิพากษาคดีจึงยิ่งอาจปัญหาต่อการบังคับใช้กฎหมาย

จากทั้งสองแนวคิดจะเห็นได้ว่า แนวคิดแรกเห็นว่า หลักการอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาบังคับใช้ แม้จะนำกฎหมายอื่นมาบังคับใช้เป็นส่วนมากน้อยเท่าใดก็ตาม ก็ให้เป็นดุลพินิจตามความเหมาะสม จึงไม่จำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารทั้งหมด แต่อาจต้องปรับปรุงหลักการอนุโลมเพียงบางส่วนก็เพียงพอยังสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้ ส่วนแนวคิดที่สองเห็นว่าการไม่นำหลักการอนุโลมดังกล่าวมาใช้บังคับแล้ว ไม่มีการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร อาจกลายเป็นปัญหาในการใช้วิธีพิจารณาความในศาลทหารเกิดความยุ่งยากส่งผลกระทบต่อกรอำนวยการอำนวยความยุติธรรมได้ ผู้วิจัยจึงเห็นด้วยกับแนวคิดที่สอง เนื่องจากหลักอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาบังคับใช้แทนกฎหมายของตนเองนั้นมีไว้เพื่อเป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายให้กระบวนการพิจารณาคดีไม่สะดุดหยุดลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากฎหมายดังกล่าวมีปัญหาถึงความไม่ทันสมัยต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน จึงทำให้ต้องนำการอุดช่องว่างของกฎหมายมาเป็นหลักสำคัญเพื่อแก้ไขให้กระบวนการยุติธรรมทหารสามารถดำเนินต่อไปได้ และหากมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมมีบทบัญญัติที่กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาคดีครอบคลุมจะส่งผลดีต่อการอำนวยความยุติธรรมได้และใช้หลักการนำกฎหมายอื่นมาบังคับใช้ลดลงแต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดแรก ในกรณีของตามมาตรา 45 ที่ได้ให้นำวิธีพิจารณาความอาญามาบังคับใช้โดยอนุโลม ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับการนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาอนุโลมบังคับใช้ไว้แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องบัญญัติให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้ ลงในวิธีพิจารณาความอาญาทหารอีก

1.3 ปัญหาองค์คณะตุลาการศาลทหาร

ลักษณะเฉพาะขององค์คณะตุลาการทหารซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางทหารที่มีขึ้นเพื่อปกครองบังคับบัญชาเหล่าทหารให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดีและเอื้ออำนวยความยุติธรรม จึงมีวิธีการหรือกระบวนการดำเนินคดีที่เหมาะสมสอดคล้องกับการปกครองบังคับบัญชาเหล่าทหาร ศาลทหารมีวัตถุประสงค์เพื่อดำรงความยุติธรรมลงโทษทางอาญาและลักษณะที่เป็นพฤติการณ์ความผิดทางวินัยของทหารที่เป็นความผิดอาญาทหารแก่ทหารดังกล่าว กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารจึงให้ผู้บังคับบัญชาทหารมีส่วนร่วม เช่น เป็นตุลาการศาลทหารในการตัดสินคดี หรือมีอำนาจในการอุทธรณ์ฎีกา เป็นต้น ซึ่งไม่มีในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลพลเรือน นอกจากนี้การที่ผู้บังคับบัญชาทหารได้เข้าร่วมเป็นตุลาการศาลทหาร ก็จะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่กำลังพลดังกล่าว ได้กระทำความผิดและจะได้หาแนวทางในการป้องกันและแก้ไข และยังเป็นแนวทางปกครองบังคับบัญชาเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าผู้บังคับบัญชาสามารถให้คุณให้โทษได้จึงกำหนดให้ผู้บังคับบัญชาทหารเป็นตุลาการศาลทหาร หรือที่เรียกว่า “ตุลาการร่วม” ที่ใช้

อำนาจตุลาการร่วมพิจารณาคดีกับ ตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นบุคคลทางกฎหมาย จึงทำให้แยกอำนาจฝ่ายบริหารออกจากอำนาจฝ่ายตุลาการได้ยาก การให้มีการใช้ดุลพินิจได้โดยกว้าง จึงอาจไม่เป็นไปตามเป้าหมายของการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา และผู้ได้รับความเสียหายและตามหลักกฎหมายที่ดีแล้ว กฎหมายควรครอบคลุมให้มีการใช้ดุลพินิจได้จำกัด ใช้ดุลพินิจตัดสินโทษ หากฟังข้อเท็จจริงได้เป็นที่ยุติแล้วและลดการนำมาตีความกฎหมาย เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยเฉพาะในศาลทหารที่ใช้อำนาจตุลาการ แต่มีอำนาจทางการปกครองบังคับบัญชาของฝ่ายบริหารรวมอยู่ด้วย ซึ่งคู่ได้จากกรให้ผู้บังคับบัญชาทหารเป็นตุลาการศาลทหาร หรือที่เรียกว่า ตุลาการร่วม จึงแยกอำนาจฝ่ายบริหารออกจากอำนาจฝ่ายตุลาการได้ยาก การให้มีการใช้ดุลพินิจได้โดยกว้าง จึงอาจไม่เป็นไปตามเป้าหมายของการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา และผู้ได้รับความเสียหาย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตุลาการศาลทหาร มีความเห็นว่า ศาลทหารมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากศาลพลเรือนเนื่องจากมีการนำระบบของผู้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีด้วย ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์เพื่อ ให้ความยุติธรรมกับผู้ได้รับความเสียหายและให้ผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งเป็นเพียงชั้นยศ แต่ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความคิดโดยตรง ทราบถึงสาเหตุที่กำลังพลดังกล่าว ได้กระทำความผิดและจะได้หาแนวทางในการป้องกันและแก้ไข ซึ่งในศาลทหารต่างประเทศลักษณะเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามตุลาการทหารเป็นเพียงองค์คณะร่วมพิจารณาคดีเพื่อประโยชน์และความคล่องตัวของการดำเนินคดีในศาลที่ให้ผู้บังคับบัญชาในพื้นที่ต่างจังหวัดและพื้นที่ห่างไกล ทำให้สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้ และจากการสัมภาษณ์ทางอัยการทหาร มีความเห็นสอดคล้องกันกับความเห็นของทนายทหารว่า ตุลาการทหารที่มาร่วมพิจารณาคดีเป็นองค์คณะเป็นเพื่อให้เป็นไปตามหลักการปกครองบังคับบัญชาเหล่าทหาร ซึ่งมีทั้งตุลาการทหารที่จบกฎหมาย และตุลาการทหารที่ไม่ได้จบกฎหมายซึ่งหากจะให้ศาลทหารไทยมีความเป็นสากลและที่ยอมรับต่อประชาชนก็ควรให้คดีอาญาตุลาการทหารที่ร่วมนั่งเป็นองค์คณะควรจบกฎหมาย ส่วนคดีที่เป็นความผิดต่อประมวลกฎหมายอาญาทหารซึ่งมีลักษณะที่กระทบต่อความประพฤติระเบียบวินัยของทหารก็ยังคงหลักเกณฑ์ให้ตุลาการทหารเป็นองค์คณะเป็นเพื่อให้เป็นไปตามหลักการปกครองบังคับบัญชาเหล่าทหารไว้ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากมุมมองทัศนคติของประชาชนที่มีต่อศาลทหารอาจยังมีความสงสัยในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร หากมีเป็นองค์คณะตุลาการทหารที่จบกฎหมาย ก็จะช่วยทำให้มีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทหารได้

1.4 ปัญหาการอำนวยความสะดวก

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นหลักประกันความเสมอภาคตามกฎหมายและการไม่เลือกปฏิบัติ หรือถูกกีดกัน รวมทั้งการขจัดอุปสรรคอื่น ๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรม การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหารให้เกิดประสิทธิภาพ การเข้าถึงข้อมูลกฎหมาย เข้าใจเนื้อหาของของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารได้ง่ายจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งปัจจุบันการพิจารณากระบวนการขั้นตอนพิจารณาคดีในศาลทหารตามของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารนั้นเกิดเอกภาพได้ยากและเกิดความสับสน เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหากฎหมายวิธีสบัญญัติ คู่ความจะต้องนำกฎหมายใดมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารจึงสามารถดำเนินได้ ซึ่งยากต่อประชาชนที่จะการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมขั้นต้น ทำให้เกิดข้อผิดพลาดได้ จึงเป็นการสร้างภาระแก่ประชาชนในฐานะที่เป็นคู่ความ ซึ่งตามหลักกฎหมายที่ดีแล้วต้องกำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาทหารให้มีความชัดเจนแน่นอน มีบทบัญญัติวางไว้ครบถ้วน ไม่เพิ่มภาระเกินสมควรประชาชนจึงสามารถเข้าใจขั้นตอนกระบวนการเหล่านั้น ได้อย่างชัดเจน ไม่ก่อให้เกิดความสับสน หรือสร้างภาระให้กับประชาชน กฎหมายที่จะทำให้เข้าใจง่าย ไม่เคลือบคลุม สามารถแก้ไขปัญหาดตามวัตถุประสงค์ กฎหมายจึงต้องมีการปรับปรุงใหม่ เพราะวิธีการที่ประเทศต่าง ๆ ทำมาตั้งแต่เดิมนั้นยังไม่เหมาะสม ยากต่อการรับรู้เข้าใจของประชาชนแม้กระทั่งตัวคู่ความเอง และทำให้เกิดความสับสนในการใช้กฎหมายว่าขั้นตอนกระบวนการพิจารณาใด ในศาลทหารต้องนำบทบัญญัติของวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่ปรากฏอยู่ใน พ.ร.บ. ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาใช้ หรือต้องนำบทบัญญัติวิธีพิจารณาความที่ใช้กับศาลอื่นมาใช้ เช่น วิธีพิจารณาความอาญา วิธีพิจารณาความแพ่ง วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอัยการทหาร ทนายความ และทนายทหาร ต่างมีความเห็นว่า สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า ในการที่มีบทบัญญัติไม่ครบถ้วนแม้จะมีกฎหมายให้อนุโลมใช้ จึงทำให้กระบวนการในศาลทหารยังสามารถดำเนินการต่อไปได้ซึ่งอาจไม่เป็นการยากต่อเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน แต่สำหรับประชาชนหรือคู่พิพาทที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทางด้านกฎหมาย อาจทำให้เกิดความสับสนและยากต่อการเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมทหารได้ บางคดีมีระยะเวลาพิจารณาคดีล่าช้ามาก ความล่าช้าที่เกิดขึ้นส่งผลเสียต่อคู่พิพาทได้ และจากความเห็นของทนายความและทนายทหาร ต่างมีความเห็นว่า ความล่าช้าที่เกิดขึ้นส่งผลเสียต่อคู่พิพาทได้ทั้งผู้เสียหายที่ต้องการได้รับผลทางคดีเพื่อไปดำเนินการต่อในส่วนคดีแพ่งต่อไปและผู้ต้องหา หรือจำเลยที่เมื่อถูกต้องหาในคดีก็ส่งผลกระทบต่อถึงการปรับ โยกย้ายตำแหน่ง หรือการเลื่อนยศสูงขึ้น หรือ หากจำเลยไม่ได้รับการประกันตัวก็ต้องถูกจำคุกในระหว่างพิจารณาคดีเป็นเวลานานทำให้เสียโอกาสทางอิสรภาพและบางรายยอมกลับมารับสารภาพเนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดีนั้นยาวนานเกินไป และมีบางราย

เสียดสีในการอุทธรณ์และฎีกาคำพิพากษาของศาลทหารเนื่องจากเป็นคดีใช้กฎ หรือที่เรียกว่า คดีในช่วงศาลทหารเวลาไม่ปกติ ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากกฎหมายที่คิดควร เข้าใจได้ง่ายไม่สับสนและมีความทันสมัยจึงทำให้กฎหมายนั้นมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการให้ ผู้ต้องหาและผู้เสียหายอยู่ในกระบวนการพิจารณาคดีนานเกินสมควร เป็นความยุติธรรมที่ล่าช้า นั่น ก็คือความไม่ยุติธรรม นั่นเอง

1.5 ปัญหาจากการที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่สอดคล้องกับ สภาวะการณ์ปัจจุบัน

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่สอดคล้องกับสภาวะการณ์เป็นกฎหมาย ทั้งบัญญัติและวิธีบัญญัติของศาลทหารในฉบับเดียวทำให้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นการรวมพระธรรมนูญทหารบกและพระธรรมนูญทหารเรือเข้าเป็นฉบับเดียวกัน เป็นพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2477 แล้วถูกยกเลิกไปตราเป็นพระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้เป็นดัวบทกฎหมาย มีทั้งบัญญัติ และวิธีบัญญัติรวมเข้าด้วยกันเป็นฉบับเดียว ตั้งแต่มีการตราพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 การปรับปรุงแก้ไขมาจำนวน 8 ครั้ง แม้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนของ วิธีพิจารณาความอาญาทหารมาเป็นระยะ แต่ในปัจจุบันการแม้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในการ ดำเนินคดีอาญาในศาลทหารยังไม่สามารถใช่วิธีพิจารณาคดีเฉพาะของตนเองดำเนินคดีอาญาใน ศาลทหาร ได้ครบถ้วน เพราะไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับขั้นตอน การดำเนินกระบวนการ พิจารณาในปัจจุบันจำเป็นต้องนำบทบัญญัติเรื่องข้อยกเว้นให้นำกฎหมายอื่นมาใช้บังคับซึ่งอยู่ใน พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 45 มาใช้บังคับโดยการอนุโลม ซึ่งเมื่อพิจารณา ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ประสงค์ให้ใช้บทกฎหมายของตนเป็นหลักสำคัญในการพิจารณาคดีซึ่งจะตรงกับลักษณะเฉพาะของศาลทหาร จึงต้องมีบทกฎหมายของตนบัญญัติไว้ครบถ้วน เสียก่อน และเมื่อบัญญัติขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาทหารไว้ครบถ้วนแล้ว หากมีเรื่องใดยังมีได้บัญญัติไว้จึงในนำการอนุโลมมาบังคับใช้ อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้กฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ต้องระบุเหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารมีบทบัญญัติ จำกัดสิทธิเสรีภาพการใช้สิทธิทางศาลบางประการ เช่น บุคคลพลเรือนไม่สามารถฟ้องคดีเองได้ การตัดสิทธิ์อุทธรณ์ และฎีกาในกรณีสภาวะการณ์บ้านเมืองไม่ปกติ ดังนั้นกรณีที่รัฐธรรมนูญอนุญาต ให้มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ หากมีการตรากฎหมายล่วงล้ำสิทธิและเสรีภาพให้เป็นไปตาม เงื่อนไขที่บัญญัติไว้ จึงต้องระบุเหตุผลและความจำเป็นที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการลงใน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารไว้ด้วยและสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบัน มีการกระทำ ความผิด

ที่มีกลไกซับซ้อนมากขึ้น เช่นคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งต้องมีวิธีพิจารณาคดีระบบไต่สวน แต่กระบวนการวิธีพิจารณาคดีก็ยังคงใช้กฎหมายเดิม คือแม้จะให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา คดีอาญามาใช้บังคับแต่ก็ยังไม่เหมาะสมไม่สามารถดำเนินคดีอาญาในศาลทหารยังไม่สามารถใช้วิธี พิจารณาคดีเฉพาะของตนเองดำเนินคดีอาญาในศาลทหารกับการกระทำความคิดที่มีกลไกซับซ้อน ในปัจจุบันได้ จึงต้องนำกฎหมายอื่นที่นอกเหนือจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาและ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้เท่าที่ใช้ได้ ดังนั้นการแก้ไขกฎหมายหรือบัญญัติ กฎหมายและกระบวนการพิจารณาคดีออกมาให้มีความเหมาะสมให้สอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อม และเจตนารมณ์ของตามรัฐธรรมนูญ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอัยการทหาร ทนายความและทนายทหาร ต่างมีความเห็น ว่า สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้มีการแก้ไข เพิ่มเติมมาเป็นระยะจริง แต่ก็ยังเป็นเพียงการแก้ไขในบางส่วนมาตรา และในปัจจุบันยังไม่ได้มีการ แก้ไขกระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาทหารให้ครอบคลุมเบ็ดเสร็จทั้งกระบวนการจริง จึงใช้การ อนุโลมมาเป็นทางแก้ไขปัญหาโดยนำการอนุโลมมาใช้มากขึ้นกับทุกกระบวนการการดำเนินคดีใน ศาลทหารที่ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ ซึ่งกฎหมายเดิมได้กำหนดเกี่ยวกับการอนุโลมให้นำกฎหมายอื่น มาใช้ โดยให้นำกฎหมายทหารที่มีอยู่มาบังคับใช้ หากไม่มีก็ให้วิธีพิจารณาความอาญาและ วิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้เท่าที่ใช้ได้ แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้มีกฎหมายเฉพาะอื่นที่ ความคิดต่าง ๆ เช่น กฎหมายยาเสพติด กฎหมายคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ หรือ แม้กระทั่ง คดีการค้ำมนุษย์ที่มีกฎหมายเฉพาะ และพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่ได้กำหนด เกี่ยวกับการอนุโลมให้นำกฎหมายเฉพาะอื่นมาบังคับใช้ ในปัจจุบันทางแก้ปัญหาคณะหนึ่ง คือ ออกระเบียบภายในเพื่อสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าวต่อไปได้ ซึ่งเป็นกฎหมายทหาร ทั้งที่การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวควรออกเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ซึ่งหากมี การปรับปรุงแก้ไขให้วิธีพิจารณาความอาญาที่ใช้ในศาลทหารมีความทันสมัยสอดคล้องกับ สภาวะการณ์รวมทั้งกฎหมายระหว่างประเทศก็จะช่วยส่งผลดีต่อกระบวนการพิจารณาคดีในศาลได้ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากการออกระเบียบภายในเพื่อรองรับระบบวิธีพิจารณา ความใหม่ แม้จะทำให้ศาลทหารสามารถดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้ แต่ควรมีการแก้ไข ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติเพื่อให้การเข้าถึงวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารได้ง่ายและ มีการประกาศเป็นที่ทราบทั่วกัน

จากสภาวะการณ์ของการพิจารณาคดีในศาลทหาร และผลกระทบตามที่ได้วิเคราะห์มานั้น จะเห็นได้ว่าศาลทหารมีลักษณะเฉพาะตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น จึงทำให้มีข้อกล่าวหาว่าเป็น สังคมทหารเป็นเสมือนอีกโลกหนึ่ง เป็นสังคมระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา และ

ทำให้มุมมองต่อศาลทหารยากต่อการเข้าถึงและรับรู้สิทธิของประชาชน จึงสร้างความสงสัยในกระบวนการยุติธรรมทหาร โดยเฉพาะกรณีที่ถูกพิพากษาเป็นประชาชน แต่ผู้กระทำความผิดเป็นทหาร จึงต้องมีคดีขึ้นสู่ศาลทหาร ทำให้มีมุมมองของความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรมของศาลทหารได้ และแม้ว่ากระทรวงกลาโหมจะมีนโยบายเร่งด่วนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมที่จะส่งเสริมและพัฒนาการอำนวยความยุติธรรมในศาลทหาร และมีแนวทางแก้ไขปัญหาโดยมีแผนปรับปรุงพัฒนากฎหมายให้ทันสมัยโดยคำนึงความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยและการพัฒนาของประเทศไทยในภาพรวมให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

การวิจัยนี้มีความเห็นว่า วิธีพิจารณาความอาญาทหารในศาลทหารนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิและเป็นหลักประกันให้กับบุคคลที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในศาลทหาร ที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารให้เหมาะสมกับกระบวนการพิจารณาในศาลทหาร จึงสมควรศึกษาและวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่จะใช้เพื่อ “กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร” เป็นกฎหมายต้นแบบในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เป็นกฎหมายที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารศาลทหาร และเพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มความในคดีและผู้ใช้สิทธิในศาลทหาร และสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางศาลทหาร ซึ่งการวิจัยนี้กำหนดการจัดทำกฎหมายต้นแบบนี้เป็นฉบับใหม่

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารของไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ ตรีบทเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่นสิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ อีกทั้ง บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถ ใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ อันเป็นไปตามมาตรา 25 และมาตรา 27 อีกทั้งมาตรา 29 ที่คุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ได้รับการที่จะพิสูจน์ความผิดก่อนที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษ และมาตรา 68 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นการคุ้มครองสิทธิในการให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร และต้องมี

มาตรการคุ้มครองให้เจ้าหน้าที่รัฐในกระบวนการยุติธรรม สามารถปฏิบัติหน้าที่โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ ซึ่งการวิจัยได้นำเอาแนวคิดนิติรัฐ นิติธรรม หลักการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม และนโยบายยุทธศาสตร์มาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบในการบังคับใช้วิธีพิจารณาความอาญาทหารเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยกำหนดขั้นตอนในกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 ขั้นตอนกระบวนการก่อนพิจารณาคดี

การดำเนินคดีอาญาการค้นหาคำความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมทั้งการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีและการนำตัวผู้กระทำความผิดมาเข้ารับการพิจารณาคดีพิพากษาลงโทษ จึงถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร กระบวนการก่อนพิจารณาคดี ประกอบไปด้วย การสืบสวนสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐาน จับกุม ควบคุมตัว แจ้งข้อหา แจ้งสิทธิ สรุปลำนวน ชั้นประทับฟ้อง แบบคำฟ้อง (ปกติ/ไม่ปกติ) ใต้อาณัติฟ้อง การแก้หรือเพิ่มเติมฟ้อง การแก้หรือเพิ่มเติมคำให้การ และคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาซึ่งตามพ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มีบัญญัติเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการก่อนพิจารณาคดี ดังนี้

การควบคุมตัว ตามมาตรา 46 กำหนดเรื่องอำนาจการควบคุมตัวของผู้บังคับบัญชาทหาร โดยให้มีอำนาจสั่งควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ โดยระยะเวลาควบคุมตัวเป็นไปตามการขังของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวน ตามมาตรา 47 ถึงมาตรา 48 กำหนดให้บุคคล 4 ประเภท มีอำนาจสอบสวนและออกหมายเรียกคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร นายทหารชั้นสัญญาบัตรกรณีผู้บังคับบัญชาสั่งและมีเหตุอันสมควร พนักงานสอบสวน และให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนี้อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่ม หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม ส่วนการกระทำผิดอื่นที่เกิดขึ้นใหม่ตามสภาพการณ์ในปัจจุบัน เช่น ความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ที่กระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม แม้เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ผู้มีอำนาจสั่งสอบสวนดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและสำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษให้ปฏิบัติตามกฎหมายการสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร

การฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องคดีอาญา ตามมาตรา 49 ถึงมาตรา 54 มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากศาลพลเรือน คือ มีการแบ่งช่วงเวลาว่าอยู่ในเวลาปกติ หรือ เวลาไม่ปกติ กล่าวคือ ในเวลาปกติผู้มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา คือ อัยการทหาร ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดังนั้น ถ้าผู้เสียหายเป็นประชาชนทั่วไป ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ในเวลาไม่ปกติ หรือในศาลอาญาศึก ผู้มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา คือ อัยการทหาร อัยการทหารเท่านั้น และถ้าอัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ต้องส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพลเรือนเพื่อดำเนินคดี ในส่วนของคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา อัยการทหารร้องขอศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้จำเลย คืนทรัพย์ ไร่ราคารทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด

การขอให้ คืนทรัพย์ ไร่ราคารทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ผู้มีอำนาจเป็นโจทก์ร้องขอศาล คือ อัยการทหาร ส่วนผู้เสียหายไม่มีอำนาจ ถ้าโจทก์ร้องขอให้ยึดทรัพย์จำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการต้องส่งคดีนั้น ไปยังศาลพลเรือน ให้อัยการพลเรือนมีหน้าที่ดำเนินการในชั้นยึดทรัพย์ต่อไปแทนอัยการทหาร และในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาของศาลทหาร

สิ่งที่เป็นปัญหาในการใช้วิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร คือ พบว่ายังขาดความสมบูรณ์ในขั้นตอนกระบวนการก่อนพิจารณาคดี ไม่ปรากฏขั้นตอนการดำเนินการเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวในชั้นผู้สอบสวนที่เป็นนายทหารพระธรรมนูญ หรืออัยการทหารเป็นผู้สอบสวน การปล่อยชั่วคราวในชั้นอัยการทหารเมื่อส่งสำนวนมายังอัยการทหารโดยมีหลักประกัน ซึ่งแนวทางปฏิบัติใช้วิธีในการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน ก่อนปล่อยตัวไปให้จัดให้ผู้ต้องหาสาบาน หรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามกำหนดนัดหรือหมายเรียก แล้วให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่อรับทราบวันและเวลานัด การปล่อยชั่วคราวในชั้นรับฟ้องและการคั่น ซึ่งโดยหลักแล้วต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต้องร้องขอหมายคั่นจากศาล แต่อย่างไรก็ตามเรื่องของอำนาจการคั่นไม่ได้มีบัญญัติไว้ อีกทั้งยังพบว่าการยื่นหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวของศาลทหาร ไม่สามารถใช้ฐานะหรือตำแหน่ง มาเป็นหลักประกันได้ ไม่มีบุคคลมาเป็นหลักประกัน โดยแสดงหลักทรัพย์และการใช้บริษัทประกันภัย หรือ ประกันภัยอสรภาพ อย่างศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นความแตกต่างในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา อีกทั้งเมื่อพิจารณาตามอนุสัญญากรุงเจนีวา ซึ่งเป็นกฎหมายมนุษยธรรมต่างประเทศพบว่าในอนุสัญญาฉบับที่ 3 การปฏิบัติต่อเชลยศึกที่ถูกนำขึ้นศาลทหารมีการคุ้มครองสิทธิโดยให้มีทนายที่ทำหน้าที่ว่าความให้การดำเนินคดีในศาลทหาร ดังนั้นศาลทหารแม้ในช่วงอาญาศึกก็ควรจะมีการแต่งตั้งทนาย เพื่อให้สอดคล้องตามหลักสากล

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารที่กระทบต่อชีวิตและเสรีภาพ ซึ่งพบปัญหาว่าวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารไม่ครอบคลุม ต้องอนุโลมนำกฎหมายใดมาใช้บังคับ จึงสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารได้ จึงสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากลำบากในการเข้าไจกระบวนการเนื่องจากมีความกระจัดกระจายของตัวบทบัญญัติที่ใช้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหารซึ่งกระทบต่อการเข้าถึงในความยุติธรรม

2.2 ขั้นตอนกระบวนการระหว่างพิจารณาคดี

กระบวนการระหว่างพิจารณาคดี ประกอบไปด้วย การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย การสอบถามหรือตั้งทนายให้จำเลย สอบถามคำให้การจำเลย จำเลยรับสารภาพ ในชั้นพิจารณา การยื่นบัญชีระบุพยาน นัดตรวจพยานหลักฐาน การสืบพยาน การนำสืบพยานเอกสาร เคนเผชิญสืบ โอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น ส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พิพากษาหรือคำสั่ง การอุทธรณ์ และข้อห้ามอุทธรณ์ การฎีกาและข้อห้ามฎีกา ซึ่งตามพ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มีบัญญัติเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการก่อนพิจารณาคดี ดังนี้

การพิจารณาตามมาตรา 55 ถึงมาตรา 60 กำหนดเรื่องมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากศาลพลเรือน คือ มีการแบ่งช่วงเวลาว่าอยู่ในเวลาปกติ หรือ เวลาไม่ปกติ ซึ่งมีผลต่อการแต่งตั้งความกล่าวคือ ทั้งศาลทหารในเวลาปกติ และเวลาไม่ปกติ ได้คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาให้จำเลยแต่งตั้งทนายเพื่อต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เว้นศาลอาญาศึกที่ห้ามแต่งตั้งทนาย และได้คุ้มครองสิทธิผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลในเวลาปกติทหารฟ้องเองได้ ดังนั้น ถ้าผู้เสียหายเป็นประชาชนทั่วไปต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ ในเวลาไม่ปกติ หรือในศาลอาญาศึก ผู้มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา คือ อัยการทหาร เท่านั้น

การแต่งตั้งทนาย ตามมาตรา 56 กำหนดเรื่องการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีที่ให้ศาลสอบถามว่าจำเลยเรื่องทนาย และหากจำเลยต้องการทนาย ศาลต้องตั้งทนายให้จำเลยและในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หากจำเลยไม่มีทนาย ศาลต้องตั้งทนายให้จำเลยต่อสู้คดี

การโอนคดี ตามมาตรา 57 เป็นอำนาจความยุติธรรมในศาลทหารเพื่อป้องกันเหตุขัดขวางการพิจารณาคดี หรือเพื่อความสะดวกในการพิจารณาคดีโจทก์หรือจำเลยสามารถยื่นเรื่องต่อศาลทหารสูงสุดขอโอนคดีได้

การส่งประเด็นประเด็นไปสืบที่ศาลแห่งอื่น ตามมาตรา 58 กำหนดให้สามารถส่งประเด็นไปสืบได้ทั้งศาลทหาร และศาลพลเรือน ซึ่งมีอำนาจเหมือนศาลเดิมและส่งประเด็นต่อไปได้

การไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย ตามมาตรา 59 ใช้ในกรณีจำเลยให้การรับสารภาพหรือไม่ ดัดใจฟังคำเบิกความในศาล จะทำการพิจารณาคดีโดยจะไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลยก็ได้

การพิพากษาศาลห้ามพิพากษาเกินคำขอ ตามมาตรา 60 เป็นบทบัญญัติที่ปรับปรุงใหม่ให้ทันสมัยต่อกระบวนการยุติธรรมทหาร โดยปรับปรุงเมื่อปี 2558 โดยกำหนดดุลพินิจที่ศาลจะพิจารณาพิพากษาลงโทษหรือยกฟ้องไว้ ดังเช่นกับการกำหนดดุลพินิจศาลในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม

สิ่งที่เป็นปัญหาในการใช้วิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร คือ พบว่ายังขาดความสมบูรณ์ในขั้นตอนกระบวนการก่อนพิจารณาคดี ไม่ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวการยื่นบัญชีระบุพยาน นัดตรวจพยานหลักฐาน รวมทั้งการนำสืบพยานเอกสารพยานวัตถุและพยานบุคคลใดไว้ ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญในการที่ศาลพิจารณาคดีและดุลพินิจของผู้ต้องหา จึงสร้างความสับสนให้แก่บุคคลผู้เข้าสู่กระบวนการศาลทหารว่าจะต้องใช้การสืบพยานตามกระบวนการของศาลใด ในส่วนใดบ้าง หรือข้อสังเกตในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่ถูกดำเนินคดีขึ้นสู่ศาลอาญาคือ อีกทั้งในปัจจุบันศาลทหารจำต้องดำเนินกระบวนการอีกหลายขั้นตอนที่ยังไม่ได้มีบทบัญญัติรองรับไว้ เช่น เรื่องการดำเนินคดีระบบไต่สวน ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ แม้มีการปรับแก้แล้วบางมาตรา แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ปรับแก้ ทำให้ยังคงต้องนำการอนุโลมมาใช้

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารไว้เพียงบางส่วน ซึ่งพบปัญหาว่า ไม่ครอบคลุม ต้องอนุโลมนำกฎหมายใดมาใช้บังคับ จึงสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารได้ จึงสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากลำบากและสับสนในการเข้าใจกระบวนการ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติที่ใช้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหาร ซึ่งกระทบต่อการเข้าถึงความยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่ต้องการมีทนายและผู้เสียหายที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเร็ว

2.3 ขั้นตอนกระบวนการหลังพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น

กระบวนการหลังพิจารณาคดี ประกอบไปด้วย การอุทธรณ์และฎีกา ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ และการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษา

การอุทธรณ์และฎีกา พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการอุทธรณ์และฎีกาไว้ มาตรา 61 ถึงมาตรา 63 กำหนดเรื่องมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากศาลพลเรือน คือ มีการแบ่งช่วงเวลาว่าอยู่ในเวลาปกติ หรือ เวลาไม่ปกติ และกำหนดเกี่ยวกับผู้มีอำนาจอุทธรณ์ฎีกา ระยะอุทธรณ์ฎีกา การอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมาย การอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง

โดยหลักแล้วในเวลาปกติให้ผู้บุคคล 4 ประเภท คือ โจทก์ จำเลย รวมทั้งผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการและผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ตาม พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 10 และมาตรา 65 สามารถ

ยื่นอุทธรณ์ฎีกาได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันอ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟัง แต่หากในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาฎีกาจะยื่นอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้

การอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย ตามมาตรา 61/1 เป็นบทบัญญัติที่ปรับปรุงใหม่ให้ทันสมัยต่อกระบวนการยุติธรรมทหาร โดยปรับปรุงเมื่อปี 2558 ให้อุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายไปยังศาลทหารสูงสุดได้โดยตรง หากมีปัญหาข้อเท็จจริงด้วยให้อุทธรณ์ศาลทหารกลาง โดยยื่นผ่านศาลทหารชั้นต้น ให้พิจารณาว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายต่อศาลทหารสูงสุดหรือไม่

หากเห็นแย้งศาลชั้นต้น ให้อุทธรณ์ไปยังศาลสูงได้ กำหนดระยะเวลาการอุทธรณ์ การอุทธรณ์คำสั่งของศาลทหารชั้นต้น อุทธรณ์ภายใน 15 วันนับแต่วันฟังคำสั่ง ถ้าศาลทหารสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ศาลทหารสูงสุดจะส่งสำนวนไปให้ศาลทหารกลางพิจารณาพิพากษาต่อไป ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง

ตามมาตรา 62 ในคดีที่ศาลทหารชั้นต้นยกฟ้องและศาลทหารกลางพิพากษาขึ้นโดยอาศัยข้อเท็จจริง หรือศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษและศาลทหารกลางพิพากษาขึ้น หรือแก้ไขเล็กน้อย และเป็นคดีโทษจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับแต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือคดีที่ศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ไขมากก็ตาม ถ้าศาลทหารกลางยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่ว่ามี ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง และในกรณีเช่นนี้มีให้นำบทบัญญัติมาตรา 221 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ ห้ามอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อกฎหมาย ตามมาตรา 63 เป็นกรณีที่ปัญหาข้อกฎหมายนั้นมิได้ยกขึ้นมาตั้งแต่ศาลทหารชั้นต้น เว้นแต่เป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการอุทธรณ์และฎีกา

ตามมาตรา 64 ภายใต้อำนาจแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พุทธศักราช 2479 คำพิพากษาของศาลทหารเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษา ถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลทหารซึ่งนั่งพิจารณา ณ ศาลพลเรือนและมีผู้พิพากษาศาลพลเรือนเป็นตุลาการให้บังคับคดีไปตามมาตรา 245 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้ศาลชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีที่พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ไปยังศาลอุทธรณ์

การดำเนินการบังคับตามคำพิพากษาของศาลอาญาฎีกา หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาฎีกา ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ทีเดียว เว้นแต่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเป็นหญิง ถ้ามีครรภ์อยู่ ให้รอไว้เมื่อคลอดบุตรไปแล้วสามปีให้ลดโทษ

จึงให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือโทษจำคุกตลอดชีวิต ในระหว่างคลอดบุตรให้หญิงนั้นเลี้ยงดูบุตรตามความเหมาะสมในสถานที่ที่สมควรแก่การเลี้ยงดูบุตรภายในเรือนจำ

ในคดีที่อุทธรณ์ได้ตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลทหารชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีที่พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ไปยังศาลทหารกลางในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษานั้น และคำพิพากษาเช่นว่านี้ยังไม่ถึงที่สุด เว้นแต่ศาลทหารกลางจะได้พิพากษายืน

ตามมาตรา 65 ได้กำหนดรายละเอียดจำกัดความของผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ กล่าวคือ

(1) ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ เป็นนายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลยซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป

(2) กรณีที่อยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาดำแหน่งชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ เป็นนายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลยซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพ

(3) ในกรณีที่อยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาหรือไม่อยู่ได้กับผู้บังคับบัญชาของทหาร ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้น เป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ

(4) ในกรณีมีการตั้งศาลประจำหน่วยทหารหรือศาลอาญาศึก ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำหน่วยทหารหรือศาลอาญาศึกเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลนั้น ๆ

สิ่งที่เป็นปัญหาในการใช้วิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร คือ พบว่ายังขาดความสมบูรณ์ในขั้นตอนกระบวนการหลังพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น ไม่ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับการอุทธรณ์หรือฎีกาในศาลทหารในช่วงศาลทหารในเวลาไม่ปกติ จึงอาจยังไม่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ในศาลทหารเพียงพอเพื่อให้มีการตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาอีกครั้งให้แก่บุคคลผู้เข้าสู่กระบวนการศาลทหาร อีกทั้งในปัจจุบันศาลทหารจำต้องดำเนินการกระบวนการอีกหลายขั้นตอนที่ยังไม่ได้มีบทบัญญัติรองรับไว้ เช่น เรื่องการบังคับตามคำพิพากษาในคดีอาชญากรรม แม้มีการปรับแก้แล้วบางมาตรา แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ปรับแก้

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารไว้เพียงบางส่วนซึ่งพบปัญหาว่ายังไม่ครอบคลุมในเรื่องการแจ้งสิทธิ การแจ้งข้อกล่าวหา การรวบรวมพยานหลักฐานสรุปสำนวนการสอบสวนส่งพนักงานอัยการแบบคำฟ้อง การแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องเพิ่มเติมคำให้การ การยื่นบัญชีระบุพยานและการสืบพยาน และการดำเนินคดีความผิดอาญาตามกฎหมายอื่น เช่น คดีทุจริต ต้องอนุโลมนำกฎหมายใดมาใช้บังคับ จึงสามารถดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารได้ จึงสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากลำบากและสับสนในการเข้าใจกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติที่ใช้ดำเนิน

กระบวนการพิจารณาในศาลทหารไว้ครอบคลุมทั้งกระบวนการ มีเพียงวิธีพิจารณาคดี ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ที่บังคับใช้อยู่เดิมและนำวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเท่าที่ได้ ซึ่งกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่ถูกดำเนินคดีในศาลทหารและผู้เสียหายที่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลทหาร ที่ไม่มีบทบัญญัติซึ่งเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิที่ชัดเจนเมื่อถูกดำเนินคดีขึ้นสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหาร

3. วิธีพิจารณาคดีเกี่ยวกับศาลทหารต่างประเทศ

3.1 วิธีพิจารณาคดีศาลทหารของสหรัฐอเมริกา

ที่มาของกฎหมายทหารของสหรัฐอเมริกา มีรากฐานมาจากรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาให้อำนาจสภาองเกรสในการออกกฎหมายเพื่อควบคุมการใช้อำนาจทางทหาร ให้ประธานาธิบดีเป็นผู้บัญชาการกองทัพ สภาองเกรสให้อำนาจในระบบยุติธรรมทหาร โดยการออกประมวลยุติธรรมทหาร และส่งเสริมรักษาระเบียบวินัยที่ดีของกองทัพในฐานะผู้บังคับบัญชา ออกกฎ ระเบียบ เพื่อใช้กับศาลทหาร และแต่งตั้งตุลาการศาลสูงสุด ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นระบบยุติธรรมทหารของสหรัฐอเมริกา มาจากประมวลยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice--UCMJ) และคู่มือศาลทหาร (Manual for Courts-Martial United States--MCM) คำสั่งของประธานาธิบดี และคำตัดสินของศาลที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมทหาร

เขตอำนาจศาลทหาร

เขตอำนาจของศาลทหารของสหรัฐอเมริกานั้น อยู่เหนือความผิดที่เป็นความผิดอาญาทหาร ความผิดอาญาตามกฎหมายทหารและกฎหมายอื่น

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ กำลังพลประจำการ, กำลังพลสำรอง, กำลังพลนอกประจำการ, นักเรียนทหาร, พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร, บุคคลที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ ฝ่ายทหารตามคำสั่งของศาลทหาร และเชลยศึก

ทางเลือกก่อนการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหาร (alternative disposition) ได้แก่

1) การใช้มาตรการทางปกครอง (Administrative Corrective or Non-Punitive Measures) ได้แก่ การเรียกผู้ใต้บังคับบัญชามาเพื่อให้คำปรึกษา ให้ข้อแนะนำทางทหาร ดำเนิน ว่ากล่าวตักเตือน งดให้สิทธิพิเศษ หรือมีการฝึกเพิ่ม เพื่อใช้สำหรับสอนหรือแก้ไขข้อบกพร่องที่เป็นการกระทำผิดเล็กน้อยของกำลังพล

2) การลงโทษโดยไม่ผ่านการพิจารณาของศาล (Nonjudicial Punishment) เป็นมาตรการทางวินัยที่มีความรุนแรงกว่าการใช้มาตรการทางปกครอง แต่ไม่รุนแรงเท่ากับการถูกดำเนินคดีโดยศาลทหาร ผู้รับโทษจะไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา เป็นการให้อำนาจแก่ผู้บังคับบัญชา

ทหารในการพิจารณาลงโทษทางวินัยแก่ทหารที่กระทำผิดตามประมวลยุติธรรมทหารซึ่งเป็นการกระทำผิดเล็กน้อย หากผลการพิจารณาลงโทษทางวินัยไม่เป็นที่พอใจสามารถอุทธรณ์ผลต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไปได้ ซึ่งความผิดเล็กน้อยนั้น ต้องดูลักษณะของความผิด สถานการณ์แวดล้อม รวมทั้งอัตราโทษของความผิดประกอบกันโดยกำหนดวิธีการลงโทษไว้ในคู่มือศาลทหาร และการให้ดำเนินการทางวินัยไม่ถือว่าเป็นการสารภาพผิด แต่เป็นการปฏิเสธการใช้สิทธิต่อสู้คดีในศาลทหาร

กระบวนการก่อนขึ้นศาล

การจะนำคดีขึ้นสู่ศาลนี้ได้จะต้องมีการดำเนินกระบวนการก่อนขึ้นศาล ซึ่งมีลักษณะเดียวกับการไต่สวนในศาลพลเรือน การไต่สวนนี้มีขึ้นเพื่อให้โอกาสจำเลยที่จะรับฟังพยานหลักฐานที่ปรักปรำจำเลยก่อนในเบื้องต้น

ในสหรัฐอเมริกา มีศาลทหารในระดับศาลชั้นต้น ได้แก่

1) ศาลทหารแบบรวบรัด (Summary Court-Martial) มีอำนาจพิจารณาคดีที่ไม่มีโทษประหารและจำเลยไม่ใช่ นายทหารสัญญาบัตรหรือนักเรียนทหารที่ได้กระทำความผิดเล็กน้อย กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ศาลต้องจัดหาทนายความให้ แต่จำเลยมีทางเลือกที่สามารถจัดหาทนายความเองได้

2) ศาลทหารพิเศษ (Special Court-Martial) มีอำนาจพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารรวมทั้งนายทหารสัญญาบัตรด้วย สำหรับความผิดที่ไม่มีโทษประหาร โดยอัตราโทษสูงสุดที่จะลงได้คือ ปลดออก กักขังไม่เกิน 1 ปี หักเงินเดือน 2 ใน 3 ไม่เกิน 1 ปี

3) ศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial) มีอำนาจพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารและพิพากษาลงโทษประหารชีวิต ในการพิจารณาพิพากษาความผิดในศาลทหารนั้น

ศาลทหารชั้นทบทวน ในคดีที่ศาลสั่งลงโทษประหารชีวิต ปลดออก ให้ออก ไล่ออกหรือกักขังตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป จะได้รับการทบทวนโดยศาลทหารชั้นทบทวนโดยอัตโนมัติโดยศาลทหารชั้นทบทวน

1) ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ ศาลนี้มีลักษณะคล้ายกับศาลอุทธรณ์กลาง มีตุลาการพลเรือนมีอำนาจในการพิจารณา และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ของโทษที่จะได้รับการอุทธรณ์โดยอัตโนมัติหรือกำหนดบุคคลที่มีสิทธิได้รับการพิจารณาให้ส่งคดีให้ศาลทหารชั้นอุทธรณ์พิจารณา

2) ศาลฎีกา ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารในกรณีที่

(ก) คดีดังกล่าวเป็นการยื่นฎีกาผ่านศาลทหารชั้นอุทธรณ์

(ข) จำเลยยื่นฎีกาโดยตรงต่อศาล

อำนาจการฟ้องคดี

ในศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น กำหนดให้อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลทหาร ส่วนราษฎรที่เป็นผู้เสียหายไม่มีในการทบทวน โดยศาลทหารชั้นทบทวนจะถูกส่งมาที่สำนักงานของเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อทบทวนอีกครั้ง

ตุลาการทหาร

ตุลาการพระธรรมนูญของศาลทหารสหรัฐอเมริกา จะได้รับการแต่งตั้งจากเจ้ากรมพระธรรมนูญ และจะต้องเป็นนายทหารประจำการในกองทัพสหรัฐอเมริกา โดยเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาสหรัฐอเมริกา หรือเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตแห่งรัฐ

สรุปแล้ววิธีพิจารณาคดีศาลทหารของสหรัฐอเมริกา มีการแยกวิธีพิจารณาคดีทหารออกจากวิธีพิจารณาคดีทางพลเรือนเพื่อให้สามารถใช้ได้ทั้งในเวลาปกติและเวลาสงครามต่อกองกำลังของสหรัฐอเมริกาที่ไปปฏิบัติการกิจอยู่ทั่วโลก เพื่อความจำเป็นในการปฏิบัติการทางทหารและรักษาความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้ต้องหา เขตอำนาจของศาลทหารสหรัฐอเมริกานั้นคล้ายคลึงกับเขตอำนาจของศาลทหารไทย โดยหากบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้กระทำความผิดอาญาตามที่ได้กำหนดไว้ แม้จะมีได้กระทำความผิดในขณะที่ปฏิบัติราชการก็ตาม หรือผู้เสียหายมิใช่บุคคลในอำนาจศาลทหารก็ตาม เช่นนี้แล้วก็ยังคงเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเช่นเดียวกับศาลทหารไทย วิธีพิจารณาความของศาลทหารที่ออกโดยคำสั่งของประธานาธิบดี และแนวคำพิพากษาต่าง ๆ ที่พัฒนามาจากคำพิพากษาศาลทหารชั้นทบทวน ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกา

3.2 วิธีพิจารณาคดีศาลทหารของประเทศอังกฤษ

ที่มาของกฎหมายทหารของประเทศอังกฤษ มีรากฐานมาจากพระราชบัญญัติการก่อการกำเริบ (Mutiny Act) เป็นฉบับแรก โดยเกี่ยวกับการก่อการกำเริบ การละทิ้งหน้าที่ และให้มีการจัดตั้งศาลทหารเพื่อพิจารณาความผิดดังกล่าว จนกระทั่งมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทัพบก ซึ่งได้พัฒนาและใช้บังคับมาจนพระราชบัญญัติกองทัพ (Armed Force Act ,1996) อันเป็นกฎหมายทหารของกองทัพบกอังกฤษมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับศาลทหาร (Courts-Martial) ในปัจจุบัน เชื่อว่ามีรากฐานมาจาก Court of the High Constable and Earl Marshal ซึ่งจัดตั้งขึ้น ในสมัยพระเจ้า-เอ็ดเวิร์ดที่ 1 และจนเรียกกันว่า Court of the Marshal และเรียกว่า Courts-Martial ปัจจุบันในปัจจุบันประเทศอังกฤษมีทั้งศาลพลเรือนและศาลทหาร สำหรับกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับศาลทหารของประเทศอังกฤษคือ พระราชบัญญัติกองทัพ (Armed Force Act,1996)

เขตอำนาจศาลทหาร

เขตอำนาจของศาลทหารของประเทศอังกฤษนั้น อยู่เหนือความผิดที่เป็นความผิดอาญาทหาร ความผิดอาญาตามกฎหมายทหารและกฎหมายอื่น

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารของประเทศอังกฤษ ได้แก่ ข้าราชการทหาร สำหรับพลเรือนที่ไปปฏิบัติงานกับกองทัพอังกฤษนอกประเทศ อาจตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลทหารพิเศษ (Standing Civilian Court) ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

ทางเลือกก่อนการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหาร (alternative disposition) ได้แก่ การพิจารณาคดีอย่างรวบรัด (Summary Disposal) จะต้องเป็นการกระทำผิดที่เกี่ยวกับหน้าที่ราชการ (ความผิดอาญาทหาร) และในกรณีที่ทำทหารกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาของพลเรือนที่เป็นความผิดเล็กน้อย โดยจะแยกประเภทของ การพิจารณาระหว่างนายทหารสัญญาบัตรกับนายทหารชั้นประทวน ซึ่งผู้ที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณา คือ ผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารหน่วยนั้น หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแต่งตั้งให้ดำเนินการด้านวินัย การดำเนินคดีในการพิจารณาคดีอย่างรวบรัดนั้น จะไม่มีทนายความ แต่ก่อนที่จะมีการที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสามารถปรึกษาเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายของหน่วยได้ (Accused Friend) ซึ่งในกระบวนการพิจารณานั้นก็จะมี การสืบพยานด้วยเมื่อผู้บังคับบัญชาเห็นว่าจำเลยกระทำผิดจริงก็สามารถพิจารณาลงโทษได้ แต่จำเลยไม่พอใจ ก็สามารถที่จะอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ชั้นรวบรัดได้ภายใน 14 วัน โดยศาลอุทธรณ์ชั้นรวบรัด มีหน้าที่เกี่ยวกับการพิสูจน์ความผิดและกระบวนการในการลงโทษของผู้บังคับบัญชา โดยศาลอุทธรณ์ชั้นรวบรัดจะมีคำวินิจฉัยยื่นตามการวินิจฉัยของการพิจารณาคดีอย่างรวบรัด หรือกลับคำวินิจฉัยดังกล่าวก็ได้

ในประเทศอังกฤษมีศาลทหารได้แก่

1) ศาลจังหวัด (District Court-Martial) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะนายทหารชั้นประทวน และพลทหาร โดยมีอำนาจลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี

2) ศาลมณฑลทหาร (General Court-Martial) มีอำนาจเต็มในการพิจารณาพิพากษาคดี ยกเว้นคดีบางประเภท

3) ศาลอาญาศึก (Field General Court-Martial) ตั้งขึ้นเฉพาะกรณีที่ไม่อาจตั้งศาลทหารอื่น ๆ ได้ โดยมีอำนาจพิพากษาลงโทษจำคุกได้ไม่เกิน 2 ปี ในศาลทหารชั้นต้นทั้ง 3 ศาลนี้ องค์คณะตุลาการประกอบด้วยผู้พิพากษาของศาลพลเรือน และตุลาการที่เป็นทหารทำการพิจารณาพิพากษา ร่วมกัน พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตุลาการศาลทหาร แต่ในทางปฏิบัติทรงมอบอำนาจให้แก่ผู้บังคับบัญชาทหาร

บุคคลซึ่งจะได้รับการคัดเลือกเป็นคณะลูกขุนต้องเป็นนายทหารสัญญาบัตรชั้นยศไม่ต่ำกว่าร้อยเอกหรือเทียบเท่า รับราชการมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 2 ปี สำหรับศาลมณฑลทหาร (District Courts-Martial) และ 3 ปี สำหรับศาลทหารทั่วไป (General Courts-Martial) และไม่มีลักษณะต้องห้าม ให้ นายทหารสัญญาบัตรพิเศษ (Warrant Officer) ร่วมเป็นคณะลูกขุนได้ไม่เกิน 1 นาย สำหรับศาลมณฑลทหาร และไม่เกิน 2 คน สำหรับศาลทหารทั่วไปในการคัดเลือกคณะลูกขุนของเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหารได้กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมจากที่กฎหมายบัญญัติ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและมีให้มีการโต้แย้งในทางกฎหมาย โดยคณะลูกขุนไม่ควรมาจากเหล่าทหารเดียวกับจำเลยไม่ควรมาจากเหล่าเดียวกัน โดยคัดเลือกมาจากหลาย ๆ เหล่าทหาร เพื่อให้แน่ใจว่าคณะลูกขุนไม่รู้จักกับจำเลยและมีความหลากหลายเท่าที่จะเป็นไปได้ จำศาลจะเป็นผู้เลือกคณะลูกขุน คณะลูกขุนนี้จะต้องไม่เป็นผู้บังคับบัญชาของจำเลย

ศาลทหารชั้นทบทวน ได้แก่

1) ศาลอุทธรณ์ทหาร (Court-Martial Appeal Court) ได้จัดตั้งเป็นส่วนหนึ่งของศาลอุทธรณ์พลเรือน มีหน้าที่พิจารณาคดีที่อุทธรณ์ไปจากศาลทหารชั้นต้น การอุทธรณ์คดีของศาลอุทธรณ์ทหารในปัญหาข้อกฎหมาย อธิบดีอัยการรับรองฎีกาได้

2) ศาลทหารสูงสุด (House of Lords) คือศาลฎีกาของพลเรือน (สภาขุนนาง) ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษา ทั้งนี้ประเทศอังกฤษ ศาลอุทธรณ์ทหาร และศาลทหารสูงสุดเป็นศาลเดียวกันกับศาลพลเรือน มิใช่คนละศาลดังเช่นระบบศาลทหารในประเทศไทย

การพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ (Review Procedure) ทำได้ด้วย 3 กรณีคือ (1) ผู้บังคับบัญชาโดยอุทธรณ์ไปยังที่ปรึกษาของกองทัพ (Defense Counsel) (2) ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ ซึ่งการอุทธรณ์ไปยังศาลทหารชั้นอุทธรณ์นี้ สามารถอุทธรณ์ให้ลดโทษลงได้ โดยอำนาจนี้ได้เพิ่มเติมไว้ในพระราชบัญญัติกองทัพ (Armed Force Act 1996) ซึ่งศาลทหารชั้นอุทธรณ์ จะมีองค์คณะคล้าย ๆ กับศาลอุทธรณ์ของพลเรือนและเป็นผู้พิพากษาที่มาจากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาพลเรือนเท่านั้น ซึ่งในกรณีการอุทธรณ์นั้น Lord Chancellor สามารถแต่งตั้งบุคคลที่มีความรู้ทางกฎหมาย และมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เป็นผู้พิพากษาในศาลทหารชั้นอุทธรณ์ได้ (3) สภาขุนนาง แต่ต้องเป็นกรณีที่ศาลอุทธรณ์ของพลเรือนอนุญาต และเป็นกรณีที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งต้องอุทธรณ์ภายใน 14 วันและกำหนดให้มีกระบวนการตรวจสอบ คำพิพากษา กำหนดให้เฉพาะสภากลาโหมหรือนายทหารที่ได้รับมอบอำนาจจากสภากลาโหมเท่านั้นเป็นองค์กรตรวจสอบคำวินิจฉัยข้อเท็จจริงและคำพิพากษา (Reviewing Authority) โดยมีอำนาจกลับหรือเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาหรือสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ได้

อำนาจการฟ้องคดี

องค์กรที่ฟ้องคดีในศาลทหารของประเทศอังกฤษคือ อัยการทหาร (Prosecuting Authority) ซึ่งเป็นนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชินี ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ หรือเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาของไอร์แลนด์เหนือ หรือเป็น Solicitor ของศาลสูงสุดไอร์แลนด์เหนือมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี อัยการทหารทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลและดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหาร โดยเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายทำหน้าที่รับสำนวนจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงมาพิจารณา โดยมีอำนาจเด็ดขาดในการใช้ดุลพินิจว่าจะสั่งฟ้องคดีหรือไม่ เช่นเดียวกับอัยการของฝ่ายพลเรือน และกำหนดประเภทของศาลทหารที่จะพิจารณาคดีนั้นรวมทั้งดำเนินกระบวนการพิจารณาในฐานะโจทก์

ตุลาการทหาร

ตุลาการพระธรรมนูญ (Judge Advocate) ของศาลทหารอังกฤษนั้นจะเป็นนักกฎหมายพลเรือน ซึ่ง Lord Chancellor แต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในศาลทหารแบบเต็มเวลา มีฐานะเป็นผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญ (Assistant Judge Advocate General) หรือรองเจ้ากรมพระธรรมนูญ (Vice Judge Advocate General) จะเป็นผู้มอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ตุลาการพระธรรมนูญในศาลทหารคุณสมบัติของตุลาการพระธรรมนูญ ต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและเจ้าหน้าที่ทางกฎหมาย (The Court and Legal Service Act 1990) หรือเคยเป็นทนายความในสก็อตแลนด์ หรือเคยเป็นทนายความที่มีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีในศาลฎีกา หรือเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาของไอร์แลนด์เหนือมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี การทำหน้าที่ของตุลาการพระธรรมนูญเป็นไปตามกฎหมายของอิงค์แลนด์และเวลส์ ตุลาการพระธรรมนูญร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาคดีในศาลทหาร โดยมีอำนาจวินิจฉัยปัญหา ข้อกฎหมาย วิธีปฏิบัติ และการดำเนินการกระบวนการพิจารณา มีหน้าที่ควบคุมและแนะนำ การดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยมีผลผูกพันคณะลูกขุนต้องปฏิบัติตาม รวมทั้งมีสิทธิร่วมออกเสียงในการทำคำพิพากษาและสำหรับคะแนนเสียงชี้ขาดในกรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากันยังคงสงวนไว้ให้ประธานคณะลูกขุนซึ่งจะเป็นผู้ให้เหตุผลประกอบคำพิพากษาด้วย รวมทั้งมีหน้าที่ในการจัดทำรายงานกระบวนการพิจารณาให้ถูกต้อง

3.3 วิธีพิจารณาคดีศาลทหารของ สมาพันธรัฐสวิส

ที่มาของกฎหมายทหารของ สวิตเซอร์แลนด์ ได้จัดทำประมวลกฎหมายอาญาทหาร (Code de Penal Militaire) จนกระทั่งในปี ค.ศ.1979 จึงได้ตรากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร (Procédure Penale Militaire du 23 mars 1979) ฉบับใหม่ที่ทันสมัยเพื่อรับรองสิทธิของทหารและกำหนดรายละเอียดไว้ในกฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทหาร ฉบับลงวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ.1979 (l'ordonnance Concernant la Justice Militaire du 24 Octobre 1979) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ใช้กระบวนการยุติธรรมทหารแบบสมบูรณ์ (Absolute Military Justice) โดยยึดถือหลักการความเป็นอิสระของกระบวนการยุติธรรมทหาร มีองค์กรบริหารกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ มีอำนาจควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการได้ส่วนและอัยการทหารโดยอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และใช้วิธีพิจารณาของศาลทหารสวิสใช้ระบบได้ส่วน (Inquisitorial System) โดยกำหนดรายละเอียดของวิธีพิจารณาเหมือนกันทั้งในเวลาปกติและในเวลาสงคราม

เขตอำนาจศาลทหาร

ศาลทหารของ สวิตเซอร์แลนด์เป็นศาลทหารที่มีเขตอำนาจทั้งในเวลาปกติและในเวลาสงคราม แต่ในเวลาปกติศาลทหารจะมีเขตอำนาจเฉพาะคดีที่ทหารกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารสวิสเซอร์แลนด์ในเวลาปกติ ได้แก่ คดีที่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร และความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความมั่นคงของชาติ เวลาสงครามตามความหมายของกฎหมายทหารสวิส หมายความว่าความรวมถึงเวลาประเทศกำลังถูกภัยคุกคามจากสงครามด้วย ตามที่ Conseli Federal ประกาศ ใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

บุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารในเวลาปกติ ได้แก่ บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารมีทั้งทหารและพลเรือนตามเงื่อนไขที่กำหนด ทั้งบุคคลซึ่งมีหน้าที่ต้องรับราชการทหาร ข้าราชการพลเรือน ลูกจ้าง และคนงานที่ปฏิบัติงานในส่วนบัญชาการกองทัพของสมาพันธ์หรือในเขตการปกครอง ซึ่งกระทำความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง บุคคลซึ่งมีหน้าที่ต้องรับราชการทหารเมื่อได้กระทำความผิดตามเงื่อนไขที่กำหนด บุคคลพลเรือนซึ่งรับจ้างทำงานในหน่วยทหาร กบฏ ส่วนในเวลาสงครามจะมีเขตอำนาจอย่างกว้างขวางในเวลาสงคราม บุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหาร นอกเหนือจากบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารในเวลาปกติ ได้แก่ บุคคลที่ติดตามไปกับกองทัพโดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงบุคคลที่กระทำความผิดเกี่ยวกับความลับทางทหาร กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความมั่นคงของชาติ เชลยศึก สมาชิกรัฐสภาของชาติศัตรู และประชาชนในเขตสงคราม

ในสวิตเซอร์แลนด์ มีศาลทหาร ได้แก่

1) ศาลทหารชั้นต้น (Tribunaux Militaires de Premiere Instance) ศาลทหารชั้นต้นแต่ละแห่งมีเขตอำนาจพิจารณาคดีตามหน่วยทหารต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ ซึ่งไม่ว่าทหารในสังกัดหน่วยนั้นจะไปกระทำความผิดที่ใด จะต้องนำตัวมาพิจารณาในศาลทหารชั้นต้นที่มีเขตอำนาจ ซึ่งศาลทหารชั้นต้น มีองค์คณะ 5 นาย ชั้นยศพันโทหรือพันเอก จนถึงชั้นนายทหารประทวน

2) ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ (Tribunaux Militaires d'appel) มีองค์คณะ 5 นาย เช่นเดียวกับศาลทหารชั้นต้น แต่ตุลาการทุกนายต้องมีความรู้ทางกฎหมาย ศาลทหารชั้นอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณา

คดีชั้นอุทธรณ์ที่มีการโต้แย้งคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น การอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลทหารต้องอุทธรณ์ไปยังศาลทหารชั้นอุทธรณ์ ผู้ที่มีสิทธิอุทธรณ์ ได้แก่ จำเลย และโจทก์ อาจยื่นเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาต่อศาลทหารชั้นต้น ภายใน 5 วัน นับแต่วันอ่านคำพิพากษาของศาลทหารชั้นต้นศาลทหารชั้นอุทธรณ์มีอิสระในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายใหม่ โดยไม่ผูกพันกับคำแถลงของแต่ละฝ่าย แต่ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ไม่มีอำนาจพิพากษาให้เป็นผลร้ายแก่จำเลยในกรณีที่จำเลยเป็นฝ่ายอุทธรณ์

3) ศาลทหารชั้นฎีกา (Tribunal Militaire de Cassation) มีองค์คณะ 5 นาย ชั้นยศพันเอกจนถึงชั้นนายทหาร โดยตุลาการทุกนายต้องสำเร็จการศึกษาทางกฎหมายหรือต้องมีใบอนุญาตทนายความ มีอำนาจพิจารณาคดีชั้นฎีกา ในกรณีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นอุทธรณ์ไม่ชอบ หรือโต้แย้ง คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นอุทธรณ์ ดังนั้นศาลทหารชั้นฎีกาของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ทำได้เฉพาะการคัดค้านคำวินิจฉัย และคำพิพากษาของศาลทหารชั้นอุทธรณ์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ที่มีสิทธิฎีกา ได้แก่ จำเลยหรือ โจทก์ หรือ ผู้เสียหาย โดยฎีกาต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลทหารชั้นต้นภายใน 5 วัน นับแต่วันอ่านคำพิพากษา

ตุลาการทหาร

ตุลาการศาลทหารเป็นนายทหารสัญญาบัตร จนถึงชั้นนายทหารประทวนหรือพลทหาร ซึ่งได้รับการคัดเลือกมาจากหน่วยปฏิบัติการทางยุทธวิธี โดยมีวาระ 4 ปี วาระเดียว ทั้งนี้ตุลาการศาลทหารชั้นอุทธรณ์ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมาย ตุลาการศาลทหารชั้นฎีกา เป็นผู้คัดเลือกจากผู้สำเร็จการศึกษาทางกฎหมายและมีใบอนุญาตทนายความของเขตการปกครอง หรือนายทหารฝ่ายกฎหมาย โดยมีวาระ 4 ปี วาระเดียว

ตารางที่ 4.2 การเปรียบเทียบกระบวนการวิธีพิจารณาคดีทหารของสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ที่	องค์ประกอบ	อเมริกา	อังกฤษ	สวิตเซอร์แลนด์
1	รูปแบบโครงสร้าง			
	- โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมพลเรือน	✓	✓	✗
	- โครงสร้างแบบสมบูรณ	✗	✗	✓
2	อำนาจศาลทหาร			
	- ความผิดอาญาทหาร	✓	✓	✓
	- ความผิดอาญา	✓	✓	✗

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ที่	องค์ประกอบ	อเมริกา	อังกฤษ	สวีตเซอร์แลนด์
	- ความผิดทางกฎหมายความมั่นคงของชาติ	✓	✓	✓
3	กำหนดบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร	✓	✓	✓
4	กระบวนการทางเลือกก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาลทหาร			
	- มาตรการทางปกครอง	✓	✓	✗
	- การลงโทษโดยไม่ผ่านการพิจารณาของศาลทหาร	✓	✓	✗
	- การพิจารณาคดีอย่างรวบรัดกรณีความผิดเล็กน้อย	✗	✓	✗
5	อำนาจการฟ้องคดี			
	- อัยการทหาร	✓	✓	✓
	- ประชาชน	✗	✗	✗
6	บทบัญญัติกระบวนการพิจารณาคดี	✓	✓	✓
7	การทบทวนคำพิพากษา			
	- ศาลอุทธรณ์	✓	✓	✓
	- ศาลฎีกา	✓	✓	✓
	- ช่องทางอื่น	✓	✓	✗
8	ตุลาการทหารในศาลทหาร			
	- จบกฎหมาย	✓	✓	✓
	- มีชั้นยศ	✓	✓	✓
	- มีบุคคลพลเรือนร่วมพิจารณาคดี	✓	✓	✗

4. การเปรียบเทียบวิธีพิจารณาคดีทหารของต่างประเทศกับของไทย

จากกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารของ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และ สวิตเซอร์แลนด์ กับกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารของประเทศไทยและเมื่อนำมาเปรียบเทียบกันพบว่า

- ศาลทหารไทย แยกจากศาลยุติธรรมของพลเรือน มีรูปแบบการจัดโครงสร้างแบบสมบูรณ ซึ่งเหมือนกับศาลทหารของประเทศสวีตเซอร์แลนด์ ส่วนศาลทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลทหารของประเทศอังกฤษ มีรูปแบบการจัด โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมพลเรือน

- อำนาจศาลทหารของไทยมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่มีโทษจำคุก ซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ส่วนศาลทหารของประเทศสวีเดนมีอำนาจศาลทหารตามความผิดตามกฎหมายอาญาทหารและกฎหมายว่าด้วยความมั่นคงของชาติ ส่วนศาลทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา และศาลทหารของประเทศอังกฤษ มีอำนาจศาลทหารกับความผิดอาญาทหารและความผิดทางอาญาบางประการที่กำหนดไว้

- บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารไทย มีการกำหนดไว้ชัดเจน มี 8 ประเภท ได้แก่ นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการเฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตาม ประมวลกฎหมายอาญาทหาร นายทหารประทวน หรือ พลทหารกองประจำการหรือประจำการหรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนดทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อได้กระทำความผิดในหน้าที่ราชการหรือเฉพาะกระทำความผิดอย่างอื่นเฉพาะในบริเวณอาคารที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร โดยชอบด้วยกฎหมายและเชลยศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารซึ่งคล้ายกับศาลทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มีการกำหนดไว้ชัดเจน มี 5 ประเภท ได้แก่ กำลังพลประจำการ, กำลังพลสำรอง และนอกประจำการ นักเรียนทหาร พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร บุคคลที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามคำสั่งของศาลทหาร และเชลยศึกส่วนศาลทหารของประเทศอังกฤษและศาลทหารของประเทศสวีเดนได้กำหนดบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารไว้ คือ ข้าราชการทหารและพลเรือนตามเงื่อนไขที่กำหนด

- ทางเลือกก่อนนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหารของไทย มีกระบวนการพิจารณากรณีที่ยังคงข้อสงสัยเห็นว่ามีความผิดเล็กน้อยไม่สำคัญสามารถลงทัณฑ์แทนการส่งตัวไปฟ้องศาลได้ ซึ่งเหมือนกับศาลทหารของประเทศอังกฤษ และศาลทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ก็มีการใช้มาตรการทางปกครอง และการลงโทษโดยไม่ผ่านการพิจารณาของศาลทหาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันเพื่อทางเลือกก่อนนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหาร ส่วนศาลทหารของประเทศสวีเดน ไม่ปรากฏกระบวนการทางเลือกก่อนนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหาร

- การอุทธรณ์ฎีกา หรือ การทบทวนคำพิพากษาของศาลทหารไทย ได้แก่ ศาลทหารกลาง ศาลทหารสูงสุดเหมือนกับศาลทหารของประเทศสวีเดน ส่วนศาลทหารของประเทศอังกฤษนอกจากการทบทวนคำพิพากษาโดยศาลแล้ว ยังสามารถทบทวนโดยผู้บังคับบัญชาและ

สภาขุนนางได้ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด ส่วนศาลทหารของประเทศสหรัฐอเมริกานอกจากการทบทวนคำพิพากษาโดยศาลแล้ว ยังสามารถทบทวน โดยผู้มีอำนาจตั้งศาล นายทหารพระธรรมนูญ เจ้ากรมพระธรรมนูญ ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด

- ลักษณะคุณสมบัติของตุลาการทหารนั้น โดยตุลาการในศาลทหารของไทย ต้องมีคุณสมบัติเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตร์ เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา รับราชการและหรือประกอบอาชีพในหน้าที่ ต้องใช้ความรู้ทางกฎหมายเป็นประจำไม่น้อยกว่า 5 ปีหรือได้เป็นตุลาการศาลทหารมาแล้ว คล้ายคลึงกับตุลาการศาลทหารของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ที่ตุลาการทหารมาจากนายทหารที่มาจากหน่วยปฏิบัติและนายทหารที่เป็นผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและตุลาการศาลทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่เป็นทหารประจำการในกองทัพโดยเป็นเนติบัณฑิต และจะได้รับการแต่งตั้งโดยเจ้ากรมพระธรรมนูญ ส่วนตุลาการศาลทหารของประเทศอังกฤษนั้น ต้องเป็นนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญซึ่งประจำการในกองทัพและนักกฎหมายพลเรือนซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในศาลทหารแบบเต็มเวลา

กล่าวโดยสรุปจากการที่มีการเปรียบเทียบกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารของไทยและของต่างประเทศพบว่า มีทั้งขั้นตอนที่เหมือนกัน และมีขั้นตอนที่มีความแตกต่างกัน ดังนี้

การพิจารณาคดีในศาลทหารของไทยที่มีกระบวนการเหมือนกับศาลทหารต่างประเทศคือ อำนาจการพิจารณาของศาลทหาร มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่มีโทษจำคุก รวมทั้งคดีบางประเภทที่เป็นคดีความมั่นคงในช่วงสถานการณ์ไม่ปกติ โดยกำหนดขอบเขตของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารให้กว้างมากขึ้น และกำหนดประเภทของบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารไว้ชัดเจน อีกทั้งมีการกำหนดกระบวนการทางเลือกลงก่อนนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล โดยใช้มาตรการทางปกครอง และการลงโทษของผู้บังคับบัญชาโดยไม่ผ่านการพิจารณาของศาลทหารหากเข้าหลักเกณฑ์ตามที่ศาลทหารประเทศกำหนดไว้ และลักษณะคุณสมบัติของตุลาการทหารเป็นนายทหารที่สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตร์ และที่มีความรู้ทางกฎหมาย

ในส่วนศาลทหารไทยที่มีกระบวนการพิจารณาคดีแตกต่างจากศาลทหารต่างประเทศคือ ศาลทหารไทยมีรูปแบบการจัด โครงสร้างที่สมบูรณ์ แยกจากศาลยุติธรรมของพลเรือนชัดเจน ขั้นตอนและกระบวนการพิจารณาคดียังไม่มีบทบัญญัติกระบวนการวิธีพิจารณาคดีครบถ้วน ดังเช่นศาลทหารต่างประเทศ อีกทั้งการอุทธรณ์ฎีกา หรือ การทบทวนคำพิพากษาของศาลทหารไทยมีเพียงในชั้นศาล ส่วนศาลทหารต่างประเทศนอกจากการทบทวนคำพิพากษาโดยศาลแล้วยังสามารถทบทวนโดยวิธีอื่นได้อีกด้วย เช่น ทบทวนโดยผู้มีอำนาจตั้งศาล นายทหารพระธรรมนูญ เจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชา และสภาขุนนาง ภายใต้เงื่อนไขตามแต่ละศาลทหารต่างประเทศนั้น ๆ กำหนด

5. รูปแบบกฎหมายต้นแบบ (Model law) วิธีพิจารณาความอาญาทหารต้นแบบของไทย

ในสภาวะการณ์ที่ประเทศไทยที่ต้องดำรงไว้ซึ่งเอกราชและอำนาจอธิปไตย จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีกองกำลังทหารเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการป้องกันประเทศ และเมื่อมีกำลังพลผู้ถืออาวุธเป็นจำนวนมาก หากขาดระเบียบวินัยที่ดีหรือปกครองดูแลไม่ทั่วถึงจึงยอมทำให้ทหารไปมีปัญหาก่อให้เกิดข้อพิพาทขึ้นได้ และการกระทำความผิดส่วนใหญ่เป็นการกระทำความผิดที่เกี่ยวเนื่องกับความผิดอาญาที่มีบทลงโทษเป็นโทษจำคุก ข้อพิพาทดังกล่าวจึงนำไปสู่การฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลคือ ศาลทหาร แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ ศาลทหารยังไม่มีกระบวนการพิจารณาคดีเฉพาะของตนที่มีบทบัญญัติตั้งเริ่มต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารจึงต้องใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีทั่วไปของศาลยุติธรรมมาอนุโลมใช้ จึงสร้างความยุ่งยากและสับสนแก่คู่ความที่พิพาท ดังได้วิเคราะห์มาแล้วทำให้สร้างความสับสนและความไม่เชื่อมั่นในความยุติธรรมที่จะได้รับ

อย่างไรก็ดีหากพิจารณาถึงปัญหาข้อพิพาทคดีของศาลทหารและลักษณะการปฏิบัติการกิจพื้นที่และมีการแบ่งเป็นช่วงเวลาสถานการณ์บ้านเมืองนั้นจึงมีความแตกต่างไปจากคดีแพ่งหรือคดีอาญาหรือคดีปกครองทั่วไป ดังนั้นกระบวนการวิธีพิจารณาคดีจึงต้องมีกระบวนการพิจารณาคดีเฉพาะของตน โดยครบถ้วน ซึ่งการวิจัยได้หาคำตอบที่จะนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาอาญาทหาร เพื่อให้เป็นกฎหมายต้นแบบที่จะนำไปปรับใช้เป็นกฎหมายตามกระบวนการทางนิติบัญญัติ

ในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารนี้ การวิจัยได้กำหนดการกระบวนการวิธีพิจารณาคดีเพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีใหม่ และปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม โดยมีโครงสร้างกฎหมายแยกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ส่วนที่ 2 กระบวนการชั้นพิจารณาคดี หมวดที่ 3 กระบวนการหลังพิจารณาคดี ศาลทหารชั้นต้น

โดยมีประเด็นของโครงสร้างกฎหมายในแต่ละส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ได้เพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีใหม่ ดังนี้

การสอบสวนโดยนายทหารพระธรรมนูญ รวมถึงการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้สอบสวนคดีอาญา ขั้นตอนการสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญและ อำนาจการสอบสวนเพิ่มเติมและการสั่งสอบสวนเพิ่มเติม การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน โดยผู้สอบสวนคดีที่เป็นทหาร จนกระทั่งการส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการทหาร เพื่อให้เกิดความชัดเจนของอำนาจ

การสอบสวนคดี ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญไปในแนวทางเดียวกัน เกิดการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ทั้งยังเกิดความคล่องตัวกับองค์กระสอบคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทหารให้มีกระบวนการสอบสวนที่รวดเร็ว

การแจ้งข้อหา แจ้งสิทธิ ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญ เพื่อเป็นหลักคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่ถูกดำเนินคดีขึ้นสู่ศาลทหารตั้งแต่ชั้นสอบสวน โดยนายทหารพระธรรมนูญเดียวกัน เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมทหาร

สรุปสำนวน ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญ การให้อำนาจการสอบสวนแก่นายทหารพระธรรมนูญหรือผู้สอบสวนคดีและการตั้งคณะกรรมการผู้สอบสวนคดีอาญา ขึ้นตอนการสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญ รวมทั้งการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน โดยผู้สอบสวนคดีที่เป็นทหารจนกระทั่งการส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการทหาร เพื่อให้เกิดความชัดเจนของอำนาจการสอบสวนคดี ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญไปในแนวทางเดียวกัน

แบบคำฟ้อง (ปกติ/ไม่ปกติ) การแก้หรือเพิ่มเติมฟ้อง และการแก้หรือเพิ่มเติมคำให้การ กำหนดองค์ประกอบคำฟ้องของศาลทหาร รวมถึงการขอเพิ่มโทษ การบรรยายฟ้องกรณีความผิดหลายกรรม การไต่สวนมูลฟ้องในศาลทหาร การแก้ไขเพิ่มคำฟ้อง เพิ่มเติมคำให้การเพื่อเป็นการปฏิบัติในการยื่นฟ้องในศาลทหารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ให้เกิดความสับสนในชั้นประทับฟ้องของศาลทหาร

ไต่สวนมูลฟ้อง กำหนดระบบที่ใช้ในการพิจารณาคดีแต่ละคดีในศาลทหาร โดยการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา คดีอาญาทหาร และคดีอื่นที่มีโทษทางอาญาในศาลทหาร ให้ใช้ระบบกล่าวหา การพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในศาลทหาร ให้ใช้ระบบไต่สวน ให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการพระธรรมนูญในศาลทหารสูงสุดมีอำนาจออกระเบียบเกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

ในส่วนกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ได้ปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม ดังนี้ **คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา** กำหนดกระบวนการคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความรวดเร็ว เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิ ดำเนินการฟ้องในส่วนคดีแพ่งต่อไป เพื่อให้กระบวนการคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพรวดเร็ว

ส่วนที่ 2 กระบวนการชั้นพิจารณาคดี ได้เพิ่มเติมใหม่ส่วนที่ไม่มีในกระบวนการพิจารณา คดี ดังนี้

การพิจารณาคดี ศาลทหารในเวลาปกติ มีการสอบถามหรือตั้งทนายให้จำเลย การพิจารณาพิพากษาคดี การแต่งตั้งทนายในศาลทหารในเวลาปกติและเวลาไม่ปกติ การสอบถามทนายก่อนเริ่ม

พิจารณาคดี การพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยและช้อยกเว้น การถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในทางพิจารณาคดีต้องไม่แตกต่างจากในฟ้องเพื่อไม่ให้ศาลศาลพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอหรือที่โจทก์ไม่ได้บรรยายฟ้องไว้และช้อยกเว้น

การสืบพยาน การสืบพยานหลักฐานให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันว่าด้วยพยานหลักฐานมาใช้แก่การสืบพยานในศาลทหาร โดยอนุโลม เพื่อให้การสืบพยานหลักฐานในศาลทหารสอดคล้องกับการสืบพยานหลักฐานในศาลพลเรือน

โอนคดี และส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น การโอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่นส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น เพื่อให้กำหนดกระบวนการการโอนคดีและสืบพยานที่ศาลอื่นให้สามารถดำเนินคดีไปศาลทหารแห่งอื่นดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพและกำหนดให้มีอำนาจออกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็นกฎหมายลำดับรอง

ในส่วนกระบวนการชั้นพิจารณาคดี ได้ปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม ดังนี้

การสืบพยานต่อหน้าจำเลย ในส่วนของการพิจารณาคดี กำหนดหลักเกณฑ์การสืบพยานต่อหน้าจำเลยและเหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย ให้สอดคล้องกับหลักสิทธิของจำเลยที่จะมีโอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อหน้าพยาน

ส่วนที่ 3 กระบวนการหลังพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น ได้เพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีใหม่ ดังนี้

การอุทธรณ์ ฎีกา การกำหนดระยะเวลาขึ้นอุทธรณ์ ฎีกาต่อศาลทหารในเวลาปกติและเวลาไม่ปกติ หลักเกณฑ์การยื่นอุทธรณ์และฎีกา กำหนดหลักการห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงและการห้ามอุทธรณ์ฎีกาในศาลทหารในเวลาไม่ปกติ เพื่อให้เกิดความชัดเจน

การบังคับตามคำพิพากษา การบังคับตามคำพิพากษาทั้งคดีอาญา คดีอาญาทหารและคดีที่มีความผิดตามกฎหมายเฉพาะเช่น คดียาเสพติด เพื่อกำหนดกระบวนการจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาในศาลทหาร โดยผู้มีอำนาจสั่งโทษเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทหาร

นอกจากนี้ ยังกำหนดเรื่องอื่นไว้ด้วย ดังนี้

ระบบการพิจารณาคดี กำหนดกระบวนการพิจารณาคดีที่เหมาะสมโดยเพิ่มเติมให้ใช้ระบบไต่สวนโดยการให้ตุลาการทหาร มีหน้าที่ในการไต่สวนแสวงหาพยานหลักฐานข้อเท็จจริงเพื่อทำให้ความจริงปรากฏ ซึ่งเหมาะสมกับการดำเนินคดีอาญา และกำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาในศาลทหาร

องค์คณะตุลาการและตุลาการสมทบ กำหนดคุณสมบัติตุลาการพระธรรมนูญ คุณสมบัติตุลาการทหาร และคุณสมบัติ ตุลาการทหารสมทบ ซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนด ข้อบังคับ

กระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร เป็นองค์คณะดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารได้

ในส่วนกระบวนการหลังพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น ได้ปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม ดังนี้

การอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารให้ครอบคลุม ลดการอนุโลม นำกฎหมายอื่นมาใช้เพื่อให้สามารถใช้วิธีพิจารณาความอาญาทหารในศาลทหารได้ตรงตามวัตถุประสงค์และเป็นไปตามหลักกฎหมายที่ดี และเมื่อกำหนดบทบัญญัติให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ นอกเหนือจากวิธีพิจารณาความอาญา และวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้ตรงต่อสภาพการณ์ในปัจจุบัน ที่มีคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะของคดีประเภทนั้น ๆ

ดังนั้นรูปแบบทางกฎหมาย (Model Law) ในการที่จะจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารมีโครงสร้างกฎหมายดังนี้

โครงสร้างวิธีพิจารณาคดีอาญาทหาร

1) กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี

- (1) ระบบการพิจารณาคดี
- (2) การสอบสวนโดยนายทหารพระธรรมนูญ
- (3) สรุปสำนวน ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญ
- (4) แจ้งข้อหา แจ้งสิทธิ ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญ
- (5) กำหนดเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราว
- (6) แบบคำฟ้อง (ปกติ/ไม่ปกติ) การแก้หรือเพิ่มเติมฟ้อง และการแก้หรือเพิ่มเติมคำให้การ

(7) ใต้สวนมูลฟ้อง

(8) คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

2) กระบวนการชั้นพิจารณาคดี

(1) การพิจารณาคดี

(2) การสืบพยาน

(3) โอนคดี และ ส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น

(4) องค์คณะตุลาการ

(5) พิพากษาหรือคำสั่ง

3) กระบวนการหลังพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น

- (1) การอุทธรณ์ ฎีกา
- (2) การบังคับตามคำพิพากษา

โครงสร้างของกฎหมายดังกล่าวนั้น การวิจัยกำหนดเป็นประเด็นในการจัดทำกรมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co - Design) ตามที่กำหนดไว้ในวิธีวิทยาการวิจัย บทที่ 3 เพื่อให้ประชากรผู้มีส่วนได้เสียได้ร่วมกันออกแบบโครงสร้างกฎหมายที่จะจัดทำเป็นต้นแบบกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

ความมั่นคงของประเทศมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกราชภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศบัญญัติให้กระทรวงกลาโหม ทำหน้าที่รักษาความมั่นคงของประเทศและในการปฏิบัติหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมนั้นจะแบ่งงานออกเป็นกองทัพและในแต่ละกองทัพจะมีทหารจำนวนมาก ที่สามารถจะมีอาวุธยุทโธปกรณ์ใช้เพื่อให้ความพร้อมด้านความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นการมีวินัยทหารจึงเป็นความสำคัญที่จะใช้ควบคุมการใช้อำนาจหน้าที่และการต้องเชื่อฟังการบังคับบัญชาของผู้มียศที่สูงกว่า แต่ด้วยเหตุที่มีทหารจำนวนมากทั้งประเทศจึงสามารถที่จะเกิดข้อพิพาทหรือความขัดแย้งระหว่างทหารด้วยกัน หรือความขัดแย้งระหว่างทหารกับประชาชนทั่วไปได้ ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งหรือมีการกระทำผิดกฎหมายย่อมต้องมีการดำเนินการเพื่อนำผู้กระทำผิดไปลงโทษ โดยมีองค์กรทหารที่ทำหน้าที่นี้กำหนดไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คือ ศาลทหาร โดยมีกฎหมายกำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาสำหรับการพิจารณาข้อพิพาทดังกล่าว คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นมาเมื่อพ.ศ.2498 และยังให้มีการอนุโลมใช้วิธีพิจารณาความอาญา กรณีที่ไม่มีบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 จึงเป็นปัญหาต่อกระบวนการวิธีพิจารณาของศาลทหารที่ไม่ทันสมัยต่อยุคการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศรวมทั้งไม่เป็นสากลเมื่อเทียบกับกฎหมายของประเทศอื่นทำให้กระบวนการยุติธรรมทางศาลทหารของไทยไม่น่าจะเป็นที่ยอมรับของประชาชนไทยในด้านความเชื่อมั่นในความยุติธรรมที่จะได้รับ

ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมีแนวคิดที่จะจัดทำกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร โดยการวิจัยได้นำเอาวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ในบทที่ 3 มาใช้ในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจนได้คำตอบเบื้องต้นของโครงสร้างกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ดังที่ปรากฏในบทที่ 4 และเพื่อให้เป็นคำตอบที่มีความชัดเจนสามารถนำไปใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหาร การวิจัยจึงได้กำหนดให้ประชากรผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ได้มีส่วนร่วมในการช่วยออกแบบ โครงสร้างกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร โดยมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co – Design)

การมีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) เป็นเทคนิคทางวิธีหนึ่งในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับงานวิจัยที่มุ่งให้ได้คำตอบที่เป็นต้นแบบ (Model) ในเรื่องนั้น ๆ โดยมีแนวคิดที่ว่า คำตอบของการวิจัยที่เป็นข้อค้นพบ โครงสร้างกฎหมายเบื้องต้นของผู้วิจัยได้รับการยืนยันหรือความคิดเห็นเพิ่มเติมซึ่งหากจะให้มีการนำไปใช้ได้จริงควรที่จะต้องให้ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) กับเรื่องนั้น ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบคำตอบโดยตรง ซึ่งจะเป็นคำตอบที่เกิดจากความต้องการของประชากรที่มีส่วนได้เสียกับเรื่องนั้น ๆ ซึ่งน่าจะมีผลดีต่อการบังคับใช้กฎหมายเพื่อกำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร เพื่อผู้วิจัยจะได้นำเอาคำตอบที่ได้มานั้น ไปวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับคำตอบที่ได้มาในเบื้องต้นทำให้ได้คำตอบที่เป็นข้อค้นพบสุดท้ายของการวิจัยอันจะเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปใช้ได้จริง (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, วิธีวิทยาการวิจัยทางนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2560) และเป็นวิธีการที่มีการนำไปใช้ในการวิจัยแล้ว ดังนั้นการวิจัยนี้จึงนำเอาวิธีการจัดทำกรมีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ มาใช้ในการวิจัยนี้ เพื่อให้ได้รูปแบบของกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่จะมาจากผลการร่วมออกแบบของประชากรผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง สำหรับการวิเคราะห์ต่อไป

กระบวนการดำเนินการในการจัดทำ Participatory Design, Co – Design: Co - Design ในการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง (Stakeholders) ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบโครงสร้างกฎหมาย “กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร” และนำคำตอบที่ได้ไปวิเคราะห์และจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เป็นการตรากฎหมายใหม่ทั้งฉบับเพื่อรองรับการจัดตั้งศาลทหารและวิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร โดยมีกระบวนการดำเนินงานและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ขั้นตอนการเตรียมการ

เป็นขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมก่อนการดำเนินการจัดทำ Co-Design ประกอบด้วย

1) การกำหนดประชากรร่วมออกแบบ

เป็นกลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการมีส่วนร่วมในการออกแบบโครงสร้างกฎหมาย ว่าด้วยกฎหมายต้นแบบว่ากฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ซึ่งเป็นประชากรกลุ่ม Co-Design รวมทั้งสิ้น จำนวน 16 คน แยกออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 กลุ่มตุลาการศาลทหาร จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มอัยการทหาร จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มนายทหารพระธรรมนูญ พนักงานสอบสวน จำนวน 4 คน
 กลุ่มที่ 4 กลุ่มทนายความ ประชาชน นักวิชาการ จำนวน 4 คน
 ประชากรผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม แยกออกเป็นประชากรผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มเฉพาะ กับประชากรผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มผสม

ประชากรกลุ่มเฉพาะ หมายถึง ประชากรซึ่งมีประสบการณ์หรือมีหน้าที่เฉพาะในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการศาลทหารและเป็นผู้ใช้หรือบังคับใช้กฎหมายในศาลทหาร มีทั้งหมด 4 กลุ่ม กลุ่มละ 4 คน ได้แก่

กลุ่มที่ 1 กลุ่มตุลาการศาลทหาร จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มอัยการทหาร จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มนายทหารพระธรรมนูญ พนักงานสอบสวน จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 4 กลุ่มทนายความ ประชาชน นักวิชาการ จำนวน 4 คน

ภาพประกอบที่ 5.1 ประชากรกลุ่มเฉพาะ

ประชากรกลุ่มผสม หมายถึง ประชากรซึ่งมาจากกลุ่มเฉพาะ แยกมากลุ่มละ 1 คน เพื่อผสมรวมเป็น 4 คน ต่อ 1 กลุ่ม ดังนั้นแต่ละกลุ่มผสม จึงประกอบด้วย ตุลาการศาลทหาร นายทหารพระธรรมนูญ พนักงานสอบสวน และทนายความ ประชาชน นักวิชาการ

ภาพประกอบที่ 5.2 ประชากรกลุ่มผสม

การจัดให้มีประชากรในกลุ่มเฉพาะซึ่งมีตำแหน่ง ประสบการณ์ และการปฏิบัติงานในระดับเดียวกัน ได้มีการอภิปรายร่วมกันในหัวข้อประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายว่าด้วยกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารในโครงสร้างกฎหมาย จึงมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันนัก ส่วนกลุ่มผสมก็มีตำแหน่ง ประสบการณ์ และการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันเมื่อได้ร่วมอภิปรายกันอาจจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละคนแต่ก็ต้องมีข้อสรุปของกลุ่มผสม

2) การจัดเตรียมสถานที่จัดทำ Co-Design

โดยเหตุที่กำหนดประชากรออกเป็น 4 กลุ่ม สถานที่จึงต้องแยกเป็น 4 โต๊ะห่างจากกันเพื่อไม่ให้เกิดการร่วมแสดงความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มรบกวนกัน แต่อยู่ในห้องเดียวกัน จึงจำเป็นที่จะเป็นห้องขนาดใหญ่ ซึ่งการวิจัยนี้ได้ใช้ ห้องไอวี 5 โรงแรม ที เค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชัน กรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นพื้นที่ในกรุงเทพมหานครที่มีกลุ่มประชากรซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการในศาลทหาร และประชากรผู้มีส่วนได้เสียทั้งกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมร่วมจัดทำ Co-Design มีความสะดวกในการเดินทาง

3) การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดทำ Co-Design

ผู้วิจัยจัดเตรียมกระดาษแผ่นใหญ่และเครื่องเขียนสำหรับเขียนคำตอบจากมติของแต่ละกลุ่ม พร้อมแท่นที่ตั้งเพื่อใช้ในการจดประเด็นคำตอบของแต่ละกลุ่มเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่ม

4) การจัดเตรียมเลขานุการกลุ่ม

เป็นการจัดหาผู้ทำหน้าที่เป็นเลขานุการของกลุ่มประชากรทั้ง 4 กลุ่ม เพื่อทำการบันทึกประเด็นและคำตอบของกลุ่มสำหรับนำเสนอต่อผู้เข้าร่วมการทำ Co-Design

1.2 ขั้นตอนการดำเนินการ

การดำเนินการแบ่งเป็น 2 ช่วง

ช่วงเช้า ที่เป็นช่วงแรกเป็นการจัดทำ Co-Design กลุ่มเฉพาะ การวิจัยใช้เวลาดำเนินการประมาณ 3 ชั่วโมง มีการดำเนินการ ดังนี้

- กลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มเลือกผู้แทนกลุ่มที่จะทำหน้าที่รายงานผลของกลุ่มต่อกลุ่มอื่นๆ เมื่อเสร็จสิ้นการร่วมทำ Co-Design

- ผู้วิจัยนำเสนอวัตถุประสงค์ของการทำ Co-Design และนำเสนอประเด็นที่ได้วิเคราะห์หามาจากบทที่ 4 เพื่อให้ประชากรในกลุ่มเฉพาะได้รับทราบและเข้าใจในแต่ละประเด็น รวมทั้งเป็นแนวทางในอภิปรายในแต่ละประเด็น และการร่วมออกแบบ Co-Design ของกลุ่มเฉพาะที่มีวิชาชีพ หรือประสบการณ์คล้ายคลึงกัน

ภาพประกอบที่ 5.3 การนำเสนอประเด็น Co-Design

คำตอบที่ได้มาจากการอภิปรายในกลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มเมื่อมีการนำเสนอต่อที่ประชุมแล้วถือว่าเป็นการเสร็จสิ้นการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบของประชากรกลุ่มเฉพาะซึ่งจะเป็นข้อมูลที่การวิจัยได้ นำไปสู่การวิเคราะห์ต่อไป

ภาพประกอบที่ 5.4 การนำเสนอผลของกลุ่มเฉพาะ

- ช่วงบ่าย เป็นช่วงที่สอง เป็นการจัดทำ Co-Design กลุ่มผสมใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง มีการดำเนินการเช่นเดียวกับกลุ่มเฉพาะ

ภาพประกอบที่ 5.5 การอภิปรายประชากรกลุ่มผสม

1.3 ประเด็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ได้คำตอบเบื้องต้นของกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เป็นประเด็นที่จะไปจัดทำร่างกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับประชากรทั้งกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสมได้ร่วมกันอภิปราย ซึ่งอาจจะยึดหรือไม่ยึดตามประเด็นเหล่านี้ก็ได้ หรืออาจมีการเพิ่มเติมบางประเด็นก็ได้

ประเด็น Co-Design ที่เป็นแนวทางมี 2 ส่วน คือ ประเด็นที่เพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการพิจารณาคดี และ ประเด็นปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม โดยกำหนดเป็น 13 ประเด็น คือ

ส่วนที่ 1 การเพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการพิจารณาคดี

ประเด็นที่ 1 กำหนดกระบวนการพิจารณาคดี ใช้ระบบไต่สวนโดยการให้ตุลาการทหารมีหน้าที่ในการไต่สวนแสวงหาพยานหลักฐานข้อเท็จจริงเพื่อทำให้ความจริงปรากฏ ซึ่งเหมาะสมกับการดำเนินคดีอาญา

ประเด็นที่ 2 เพิ่มหลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวนให้แก่นายทหารพระธรรมนูญ กำหนดหลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวน โดยนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตร ซึ่งผู้บังคับบัญชาสั่งให้สอบสวนคดี ให้ได้มาตรฐานในการสอบสวนเทียบเท่าเจ้าพนักงานสอบสวน จนถึงกระบวนการสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการทหาร

ประเด็นที่ 3 กำหนดหลักเกณฑ์การตั้งผู้สอบสวนคดีอาญาหรือคณะกรรมการสอบสวนคดีอาญา ให้ชัดเจนต่อการปฏิบัติงานขอเจ้าหน้าที่และให้สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เพื่อให้เกิดความเป็นกลางและเป็นธรรมต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประเด็นที่ 4 กำหนดให้มีการแจ้งข้อหา แจ้งสิทธิในชั้นนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตรเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร เพื่อให้ผู้ต้องหาทราบถึงการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าตนได้กระทำความผิด และสิทธิของตนในกระบวนการสอบสวน โดยนายทหารพระธรรมนูญ

ประเด็นที่ 5 กำหนดเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่มีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร และการปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร ที่ส่งผลต่อการติดตามตัวผู้ต้องหาให้มาดำเนินคดีสั่งฟ้อง และพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์การปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร

ประเด็นที่ 6 เพิ่มแบบคำฟ้องใหม่ในกรณีและผู้เสียหายที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีเอง กรณีผู้เสียหายฟ้องเอง และการไต่สวนมูลฟ้องในศาลทหาร เพื่อให้มีรูปแบบที่ชัดเจนและเป็น การอำนวยความสะดวกธรรมชาติต่อคู่ความที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร

ประเด็นที่ 7 องค์คณะตุลาการในคดีอาญา คดีอื่นที่มีโทษทางอาญา

ประเด็นที่ 8 องค์คณะตุลาการ ในคดีอาญาทหารซึ่งเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยทางระเบียบวินัยของทหาร

ประเด็นที่ 9 เพิ่มหลักเกณฑ์กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาในศาลทหาร อันเป็นไปตามหลักการพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิไม่ให้จำเลยถูกดำเนินคดีเกินความจำเป็นในเรื่องของระยะเวลา

ประเด็นที่ 10 กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องการบังคับคดีกรณีบังคับค่าปรับคดีอาญาเสพติด ตามประมวลกฎหมายอาญาเสพติด เพื่อสอดคล้องกับจำนวนคดีอาญาเสพติดในศาลทหารในปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 ปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม

ประเด็นที่ 11 การอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารให้ครอบคลุม ลดการอนุโลม นำกฎหมายอื่นมาใช้เพื่อให้สามารถใช้วิธีพิจารณาความอาญาทหารในศาลทหารได้ตรงตามวัตถุประสงค์และเป็นไปตามหลักกฎหมายที่ดี และเมื่อกำหนดบทบัญญัติให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ นอกเหนือจากวิธีพิจารณาความอาญา และวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้ตรงต่อสภาวการณ์ในปัจจุบัน ที่มีคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะของคดีประเภทนั้น ๆ

ประเด็นที่ 12 กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องเหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย ให้สอดคล้องกับหลักสิทธิของจำเลยที่จะมีโอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อหน้าพยาน โดยเฉพาะศาลทหารในเวลาปกติ

ประเด็นที่ 13 กำหนดหลักเกณฑ์ผู้เสียหายร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินคดีแพ่ง เกี่ยวเนื่องอาญากรณีผู้เสียหายร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายซึ่งไม่สามารถทำได้ในศาลทหาร ให้สามารถดำเนินการต่อศาลพลเรือนได้ต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ผลการจัดทำ Co-Design ประชากรกลุ่มเฉพาะ

ประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม ได้อภิปรายร่วมกันในประเด็นที่กำหนดไว้ และได้คำตอบแยกตามประเด็น ดังนี้

ส่วนที่ 1 เพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการวิธีพิจารณาคดี

ประเด็นที่ 1 วิธีบัญญัติ หมายถึง วิธีพิจารณาความอาญาทหารที่กำหนดกระบวนการพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน โดยการให้ตุลาการศาลทหารมีหน้าที่ในการไต่สวนแสวงหาพยานหลักฐานข้อเท็จจริงเพื่อทำให้ความจริงปรากฏ ซึ่งเหมาะสมกับการดำเนินคดีอาญา

ประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับที่จะใช้ระบบไตสวนในกระบวนการพิจารณา ศาลทหาร เนื่องจากการพิจารณาคดีโดยระบบไตสวนทำให้สร้างความยุติธรรมและความชัดเจน ให้กับทั้งคู่ความในคดีศาลสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงพยานหลักฐานและทำให้รู้รายละเอียดของคดีมากที่สุด การพิจารณาคดีโดยระบบไตสวนทำให้ตุลาการศาลทหารสามารถแสวงหาข้อเท็จจริง พยานหลักฐานและทำให้รู้รายละเอียดของคดีมากที่สุด เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในการ วินิจฉัยคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่จำเลยผู้กระทำความผิดเป็นทหาร แต่มีข้อสังเกต

กลุ่มเฉพาะ 1 เห็นว่าระบบพิจารณาคดีที่ใช้การพิจารณาระบบไตสวน ควรระบุให้ ชัดเจนว่าให้ศาลทหารพิจารณาคดีระบบไตสวนกับคดีประเภทอะไร เช่น ให้ใช้ระบบไตสวนกับคดี ทุจริต เป็นต้น

กลุ่มเฉพาะ 2 มีข้อเสนอแนะว่าควรระบุให้ชัดเจนว่าให้ศาลทหารพิจารณาคดีระบบไตสวน กับกระบวนการบ้าง เช่น กรณีไตสวนแพทย์ กรณีจำเลยเป็นบุคคลวิกลจริต หรือ ให้ใช้ระบบไตสวน กับคดีทุจริต เป็นต้น

กลุ่มเฉพาะ 3 มีข้อสังเกตว่าหากเป็นการดำเนินคดีกับจำเลยที่เป็นพลเรือน ระบบกล่าวหา อาจเหมาะสมมากกว่า

คำตอบที่ได้จากประชากรทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นนี้ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า เห็นควร ในการที่จะนำระบบไตสวนในกระบวนการพิจารณาศาลทหารเพื่อสร้างความยุติธรรมและ ความชัดเจนให้กับทั้งคู่ความในคดีเนื่องจากข้อดีของระบบไตสวนทำให้ศาลสามารถแสวงหา ข้อเท็จจริงพยานหลักฐานและทำให้รู้รายละเอียดของคดีมากที่สุดเพื่อให้ตัดสินลงโทษได้โดย ปราศจากข้อสงสัย แต่ส่วนมากมีข้อสังเกตว่าในการพิจารณาคดีของศาลทหารอาจไม่จำเป็นต้องใช้ ระบบไตสวนในทุกคดี อาจมีบทบัญญัติกำหนดเป็นประเภทคดีหรือกำหนดเป็นกรณีไป โดยระบุ ให้ประเภทคดีหรือกรณีดังกล่าวให้ศาลพิจารณาคดีโดยระบบไตสวน

ประเด็นที่ 2 เพิ่มหลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวนให้แก่นายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารสัญญาบัตรซึ่งผู้บังคับบัญชาสั่งให้สอบสวนคดีจนถึงกระบวนการสรุปสำนวนส่งอัยการ ทหาร เพื่อให้ได้มาตรฐานในการสอบสวนเทียบเท่าเจ้าพนักงานสอบสวน

ประชากรกลุ่มเฉพาะจำนวน 4 กลุ่ม เห็นด้วยที่จะมีบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์ กระบวนการสอบสวนให้แก่นายทหารพระธรรมนูญ เนื่องจากหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญ นั้น มีความหลากหลายและมีความรับผิดชอบในหลายด้านขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่ตนถูกส่งไปปฏิบัติ หน้าที่ การมีหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะช่วยทำให้รับรองอำนาจหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญและมี แนวทางที่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามมีความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

กลุ่มเฉพาะ 1 มีข้อสังเกตว่าหากเป็นการกำหนดรายละเอียด ขั้นตอนการปฏิบัติงาน ควรจะขั้นตอนการปฏิบัติงานดังกล่าวให้อยู่ในกฎหมายลำดับรอง ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควร กำหนดให้อำนาจการสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญครอบคลุมถึงคดีทุจริตด้วย

กลุ่มเฉพาะ 3 ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรกำหนดรายละเอียดการปฏิบัติงานสอบสวนของ นายทหารพระธรรมนูญไว้ทุกขั้นตอน โดยออกเป็นระเบียบหรือข้อบังคับกระทรวงกลาโหม และ

กลุ่มเฉพาะ 4 มีข้อเสนอแนะอยากให้ผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจน ซึ่งต่างมี ประโยชน์ที่ช่วยให้สามารถนำไปใช้ในการสอบสวนได้ และยังเป็นการคุ้มครองรับรองสิทธิให้ ดำเนินกระบวนการอย่างถูกต้อง ประชาชนมีแนวทางสามารถตรวจสอบได้เพิ่มความโปร่งใสให้ สามารถชี้แจงข้อสงสัยได้อย่างเป็นธรรม

คำตอบที่ได้จากประชากรทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นนี้ มีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทาง เดียวกันว่า เห็นควรในการที่จะนำควรมกำหนดหลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวนของนายทหารพระ ธรรมนูญเพื่อให้ได้มาตรฐานในการสอบสวนและคุ้มครองสิทธิเทียบเท่าเจ้าพนักงานสอบสวน อีก หนึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะว่ากำหนดรายละเอียดการปฏิบัติงานสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญไว้ ทุกขั้นตอนอีกด้วย โดยออกเป็นกฎหมายลำดับรอง เช่น ระเบียบหรือข้อบังคับของ กระทรวงกลาโหม ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญมีแนวทางที่ ชัดเจนรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และเป็นบทบัญญัติที่ช่วยรับรองกระบวนการสอบสวนของนายทหารพระ ธรรมนูญ

ประเด็นที่ 3 หลักเกณฑ์บทบัญญัติการตั้งผู้สอบสวนคดีอาญาหรือคณะกรรมการ สอบสวนคดีอาญาให้ชัดเจนต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และให้สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติราชการ ทางปกครอง เพื่อให้เกิดความเป็นกลางและเป็นธรรมต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประชากรกลุ่มเฉพาะจำนวน 4 กลุ่มเห็นด้วยที่จะมีบทบัญญัติที่กำหนด เรื่องการตั้ง ผู้สอบสวนคดีอาญาหรือคณะกรรมการสอบสวนคดีอาญาให้ชัดเจนต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และให้สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เพื่อให้เกิดความเป็นกลางและเป็นธรรมต่อการ คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาจะทำให้สำนวนการสอบสวนมีความสมบูรณ์ถูกต้องครบถ้วนมาก ยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทหาร แต่อย่างไรก็ตาม

กลุ่มเฉพาะ 1 มีข้อสังเกตว่าหากเป็นการกำหนดรายละเอียด ขั้นตอนการปฏิบัติงาน ควรจะกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานดังกล่าวให้อยู่ในกฎหมายลำดับรอง และให้สอดคล้องตาม ประเด็นที่ 2

กลุ่มเฉพาะ 3 มีข้อเสนอแนะในส่วนคดีที่มีความซับซ้อน หรือ คดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ควรให้ตั้งเป็นคณะกรรมการสอบสวนคดีจำนวนหลายคน และ

กลุ่มเฉพาะ 4 มีข้อเสนอแนะอยากให้ผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจน ซึ่งต่างมีประโยชน์ที่ช่วยให้สามารถนำไปใช้ในการสอบสวนได้ และยังเป็นการคุ้มครองรับรองสิทธิให้ดำเนินกระบวนการอย่างถูกต้อง ประชาชนมีแนวทางสามารถตรวจสอบได้เพิ่มความโปร่งใสให้สามารถชี้แจงข้อสงสัยได้อย่างเป็นธรรม

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นบทบัญญัติเรื่องการตั้งผู้สอบสวนคดีอาญาหรือคณะกรรมการสอบสวนคดีอาญา พบว่ากลุ่มประชากรทั้ง 4 มีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า เห็นควรในการที่จะนำบทบัญญัติการตั้งผู้สอบสวนคดีอาญาหรือคณะกรรมการสอบสวนคดีอาญามาบัญญัติไว้ในวิธีพิจารณาความอาญาทหาร อีกทั้งได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการกำหนดรายละเอียดเรื่องดังกล่าวควรออกเป็นกฎหมายลำดับรอง เช่น ระเบียบหรือข้อบังคับของกระทรวงกลาโหม ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญในการสอบสวนมีแนวทางที่ชัดเจนรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และเป็นบทบัญญัติที่ช่วยรับรองกระบวนการสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญ เป็นผลดีกับกระบวนการยุติธรรมทหารส่วนอื่นต่อไป

ประเด็นที่ 4 บทบัญญัติให้มีการแจ้งข้อหา แจ้งสิทธิในชั้นนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตรเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร เพื่อให้ทหารผู้ต้องหาทราบถึงการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าตนได้กระทำความผิด และสิทธิของตนในกระบวนการชั้นสอบสวนโดยนายทหารพระธรรมนูญ

ประชากรกลุ่มเฉพาะจำนวน 4 กลุ่มเห็นด้วย ที่จะมียกบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องการแจ้งข้อหา การแจ้งสิทธิในชั้นนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตรเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร

กลุ่มเฉพาะ 1 มีความเห็นว่า การมีบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการคุ้มครองรับรองสิทธิในการสอบสวนเพื่อให้ทหารผู้ต้องหาทราบถึงการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าตนได้กระทำความผิด และสิทธิของตนในกระบวนการชั้นสอบสวนโดยนายทหารพระธรรมนูญเช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรมอื่น

กลุ่มเฉพาะ 2 มีข้อเสนอแนะว่า การที่มีบทบัญญัติให้แจ้งข้อหาและสิทธิไว้ชัดเจนส่งผลต่อความชอบในกระบวนการสอบสวนของฝ่ายทหาร และทำให้การดำเนินการในชั้นอัยการทหารพิจารณาได้รวดเร็วขึ้นด้วย

กลุ่มเฉพาะ 3 เห็นว่าการกำหนดเรื่องดังกล่าวส่งผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทหารและเป็นจุดเริ่มต้นของต่อกระบวนการสอบสวนที่ถูกต้องชัดเจนมีความ ชอบธรรมในการสอบสวนด้วย

กลุ่มเฉพาะ 4 มีข้อเสนอแนะว่า ควรให้มีความคุ้มครองสิทธิเทียบเท่าวิธีพิจารณาความอาญา หรือมากกว่า เพราะจะเป็นการคุ้มครองรับรองสิทธิให้ดำเนินกระบวนการอย่างถูกต้อง ประชาชนมีแนวทางสามารถตรวจสอบได้เพิ่มความโปร่งใสให้สามารถชี้แจงข้อสงสัยได้อย่างเป็นธรรม

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นบทบัญญัติเรื่องการการแจ้งข้อหา และการแจ้งสิทธิในชั้นนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตรเป็นผู้สอบสวนคดีอาญา ทหาร พบว่ากลุ่มประชากรทั้ง 4 มีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า เห็นควรในการที่จะ นำบทบัญญัติเรื่องการแจ้งข้อหาและการแจ้งสิทธิในการสอบสวนชั้นนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตรเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาทหารมาบัญญัติไว้ในวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญในการสอบสวนมีแนวทางที่ชัดเจน รวดเร็วถูกต้องมากยิ่งขึ้น และเป็นบทบัญญัติที่ช่วยรับรองกระบวนการสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญ เป็นผลดีกับกระบวนการยุติธรรมทหารส่วนอื่นต่อไป

ประเด็นที่ 5 การให้ปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่มีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร และการปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร ที่ส่งผลต่อการติดตามตัวผู้ต้องหาให้มาดำเนินคดีสั่งฟ้อง และพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์การปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร

ประชากรกลุ่มเฉพาะส่วนมากทั้ง 3 กลุ่ม เห็นด้วยกับผู้วิจัยที่จะมีบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องการให้ปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่มีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร และการปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร ซึ่งเป็นการให้ผู้บังคับบัญชารับผิดชอบตัวกลับไปและติดตามให้ผู้ต้องหามาฟังคำสั่งเมื่อถูกเรียกให้มาพบอัยการทหาร และการปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร ที่เป็นหลักประกันที่ชัดเจนส่งผลต่อการที่ผู้ต้องหาให้มาดำเนินคดีสั่งฟ้อง

กลุ่มเฉพาะ 1 มีข้อเสนอแนะให้นำรายละเอียดดังกล่าวให้อยู่ในกฎหมายลำดับรอง โดยให้เทียบเคียงหลักเกณฑ์ปล่อยตัวชั่วคราวกับระเบียบของศาลทหารเพื่อความสอดคล้องกัน

กลุ่มเฉพาะ 2 มีข้อเสนอแนะว่าควรมีหลักเกณฑ์ในการปล่อยตัว เรียกหลักประกัน การเก็บรักษาหลักประกันไว้อีกด้วย

กลุ่มเฉพาะ 4 มีข้อเสนอแนะว่าอาจจะมีกำหนด แบ่งเป็นประเภทความเป็นความผิดเล็กน้อย ที่ให้ผู้บังคับบัญชาลงลายมือชื่อรับรองความประพฤติและรับผิดชอบไป และความผิดร้ายแรง ที่ให้ใช้หลักประกันและมีผู้ค้ำประกัน

ส่วนกลุ่มเฉพาะ 3 ไม่เห็นด้วยกับผู้วิจัยที่จะมีบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องดังกล่าวเนื่องจากการวางหลักประกันในชั้นปล่อยตัวชั่วคราว อาจเป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้ต้องหามากขึ้นได้เนื่องจากผู้ต้องหาต้องมีเงินหรือหลักทรัพย์วางหลักประกันในชั้นอัยการอีกส่วนหนึ่งเพิ่มเติมจากเดิม แล้วจึงไปถอนประกันในชั้นพนักงานสอบสวน และอาจเป็นการวางหลักประกันซ้ำซ้อนกันในชั้นศาล

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นการให้ปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่มีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร พบว่าประชากรให้ความเห็นสอดคล้องกันทั้ง 4 กลุ่มไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้กระบวนการคุ้มครองสิทธิในการประกันตัวของผู้ต้องหาในชั้นอัยการมีความชัดเจนส่งผลต่อการที่ติดตามตัวผู้ต้องหาให้มาดำเนินคดีส่งฟ้องคดีในชั้นศาลต่อไป แต่ในส่วนของ การปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหารประชากรกลุ่มเฉพาะส่วนมากเห็นด้วย แต่มี 1 กลุ่มที่ไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าอาจเป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้ต้องหาเรื่องจัดหาหลักประกันมากขึ้น

ประเด็นที่ 6 องค์ประกอบของคำฟ้องและแบบคำฟ้องในกรณีและผู้เสียหายซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีเอง และกำหนดการไต่สวนมูลฟ้องในศาลทหาร เพื่อให้มีรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นการอำนวยความสะดวกต่อคู่ความที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร

ประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง จำนวน 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับผู้วิจัยที่จะมีบทบัญญัติที่กำหนดเรื่ององค์ประกอบของคำฟ้องลงในวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

กลุ่มเฉพาะ 1 มีข้อเสนอแนะว่ารายละเอียดแบบคำฟ้องต่าง ๆ รวมถึงกรณีและผู้เสียหายซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีเอง ควรอยู่ในกฎหมายลำดับรอง เพื่อให้ง่ายต่อการแก้ไขปรับปรุง

กลุ่มเฉพาะ 2 และกลุ่มเฉพาะ 3 มีข้อเสนอแนะว่าการรับรองโดยให้มีการกำหนดดังกล่าวไว้ชัดเจนจะทำให้ผู้เสียหายซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารเข้าถึงความยุติธรรมในการฟ้องคดีในศาลทหารได้ โดยไม่เกิดข้อผิดพลาดเวลาขึ้นฟ้องคดี ทำให้ผู้เสียหายซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ได้รับความรวดเร็ว ความชัดเจน และถูกต้องในการฟ้องคดีได้เอง

กลุ่มเฉพาะ 4 มีข้อเสนอแนะว่าการกำหนดเรื่องดังกล่าวทำให้เกิดความชัดเจน ลดความผิดพลาดในการฟ้องเองของผู้เสียหายได้ ทำให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทหารได้สะดวกยิ่งขึ้น

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกันในประเด็นการกำหนดบทบัญญัติเรื่ององค์ประกอบของคำฟ้องลงในวิธีพิจารณาความอาญาทหารว่าควรมีบทบัญญัติเรื่องดังกล่าวทำเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวก และถูกต้องชัดเจนขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นแบบรายละเอียดคำฟ้องควรกำหนดลงในกฎหมายลำดับรอง เพื่อให้ง่ายต่อการแก้ไขปรับปรุง

ประเด็นที่ 7 กำหนดคุณสมบัติขององค์คณะตุลาการศาลทหารในคดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษทางอาญา อีกทั้งเรื่องคุณสมบัติตุลาการศาลทหารตามประเภทคดี

ประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับผู้วิจัยที่จะมีบทบัญญัติที่กำหนดเรื่ององค์คณะตุลาการในคดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษทางอาญา องค์คณะตุลาการใน คดีควรเป็นผู้จบนิติศาสตรบัณฑิต

กลุ่มเฉพาะ 1 มีข้อเสนอแนะให้มืองค์ตุลาการศาลทหารซึ่งมีความชำนาญเฉพาะทางในแต่ละประเภทคดี เช่น คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นต้น

กลุ่มเฉพาะ 2 มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรมีอย่างน้อยสามคน และต้องมีความรู้ด้านกฎหมาย จบนิติศาสตร์ อย่างน้อยสองในสามคน และมีตุลาการร่วมเป็นตัวแทนของผู้บังคับบัญชา

กลุ่มเฉพาะ 3 มีข้อเสนอแนะให้องค์ตุลาการคณะในคดีอาญา ควรมีอย่างน้อยสามคน และต้องมีความรู้ด้านกฎหมาย จบนิติศาสตร์

กลุ่มเฉพาะ 4 มีข้อเสนอแนะให้ควรมีการแต่งตั้งตุลาการศาลทหารสมทบเพื่อความยุติธรรมในการใช้ดุลพินิจในการตัดสินคดี

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นองค์คณะตุลาการศาลทหาร และคุณสมบัติของตุลาการศาลทหารในคดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษทางอาญานี้ พบว่าประชากรทั้ง 4 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกัน ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษทางอาญานั้น ต้องมีตุลาการซึ่งต้องคำนึงถึงการคัดเลือก คุณสมบัติต้องเป็นผู้มีความรู้ทางกฎหมาย สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต และเสนอแนะให้มีตุลาการศาลทหารสมทบต้องมาจากผู้เชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะประเทศคดีต่าง ๆ ที่ศาลทหารพิจารณา ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพิจารณาพิพากษาเป็นไปด้วยความละเอียด รอบคอบ

ประเด็นที่ 8 กำหนดคุณสมบัติขององค์คณะตุลาการศาลทหารในคดีอาญาทหารซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติทางระเบียบวินัยของทหาร

ประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับผู้วิจัยบทบัญญัติที่กำหนดเรื่ององค์คณะตุลาการศาลทหารในคดีอาญาทหารซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติทางระเบียบวินัยของทหารและเรื่องคุณสมบัติตุลาการศาลทหารสมทบตามประเภทคดีที่ให้ฝ่ายบริหารเป็นองค์คณะตุลาการได้

กลุ่มเฉพาะ 1 มีข้อสังเกตเพิ่มเติมโดยให้มีแนวทางคำนึงถึงความเป็นอิสระของตุลาการศาลทหารอีกด้วย

กลุ่มเฉพาะ 2 มีแนวทางให้ตุลาการศาลทหารอย่างน้อยสามคนเป็นองค์คณะและมีตุลาการศาลทหารสมทบร่วมในองค์คณะตุลาการด้วย

กลุ่มเฉพาะ 3 มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า เห็นว่าคดีอาญาทหาร การที่ผู้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีทำให้ทราบถึงพฤติกรรมของกำลังพล และจะได้ระวังป้องปรามไม่ให้เกิดขึ้นได้อีก ซึ่งเป็นผลดีต่อหน่วยทหาร

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นเรื่ององค์คณะตุลาการในคดีอาญาทหารซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติทางระเบียบวินัยของทหาร อีกทั้งเรื่องคุณสมบัติตุลาการตามประเภทคดีนี้ พบว่าประชากรให้ความเห็นสอดคล้องกันทั้ง 4 กลุ่ม ในการพิจารณา

พิพากษาคดีอาญาทหารนั้นผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นฝ่ายบริหารร่วมเป็นองค์คณะตุลาการพิจารณาพิพากษาในคดีดังกล่าวได้ และจะส่งผลคดีให้ผู้บังคับบัญชาเข้าใจถึงทราบปัญหาของกำลังพลและหาทางควบคุมแก้ไขไม่ให้เกิดเหตุขึ้นอีกซึ่งส่งผลกระทบต่อระเบียบวินัยของทหาร

ประเด็นที่ 9 กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาในศาลทหาร อันเป็นไปตามหลักการพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิไม่ให้จำเลยถูกดำเนินคดีเกินความจำเป็นในเรื่องของระยะเวลา

ประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับผู้วิจัยทบทวนบัญญัติที่กำหนดเพิ่มหลักเกณฑ์กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาในศาลทหาร

กลุ่มเฉพาะ 2 กลุ่มเฉพาะ 3 และกลุ่มเฉพาะ 4 มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเห็นว่าการเพิ่มบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการรับรองสิทธิให้สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทหารอันเป็นไปตามหลักเกณฑ์การพิจารณาด้วยความรวดเร็วต่อเนื่อง เป็นธรรมต่อหน้าจำเลย ซึ่งจะช่วยให้การแก้ปัญหาความล่าช้าในการดำเนินคดีในปัจจุบันได้

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นการเพิ่มหลักเกณฑ์กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาในศาลทหารนี้ พบว่าประชากรให้ความเห็นสอดคล้องกันทั้ง 4 กลุ่ม และมีความเห็นที่สมควรเพิ่มหลักหลักเกณฑ์กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาในศาลทหาร เพราะจะเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารอย่างความรวดเร็วต่อเนื่องสอดคล้องกับสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประเด็นที่ 10 หลักเกณฑ์เรื่องการบังคับคดีกรณีบังคับค่าปรับคดีอาญาเสพติด ตามประมวลกฎหมายอาญาเสพติด เพื่อสอดคล้องกับจำนวนคดีอาญาเสพติดในศาลทหารในปัจจุบัน

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับผู้วิจัยที่กำหนดการบังคับคดีกรณีบังคับค่าปรับคดีอาญาเสพติด ตามประมวลกฎหมายอาญาเสพติด

กลุ่มเฉพาะ 1 มีข้อเสนอแนะว่าควรมีกฎเกณฑ์การบังคับคดีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีภายในกระบวนการของศาลทหาร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบังคับคดีอาญาเสพติด ซึ่งมีคดีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีข้อสังเกตว่าหากกระบวนการเรื่องอาญาเสพติดวิธีพิจารณาความอาญาทหารไม่ได้บัญญัติไว้ก็ควรมีการกำหนดให้อนุ โลมให้นำกฎหมายอาญาเสพติดดังกล่าวมาบังคับใช้โดยอนุ โลม

กลุ่มเฉพาะ 4 มีข้อสังเกตว่าควรกำหนดแนวทางในการบังคับคดีค่าปรับคดีอาญาเสพติดให้ชัดเจน โดยสอดคล้องกับการบังคับคดีของศาลยุติธรรม

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นการที่กำหนดการบังคับคดีกรณีบังคับค่าปรับคดีอาญาเสพติด ตามประมวลกฎหมายอาญาเสพติด นี้ พบว่าประชากรให้ความเห็น

สอดคล้องกันทั้ง 4 กลุ่มเนื่องจากเห็นถึงความสำคัญของจำนวนคดีอาชญากรรมในศาลทหารที่มีเป็นจำนวนมาก และมีความเห็นว่าให้สอดคล้องกับการบังคับคดีของศาลยุติธรรมและควรมีการกำหนดอนุโลมให้นำกฎหมายอาชญากรรมมาบังคับใช้ในการพิจารณาคดีอาชญากรรมในศาลทหาร โดยอนุโลม

ส่วนที่ 2 ปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม

ประเด็นที่ 11 การอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารให้ครอบคลุม ลดการอนุโลม นำกฎหมายอื่นมาใช้เพื่อให้สามารถใช้วิธีพิจารณาความอาชญากรรมในศาลทหารได้ตรงตามวัตถุประสงค์และเป็นไปตามหลักกฎหมายที่ดี และเมื่อกำหนดบทบัญญัติให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ นอกเหนือจากวิธีพิจารณาความอาชญา และวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อให้ตรงต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน ที่มีคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะของคดีประเภทนั้น ๆ

ประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยที่กำหนบทบัญญัติกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารให้ครอบคลุม เพื่อให้สามารถใช้วิธีพิจารณาความอาชญากรรมในศาลทหารได้โดยมีประสิทธิภาพ กลุ่มเฉพาะ 1 และกลุ่มเฉพาะ 2 มีข้อสังเกตว่าปัจจุบันมีคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะของคดีประเภทนั้น ๆ ในการพิจารณาคดีในศาลทหาร ซึ่ง พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขให้มีบทบัญญัติรับรองไว้ และบทบัญญัติเดิมให้นำกฎหมายล่าช้ารับรองมาใช้บังคับก่อน ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยจะปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิมในประเด็นนี้แล้วควรมีได้ลำดับศักดิ์การใช้กฎหมายด้วย

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นการปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิมการอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ นี้ พบว่าประชากรให้ความเห็นสอดคล้องกันทั้ง 4 กลุ่ม และมีความเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกันว่า โดยหลักแล้วควรมีบัญญัติให้ครอบคลุมในทุกกระบวนการของศาลทหาร เนื่องจาก พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เดิมยังบัญญัติไม่ครอบคลุมทุกเรื่อง ทำให้ยากต่อความเข้าใจและเกิดความสับสนได้ ประกอบกับการไม่ได้ปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ให้สอดคล้องกับประเภทคดีในปัจจุบัน การมีบทบัญญัติดังกล่าวจะช่วยทำให้การพิจารณาคดีมีกฎหมายรองรับชัดเจนตรงตามสถานการณ์ในปัจจุบัน

ประเด็นที่ 12 กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องเหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย ให้สอดคล้องกับหลักสิทธิของจำเลยที่จะมีโอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อหน้าพยาน โดยเฉพาะศาลทหารในเวลาปกติ

ประชากรกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยที่จะมีการกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องเหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลยเพื่อให้ศาลทหารมีกระบวนการหลักเกณฑ์ดังกล่าวที่ชัดเจน

กลุ่มเฉพาะ 1 และกลุ่มเฉพาะ 3 มีข้อเสนอแนะว่า แม้เป็นกรณีที่จำเลยให้ความยินยอมแล้วอาจนำการอนุโลมนำกฎหมายอื่นมาบังคับใช้ แต่ก็ควรกำหนดเหตุแห่งการยกเว้น ไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลยให้ชัดเจนครอบคลุมสิทธิเท่ากับหลักเกณฑ์ของศาลยุติธรรม เช่น กรณีจำเลยหลบหนี กรณีจำเลยขัดขวางการพิจารณา กรณีส่งประเด็นไปให้ศาลอื่นสืบแทน และจำเลยไม่ตั้งใจตามประเด็นไปฟังการพิจารณาในศาลที่รับประเด็น กรณีเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่สูง กรณีจำเลยเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้ เป็นต้น

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นการปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่เหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลยนี้ พบว่าประชากรให้ความเห็นสอดคล้องกันทั้ง 4 กลุ่ม และมีความเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกันว่า เนื่องจาก พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เดิมกำหนดให้หากจำเลยรับสารภาพและไม่ตั้งใจฟังจะไม่กระทำต่อหน้าจำเลยก็ได้ ดังนั้นการพิจารณาคดีในศาลทหารจึงควรคำนึงถึงความจำเป็นของการมีจำเลยอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีและสืบพยานเพื่อประโยชน์ในการค้นหาความจริงในคดี ผลกระทบต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย อัตราโทษ และมีบทบัญญัติที่ชัดเจนที่แสดงถึงความจำเป็นที่จำเลยไม่อาจอยู่ร่วมด้วยในการพิจารณาและสืบพยานได้

ประเด็นที่ 13 กำหนดหลักเกณฑ์ผู้เสียหายร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญากรณีผู้เสียหายร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายซึ่งไม่สามารถทำได้ในศาลทหาร ให้สามารถดำเนินการต่อศาลพลเรือนได้ต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ

ประชากรกลุ่มเฉพาะแบ่งออกเป็น สองความเห็น คือ

กลุ่มเฉพาะ 2 ไม่เห็นด้วย เนื่องจาก ศาลทหารควรพิจารณาพิพากษาเฉพาะแต่คดีอาญาเท่านั้น

กลุ่มเฉพาะ 1 กลุ่มเฉพาะ 3 และกลุ่มเฉพาะ 4 เห็นด้วยกับการให้มีหลักเกณฑ์ที่สามารถให้ผู้เสียหายร้องดำเนินการต่อเนื่องไปยังศาลพลเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพในกรณีขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญา ที่ไม่สามารถทำได้ในศาลทหาร โดยกลุ่มเฉพาะที่ 1 มีความเห็นว่ากลุ่มเฉพาะที่ 3 มีข้อเสนอแนะว่า การปรับปรุงแก้ไขกระบวนการดังกล่าวจะเป็นการลดขั้นตอนกระบวนการพิจารณาคดีถึงสองศาล ทำให้ผู้เสียหายได้รับความยุติธรรมและชดเชยความเสียหายได้รวดเร็วยิ่งขึ้น แต่ควรจะมีบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้เสียหายนำคำพิพากษาศาลทหารไปบังคับคดีหรือ ฟ้องในศาลพลเรือนได้ทันที

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มนี้ ในประเด็นการปรับปรุงแก้ไข ในส่วนผู้เสียหายร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญา ส่วนมากมีความเห็นควรแก้ไข

เพิ่มเติมกระบวนการที่สามารถให้ผู้เสียหายร้องดำเนินการขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินต่อเนื่องไปยังศาลพลเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะจะช่วยให้กระบวนการยุติธรรมศาลทหารมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยารวดเร็วขึ้น

ศาลทหาร เป็นองค์กรตุลาการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นทหารและบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ทั้งความผิดคดีอาญาและความผิดคดีอาญาทหารที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติทางระเบียบวินัยของทหาร ซึ่งปัจจุบันยังขาดการกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีที่ครอบคลุมและทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อให้เกิดความชัดเจนและง่ายต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทหาร ไม่สร้างภาระแก่คู่ความในคดีและประชาชน เช่นนี้จึงเป็นความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาให้ครบถ้วน อันเป็นการคุ้มครองสิทธิตามหลักนิติรัฐและนิติธรรม ซึ่งประชากรกลุ่มเฉพาะที่มีการอภิปรายจนได้ข้อสรุปของแต่ละกลุ่มมานั้นแล้วแต่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ในการที่จะนำมาไปจัดทำเป็นร่างกฎหมายขึ้นมาใหม่ทั้งฉบับ “เป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร” ซึ่งผลการทำ Co - Design ประชากรกลุ่มเฉพาะในประเด็นทั้ง 13 ประเด็นนั้น พบว่ามีความเห็นสอดคล้องกันทั้ง 4 กลุ่ม (ดูตารางที่ 5.1 การเปรียบเทียบความเห็นของประชากรกลุ่มเฉพาะ)

ตารางที่ 5.1 การเปรียบเทียบความเห็นของประชากรกลุ่มเฉพาะ

วิธีพิจารณาความอาญาทหาร	กลุ่ม 1*	กลุ่ม 2*	กลุ่ม 3*	กลุ่ม 4*
ประเด็นที่ 1 กระบวนการพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 2 การสอบสวน ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 3 การตั้งผู้สอบสวนคดีอาญา	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 4 การแจ้งข้อหา แจ้งสิทธิ ชั้นนายทหารพระธรรมนูญ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 5 ปล่อยตัวชั่วคราว ชั้นอัยการ				
- มีหลักประกัน	✓	✓	✓	✓
- ไม่มีหลักประกัน	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 6 คำฟ้อง กรณีผู้เสียหายอยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องเอง				

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

วิธีพิจารณาความอาญาทหาร	กลุ่ม 1*	กลุ่ม 2*	กลุ่ม 3*	กลุ่ม 4*
- องค์กรประกอบคำฟ้อง	✓	✓	✓	✓
- แบบคำฟ้อง	✗	✗	✗	✗
- ใต้สวนมูลฟ้อง	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 7 ตุลาการในคดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษทางอาญา				
- องค์กรคณะตุลาการ	✓	✓	✓	✓
- คุณสมบัติ	✓	✓	✓	✓
- ตุลาการสมทบ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 8 ตุลาการในคดีอาญาทหาร				
- องค์กรคณะตุลาการ	✓	✓	✓	✓
- คุณสมบัติ	✓	✓	✓	✓
- ตุลาการสมทบ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 9 กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีในศาลทหาร	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 10 การบังคับคดีอาเสพติดตามประมวลกฎหมายอาเสพติด	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 11 การอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้				
- กำหนดหลักเกณฑ์ให้ครอบคลุมก่อนเพื่อลดการอนุโลม	✓	✓	✓	✓
- อนุโลมให้นำกฎหมายอื่นคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะของคดีประเภทนั้น ๆ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 12 เหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 13 กระบวนการให้ผู้เสียหายร้องดำเนินการขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญาไปยังศาลพลเรือนได้	✓	✗	✓	✓

- * กลุ่ม 1 กลุ่มศาลทหาร
- * กลุ่ม 2 กลุ่มอัยการทหาร
- * กลุ่ม 3 กลุ่มนายทหารพระธรรมนูญ พนักงานสอบสวน
- * กลุ่ม 4 ทนายความ ประชาชน และนักวิชาการ

1.5 ผลการทำ Co-Design ประชากรกลุ่มผสม

ช่วงบ่ายเป็นการจัดทำ Co-Design สำหรับกลุ่มผสม การร่วมกันปรึกษาหารือและอภิปรายในกลุ่มใช้เวลาดำเนินการประมาณ 2 ชั่วโมง การดำเนินการเช่นเดียวกับกลุ่มเฉพาะในช่วงเช้า

ประชากรกลุ่มผสมที่มาจากกรนำเอาประชากรกลุ่มเฉพาะแยกมากลุ่มละ 1 คน เพื่อผสมรวมเป็น 4 กลุ่ม จะทำให้เกิดความหลากหลาย ซึ่งหากนำเอาประเด็น ในการทำ Co-Design เดียวกันกับประชากรกลุ่มเฉพาะ จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนตามประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจจะเกิดมีความคิดเห็นที่คล้อยตามกันหรือขัดแย้งกันก็ได้ แต่ก็ต้องมีคำตอบที่เป็นมิตรร่วมกันของกลุ่ม (ดังภาพประกอบที่ 5.6 กลุ่มผสมร่วม ปรึกษาหารือ และอภิปราย)

ภาพประกอบที่ 5.6 ประชากรกลุ่มผสมร่วมปรึกษาหารือ และอภิปราย

กลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม ภายหลังจากร่วมปรึกษาหารือและอภิปรายร่วมกันแล้ว ได้กลุ่มเลือกตัวแทนกลุ่มที่จะทำหน้าที่นำเสนอหรือรายงานผลจากข้อตกลงของกลุ่ม (ดังภาพประกอบที่ 5.7 กลุ่มผสมอภิปราย ในการร่วมออกแบบ Co-Design)

ภาพประกอบที่ 5.7 การนำเสนอผลของกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม

เนื่องจากการร่วมออกแบบ Co - Design ประชากรกลุ่มผสม มีประเด็นในการร่วมออกแบบเป็นประเด็นเดียวกันกับการร่วมออกแบบในช่วงเช้าของกลุ่มเฉพาะ ผลของคำตอบที่ได้จากการร่วมออกแบบ Co - Design ประชากรกลุ่มผสม จึงมีความเห็นที่คล้ายคลึงกับการร่วมออกแบบในช่วงเช้าของกลุ่มเฉพาะจึงจะขออภิปรายในส่วนที่แตกต่างเล็กน้อย

ผลของคำตอบที่ได้จากการร่วมออกแบบ Co-Design ประชากรกลุ่มผสม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 วิธีสัญญัติ หมายถึง วิธีพิจารณาความอาญาทหารที่กำหนดกระบวนการพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน โดยการให้ตุลาการศาลทหารมีหน้าที่ในการไต่สวนแสวงหาพยานหลักฐานข้อเท็จจริงเพื่อทำให้ความจริงปรากฏ ซึ่งเหมาะสมกับการดำเนินคดีอาญา

กลุ่มประชากรผสมในแต่ละกลุ่มได้ทำการปรึกษาหารือร่วมกันและได้คำตอบของประชากรกลุ่มผสมแบ่งออกเป็น สองความเห็น คือ

ประชากรกลุ่มผสม 1 กลุ่มผสม 2 และกลุ่มผสม 4 เห็นด้วยกับการกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน แต่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในทางเดียวกันว่า ควรกำหนดรูปแบบให้ใช้ระบบไต่สวนในคดีบางประเภท

กลุ่มผสม 1 ให้ข้อสังเกตว่าในบางคดีที่มีโทษทางอาญาทั่วไป อาจกำหนดรูปแบบให้ใช้ระบบกล่าวหาได้

ส่วนกลุ่มผสม 3 ไม่เห็นด้วย เนื่องจากเห็นว่าระบบกล่าวหายังมีความเหมาะสมอยู่ และระบบไต่สวนอาจทำให้มุมมองจำกัดอยู่ที่ตุลาการศาลทหาร และหากไม่มีตุลาการศาลทหารผู้เชี่ยวชาญในการไต่สวนอาจส่งผลกระทบต่อคดีได้

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่มนี้ กลุ่มผสมส่วนมากเห็นด้วยในประเด็นการกระบวนพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน มีความเห็นควรให้ศาลทหารดำเนินกระบวนพิจารณาคดีระบบไต่สวนในคดีบางประเภท

ประเด็นที่ 2 หลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวนให้แก่นายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารสัญญาบัตรซึ่งผู้บังคับบัญชาสั่งให้สอบสวนคดี จนถึงกระบวนการสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการทหาร เพื่อให้ได้มาตรฐานในการสอบสวนเทียบเท่าเจ้าพนักงานสอบสวน

ประชากรกลุ่มผสมจำนวน 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการกำหนดให้เพิ่มหลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวนให้แก่นายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้สอบสวนคดี

กลุ่มผสม 1 และกลุ่มผสม 3 เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจนว่าให้อำนาจนายทหารพระธรรมนูญสอบสวนเรื่องใด ไปจนถึงกระบวนการสอบสวนโดยชอบ แต่อย่างไรก็ตามในส่วนรายละเอียดการสอบสวนควรให้อยู่ในกฎหมายลำดับรองเพื่อให้ง่ายต่อการแก้ไขเพิ่มเติม

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่มนี้ เห็นด้วยในประเด็นกำหนดให้เพิ่มหลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวนให้แก่นายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้สอบสวนคดี ส่วนรายละเอียดการขึ้นตอนสอบสวนควรให้ออกเป็นกฎหมายลำดับรอง

ประเด็นที่ 3 หลักเกณฑ์บทบัญญัติการตั้งผู้สอบสวนคดีอาญาหรือคณะกรรมการสอบสวนคดีอาญา ให้ชัดเจนต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และให้สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เพื่อให้เกิดความเป็นกลางและเป็นธรรมต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการกำหนดหลักเกณฑ์บทบัญญัติการตั้งผู้สอบสวนคดีอาญาหรือคณะกรรมการสอบสวนคดีอาญา ให้ชัดเจนต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

กลุ่มผสม 1 และกลุ่มผสม 3 มีข้อเสนอแนะให้ผู้สอบสวนคดีอาญาควรเป็น นายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารสัญญาบัตรที่จบการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต และควรแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนที่มีคุณวุฒินิติศาสตร์ เว้นแต่กรณีมีเหตุจำเป็น

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่มนี้ เห็นด้วยในประเด็นหลักเกณฑ์บทบัญญัติ การตั้งผู้สอบสวนคดีอาญาหรือคณะกรรมการสอบสวนคดีอาญา และคุณสมบัติผู้สอบสวนควรจบ การศึกษานิติศาสตร์บัณฑิต

ประเด็นที่ 4 การแจ้งข้อหา การแจ้งสิทธิในชั้นนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหาร สัญญาบัตรเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร เพื่อให้ทหารผู้ต้องหาทราบถึงการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่า ตนได้กระทำความผิด และสิทธิของตนในกระบวนการขึ้นสอบสวนโดยนายทหารพระธรรมนูญ

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการกำหนดการแจ้งข้อหา แจ้งสิทธิในชั้น นายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตรเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร

กลุ่มผสม 1 และกลุ่มผสม 3 มีข้อเสนอแนะว่า การกำหนดเรื่องดังกล่าวเป็นการคุ้มครอง สิทธิตามรัฐธรรมนูญ และส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญในการสอบสวนมี แนวทางที่ชัดเจนรวดเร็วถูกต้องมากยิ่งขึ้น และเป็นบทบัญญัติที่ช่วยรับรองกระบวนการสอบสวน ของนายทหารพระธรรมนูญ

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่มนี้ เห็นด้วยในประเด็นหลักเกณฑ์การแจ้ง ข้อหา การแจ้งสิทธิในชั้นนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตรเป็นผู้สอบสวน คดีอาญาทหาร เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและทำให้เจ้าหน้าที่มีแนวทางชัดเจนถูกต้องยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 5 การให้ปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่มีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร และการปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร ที่ส่งผลต่อการติดตามตัวผู้ต้องหาให้มา ดำเนินคดีสั่งฟ้อง และพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์การปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกันในชั้น อัยการทหาร การปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยแต่ในส่วนการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน กลุ่มประชากรผสมในแต่ละกลุ่มได้ทำการปรึกษาหารือร่วมกันและได้คำตอบของประชากรกลุ่ม ผสมแบ่งออกเป็น สองความเห็น คือ ประชากรกลุ่มผสม 1 กลุ่มผสม 2 และกลุ่มผสม 4 ทั้ง 3 กลุ่ม เห็นด้วยกับการกำหนดมีบทบัญญัติเรื่องการให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกันและมี หลักประกันในชั้นอัยการทหาร เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมของศาลทหารเป็นสากล แจกเช่น กระบวนการยุติธรรมทั่วไป

กลุ่มผสม 1 และกลุ่มผสม 4 มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า โดยให้ไปกำหนดหลักเกณฑ์ การปล่อยตัวชั่วคราวในรายละเอียดต่อไปในกฎหมายลำดับรอง และควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ การปล่อยตัวชั่วคราว

กลุ่มผสม 2 มีข้อสังเกตว่า แต่ให้ดูความร้ายแรงของโทษ ให้สอดคล้องกับหลักประกัน

ส่วนกลุ่มผสม 3 ไม่เห็นด้วยเฉพาะเรื่องให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีหลักประกัน เนื่องจากเห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็นทหารยังสามารถติดตามตัวจากที่ปฏิบัติงานได้ หากมีการกำหนดการปล่อยตัวชั่วคราวโดยหลักประกัน อาจส่งผลกระทบต่อตัวผู้ต้องหาในเรื่องจัดหาหลักประกันได้

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มผสมทุกกลุ่ม เห็นด้วยในประเด็นหลักเกณฑ์ให้ปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่มีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร และกลุ่มผสมส่วนใหญ่เห็นด้วยในประเด็นหลักเกณฑ์ให้ปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมของศาลทหารเป็นสากล

ประเด็นที่ 6 องค์ประกอบของคำฟ้องและแบบคำฟ้องในกรณีและผู้เสียหายที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีเอง และกำหนดการไต่สวนมูลฟ้องในศาลทหาร เพื่อให้มีรูปแบบที่ชัดเจนและเป็น การอำนวยความสะดวกต่อคู่ความที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการกำหนดมีบทบัญญัติเรื่ององค์ประกอบของ คำฟ้องและ แบบคำฟ้องในกรณีและผู้เสียหายที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีเอง

กลุ่มผสมทั้ง 4 มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมไปในทางเดียวกันว่า โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมใน ประเด็นการกำหนดบทบัญญัติเรื่ององค์ประกอบของคำฟ้องลงในวิธีพิจารณาความอาญาทหารว่า ควรมีบทบัญญัติเรื่องดังกล่าวทำเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวก และถูกต้องชัดเจนขึ้น แต่กั ้อย่างไรก็ตาม หากเป็นแบบรายละเอียดคำฟ้องควรกำหนดลงในกฎหมายลำดับรอง เพื่อให้ง่ายต่อ การแก้ไขปรับปรุง

คำตอบที่ได้จากประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่มนี้ เห็นด้วยในประเด็นกำหนดมีบทบัญญัติ เรื่ององค์ประกอบของคำฟ้อง และกำหนดการไต่สวนมูลฟ้องในศาลทหาร เพื่อให้คู่ความเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมทหารได้สะดวก และถูกต้องชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะที่ผู้เสียหายซึ่งอยู่ในอำนาจ ศาลทหารที่ความประสงค์ดำเนินคดีเอง ในส่วนแบบรายละเอียดคำฟ้องควรกำหนดลงในกฎหมาย ลำดับรอง

ประเด็นที่ 7 กำหนดคุณสมบัติขององค์คณะตุลาการในคดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษทาง อาญา อีกทั้งเรื่องคุณสมบัติตุลาการศาลทหารตามประเภทคดี

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการกำหนดองค์คณะตุลาการศาลทหารใน คดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษทางอาญา อีกทั้งเรื่องคุณสมบัติตุลาการศาลทหารตามประเภทคดี

โดยมีประเด็นกลุ่มผสม 1 มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าควรกำหนดเรื่ององค์คณะตุลาการ ควรพิจารณาคัดเลือกจากผู้มีคุณวุฒินิติศาสตร์บัณฑิต

กลุ่มผสม 2 มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าควรมีองค์คณะตุลาการซึ่งมีความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้านด้วย โดยคำนึงถึงความสามารถจัดหาคนในพื้นที่

กลุ่มผสม 4 มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าเห็นควรให้มีตุลาการสมทบจากบุคคลภายนอก
ประเด็นที่ 8 กำหนดคุณสมบัติขององค์คณะตุลาการศาลทหารในคดีอาญาทหารซึ่ง
 เกี่ยวข้องกับความประพฤติทางระเบียบวินัยของทหาร

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการกำหนดองค์คณะตุลาการในคดีอาญาทหาร
 ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติทางระเบียบวินัยของทหาร โดยมีความเห็นไปในทิศทางเดียวว่าองค์
 คณะตุลาการเป็นฝ่ายบริหารอาจไม่ต้องจบนิติศาสตร์ได้ ตามที่เคยกำหนดไว้เป็นแบบเดิม แต่ให้
 เพิ่มเติมหลักเกณฑ์และรูปแบบให้ชัดเจนขึ้น

ประเด็นที่ 9 กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาในศาลทหาร อันเป็นไปตามหลักการ
 พิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิไม่ให้จำเลยถูกดำเนินคดีเกินความ
 จำเป็นในเรื่องของระยะเวลา

ประชากรกลุ่มผสมจำนวน 4 กลุ่ม ซึ่งในแต่ละกลุ่มได้อภิปรายโดยให้ความเห็นและ
 ข้อเสนอแนะ ดังนี้

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการหลักเกณฑ์กำหนดระยะเวลาการพิจารณา
 คดีอาญาในศาลทหาร โดยมีความข้อเสนอแนะไปในทิศทางเดียวว่า เป็นการกำหนดเพื่อให้
 สอดคล้องกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ และทำให้คดีดำเนินได้ด้วยรวดเร็ว

ประเด็นที่ 10 การบังคับคดีกรณีบังคับค่าปรับคดีอาญาเสพติด ตามประมวลกฎหมายอาญาเสพติด
 เพื่อสอดคล้องกับจำนวนคดีอาญาเสพติดในศาลทหารในปัจจุบัน

ประชากรกลุ่มผสม 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการหลักเกณฑ์กำหนดการบังคับคดีกรณีบังคับ
 ค่าปรับคดีอาญาเสพติด ตามประมวลกฎหมายอาญาเสพติด กลุ่มผสมที่ 1 กลุ่มผสมที่ 4 มีข้อสังเกตว่า
 เนื่องจากเห็นว่ามีการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยอาญาเสพติดอยู่แล้ว และมีข้อเสนอแนะว่า ควรอนุโลมให้
 นำกฎหมายอาญาเสพติดมาบังคับใช้โดยอนุโลม ส่วนกลุ่มผสมที่ 2 กลุ่มผสมที่ 3 มีข้อเสนอแนะว่าควร
 กำหนดหลักเกณฑ์ชัดเจน เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันกับการปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม

ประเด็นที่ 11 การอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการ
 พิจารณาคดีในศาลทหารให้ครอบคลุม ลดการอนุโลม นำกฎหมายอื่นมาใช้เพื่อให้สามารถใช้
 วิธีพิจารณาความอาญาทหารในศาลทหารได้ตรงตามวัตถุประสงค์และเป็นไปตามหลักกฎหมายที่ดี
 และเมื่อกำหนดบทบัญญัติให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ นอกเหนือจากวิธีพิจารณาความอาญา และ
 วิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อให้ตรงต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน ที่มีคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะของคดี
 ประเภทนั้น ๆ

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ กำหนด
 หลักเกณฑ์และกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารให้ครอบคลุม ลดการอนุโลม โดยมีความ

ข้อเสนอแนะไปในทิศทางเดียวกันว่า เป็นการกำหนดเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ และทำให้ดำเนินคดีด้วยความรวดเร็ว เนื่องจากมีคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะของคดีประเภทนั้น ๆ ในการพิจารณาคดีในศาลทหาร ซึ่ง พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ที่เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขให้มีบทบัญญัติรับรองไว้จึงยังไม่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน และไม่ครอบคลุมกับคดีที่เกิดขึ้น การกำหนดหลักเกณฑ์และการพิจารณาคดีในศาลทหารจะทำให้ครอบคลุมชัดเจนยิ่งขึ้น และกลุ่มผสมที่ 1 และกลุ่มผสมที่ 2 มีข้อสังเกตว่าปัจจุบันบทบัญญัติเดิมมีการให้นำ กฎ ข้อบังคับทหารซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรองมาใช้บังคับก่อน ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยจะปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิมในประเด็นนี้แล้วควรมีไล่ลำดับศักดิ์การใช้กฎหมายด้วย

ประเด็นที่ 12 เหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลยให้สอดคล้องกับหลักสิทธิของจำเลยที่จะมีโอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อหน้าพยาน โดยเฉพาะศาลทหารในเวลาปกติ

ประชากรกลุ่มผสมส่วนมาก เห็นด้วยกับผู้วิจัยที่กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องเหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย โดย

กลุ่มผสมที่ 1 มีข้อเสนอแนะว่าควรให้มีการสืบพยานลับหลังจำเลยได้ โดยให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ ทั้งเวลาปกติและไม่ปกติ ให้ชัดเจนครอบคลุมสิทธิเท่ากับหลักเกณฑ์ของศาลยุติธรรม โดยคำนึงถึง เหตุผลและความจำเป็นที่จำเลยไม่อาจอยู่ร่วมด้วยในการพิจารณาได้ เพื่อให้มีความต่อเนื่องในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีกับหลักสิทธิของจำเลยที่จะมีโอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อหน้าพยานที่ควรให้จำเลยอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีและสืบพยานเพื่อประโยชน์ในการค้นหาความจริงในคดี

กลุ่มผสมที่ 3 ไม่เห็นด้วยกับผู้วิจัย โดยอยากให้สืบพยานต่อหน้าจำเลยเป็นหลักและกำหนดข้อยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลยให้น้อยลง เนื่องจากเห็นว่า การสืบพยานต่อหน้าจำเลยมีความสำคัญในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร

ประเด็นที่ 13 ให้กำหนดหลักเกณฑ์ผู้เสียหายร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินค้ำประกันเกี่ยวเนื่องอาญากรณีผู้เสียหายร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ซึ่งไม่สามารถทำได้ในศาลทหาร ให้สามารถดำเนินการต่อศาลพลเรือนได้ต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม เห็นด้วยกับการปรับปรุงแก้ไขกำหนดให้ผู้เสียหายร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินค้ำประกันเกี่ยวเนื่องอาญาให้สามารถดำเนินการต่อศาลพลเรือนได้ สามารถให้ผู้เสียหายร้องดำเนินการขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินต่อเนื่องไปยังศาลพลเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะจะช่วยให้กระบวนการยุติธรรมศาลทหารมีประสิทธิภาพ โดย

กลุ่มผสมที่ 2 มีข้อเสนอแนะว่าควรจะมีบทบัญญัติให้นำผลศาลทหาร ไปใช้บังคับคดีทางแพ่งได้ โดยไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม และ

กลุ่มผสมที่ 3 มีข้อเสนอแนะว่า ลดขั้นตอนและลดค่าใช้จ่ายของผู้เสียหาย

กล่าวโดยสรุปผลจากการทำ Co-Design คำตอบของ ประชากรกลุ่มผสมนี้ส่วนใหญ่มีความเห็นที่สอดคล้องตรงกันในแต่ละประเด็น แต่ก็มีความเห็นที่แตกต่างกันมีเพียงสอง ประเด็นคือ ประเด็นที่ 1 การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน ซึ่งประชากรกลุ่มผสมบางส่วน ยังมีความเห็นว่าการพิจารณาคดีระบบกล่าวหายังคงมีข้อดีอยู่ ประเด็นที่ 5 ในส่วนของของการปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร อาจเพิ่มภาระในการจัดเตรียมหลักทรัพย์สินมาใช้ในการประกันมากขึ้น วิธีพิจารณาความอาญาทหารนี้มีส่วนเพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการวิธีพิจารณาคดี และส่วนที่ปรับปรุงแก้ไขส่วนที่ปรากฏอยู่เดิมเพื่อที่จะเป็นกระบวนการและวิธีการที่ทันสมัยครอบคลุมกับกระบวนการยุติธรรมทหารและให้การพิจารณาคดีในศาลทหารมีประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณาพิพากษาในศาลทหาร ไม่ว่าจะเป็น ผู้เสียหาย ทหาร ผู้กระทำความผิด อัยการทหาร ทนายความ จำเป็นต้องมีฐานกฎหมายที่จะรองรับที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นจึงเป็นความสำคัญจะต้องปฏิบัติตามดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 นั้น กลุ่มผสมทั้งสี่กลุ่ม มีความเห็นให้มีขั้นตอนและกระบวนการตามที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็นและเสนอหากจะให้มีการบังคับใช้กฎหมายแล้วก็ต้องใช้วิธีการจัดตั้งศาลขึ้นมาใหม่เป็น “กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร” เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมให้คู่ความเข้าถึงได้ง่ายชัดเจน ไม่เกิดความสับสน เช่นนี้จึงเปรียบเทียบคำตอบประชากรกลุ่มผสมดังที่ได้คำตอบมาข้างต้น (ดูตารางที่ 5.2 การเปรียบเทียบคำตอบจากการทำ Co-Design ของกลุ่มผสม)

ตารางที่ 5.2 การเปรียบเทียบคำตอบจากการทำ Co-Design ของกลุ่มผสม

วิธีพิจารณาความอาญาทหาร	กลุ่มผสม 1	กลุ่มผสม 2	กลุ่มผสม 3	กลุ่มผสม 4
ประเด็นที่ 1 กระบวนการพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน	✓	✓	✗	✓
ประเด็นที่ 2 การสอบสวน ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 3 การตั้งผู้สอบสวนคดีอาญา	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 4 การแจ้งข้อหา แจ้งสิทธิ ชั้นนายทหารพระธรรมนูญ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 5 ปล่อยตัวชั่วคราว ชั้นอัยการ				
- มีหลักประกัน	✓	✓	✗	✓
- ไม่มีหลักประกัน	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

วิธีพิจารณาความอาญาทหาร	กลุ่มผสม	กลุ่มผสม	กลุ่มผสม	กลุ่มผสม
	1	2	3	4
ประเด็นที่ 6 คำฟ้อง กรณีผู้เสียหายอยู่ในอำนาจศาลทหาร ฟ้องเอง				
- องค์กรประกอบคำฟ้อง	✓	✓	✓	✓
- แบบคำฟ้อง	✗	✗	✗	✗
- ใต้สวนมูลฟ้อง	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 7 ตุลาการในคดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษ ทางอาญา				
- องค์กรคณะตุลาการ	✓	✓	✓	✓
- คุณสมบัติ	✓	✓	✓	✓
- ตุลาการสมทบ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 8 ตุลาการในคดีอาญาทหาร				
- องค์กรคณะตุลาการ	✓	✓	✓	✓
- คุณสมบัติ	✓	✓	✓	✓
- ตุลาการสมทบ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 9 กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีในศาล ทหาร	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 10 การบังคับคดีอาเสพติดตามประมวล กฎหมายอาเสพติด	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 11 การอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้				
- กำหนดหลักเกณฑ์ให้ครอบคลุมก่อนเพื่อ ลดการอนุโลม	✓	✓	✓	✓
- อนุโลมให้นำกฎหมายอื่นคดีที่ต้องใช้ กฎหมายเฉพาะของคดีประเภทนั้น ๆ	✓	✓	✓	✓
ประเด็นที่ 12 เหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

วิธีพิจารณาความอาญาทหาร	กลุ่มผสม 1	กลุ่มผสม 2	กลุ่มผสม 3	กลุ่มผสม 4
ประเด็นที่ 13 กระบวนการให้ผู้เสียหายร้องดำเนินการ ขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินค้ำประกัน เกี่ยวเนื่องอาญาไปยังศาลพลเรือนได้	✓	✓	✓	✓

1.6 การเปรียบเทียบผลการทำ Co- Design ระหว่างกลุ่มเฉพาะกับกลุ่มผสม

จากผลของการวิเคราะห์รูปแบบวิธีพิจารณาความอาญาทหารตามประเด็นที่กำหนดไว้ เพื่อการจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารของประชากรผู้มีส่วนได้เสีย กลุ่มเฉพาะกับกลุ่มผสมตามที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น เมื่อนำเอาคำตอบที่ได้มาเปรียบเทียบระหว่าง กลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม พบว่าประเด็นส่วนใหญ่ไม่มีความแตกต่างกัน ยกเว้นบางประเด็นที่มี คำตอบแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ประชากรกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม มีความเห็นที่แตกต่างกัน ในโครงสร้าง กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เป็นดังนี้

1) ประชากรกลุ่มผสมมีความเห็นต่างในประเด็นกระบวนการพิจารณาคดีใช้ระบบ ไล่สวนมี 1 กลุ่มเห็นว่ากระบวนการพิจารณาคดีระบบกล่าวหายังคงมีความเหมาะสมอยู่

2) ประชากรกลุ่มผสมมีความเห็นสอดคล้องกันในประเด็นควรมีกระบวนการให้ ผู้เสียหายร้องดำเนินการขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินค้ำประกันเกี่ยวเนื่องอาญาไปยังศาลพลเรือนได้ (ดูตารางที่ 5.3 การเปรียบเทียบคำตอบจากการทำ Co-Design ของกลุ่มเฉพาะกับกลุ่มผสม)

ตารางที่ 5.3 การเปรียบเทียบคำตอบจากการทำ Co-Design ของกลุ่มเฉพาะกับกลุ่มผสม

โครงสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	กลุ่มเฉพาะ	กลุ่มผสม
ประเด็นที่ 1 กระบวนการพิจารณาคดีใช้ระบบไล่สวน	4	3
ประเด็นที่ 2 การสอบสวน ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญ	4	4
ประเด็นที่ 3 การตั้งผู้สอบสวนคดีอาญา	4	4
ประเด็นที่ 4 การแจ้งข้อหา แจ้งสิทธิ ชั้นนายทหารพระธรรมนูญ	4	4

ตารางที่ 5.3 (ต่อ)

โครงสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	กลุ่มเฉพาะ	กลุ่มผสม
ประเด็นที่ 5 ปล่อยตัวชั่วคราว ชั้นอัยการ		
- มีหลักประกัน	3	3
- ไม่มีหลักประกัน	4	4
ประเด็นที่ 6 คำฟ้อง กรณีผู้เสียหายอยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องเอง		
- องค์กรประกอบคำฟ้อง	4	4
- แบบคำฟ้อง	0	0
- ใต้สวนมูลฟ้อง	4	4
ประเด็นที่ 7 ตุลาการในคดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษทางอาญา		
- องค์กรคณะตุลาการ	4	4
- คุณสมบัติ	4	4
- ตุลาการสมทบ	4	4
ประเด็นที่ 8 ตุลาการในคดีอาญาทหาร		
- องค์กรคณะตุลาการ	4	4
- คุณสมบัติ	4	4
- ตุลาการสมทบ	4	4
ประเด็นที่ 9 กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีในศาลทหาร	4	4
ประเด็นที่ 10 การบังคับคดียาเสพติด ตามประมวลกฎหมาย ยาเสพติด	4	4
ประเด็นที่ 11 การอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้		
- กำหนดหลักเกณฑ์ให้ครอบคลุมก่อนเพื่อลด การอนุโลม	4	4
- อนุโลมให้นำกฎหมายอื่นคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะ ของคดีประเภทนั้น ๆ	4	4
ประเด็นที่ 12 เหตุยกเว้น ไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย	4	4
ประเด็นที่ 13 กระบวนการให้ผู้เสียหายร้องดำเนินการขอคืนหรือใช้ ราคาทรัพย์สินที่เกี่ยวเนื่องอาญาไปยังศาลพลเรือนได้	3	4

2. การเปรียบเทียบโครงสร้างกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร จากผลการวิจัย กับผลการทำ Co-Design

ประเด็นโครงสร้างกฎหมายที่เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาในศาลทหารที่ได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ที่นำมาเป็นประเด็นในการจัดทำกรมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ และได้คำตอบมาจากประชากรกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วนั้น เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับร่างคำตอบในประเด็นที่จะนำไปสู่การร่างกฎหมายต้นแบบพบว่า ประเด็นส่วนใหญ่มีความเห็นที่สอดคล้องตรงกัน ในทิศทางเดียวกัน โดยมีเป้าหมาย คือการสร้างกฎหมายเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาคดีในศาลทหาร โดยมีประเด็นโครงสร้างหลักที่เหมือนกัน คือ

1) การสอบสวนในชั้นนายทหารพระธรรมนูญ ให้กำหนดหลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญ แต่ส่วนของกำหนดรายละเอียดการปฏิบัติงานสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญให้ออกเป็นกฎหมายลำดับรอง

2) การตั้งผู้สอบสวนคดีอาญามาบัญญัติไว้ในวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ให้กำหนดหลักเกณฑ์การตั้งผู้สอบสวนคดีอาญาทหารและคณะกรรมการสอบสวนคดีอาญาทหาร

3) การแจ้งข้อหา แจ้งสิทธิ ชั้นนายทหารพระธรรมนูญ บทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา รับรองกระบวนการสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญ ให้การสอบสวนมีแนวทางที่ชัดเจนรวดเร็วถูกต้อง

4) ปล่อยตัวชั่วคราว มีหลักประกัน ไม่มีหลักประกัน ในชั้นอัยการทหาร ให้กำหนดหลักเกณฑ์การปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน และมีหลักประกัน ให้เทียบเคียงหลักเกณฑ์ปล่อยตัวชั่วคราวกับระเบียบของศาลทหาร

5) คำฟ้อง กรณีผู้เสียหายอยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องเอง ในส่วนขององค์ประกอบคำฟ้อง และไต่สวนมูลฟ้อง บทบัญญัติเรื่องดังกล่าวทำเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้รับความสะดวก และถูกต้องชัดเจนขึ้น

6) คุณสมบัติ องค์คณะตุลาการศาลทหาร และตุลาการศาลทหารสมทบของตุลาการศาลทหารในคดีอาญาและคดีอื่นที่มีโทษทางอาญา ต้องมีตุลาการศาลทหารซึ่งต้องคำนึงถึงการคัดเลือก คุณสมบัติต้องเป็นผู้มีความรู้ทางกฎหมาย สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต และให้มีตุลาการศาลทหารสมทบเป็นผู้เชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะแต่ละประเภทคดี

7) คุณสมบัติ องค์คณะตุลาการศาลทหาร และตุลาการศาลทหารสมทบของตุลาการศาลทหาร ในคดีอาญาทหาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติทางระเบียบวินัยของทหารผู้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นฝ่ายบริหารร่วมเป็นองค์คณะตุลาการพิจารณาพิพากษาในคดีดังกล่าวได้

8) กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีในศาลทหาร เพิ่มหลักเกณฑ์กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาในศาลทหาร โดยคร่าวเพื่อจะเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร

9) กำหนดการบังคับคดีอาญาเสพติด ตามประมวลกฎหมายอาญาเสพติด กำหนดให้สอดคล้องกับการบังคับคดีของศาลยุติธรรมและให้นำกฎหมายอาญาเสพติดมาบังคับใช้โดยอนุโลม

10) การอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ กำหนดหลักเกณฑ์ให้ครอบคลุมก่อนเพื่อลดการอนุโลม และอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะของคดีประเภทนั้น ๆ ให้มีสอดคล้องกฎหมายรองรับกับประเภทคดีในปัจจุบัน

11) เหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย ให้กำหนดสอดคล้องกับความจำเป็นที่จำเลยต้องอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีและสืบพยานเพื่อประโยชน์ในการค้นหาความจริงในคดี ผลกระทบต่อสิทธิในการต่อสู้คดีกับความต่อเนื่องในการดำเนินคดีในศาลทหาร

ส่วนผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับความเห็นของผู้มีส่วนได้เสียที่เป็นประชากร Co-Design ที่ต้องการให้เกิดกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารที่ครอบคลุมชัดเจนให้เหมาะสมกับบริบทของการพัฒนาประเทศและเป็นหลักประกันในการคุ้มครองบุคคลที่ถูกดำเนินคดีในศาลทหาร

3. การจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

การจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารเป็นการตรากฎหมายใหม่ทั้งฉบับ จึงต้องมีหลักเกณฑ์ในการตรากฎหมาย ดังนี้

3.1 ความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 77 ได้กำหนดว่า “รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง”

วรรคสอง “ก่อนการตรากฎหมายทุกฉบับ รัฐพึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้านและเป็นระบบ รวมทั้ง

เปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์นั้นต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการ ตรากฎหมายทุกขั้นตอน เมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว รัฐพึงจัดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายในรอบระยะเวลาที่กำหนด โดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย การตราบทบัญญัติของกฎหมายทุกฉบับให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป”

วรรคสาม “รัฐพึงใช้ระบบอนุญาตและระบบคณะกรรมการในกฎหมายเฉพาะกรณีที่เป็นสิ่งกำหนด หลักเกณฑ์การใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน และพึงกำหนดโทษอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรง”

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา 77 นี้กำหนดไว้เพื่อมิให้มีการจัดทำกฎหมายในลักษณะของการฟุ่มเฟือย และให้ตรากฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อมิให้เป็นภาระเกินจำเป็นแก่ประชาชน ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณากับการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารนั้น มีวัตถุประสงค์ในการทำให้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 4 มาตรา 26 - มาตรา 45 มีการบังคับใช้ โดยในการจัดทำกฎหมายต้นแบบฉบับนี้ได้นำหลักการสำคัญ โดยกำหนดกระบวนการก่อนพิจารณาคดี กระบวนการระหว่างพิจารณาคดี และกระบวนการหลังพิจารณาคดี ซึ่งได้ปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม และเพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการวิธีพิจารณาคดี ซึ่งเป็นปรับปรุงกฎหมายที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ ให้ประชาชนเข้าถึงวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยที่การจัดทำกฎหมายต้นแบบฉบับนี้ได้ใช้กระบวนการให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียได้ร่วมกันออกแบบ โครงสร้างกฎหมาย และนำร่างกฎหมายที่จัดทำขึ้นมานั้นให้ประชาชนได้ร่วมกันวิพากษ์ในรูปแบบของการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง

จากกระบวนการจัดทำกฎหมายต้นแบบนี้เมื่อพิจารณาความสอดคล้องของการจัดทำกฎหมายต้นแบบกับบทบัญญัติมาตรา 77 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว พบว่ากฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารเป็นบทบัญญัติที่มีความจำเป็นเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่จะกำหนดกระบวนการในการดำเนินคดีขึ้นสู่ศาลทหาร ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ แต่กลับไม่มีการบัญญัติกระบวนการวิธีพิจารณาความดังกล่าวไว้ครบถ้วนเป็นเหตุให้กฎหมายที่มีอยู่เดิมยังไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ และทำให้ประชาชนเข้าถึงวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารได้ยาก จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารนั้น มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

3.2 ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561 - พ.ศ.2580) ฉบับวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2560 ในส่วนของประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ข้อที่ 4.7 ได้กำหนดให้กฎหมายมีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ และมีเท่าที่จำเป็น ทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการพัฒนา การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่นำไปสู่ความ เหลื่อมล้ำด้านต่าง ๆ เอื้อต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะการปรับปรุงแก้ไขและยกเลิก กฎหมายต่าง ๆ ให้มีความชัดเจน รอบคอบรัดกุมเพื่อแก้ปัญหาอย่างตรงจุด ทันสมัย เป็นธรรม เอื้ออำนวยต่อการบริหารราชการแผ่นดิน การพัฒนาประเทศ การให้บริการประชาชน สอดคล้องกับ ข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ รวมทั้งการสร้างการรับรู้และความเข้าใจในกฎหมาย และบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เท่าเทียม ซึ่งการจัดทำร่างกฎหมายว่าด้วยวิจิตร ความอาญาทหารมีวัตถุประสงค์ในการสร้างกฎหมายให้คุ้มครองสิทธิและกระบวนให้กับคู่ความในคดี ที่เข้าสู่การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารซึ่งมีทั้งประชาชนทั่วไปและทหาร เพื่อแก้ไขปัญหาและ อุปสรรคต่าง ๆ ที่ยากต่อการเข้าถึงการอำนวยความสะดวกในกระบวนการยุติธรรมทหารอย่างมี ประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับหลักนิติรัฐ นิติธรรม และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช 2560 นอกจากนี้ในประเด็นยุทธศาสตร์ ข้อที่ 4.8 ได้กำหนดให้กระบวนการ ยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาคมีความเป็นกลาง นำเชื่อถือ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และ ข้อ 4.8.1 ได้กำหนดให้บุคลากรและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เคารพและยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่พึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่า เทียม ซึ่งการจัดทำร่างกฎหมายว่าด้วยวิจิตรความอาญาทหารนี้ ย่อมจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการ ทำให้กระบวนการยุติธรรม มีความชัดเจน มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกให้กับ กระบวนการยุติธรรมทหารมากยิ่งขึ้น

จากยุทธศาสตร์ชาติดังกล่าวเมื่อพิจารณาการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิจิตรพิจารณา ความอาญาทหารเป็นกฎหมายที่จัดทำขึ้นเพื่อกำหนดกระบวนการดำเนินคดีในศาลทหาร ซึ่งเป็น องค์การตามของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมาย เฉพาะในการบังคับใช้ จึงเท่ากับเป็นการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิผู้ที่ใช้สิทธิทางศาล จึงมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ตามที่ได้พิจารณาข้างต้น

3.3 การตรวจสอบหลักเกณฑ์การจัดทำกฎหมายตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ.2562

ตามที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้จัดทำหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายขึ้นเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้คือ “โดยที่เป็นการสมควรกำหนดหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมาย การตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมาย การรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องและการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายเพื่อประกอบการจัดทำร่างกฎหมาย การเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์นั้นต่อประชาชน หลักเกณฑ์การตรวจสอบเนื้อหาของร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบการพิจารณาคดี การพิจารณาคดี เพื่อให้การตรากฎหมายเป็นไปโดยละเอียดรอบคอบ ไม่สร้างภาระแก่ประชาชนเกินความจำเป็น ตลอดจนกำหนดหลักเกณฑ์ประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายภายหลังเมื่อกฎหมายมีผลบังคับแล้วเพื่อจัดทำ ออกแบบกฎหมายให้ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป และการเข้าถึงบทบัญญัติของกฎหมายของประชาชน ทั้งนี้ ตามนัยมาตรา 77 ประกอบกับมาตรา 258 ค. ด้านกฎหมาย (1) และ (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

การจัดทำกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ.2562 เพื่อตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมายตามหมวด 3 การตรวจสอบเนื้อหาของร่างกฎหมาย มาตรา 21 บัญญัติว่าให้หน่วยงานของรัฐต้องตรวจสอบและพิจารณาจัดทำร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ 9 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) ต้องสอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยในกรณีที่เป็นการจัดทำร่างพระราชบัญญัติหรือประมวลกฎหมายต้องสอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญด้วย

การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาอาญาทหาร ให้มีบทบัญญัติเป็นรูปธรรม มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เป็นเนื้อหาสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 3.1

2) ต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 - พ.ศ.2580)

การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร มีเนื้อหาสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 - พ.ศ.2580) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 3.2

3) ต้องสอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารตั้งแต่เริ่มจนถึงเสร็จสิ้นกระบวนการไว้อย่างชัดเจน เพื่ออำนวยความสะดวกต่อทหารและประชาชนที่มาดำเนินคดีในศาลทหารอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลัก นิติธรรม ตามกรอบหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance Framework) ในหลักการประสิทธิภาพและหลักนิติธรรม

4) การยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพเพื่อไม่ให้เป็นการก่อกวนประชาชน

การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ถือเป็นการตรากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดในกระบวนการยุติธรรมทหาร ให้มีความชัดเจน เหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยกฎหมายนี้มีจุดประสงค์มุ่งเน้นสร้างความชัดเจนในการกำหนดกระบวนการเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ใช้สิทธิทางศาลทหาร ไม่ว่าจะเป็นทหาร ทนายความ หรือประชาชน จึงไม่มีลักษณะที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเกินสมควร ในทางกลับกัน ในการจัดทำกรกฎาคมต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ถือเป็นกฎหมายที่บัญญัติให้มีความชัดเจนในการกำหนดรูปแบบและกระบวนการพิจารณาคดีไปใช้บังคับอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความรวดเร็ว ชัดเจน และเป็นการอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่ใช้สิทธิทางศาลทหาร ทั้งทหารและประชาชนอย่างมีความเสมอภาค

5) ไม่ใช้ระบบอนุญาต เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเพื่อรักษาประโยชน์ของประเทศชาติหรือประชาชนหรือมีกรณีจำเป็นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ ในกรณีที่จำเป็นต้องมีระบบอนุญาต การกำหนดระยะเวลาหรือขั้นตอนในการพิจารณายื่นคำขออนุญาตดำเนินการต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงหลักการและสาระสำคัญของกฎหมายเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ

การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบอนุญาตจึงไม่ขัดกับหลักเกณฑ์ข้อนี้

6) ไม่ใช้ระบบคณะกรรมการ เว้นแต่เพื่อกำหนดนโยบาย หรือกำกับ หรือกำหนดหลักเกณฑ์หรือเพื่อการอื่นที่จำเป็น ทั้งนี้ ในกรณีที่นำระบบคณะกรรมการมาใช้ ให้ระบุให้ชัดเจนด้วยว่ามติของคณะกรรมการผูกพันหน่วยงานที่มีผู้แทนเป็นกรรมการ โดยตำแหน่งด้วย

การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ไม่ได้มีการใช้ระบบคณะกรรมการมาใช้ในวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

7) การมีบทบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีดุลยพินิจในการออกคำสั่งทางปกครองหรือดำเนินกิจการทางปกครอง ให้กระทำได้เท่าที่จำเป็น ทั้งนี้ ในกรณีที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีดุลยพินิจให้กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลยพินิจและระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่เป็นสาระสำคัญไว้ในร่างกฎหมายให้ชัดเจน

การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ทำให้มีความชัดเจนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหาร ได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ทำให้ลดการตีความและลดการใช้ดุลยพินิจที่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีดุลยพินิจในการออกคำสั่งทางปกครองหรือดำเนินกิจการทางปกครอง

8) การกำหนดโทษทางอาญาสำหรับการกระทำความผิดใด ให้คำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) การกระทำนั้นต้องกระทบต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัยของประเทศ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรง หรือมีผลกระทบต่อส่วนรวม

(2) เป็นกรณีไม่สามารถใช้มาตรการอื่นใดเพื่อบังคับใช้กฎหมายอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย

การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เป็นกฎหมายวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร ที่ยังไม่ชัดเจน กระทบต่อการเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างภาระให้กับประชาชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดกระบวนการให้ครบถ้วนชัดเจน ทำให้กำหนดมาตรการอื่นใดเพื่อบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะให้ประชาชนเข้าใจกฎหมายและปฏิบัติตามกฎหมายไว้ จึงเป็นไปตามเงื่อนไขข้างต้น

9) หลักเกณฑ์อื่นตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

ยังไม่ปรากฏถึงหลักเกณฑ์ตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องที่คณะรัฐมนตรีได้กำหนด

จากการตรวจสอบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารนั้น พบว่าไม่ได้ขัดแย้งตามหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายเพื่อตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมายทั้ง 9 ข้อ แต่อย่างใด

4. กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ยังไม่มีกฎหมายบัญญัติรองรับไว้ครอบคลุมทั้งกระบวนการ ดังนั้นจึงเป็นการจัดทำกฎหมายใหม่เป็นกฎหมายต้นแบบเพื่ออำนวยความสะดวกในศาลทหาร การจัดทำกฎหมายต้นแบบนี้ได้ทำการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กระบวนการวิวิทย์ตามที่กำหนดไว้ในบทที่ 3 ประกอบด้วยการการทบทวนวรรณกรรม

การสัมภาษณ์เชิงลึก การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบโดยประชากรผู้มีส่วนได้เสีย ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดได้ข้อคำตอบที่เป็น โครงสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เป็นกฎหมายที่ยกร่างทั้งฉบับ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

4.1 โครงสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

โครงสร้างของกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร แยกเป็น 4 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 หลักทั่วไป

เป็นส่วนของหลักทั่วไปของวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่ได้กำหนดขอบเขตวัตถุประสงค์ในกระบวนการยุติธรรมทหาร ประกอบไปด้วย นิยามศัพท์ ระบบที่ใช้ในการพิจารณาคดีแต่ละคดีในศาลทหาร คุณสมบัติตุลาการพระธรรมนูญ ตุลาการทหารและตุลาการทหารสมทบ การวางหลักการให้กฎหมายให้ใช้กฎหมายให้ตรงตามเจตนารมณ์ของการพิจารณาคดีในศาลทหาร และข้อยกเว้นให้นำกฎหมายอื่นมาใช้บังคับ

หมวดที่ 2 การดำเนินการก่อนพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น

เป็นส่วนวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่ได้กำหนดขั้นตอนเริ่มกระบวนการยุติธรรมทหาร ประกอบไปด้วย การสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญ การแจ้งสิทธิ การแจ้งข้อกล่าวหา ชั้นนายทหารพระธรรมนูญ การควบคุมตัว การปล่อยตัวชั่วคราว ของอัยการทหาร

นอกนั้นให้อนุโลมให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกำหนดให้มีอำนาจออกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็นกฎหมายลำดับรอง

หมวดที่ 3 วิธีพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น

เป็นส่วนวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่ได้กำหนดขั้นตอนเริ่มกระบวนการตั้งแต่การเริ่มสู่การพิจารณาคดีของศาลทหารชั้นต้น ประกอบไปด้วย การพิจารณาพิพากษาคดี การสืบพยานหลักฐาน การโอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น ส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น

นอกนั้นให้อนุโลมให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกำหนดให้มีอำนาจออกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็นกฎหมายลำดับรอง

หมวดที่ 4 การดำเนินการหลังพิจารณาคดี

เป็นส่วนวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่ได้กำหนดขั้นตอนเริ่มกระบวนการตั้งแต่เสร็จสิ้นการพิจารณาคดีของศาลทหารชั้นต้น ประกอบไปด้วย อุทธรณ์ฎีกา และการบังคับตามคำพิพากษา

นอกนั้นให้อนุโลมให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกำหนดให้มีอำนาจออกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็นกฎหมายลำดับรอง

โครงสร้างของร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทหาร มีบทบัญญัติ 53 มาตรา แบ่งเป็น 4 หมวด ประกอบด้วย

หมวดที่ 1	หลักทั่วไป	(มาตรา 1-7)
หมวดที่ 2	การดำเนินการก่อนพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น	
ส่วนที่ 1	การแจ้งสิทธิ แจ้งข้อกล่าวหา	(มาตรา 6-7)
ส่วนที่ 2	การควบคุมตัว	(มาตรา 8)
ส่วนที่ 3	การสอบสวน	(มาตรา 9-23)
หมวดที่ 3	วิธีพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น	
ส่วนที่ 1	องค์ประกอบคำฟ้อง	(มาตรา 24-27)
ส่วนที่ 2	การไต่สวนมูลฟ้อง	(มาตรา 28- 31)
ส่วนที่ 3	การแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้อง และคำให้การ	(มาตรา 32)
ส่วนที่ 4	คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา	(มาตรา 33-36)
ส่วนที่ 5	การพิจารณาและพิพากษาคดี	(มาตรา 39-42)
ส่วนที่ 6	พยานหลักฐาน	(มาตรา 43)
ส่วนที่ 7	การโอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น	(มาตรา 44)
ส่วนที่ 8	การส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น	(มาตรา 45)
หมวดที่ 4	การดำเนินการหลังพิจารณาคดี	
ส่วนที่ 1	อุทธรณ์ และฎีกา	(มาตรา 46-50)
ส่วนที่ 2	การบังคับตามคำพิพากษา	(มาตรา 51-52)
	บทเฉพาะกาล	(มาตรา 53)

4.2 หลักการและเหตุผล

เหตุผลในการร่างพระราชบัญญัตินี้ เนื่องจากปัญหาไม่ความชัดเจนและการเข้าไม่ถึงในกระบวนการยุติธรรมของศาลทหาร ซึ่งมีสาเหตุจากการไม่มีกฎหมายลำดับรองหรือพระราชบัญญัติใดที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ ขั้นตอน และวิธีการไว้ทั้งกระบวนการ จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมิกฎหมายฉบับนี้

4.3 ร่างกฎหมายว่าด้วยกฎหมายต้นแบบว่าวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ. พร้อมหลักการและเหตุผล

.....การจัดทำกฎหมายฉบับนี้เป็นการจัดทำกฎหมายใหม่ทั้งฉบับเป็นกฎหมายลำดับพระราชบัญญัติ โดยมีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 ร่างกฎหมายว่าด้วยกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ.

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	หลักทั่วไป	
1	พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ....”	เพื่อให้เป็นกฎหมายเชิงกระบวนการหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความ เพื่อการพิจารณาคดี - ทฤษฎีรัฐและอำนาจรัฐ - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
2	พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา	เพื่อให้มีการเตรียมความพร้อมของกลุ่มความหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนที่กฎหมายจะมีผลบังคับใช้ - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - ทฤษฎีรัฐและอำนาจรัฐ
3	ในพระราชบัญญัตินี้ “ผู้ต้องหา” หมายความว่า ผู้กระทำความผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหาร “ผู้สอบสวนคดี” หมายความว่า ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร “โจทก์” หมายความว่า อัยการทหารหรือ ผู้เสียหายที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ยื่นฟ้องต่อศาลทหาร “จำเลย” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลทหารว่าได้กระทำความผิด	เพื่อการให้คำนิยามความหมายเฉพาะสำหรับกฎหมายฉบับนี้ และกำหนดขอบเขตของกฎหมายให้มีความชัดเจนและสร้างความเข้าใจ - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - ทฤษฎีความยุติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>“ตุลาการ” หมายความว่า ผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร ทั้งตุลาการพระธรรมนูญ ตุลาการศาลทหาร และตุลาการศาลทหารสมทบ</p> <p>“ตุลาการศาลทหาร” หมายความว่า ผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาในศาลทหาร ประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญ ตุลาการซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของจำเลยและได้รับแต่งตั้ง และตุลาการศาลทหารสมทบ</p> <p>“ตุลาการศาลทหารสมทบ” หมายความว่า ผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะคดีซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร ร่วมกับตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการศาลทหาร</p> <p>“ศาลทหาร” หมายความว่า ศาลทหาร หรือตุลาการ ซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร</p>	
4	ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้	<p>เพื่อเป็นการกำหนดบุคคลที่ทำการรักษาการตามกฎหมาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - ทฤษฎีรัฐและอำนาจรัฐ
5	วิธีพิจารณาความอาญาทหาร ให้นำกฎหมาย กฎและข้อบังคับซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มีกฎหมาย กฎและข้อบังคับฝ่ายทหารก็ให้นำประมวลกฎหมาย	<p>เพื่อเป็นการวางหลักการใช้กฎหมายให้ใช้กฎหมายให้ตรงตามเจตนารมณ์ของการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	วิธีพิจารณาความอาญาและบทกฎหมายที่บัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาเฉพาะมาใช้บังคับโดยอนุโลม การพิจารณาคดีในศาลทหาร คู่ความในคดีมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม	
6	<p>การพิจารณาพิพากษาคดีอาญา คดีอาญาทหาร และคดีอื่นที่มีโทษทางอาญาในศาลทหาร ให้ใช้ระบบกล่าวหา การพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในศาลทหาร ให้ใช้ระบบไต่สวนและให้ดำเนินการพิจารณาคดีในศาลทหารเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และในกรณีที่ไม่มียกเว้นและข้อบังคับดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัด หรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ให้อัยการทหารเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลสืบพยานหลักฐานคดีใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติด หรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ายามนุษย์รวมอยู่ด้วยให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้</p>	<p>เพื่อให้ระบบพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารและเกิดความชัดเจนเหมาะสมเป็นไปตามรูปแบบคดี</p> <p>- หลักนิติรัฐ</p>

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>ให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการพระ ธรรมนูญในศาลทหารสูงสุดมีอำนาจออก ระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินคดีทุจริตและ ประพฤติมิชอบ เพื่อให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัตินี้ หรือเพื่อให้การพิจารณา พิพากษาคดีของศาลทหารเป็นไปด้วยความ สะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม และมี ประสิทธิภาพ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับ พระราชบัญญัตินี้ และเมื่อประกาศในราช กิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้</p>	
7	<p>ภายใต้บังคับเรื่ององค์คณะและชั้นยศ ของตุลาการศาลทหาร ในการพิจารณา พิพากษาคดีอาญา และคดีอื่นที่มีโทษทาง อาญาในศาลทหาร ให้ตุลาการพระ ธรรมนูญ เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งสำเร็จการศึกษาทางด้านกฎหมาย และมีคุณสมบัติครบถ้วนตามข้อบังคับ กระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร เป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี ในศาลทหาร ในการพิจารณาพิพากษา คดีอาญาทหาร ให้ตุลาการพระธรรมนูญ และตุลาการศาลทหารซึ่งมีคุณสมบัติ ครบถ้วนตามที่กำหนด ข้อบังคับ กระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร เป็นองค์คณะดำเนินกระบวนการพิจารณา พิพากษาคดีในศาลทหาร</p>	<p>เพื่อเป็นการกำหนดคุณสมบัติตุลาการศาล ทหารที่จะเข้ามาทำหน้าที่พิจารณาพิพากษา คดีและเปิดโอกาสให้มีตุลาการทหาร สมทบที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะคดี เพื่อการพิจารณาพิพากษาให้เกิดความ ชัดเจน รวดเร็ว ยุติธรรม</p> <p>- หลักนิติรัฐ</p>

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	การพิจารณาพิพากษาคดีอาญา คดีอาญา ทหาร และคดีอื่นที่มีโทษทางอาญาในศาล ทหาร เพื่อประโยชน์ในการพิจารณา พิพากษาคดี อาจมีตุลาการศาลทหารสมทบ ร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ก็ได้	
	หมวดที่ 2 การดำเนินการ ก่อนพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น	
	ส่วนที่ 1 การแจ้งสิทธิ แจ้งข้อกล่าวหา	
8	<p>ก่อนเริ่มสอบสวนให้นายทหารพระ ธรรมนูญ หรือผู้สอบสวนคดีถามผู้ต้องหา ว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหา ต้องการทนายความ ให้จัดหาทนายความ หรือทนายทหารให้</p> <p>เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา แล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความ ไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้ง เหตุขจัดข้อหานายทหารพระธรรมนูญ หรือ ผู้สอบสวนคดีทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบ ผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้ทำการ สอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอ ทนายความ แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ใน สำนวนการสอบสวนด้วย</p>	<p>เพื่อเป็นการวางกระบวนการสอบสวนของ นายทหารพระธรรมนูญ และผู้สอบสวน คดีและให้ดำเนินกระบวนการสอบสวน เป็นขั้นตอน และคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - แนวคิดสิทธิของผู้ต้องหา
9	ในการสอบสวน การถามคำให้การผู้ต้องหา ให้นายทหารพระธรรมนูญ หรือผู้สอบสวน คดีแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า	<p>เพื่อเป็นการวางกระบวนการสอบสวนของ นายทหารพระธรรมนูญ และผู้สอบสวนคดี และให้ดำเนินกระบวนการสอบสวน โดยรวดเร็วต่อเนื่อง คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา</p>

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>(1) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้</p> <p>(2) ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ได้ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้</p> <p>ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อนายทหารพระธรรมนูญ หรือผู้สอบสวนคดี ก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือก่อนที่จะดำเนินการตามข้างต้น จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - แนวคิดสิทธิของผู้ต้องหา
	ส่วนที่ 2 การควบคุมตัว	
10	<p>ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นทำให้ไม่อาจร้องขอให้ศาลทหารที่มีอำนาจสั่งขังผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารให้ผู้บังคับบัญชาทหาร ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุม</p> <p>ถ้าไม่มีผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไป หรือผู้ต้องหาอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกอง</p>	<p>เพื่อให้อำนาจผู้บังคับบัญชา สั่งควบคุมผู้ต้องหาไว้ตามความจำเป็นซึ่งสอดคล้องกับลักษณะองค์กรทหาร ซึ่งยังเป็นการคุ้มครองสิทธิเทียบเท่ากับการขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - ทฤษฎีรัฐและอำนาจรัฐ

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>พลหรือเทียบเท่าขึ้นไปก็ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมผู้ต้องหาไว้ตามความจำเป็นและกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการจับ</p> <p>เมื่อเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นดังกล่าวในวรรคหนึ่งได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้ายังมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไปอีกและการควบคุมนั้นยังไม่ครบกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการจับ ให้ร้องขอต่อศาลทหารที่มีอำนาจเพื่อสั่งจับผู้ต้องหานั้นต่อไปได้</p> <p>ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับแก่บุคคลตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ซึ่งเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ด้วยโดยอนุโลม</p> <p>การควบคุมผู้ต้องหานี้ให้ถือว่าเป็นการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา</p>	
11	<p>นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควรผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหาร</p>	<p>เพื่อให้เกิดความชัดเจนของอำนาจการสอบสวนคดี ในชั้นนายทหารพระธรรมนูญไปในแนวทางเดียวกัน</p>

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>ชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อนให้ถือว่าเป็น เป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาด้วย เพื่อประโยชน์ แก่การสอบสวนให้ผู้มีหน้าที่ทำการ สอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคล ใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็น พยานหลักฐานได้</p>	<p>หลักการและเหตุผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - ทฤษฎีรัฐและอำนาจรัฐ
12	<p>อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการ สอบสวนเพิ่มเติมก็ได้</p>	<p>เพื่อเป็นการให้อำนาจอัยการทหารให้ตรง ตามเจตนารมณ์และลักษณะเฉพาะของ กระบวนการยุติธรรมทหาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
13	<p>การสอบสวนให้ผู้สอบสวนคดีอาญาทั้ง ปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ทำการ สอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่ สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบ ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับ ความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ ของผู้ต้องหา</p>	<p>เพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมพยาน หลักฐานในกระบวนการสอบสวนของ นายทหารพระธรรมนูญ และผู้สอบสวน คดี และพนักงานสอบสวนคดีเพื่อ แสวงหาความจริง</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
14	<p>เมื่อผู้ต้องหาถูกส่งตัวมาให้ผู้สอบสวนคดีให้ทำการถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบโดยจะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามข้อหา นั้น และให้โอกาสผู้ต้องหาแก้ข้อหาและแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้ เพื่อประโยชน์ในการติดตามพยาน ให้บันทึกรายชื่อ ที่อยู่หรือสถานที่ติดต่อ หมายเลขโทรศัพท์หรือช่องทางอื่นที่ใช้ในการติดต่อพยานเหล่านั้นเก็บไว้ในสำนวนการสอบสวน</p> <p>ให้ผู้สอบสวนคดีบันทึกการสอบสวนตามหลักทั่วไปตามระเบียบที่กำหนดไว้ โดยให้เอาบันทึกเอกสารทั้งหลายซึ่งเกี่ยวข้องส่งมารวมเข้าสำนวนไว้และจัดทำบัญชีรายละเอียดรวมเข้าสำนวนไว้</p>	<p>เพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมพยานหลักฐาน ในกระบวนการสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญ และผู้สอบสวนคดีและพนักงานสอบสวนคดี เพื่อแสวงหาความจริง ให้เกิดความรวดเร็วและเป็นแนวทางเดียวกัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
15	<p>ผู้ต้องหามีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม</p>	<p>เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว ในกระบวนการยุติธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - แนวคิดสิทธิของผู้ต้องหา

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
16	ในกรณีที่มีความเร่งด่วน อาจตั้งคณะกรรมการ ผู้สอบสวนคดีอาญา ทำการสอบสวน คดีอาญาที่ปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้สอบสวนรวบรวมหลักฐานเพื่อ ประโยชน์แห่งความยุติธรรม ทั้งนี้มิให้	เพื่อให้เกิดความคล่องตัวการสอบสวนคดี ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว - หลักนิติรัฐ - ทฤษฎีรัฐและอำนาจรัฐ
17	ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้ ผู้สอบสวนคดีทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่น สัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือ กระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจงใจให้ เขาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา	เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาใน การถามคำให้การในการสอบสวนชั้น นายทหารพระธรรมนูญ - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - แนวคิดสิทธิของผู้ต้องหา
18	เมื่อผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร ทำการ สอบสวนเสร็จแล้วให้จัดการ ดังต่อไปนี้ (1) เมื่อได้ความตามสอบสวนว่าผู้ต้องหา เป็นผู้กระทำความผิดฐานอื่นที่มีโทษความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร ให้สรุป สำนวนข้อเท็จจริงพร้อมทำความเข้าใจไปยัง หัวหน้าส่วนราชการ (2) เมื่อได้ความตามสอบสวนว่าผู้ต้องหา เป็นผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมาย อาญาทหาร ให้ทำความเข้าใจว่าควรสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง หรือเห็นควรลงทัณฑ์แทนการ ส่งตัวฟ้องศาล ให้สรุปสำนวนพร้อมเสนอ ความเห็นต่อหัวหน้าส่วนราชการ พร้อมกับ สำนวนยังพนักงานอัยการทหาร	เพื่อดำเนินกระบวนการสอบสวนในชั้น นายทหารพระธรรมนูญให้เกิดความชัดเจน ในการดำเนินการเป็นแนวทางเดียวกัน - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้สอบสวนคดีอาญาทหารส่งสำนวน พร้อมกับผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ ทหาร เว้นแต่ผู้ต้องหานั้นถูกขังอยู่แล้ว หรือ ผู้ต้องหาซึ่งถูกแจ้งข้อหาได้หลบหนีไป	
19	<p>เมื่อนายทหารพระธรรมนูญหรือ ผู้สอบสวนคดีอาญาได้ความตามทาง สอบสวนอย่างไร ให้นายทหารพระธรรมนูญ หรือผู้สอบสวนคดีอาญาทหารสรุปสำนวน พร้อมเสนอความเห็นต่อหัวหน้าส่วน ราชการ พร้อมกับสำนวนยังอัยการทหาร</p> <p>ถ้าหัวหน้าอัยการทหารเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ยุติการสอบสวน โดยสั่งไม่ฟ้อง และให้ แจ้งคำสั่งนี้ให้นายทหารพระธรรมนูญ หรือ พนักงานสอบสวนทราบ</p> <p>ถ้าหัวหน้าอัยการทหารเห็นควรสอบสวน ต่อไป ก็ให้สั่งนายทหารพระธรรมนูญ ผู้สอบสวนคดีอาญา หรือ พนักงานสอบสวน ปฏิบัติเช่นนั้น</p> <p>ถ้าหัวหน้าอัยการทหารเห็นควรสั่งฟ้อง ก็ให้นายทหารพระธรรมนูญ ผู้สอบสวน คดีอาญา หรือ พนักงานสอบสวน จัดการ อย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหา</p>	<p>เพื่อดำเนินกระบวนการส่งสำนวนหลัง การสอบสวนในชั้นนายทหารพระธรรมนูญ ให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินการ เป็นแนวทางเดียวกัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
20	<p>เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจาก นายทหารพระธรรมนูญหรือผู้สอบสวน คดีอาญาให้อัยการทหารปฏิบัติดังนี้</p> <p>(1) ในกรณีที่อัยการทหารมีความเห็น ควรสั่งไม่ฟ้อง ให้มีความเห็นยังหัวหน้า อัยการทหารออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่ เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้ นายทหารพระธรรมนูญหรือผู้สอบสวน คดีอาญาส่งผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป</p> <p>(2) ในกรณีที่อัยการทหารมีความเห็น ควรสั่งฟ้อง ให้มีความเห็นยังหัวหน้าอัยการ ทหารออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อ ศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้อง</p> <p>ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น อัยการทหาร มีอำนาจ</p> <p>(ก) สั่งตามที่เห็นควรให้นายทหาร พระธรรมนูญ ผู้สอบสวนคดีอาญา พนักงาน สอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือ ส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไป</p> <p>(ข) วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาล ขัง แล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้ เป็นไปตามนั้น</p>	<p>เพื่อดำเนินกระบวนการวิธีปฏิบัติให้อัยการ ทหารในการรับสำนวนการสอบสวนให้เกิด ความชัดเจนในการดำเนินการเป็นแนวทาง เดียวกัน</p> <p>- หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม</p>

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
21	เมื่อหัวหน้าอัยการทหารมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิร้องขอต่อพนักงานอัยการเพื่อขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ภายในกำหนดอายุความฟ้องร้อง	เพื่อหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย หรือ ผู้มีส่วนได้เสีย เมื่อมีการสั่งไม่ฟ้อง เพื่อให้เกิดความโปร่งใสตรวจสอบได้ และเป็นธรรม - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - แนวคิดสิทธิของผู้ต้องหา - แนวคิดสิทธิของผู้เสียหาย
22	เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ห้ามมิให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้น ในเรื่องเดียวกันนั้นอีก เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาผู้นั้นได้	เพื่อหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย หรือ ผู้มีส่วนได้เสีย เมื่อมีการสั่งไม่ฟ้องให้สามารถทบทวนทำการสอบสวนได้ใหม่อีกครั้งเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทหาร - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
23	ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การเป็นโจทก์ฟ้องคดีในศาลทหารให้เกิดความชัดเจนศาลทหารในเวลาปกติ - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
24	ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การเป็นโจทก์ฟ้องคดีในศาลทหารให้เกิดความชัดเจนในการพิจารณาคดีศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก - หลักนิติรัฐ

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้อง มอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์	- หลักนิติธรรม -หลักความได้สัดส่วน
25	เมื่ออัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ใน อำนาจศาลทหาร ให้ส่งสำนวนการสอบสวน ให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาคำเนินคดี นั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา ในกรณีเช่นนี้พนักงานอัยการจะส่ง สำนวนการสอบสวนกลับคืนไปยังอัยการ ทหารเพื่อให้ดำเนินคดีนั้นมิได้	เพื่อดำเนินแนวทางปฏิบัติกรณีให้อัยการ ทหารและพนักงานสอบสวนกรณีเห็นว่า คดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เพื่อสร้าง ความรวดเร็ว ชัดเจน - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
	หมวดที่ 3 วิธีพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น	
	ส่วนที่ 1 องค์ประกอบคำฟ้อง	
26	ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี (1) ชื่อศาลและวันเดือนปี (2) คดีระหว่างผู้ใด โจทก์ ผู้ใดจำเลย และฐานความผิด (3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ ถ้าราษฎรเป็น โจทก์ให้ใส่ชื่อตัว นามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติและบังคับ (4) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ ชาติ บังคับและเลข บัตรประจำตัวประชาชน ของจำเลย (5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลย ได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่ เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำ นั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้อ ด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหา ได้ดี	เพื่อเป็นการปฏิบัติในการยื่นฟ้องในศาล ทหารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ให้เกิด ความสับสนในชั้นประทับฟ้องของศาล ทหาร - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>ในคดีหมิ่นประมาท ถ้อยคำพูด หนังสือ ภาพขีดเขียนหรือสิ่งอื่นอันเกี่ยวกับข้อหมิ่นประมาท ให้กล่าวไว้โดยบริบูรณ์หรือตีความท้ายฟ้อง</p> <p>(6) อ้างมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด</p> <p>(7) ลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้อง</p>	
27	ถ้าจำเลยเคยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษ เพราะได้กระทำความผิดมาแล้ว เมื่อโจทก์ต้องการให้เพิ่มโทษจำเลยฐานไม่เจ็ดหลาย ให้กล่าวมาในฟ้อง	<p>เพื่อเป็นการปฏิบัติในการบรรยายฟ้องในศาลทหารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ให้เกิดความสับสนในชั้นประทับฟ้องของศาลทหาร</p> <p>- หลักนิติรัฐ</p>
28	ถ้ามิได้ขอเพิ่มโทษมาในฟ้อง ก่อนมีคำพิพากษาศาลชั้นต้น โจทก์จะยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้อง เมื่อศาลเห็นสมควรจะอนุญาตก็ได้	<p>เพื่อเป็นการปฏิบัติในการเพิ่มโทษในฟ้องเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ให้เกิดความสับสนในชั้นประทับฟ้องของศาลทหาร</p> <p>- หลักนิติรัฐ</p> <p>- หลักนิติธรรม</p>
29	<p>ความผิดหลายกระทง ให้แยกกระทงเรียงเป็นลำดับกันไป</p> <p>ความผิดแต่ละกระทง จะถือว่าเป็นข้อหาแยกจากข้อหาอื่นก็ได้</p> <p>ถ้าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลสั่งโจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้องหรือยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้อง</p>	<p>เพื่อเป็นการปฏิบัติในการเรียงบรรยายฟ้องในศาลทหารเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ให้เกิดความสับสนในชั้นประทับฟ้องของศาลทหาร</p> <p>- หลักนิติรัฐ</p> <p>- หลักนิติธรรม</p>

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	ส่วนที่ 2 การไต่สวนมูลฟ้อง	
30	<p>ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้วให้ศาลทหารจัดการดังต่อไปนี้</p> <p>(1) ในคดีราษฎรที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นอัยการทหารได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตามอนุมาตรา (2)</p>	<p>เพื่อกำหนดกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง ทั้งกรณีคดีราษฎรที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ และอัยการทหารเป็นโจทก์ ให้แก่ศาลทหารดำเนินการเป็นแนวทางเดียวกัน</p> <p>- หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม</p>
	<p>(2) ในคดีอัยการทหารเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้</p> <p>ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา</p>	
31	<p>ในคดีซึ่งอัยการทหารเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้อง ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้วให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไร คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดยางานไว้</p> <p>จำเลยไม่มีอำนาจนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในการที่จำเลยจะมีทนายมาช่วยเหลือ</p>	<p>เพื่อกำหนดกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง ทั้งกรณีคดีราษฎรที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ และอัยการทหารเป็นโจทก์ ให้แก่ศาลทหารดำเนินการเป็นแนวทางเดียวกัน</p> <p>- หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม</p>

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
32	<p>ในคดีราษฎรเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มา แต่ตั้งทนายมาซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย และก่อนที่ศาลประทับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น</p>	<p>เพื่อกำหนดกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องทั้งกรณีคดีราษฎรที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ และอัยการทหารเป็นโจทก์ ให้แก่ศาลทหารดำเนินการเป็นแนวทางเดียวกัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
33	<p>การไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรตั้งว่าคดีไม่มีมูล และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นนี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยตั้งคดีได้ตามที่จำเป็นและสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล</p> <p>ถ้าปรากฏว่าคดีมีมูล ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกระทงที่มีมูล ถ้าคดีไม่มีมูล ให้พิพากษายกฟ้อง พร้อมให้แสดงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายพร้อมเหตุผลประกอบตามสมควรด้วย</p>	<p>เพื่อกำหนดกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องทั้งกรณีคดีราษฎรที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์และอัยการทหารเป็นโจทก์ ให้แก่ศาลทหารดำเนินการเป็นแนวทางเดียวกัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - หลักความเสมอภาค

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	ส่วนที่ 3 การแก้ไขเพิ่มคำฟ้อง เพิ่มเติม คำให้การ	
34	<p>เมื่อมีเหตุอันควร โจทก์มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องก่อนมีคำพิพากษาศาลทหารชั้นต้น ถ้าศาลเห็นสมควรอนุญาตแล้วให้ส่งสำเนาแก้ฟ้องหรือฟ้องเพิ่มเติมแก่จำเลยเพื่อแก้ และศาลจะสั่งแยกสำนวนพิจารณาฟ้องเพิ่มเติมนั้นก็ได้อีก</p> <p>เมื่อมีเหตุอันควร จำเลยอาจยื่นคำร้องขอแก้หรือเพิ่มเติมคำให้การของเขาก่อนศาลพิพากษา ถ้าศาลเห็นสมควรอนุญาต ก็ให้ส่งสำเนาแก้โจทก์</p> <p>คำร้องขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องนั้น ถ้าจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ห้ามมิให้ศาลอนุญาต แต่การแก้ฐานความผิดหรือรายละเอียดซึ่งต้องแถลงในฟ้องก็ดี การเพิ่มเติมฐานความผิดหรือรายละเอียดซึ่งมิได้กล่าวไว้ก็ดี ไม่ว่าจะทำเช่นนี้ในระยะใดระหว่างพิจารณาในศาลทหารชั้นต้นมิให้ถือว่าทำให้จำเลยเสียเปรียบ เว้นแต่จำเลยได้หลงต่อสู้ในข้อที่ผิดหรือที่มีได้กล่าวไว้แล้ว</p>	<p>เพื่อให้กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องเพิ่มเติมคำให้การ ให้เป็นไปโดยถูกต้องเป็นแนวทางเดียวกัน ในการพิจารณาในชั้นศาลทหารชั้นต้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - หลักความยุติธรรม
	ส่วนที่ 4 คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา	
35	เมื่ออัยการทหารร้องขอศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อาคารทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีที่ทำเลยกระทำผิด	<p>เพื่อให้การคืน ใช้อาคารทรัพย์สินในศาลทหาร มีความชัดเจน</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
36	ถ้าโจทก์ร้องขอให้ยึดทรัพย์จำเลย ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการส่งคดีนั้น ไปยังศาลพลเรือนในท้องถิ่นที่ทรัพย์นั้นตั้งอยู่ และให้ศาลพลเรือนสั่งจัดการยึดทรัพย์ในคดีนั้นต่อไป ตามกฎหมายโดยไม่ต้องฟ้องอีกสำนวนหนึ่ง ส่วนหน้าที่อัยการทหารให้มอบให้พนักงานอัยการจัดการว่าความในศาลพลเรือนชั้นยึดทรัพย์ต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด	เพื่อให้กระบวนการคืน ไร่ราคาทรัพย์ เป็นไปแนวทางเดียวกัน และสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
37	ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ไร่ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ในศาลทหารไม่ได้ ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความรวดเร็ว เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิ ดำเนินการฟ้องในส่วนคดีแพ่งต่อไป	เพื่อให้กระบวนการคืน ไร่ราคาทรัพย์ สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
38	ในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร	เพื่อเป็นในกระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลทหารและศาลพลเรือนไปในแนวทางเดียวกัน - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
	ส่วนที่ 5 การพิจารณาและพิพากษาคดี	
39	ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ ศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ให้จำเลยแต่งตั้งทนายได้ ทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความหรือทนายความที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เมื่อทนายได้รับอนุญาตจาก	เพื่อกำหนดอำนาจฟ้องและการแต่งตั้งทนาย โดยแบ่งเป็นช่วงศาลทหารในเวลาปกติ และศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก ให้มีความชัดเจน รวดเร็ว - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - หลักการได้สัดส่วน

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญา พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	ศาลแล้ว ให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้ ศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดี แทนศาลอาญาศึก ห้ามแต่งทนาย	
40	ก่อนเริ่มพิจารณาคดี (1) ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ให้ ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ ศาลตั้งทนายให้ (2) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ให้ศาล ถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและ จำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้ ให้ศาลทหารจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่าย แก่ทนายที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึง สภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่กระทรวงกลาโหมกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง	เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่เข้าสู่ กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหาร - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - แนวคิดสิทธิของผู้ต้องหา
41	การพิจารณาและสืบพยานในศาลทหาร จำเป็นต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเว้นแต่จำเลย หลบหนี ขัดขวางการพิจารณาคดี ส่งประเด็น ไปศาลอื่นและจำเลยไม่ตั้งใจตามประเด็น ไป คดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 10 ปีและจำเลยให้การรับสารภาพหรือไม่ ตั้งใจฟัง จะไม่ทำต่อหน้าจำเลยนั้นก็ได้	เพื่อเป็นหลักเกณฑ์เหตุยกเว้นไม่สืบพยาน ต่อหน้าจำเลย ให้กำหนดสอดคล้องกับ ความจำเป็นที่จำเลยต้องอยู่ร่วมในการ พิจารณาคดีและสืบพยานเพื่อประโยชน์ ในการค้นหาความจริงในศาลทหาร - หลักนิติรัฐ
42	ห้ามมิให้พิพากษาหรือสั่งเกินคำขอหรือ ที่มีได้กล่าวในฟ้อง ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏใน การพิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงดังที่ กล่าวในฟ้อง ให้ศาลยกฟ้องคดีนั้น เว้นแต่	เพื่อเป็นหลักเกณฑ์การพิพากษาลงโทษ ให้กับตุลาการในศาลทหาร - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>ข้อแตกต่างนั้นมิใช่ในข้อสาระสำคัญและ ทั้งจำเลยมิได้หลงต่อสู้ ศาลจะลงโทษจำเลย ตามข้อเท็จจริงที่ได้ความนั้นก็ได้อ</p> <p>ในกรณี ที่ ข้อแตกต่างนั้นเป็นเพียง รายละเอียด เช่น เกี่ยวกับเวลาหรือสถานที่ กระทำความผิดหรือต่างกันระหว่างการกระทำ ผิดฐานลักทรัพย์ กรรโชกริคเอาทรัพย์ นื้อ โกง โกงฉ้อหนี้ยักยกอก รับของโจร และทำให้เสีย ทรัพย์ หรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดโดย เจตนา กับประมาท มิให้ถือว่าต่างกัน ในข้อ สาระสำคัญ ทั้งมิให้ถือว่าข้อที่พิจารณาได้ ความนั้นเป็นเรื่องเกินคำขอหรือเป็นเรื่องที่ โจทก์ไม่ประสงค์ให้ลงโทษ เว้นแต่จะ ปรากฏแก่ศาลว่าการที่ฟ้องผิดไปเป็นเหตุ ให้จำเลยหลงต่อสู้ แต่ทั้งนี้ ศาลจะลงโทษ จำเลยเกินอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดไว้ สำหรับความผิดที่โจทก์ฟ้องไม่ได้</p> <p>ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงบางข้อดังกล่าว ในฟ้อง และตามที่ปรากฏในทางพิจารณา ไม่ใช่เป็นเรื่องที่โจทก์ประสงค์ให้ลงโทษ ห้ามมิให้ศาลลงโทษจำเลยในข้อเท็จจริงนั้น ๆ</p> <p>ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามฟ้องนั้น โจทก์สืบสม แต่โจทก์อ้างฐานความผิดหรือ บทมาตราผิด ศาลมีอำนาจลงโทษจำเลยตาม ฐานความผิดที่ถูกต้องได้</p>	

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	ถ้าความผิดตามที่ฟ้องนั้นรวมการกระทำ หลายอย่าง แต่ละอย่างอาจเป็นความผิดได้ อยู่ในตัวเอง ศาลจะลงโทษจำเลยในการ กระทำผิดอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่พิจารณา ได้ความก็ได้	
	ส่วนที่ 6 พยานหลักฐาน	
43	ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาอันว่าด้วยพยานหลักฐาน มาใช้แก่การสืบพยานในศาลทหาร โดย อนุโลม	เพื่อให้การสืบพยานหลักฐานในศาลทหาร สอดคล้องกับการสืบพยานหลักฐานใน ศาลพลเรือน - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
	ส่วนที่ 7 การโอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น	
44	เมื่อมีเหตุผลที่อาจเป็นการขัดขวาง หรือไม่สะดวก หรือไม่อาจดำเนินคดีในศาล ทหารท้องถิ่นได้ ถ้าโจทก์หรือจำเลยยื่น เรื่องราวต่อศาลทหารสูงสุดขอให้โอนคดี ไปยังศาลทหารแห่งอื่น และศาลทหาร สูงสุดอนุญาตตามคำขอนั้น ก็ให้ส่งโอนคดี ไปยังศาลตั้งที่ศาลทหารสูงสุดระบุไว้ คำสั่งของศาลทหารสูงสุดนี้ให้เป็นอันถึง ที่สุด	เพื่อให้กำหนดกระบวนการโอนคดี ให้ สามารถดำเนินคดีไปศาลทหารแห่งอื่น ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - ทฤษฎีรัฐและอำนาจรัฐ
	ส่วนที่ 8 การส่งประเด็นไปสืบพยานที่ ศาลอื่น	
45	ศาลทหารมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาล ทหารแห่งอื่นหรือศาลพลเรือนสืบพยาน ให้ ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ดังศาล เดิม และให้มีอำนาจส่งประเด็น ไปยังศาล อื่นอีกต่อหนึ่งได้	เพื่อให้กำหนดกระบวนการส่งประเด็นไป สืบพยานที่ศาลอื่น ให้สามารถดำเนินคดี ไปศาลทหารแห่งอื่นดำเนินไปได้อย่าง ต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญา พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	การส่งประเด็นไปยังศาลพลเรือนตามความ ในวรรคแรก ถ้าอัยการทหารไม่ไปดำเนินคดี เอง ก็ให้พนักงานอัยการดำเนินคดีแทน อัยการทหาร	- หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - ทฤษฎีรัฐและอำนาจรัฐ
	หมวดที่ 4 การดำเนินการหลังพิจารณาคดี	
	ส่วนที่ 1 อูทธรณ์ และ ฎีกา	
46	ภายใต้บังคับบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์ และฎีกาตามพระราชบัญญัตินี้ คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ หรือผู้มี อำนาจสั่งลงโทษ อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ ภายในสามสิบวัน ทั้งนี้ นับแต่วันอ่านหรือถือว่า ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง	เพื่อให้กำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาให้ เกิดความชัดเจน - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม
47	คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลา ไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณา พิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ห้ามอุทธรณ์ หรือฎีกา	เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร ในห้วงเวลาไม่ปกติเป็นไปอย่างรวดเร็ว - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม -หลักความได้สัดส่วน
48	การอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย ให้อุทธรณ์โดยตรงไปยังศาลทหารสูงสุด แต่หากมีฝ่ายอื่น ซึ่งมีสิทธิอุทธรณ์ ได้ อุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงด้วย ให้ถือว่าผู้ อุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าว อุทธรณ์ต่อศาลทหารกลาง	เพื่อให้หลักเกณฑ์กระบวนการอุทธรณ์ ฎีกาในศาลทหารให้เกิดความชัดเจน - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>การอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งให้ยื่นต่อศาลทหารชั้นต้น ให้ศาลทหารชั้นต้นพิจารณา และมีคำสั่งว่าเป็นการอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายต่อศาลทหารสูงสุดหรือไม่</p> <p>ในกรณีที่ศาลทหารชั้นต้นเห็นว่าเป็นการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ให้ส่งสำนวนไปยังศาลทหารกลาง กรณีดังกล่าวผู้อุทธรณ์อาจยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลทหารชั้นต้นนั้นไปยังศาลทหารสูงสุดภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันฟังคำสั่งศาลทหารชั้นต้น ถ้าศาลทหารสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งเป็นอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ให้ส่งสำนวนไปให้ศาลทหารกลางพิจารณาพิพากษาต่อไป</p>	
49	<p>ในคดีที่ศาลทหารกลางพิพากษาขึ้นตามศาลทหารชั้นต้นให้ยกฟ้อง โจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริง หรือพิพากษายืนให้ลงโทษ หรือแก้ไขเล็กน้อย และจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี หรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับแต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ไขมากก็ตาม ถ้าศาลทหารกลางยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่ว่ามานี้ ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหา</p>	<p>เพื่อให้หลักเกณฑ์การห้ามมิให้ฎีกาในศาลทหารในปัญหาข้อเท็จจริงให้เกิดความชัดเจน</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	ข้อเท็จจริง และในกรณีเช่นนี้มีให้นำ บทบัญญัติมาตรา 221 แห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ	
50	ห้ามมิให้อุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อ กฎหมายที่มีได้ยกขึ้นมาว่ากันตั้งแต่ศาล ทหารชั้นต้น เว้นแต่จะเป็นข้อกฎหมายที่ เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือเกี่ยวกับการ ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติอันว่าด้วยการ อุทธรณ์และฎีกา	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การห้ามมิให้ อุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงในศาล ทหารและข้อยกเว้นเพื่อให้เกิดความ ชัดเจน - หลักนิติรัฐ
	ส่วนที่ 2 การบังคับตามคำพิพากษา	
51	คำพิพากษาของศาลทหาร เว้นแต่ศาล อาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดี แทนศาลอาญาศึก เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้ผู้มี อำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำ พิพากษา ถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลทหาร ซึ่งนั่งพิจารณา ณ ศาลพลเรือนและมีผู้ พิพากษาศาลพลเรือนเป็นตุลาการ ให้บังคับ คดีไปตามมาตรา 245 วรรคหนึ่ง แห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนคำพิพากษาของศาลอาญาศึก หรือ ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญา ศึก ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไป ตามคำพิพากษาได้ทีเดียว เว้นแต่ผู้ต้องคำ พิพากษาให้ประหารชีวิตเป็นหญิง ถ้ามี ครรภ์อยู่ ให้รอไว้จนพ้นกำหนดสามปีนับ แต่คลอดบุตร แล้วให้ลดโทษประหารชีวิต	เพื่อกำหนดกระบวนการจัดการให้เป็นไป ตามคำพิพากษาในศาลทหารโดยผู้มีอำนาจ สั่งโทษเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการ ยุติธรรมทหาร - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>ลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต เว้นแต่เมื่อบุตรถึงแก่ความตายก่อนพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว ในระหว่างสามปีนับแต่คลอดบุตร ให้หญิงนั้นเลี้ยงดูบุตรตามความเหมาะสมในสถานที่ที่สมควรแก่การเลี้ยงดูบุตรภายในเรือนจำ</p> <p>ในคดีที่อุทธรณ์ได้ตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลทหารชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีที่พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตไปยังศาลทหารกลางในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์ คำพิพากษานั้น และคำพิพากษาเช่นนี้ยังไม่ถึงที่สุด เว้นแต่ศาลทหารกลางจะได้พิพากษาขึ้น</p> <p>การจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาในคดีอาญาเสพติดให้นำกระบวนการตามประมวลกฎหมายอาญาเสพติดมาบังคับใช้โดยอนุโลม</p>	
52	<p>ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ คือ</p> <p>(1) นายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลยซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพ</p> <p>(2) นายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลยซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไปที่อยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชามีตำแหน่งชั้น</p>	<p>เพื่อกำหนดคำจำกัดความและอำนาจของผู้มีอำนาจสั่งโทษเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทหาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม - ทฤษฎีรัฐและอำนาจรัฐ

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

มาตรา	ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญา ทหาร พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
	<p>ผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจสั่ง ลงโทษตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพ</p> <p>(3) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหาร ชั้นต้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษในกรณี ที่ จำเลยอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาหรือไม่ อยู่ได้บังคับบัญชาของทหาร</p> <p>(4) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำ หน่วยทหารหรือศาลอาญาศึกเป็นผู้มีอำนาจ สั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลนั้น ๆ</p>	
	บทเฉพาะกาล	
53	บรรดาคดีที่ศาลทหารได้รับไว้พิจารณา พิพากษา ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ก่อนวันใช้ พระราชบัญญัตินี้จนกว่าคดีนั้น ๆ จะถึง ที่สุด	<p>เพื่อกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีใน ศาลทหาร ดำเนินการไปโดยต่อเนื่อง</p> <p>- หลักนิติรัฐ - หลักนิติธรรม</p>

5. การสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing)

การสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) เป็นขั้นตอนหนึ่งของการวิจัยที่มีหลักการ
ในการนำเอาคำตอบที่ได้จากการวิจัยมานำเสนอให้ประชากรที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการรับฟัง
และวิพากษ์ (Comment) ผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปดำเนินการวิเคราะห์และ
พิจารณาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การวิจัยนี้ได้จัดทำการสัมมนารับฟังความคิดเห็น เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 31 มีนาคม 2565
ณ ห้องแมค โนเลีย ชั้น 4 โรงแรมที เค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ ระหว่างเวลา 13.00 น. -
16.00 น. มีผู้เข้าร่วม Hearing จำนวน 47 คน (ดูภาพประกอบที่ 5.8 ภาพถ่ายการจัดสัมมนารับฟัง
ความคิดเห็น Hearing)

ภาพประกอบที่ 5.8 ภาพถ่ายการจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น Hearing

ประชากรที่เข้าร่วมสัมมนารับฟังความคิดเห็น จำนวน 47 คน ประกอบด้วย ตัวแทนจากกระบวนการยุติธรรมทหาร ได้แก่ ตุลาการศาลทหาร อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญ เป็นต้น ตัวแทนจากกระบวนการยุติธรรม เช่น พนักงานอัยการ ทนายความ เป็นต้น และตัวแทนจากภาคประชาชน เช่น ทหารตามสังกัดต่าง ๆ และประชาชน รวมทั้ง นักวิชาการ

กระบวนการจัดทำ Hearing มีขั้นตอน คือ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตาม Power Point โดยมีสาระสำคัญ คือ ความเป็นมาของปัญหาที่นำไปสู่การทำวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย วัตถุประสงค์การทำ Hearing วิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องและร่างบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

ในการเข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นนั้น ประชากรที่เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นได้ร่วมวิพากษ์ (Comment) และให้ข้อเสนอแนะ เพื่อผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้คำตอบที่สมบูรณ์มากที่สุดเพื่อตราเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ. ที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด โดยมีกระบวนการดำเนินการ Hearing ดังต่อไปนี้

ข้อค้นพบผลการวิจัยที่เสนอเป็น โครงร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ. โดยมีโครงสร้างของกฎหมายประกอบด้วยแบ่งออกเป็น 4 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1	หลักทั่วไป	(มาตรา 1-7)
หมวดที่ 2	การดำเนินการก่อนพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น	
	ส่วนที่ 1	การแจ้งสิทธิ แจ้งข้อกล่าวหา (มาตรา 6-7)
	ส่วนที่ 2	การควบคุมตัว (มาตรา 8)
	ส่วนที่ 3	การสอบสวน (มาตรา 9-23)
หมวดที่ 3	วิธีพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น	
	ส่วนที่ 1	องค์ประกอบคำฟ้อง (มาตรา 24-27)
	ส่วนที่ 2	การไต่สวนมูลฟ้อง (มาตรา 28-31)
	ส่วนที่ 3	การแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้อง และคำให้การ (มาตรา 32)
	ส่วนที่ 4	คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา (มาตรา 33-36)
	ส่วนที่ 5	การพิจารณาและพิพากษาคดี (มาตรา 39-42)
	ส่วนที่ 6	พยานหลักฐาน (มาตรา 43)
	ส่วนที่ 7	การโอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น (มาตรา 44)
	ส่วนที่ 8	การส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น (มาตรา 45)
หมวดที่ 4	การดำเนินการหลังพิจารณาคดี	
	ส่วนที่ 1	อุทธรณ์ และฎีกา (มาตรา 46-50)
	ส่วนที่ 2	การบังคับตามคำพิพากษา (มาตรา 51-52)
	บทเฉพาะกาล	(มาตรา 53)

ประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นนั้นนำไปสู่การวิพากษ์ของผู้เข้าร่วมสัมมนาฯ รับฟังความคิดเห็น Hearing ในการรับฟังความคิดเห็นที่มีตัวแทนจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการ และประชาชน ได้ทำการวิพากษ์และได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกฎหมาย ดังนี้

1) มาตรา 3 คำนิยามศัพท์คำว่า ตุลาการสมทบ ควรกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติม โดยเทียบเคียงกับวิธีพิจารณาคดีของศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ, คำว่า ผู้ต้องหา ควรกำหนดประเภทของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และคำว่า ผู้มีอำนาจลงโทษ มากำหนดในนิยามคำศัพท์

2) มาตรา 4 การกำหนดบุคคล ผู้มีอำนาจรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อการอนุวัติการพระราชบัญญัตินี้เป็นไปตามหลักสากล เห็นควรเพิ่มอำนาจผู้รักษาการณ์นอกเหนือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญ หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร และหัวหน้าอัยการทหาร จะทำให้มีการแบ่งแยกโดยชัดเจน ไม่เกิดความทับซ้อนกัน

3) มาตรา 5 การวางหลักการใช้กฎหมาย ควรกำหนดให้นำพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความในศาลแขวง ซึ่งจะทำให้คดีที่มีความผิดเล็กน้อย กรณีผู้ต้องหาไร้สารภาพสามารถส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมตัวได้และต้องฟ้องภายใน 48 ชั่วโมง เป็นการรักษาสិทธิของผู้ต้องหามากยิ่งขึ้น

4) มาตรา 7 การกำหนดคุณสมบัติตุลาการทหาร ควรกำหนดให้ตุลาการทหารควรจบกฎหมายทุกท่าน ส่วนตุลาการพระธรรมนูญมีคุณสมบัติซึ่งจบกฎหมายอยู่แล้ว จึงอาจไม่ต้องบัญญัติก็ได้ ส่วนตุลาการสมทบควรกำหนดจบกฎหมาย หรือเพิ่มเติมคุณสมบัติลงในข้อบังคับอื่น

5) มาตรา 16 การตั้งคณะกรรมการผู้สอบสวนคดีอาญา ควรกำหนดผู้สอบสวนคดีอาญา โดยเทียบเคียงผู้สอบสวนคดีพิเศษ

6) มาตรา 18 วรรคท้าย ควรตัดคำว่าพนักงานออก เพื่อให้ตรงกับความหมายของอัยการทหารและข้อความว่า ผู้ต้องหาซึ่งถูกแจ้งข้อหาได้หลบหนีไป ควรเปลี่ยนเป็นข้อความว่า หลบหนีและได้มีหมายจับผู้ต้องหาติดสำนวนแล้ว

7) มาตรา 19 การสรุปสำนวนพร้อมเสนอความเห็นต่อหัวหน้าส่วนราชการ ควรระบุให้ชัดเจนว่าเป็นหน่วยงานระดับใด เช่น ระดับกองพล กองพัน หรือ กรม เนื่องจากหน่วยทหารมีการแบ่งส่วนราชการ ไม่เหมือนหน่วยงานอื่น มาตรา 19 และมาตรา 20 การสรุปสำนวนพร้อมเสนอความเห็นต่อหัวหน้าส่วนราชการ ในส่วนต่างจังหวัด ควรกำหนดให้เสนอความเห็นผู้บัญชาการมณฑลทหาร

8) มาตรา 35 ให้อัยการทหารมีอำนาจสิทธิขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินให้กับพลเรือนได้ เพื่อไม่เป็นการจำกัดสิทธิสะดวกและประหยัดเวลาให้กับผู้เสียหายเพื่อให้คดีจบไปในคราวเดียว

9) มาตรา 39 การแต่งตั้งนาย ควรกำหนดให้ศาลแต่งตั้งนายให้ในช่วงศาลอาญาศึก เพื่อให้สอดคล้องตามอนุสัญญากรุงเจนีวา

10) มาตรา 48 ควรกำหนดให้ศาลทหารในเวลาไม่ปกติให้มีการฎีกาไปศาลทหารสูงสุด เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและเพิ่มสิทธิผู้ต้องหา ยกเว้นศาลอาญาศึกนั้นเกิดขึ้น ในช่วงเวลารบ จึงอาจเกิดข้อขัดข้องได้ จึงเห็นด้วยที่จะคงไว้ว่าห้ามอุทธรณ์ฎีกา

กล่าวโดยสรุปจากข้อวิพากษ์และข้อเสนอแนะจากการ Hearing ดังที่กล่าวมาข้างต้น 10 ประเด็นพอที่จะสรุปในแต่ละประเด็นที่มีการวิพากษ์

ประเด็นที่ 1 คำนิยาม ของคำว่า “ผู้ต้องหา” “ผู้มีอำนาจลงโทษ” และ “ตุลาการสมทบ” เพิ่มเติม ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย และจะนำไปปรับปรุง เพิ่มเติม เพื่อให้การร่างกฎหมายมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 2 เกี่ยวกับการกำหนดบุคคล ผู้มีอำนาจรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ เพิ่มเติม ผู้วิจัยเห็นด้วยที่จะทำการปรับปรุงเพิ่มเติม เพื่อการอนุวัติการพระราชบัญญัตินี้เป็นไปตามหลักสากลมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 3 เกี่ยวกับการวางหลักการ ใช้กฎหมายเพิ่มเติม ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย และจะทำการปรับปรุง เพิ่มเติม เพื่อให้การร่างกฎหมายมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 4 เกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติตุลาการทหาร ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย และจะทำการปรับปรุง เพิ่มเติม เพื่อให้การร่างกฎหมายมีความชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 5 เกี่ยวกับการตั้งคณะกรรมการผู้สอบสวนคดีอาญาเพิ่มเติม ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย และจะทำการปรับปรุง เพิ่มเติม เพื่อให้การร่างกฎหมายมีความชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 6 เกี่ยวกับคำว่าพนักงานอัยการทหารและการปรับข้อความให้เหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย และจะทำการปรับปรุง เพิ่มเติม เพื่อให้การร่างกฎหมายมีความชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 7 เกี่ยวกับการสรุปสำนวนพร้อมเสนอความเห็นให้ระดับหัวหน้าส่วนราชการซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย และจะทำการปรับปรุง เพิ่มเติม เพื่อให้การร่างกฎหมายมีความชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเนื่องจากได้ระบุเวลาแล้วว่ก่อนศาลชั้นต้นอ่านคำพิพากษา

ประเด็นที่ 8 ให้อัยการทหารมีอำนาจสิทธิขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินให้กับพลเรือนได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย และจะทำการปรับปรุง เพิ่มเติม เพื่อให้การร่างกฎหมายมีความชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 9 เกี่ยวกับการแต่งตั้งนายในช่วงศาลอาญาศึก ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย และจะทำการปรับปรุง เพิ่มเติม เพื่อให้การร่างกฎหมายมีความชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 10 เกี่ยวกับการแต่งตั้งนายในช่วงศาลอาญาศึก ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย และจะทำการปรับปรุง เพิ่มเติม เพื่อให้การร่างกฎหมายมีความชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

จากประเด็นที่ได้จากการวิพากษ์และข้อเสนอแนะของประชากรทั้ง 10 ประเด็นดังกล่าว ที่ทำการวิพากษ์และเสนอแนะจาก Hearing ซึ่งการวิจัยได้ทำการแก้ไข ปรับปรุง เพิ่มเติมในร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการวิธีพิจารณาความอาญาทหารในแต่ละมาตรา เป็นดังนี้

1) มาตรา 3 ให้เพิ่มเติมรายละเอียดในคำนิยามคำศัพท์คำว่า “ผู้ต้องหา” “ผู้มีอำนาจลงโทษ” และ “ผู้มีอำนาจลงโทษ” นำมาใช้ในคำนิยาม เพื่อมีความชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2) มาตรา 4 ให้เพิ่มเติม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร และหัวหน้าอัยการทหาร ผู้มีอำนาจรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อการอนุวัติการพระราชบัญญัตินี้เป็นไปตามหลักสากล และมีการแบ่งแยกโดยชัดเจน

3) มาตรา 5 ให้เพิ่มเติมให้นำพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความในศาลแขวง มาบัญญัติในวงหลักการใช้กฎหมายดำเนินการวิธีพิจารณาความในศาลทหาร เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสร้างความสะดวกรวดเร็วในการฟ้องและรักษาสิทธิของผู้ต้องหา

4) มาตรา 7 ให้เพิ่มเติมกำหนดคุณสมบัติตุลาการทหารและตุลาการสมทบควรกำหนดจบกฎหมาย เพื่อเป็นการรับรองคุณสมบัติตุลาการทหาร ส่วนรายละเอียดให้ปรากฏอยู่ในข้อบังคับ

5) มาตรา 16 การตั้งคณะกรรมการผู้สอบสวนคดีอาญา ควรกำหนดผู้สอบสวนคดีอาญาโดยเทียบเคียงผู้สอบสวนคดีพิเศษ

6) มาตรา 18 วรรคท้าย ตัดคำว่าพนักงานออก เพื่อให้ตรงกับความหมายของอัยการทหารและข้อความว่า ผู้ต้องหาซึ่งถูกแจ้งข้อหาได้หลบหนีไป เปลี่ยนเป็นข้อความว่า หลบหนีและได้มีหมายจับผู้ต้องหาติดสำนวนแล้ว เพื่อให้ถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น

7) มาตรา 19 และมาตรา 20 ให้เพิ่มเติมการสรุปสำนวนพร้อมเสนอความเห็นต่อหัวหน้าส่วนราชการระดับกรมขึ้นไป ส่วนการสรุปสำนวนพร้อมเสนอความเห็นต่อหัวหน้าส่วนราชการ ในส่วนต่างจังหวัดกำหนดให้เสนอความเห็นต่อผู้บัญชาการมณฑลทหาร ซึ่งทั้งสองกรณีนี้สามารถแก้ไขเป็นข้อความว่า พร้อมเสนอความเห็นต่อผู้ตั้งสอบสวน เพื่อรองรับการเสนอความเห็นของหัวหน้าส่วนราชการทั่วประเทศและทำให้ความรวดเร็วในการดำเนินการส่งสำนวนการสอบสวนมายังอัยการทหาร

8) มาตรา 35 ให้อัยการทหารมีอำนาจสิทธิขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินให้กับพลเรือนได้ เพื่อไม่เป็นการจำกัดสิทธิสะดวกและประหยัดเวลาให้กับผู้เสียหายเพื่อให้คดีจบไปในคราวเดียว

9) มาตรา 39 การแต่งตั้งนาย ควรกำหนดให้ศาลแต่งตั้งนายให้ในช่วงศาลอาญาศึก เพื่อให้สอดคล้องตามอนุสัญญากรุงเจนีวา อนุสัญญาฉบับที่ 3 การปฏิบัติต่อเชลยศึก ที่ให้เชลยศึกที่ถูกนำขึ้นศาลทหารจะต้องมีทนายที่ทำหน้าที่ว่าความให้

10) มาตรา 48 ควรกำหนดให้ศาลทหารในเวลาไม่ปกติมีการฎีกาไปศาลทหารสูงสุด เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและเพิ่มสิทธิผู้ต้องหา ยกเว้นศาลอาญาศึกนั้นเกิดขึ้นในช่วงเวลารบ ห้ามอุทธรณ์ฎีกา

5.1 ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

การยกร่างกฎหมายกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารไม่มีความขัดแย้งตามหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายดังที่กล่าวมาในหัวข้อที่ 3 ข้างต้น คือ มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์ การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ.2562 ดังนั้น การวิจัยจึงได้จัดทำร่างของกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ประกอบด้วย 4 หมวด 52 มาตรา ดังนี้

หมวดที่ 1	หลักทั่วไป	(มาตร 1-7)
หมวดที่ 2	การดำเนินการก่อนพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น	
	ส่วนที่ 1	การแจ้งสิทธิ แจ้งข้อกล่าวหา (มาตรา 6-7)
	ส่วนที่ 2	การควบคุมตัว (มาตรา 8)
	ส่วนที่ 3	การสอบสวน (มาตรา 9-23)
หมวดที่ 3	วิธีพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น	
	ส่วนที่ 1	องค์ประกอบคำฟ้อง (มาตรา 24-27)
	ส่วนที่ 2	การไต่สวนมูลฟ้อง (มาตรา 28-31)
	ส่วนที่ 3	การแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้อง และคำให้การ (มาตรา 32)
	ส่วนที่ 4	คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา (มาตรา 33-36)
	ส่วนที่ 5	การพิจารณาและพิพากษาคดี (มาตรา 39-42)
	ส่วนที่ 6	พยานหลักฐาน (มาตรา 43)
	ส่วนที่ 7	การโอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น (มาตรา 44)
	ส่วนที่ 8	การส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น (มาตรา 45)
หมวดที่ 4	การดำเนินการหลังพิจารณาคดี	
	ส่วนที่ 1	อุทธรณ์ และ ฎีกา (มาตรา 46-50)
	ส่วนที่ 2	การบังคับตามคำพิพากษา (มาตรา 51)
	บทเฉพาะกาล	(มาตรา 52)

(ร่าง)
พระราชบัญญัติ
วิธีพิจารณาความอาญาทหาร
พ.ศ.

.....
.....
.....
.....พระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า
โดยที่เป็นการสมควรจัดตั้งศาลศาลทหาร และให้มีวิธีพิจารณาคดีศาลทหาร
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ
รัฐสภา ดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1
หลักทั่วไป

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ....”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“ทหาร” หมายความว่า บุคคลที่ถูกเกณฑ์ หรือคัดเลือกมาเป็นเจ้าหน้าที่บุคลากรของกองทัพ ประกอบด้วย ข้าราชการกระทรวงกลาโหมที่เป็นข้าราชการทหาร ทหารกองประจำการ ทหารประจำการ ชั้นประทวนและชั้นสัญญาบัตร ทหารกองเกิน และทหารกองหนุนที่ถูกเรียกเข้ารับราชการ ข้าราชการกลาโหมพลเรือนที่บรรจุในตำแหน่งอัตราทหาร นักเรียนทหารในสังกัดกระทรวงกลาโหม

“ผู้ต้องหา” หมายความว่า ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหาร ดังนี้

- (1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ
- (2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำความผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร
- (3) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

(4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

(5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร

(6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหาร หรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักผ่อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

(7) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย

(8) เฉลยศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

“ผู้สอบสวนคดี” หมายความว่าผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร

“ทนายความ” หมายความว่าบุคคลที่สภาทนายความได้จดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ

“ทนายทหาร” หมายความว่าบุคคลที่ได้รับอนุญาตให้ว่าความในศาลทหารอันเป็นไปตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยทนาย

“โจทก์” หมายความว่า อัยการทหาร หรือ ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ยื่นฟ้องต่อศาลทหาร

“จำเลย” หมายความว่า บุคคลที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารซึ่งถูกฟ้องยังศาลทหารว่าได้กระทำความผิด

“ตุลาการ” หมายความว่าผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร ทั้งตุลาการพระธรรมนูญ ตุลาการศาลทหาร และตุลาการศาลทหารสมทบ

“ตุลาการศาลทหารสมทบ” หมายความว่า ผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะคดีซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร ร่วมกับตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการศาลทหาร

“ศาล” หมายความว่า ศาลทหารหรือตุลาการ ซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

“ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ” หมายความว่าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลทหาร ดังนี้

(1) นายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลยซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพ

(2) นายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลยซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไปที่อยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชามีตำแหน่งชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพ

(3) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษในกรณีที่จำเลยอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาหรือไม่อยู่ได้บังคับบัญชาของทหาร

(4) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำหน่วยทหารหรือศาลอาญาศึกเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตาม คำพิพากษาของศาลนั้น ๆ

มาตรา 4 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เจ้ากรมพระธรรมนูญ รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 วิธีพิจารณาความอาญาทหาร ให้นำกฎหมาย กฎและข้อบังคับซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มีกฎหมาย กฎและข้อบังคับฝ่ายทหารก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและบทกฎหมายที่บัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาเฉพาะและบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีศาลแขวงมาใช้บังคับ โดยอนุโลม การพิจารณาคดีในศาลทหาร คู่ความในคดีมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

มาตรา 6 การพิจารณาพิพากษาคดีอาญา คดีอาญาทหาร และคดีอื่นที่มีโทษทางอาญาในศาลทหาร ให้ใช้ระบบกล่าวหา การพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพุดิมิชอบในศาลทหาร ให้ใช้ระบบไต่สวนและให้ดำเนินการพิจารณาคดีในศาลทหารเป็นไปโดยรวดเร็ว ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และ ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ให้อัยการทหารเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลสืบพยานหลักฐาน

คดีใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์รวมอยู่ด้วย ให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

ให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการพระธรรมนูญในศาลทหารสูงสุดมีอำนาจออกระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินคดีทุจริตและประพุดิมิชอบเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 7 ภายใต้บังคับเรื่ององค์คณะและชั้นยศของตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา และคดีอื่นที่มีโทษทางอาญาในศาลทหาร ให้ตุลาการพระธรรมนูญ เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งสำเร็จการศึกษาทางด้านกฎหมาย และมีคุณสมบัติครบถ้วนตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร เป็นผู้ดำเนินการสอบสวนพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร

ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทหาร ให้ตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการทหาร ซึ่งสำเร็จการศึกษาทางด้านกฎหมาย และมีคุณสมบัติครบถ้วนมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหารกำหนด เป็นองค์คณะดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร

การพิจารณาพิพากษาคดีอาญา คดีอาญาทหาร และคดีอื่นที่มีโทษทางอาญาในศาลทหาร เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาพิพากษาคดี อาจมีตุลาการทหารสมทบซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหารกำหนดร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาก็ได้

หมวดที่ 2

การดำเนินการก่อนพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น

ส่วนที่ 1

การแจ้งสิทธิ แจ้งข้อกล่าวหา

มาตรา 8 ก่อนเริ่มสอบสวนให้นายทหารพระธรรมนูญ หรือผู้สอบสวนคดีถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้จัดหาทนายความหรือทนายทหารให้

เมื่อได้จัดหาทนายความหรือทนายทหารให้แก่ผู้ต้องหาแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความหรือทนายทหาร ไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้นายทหารพระธรรมนูญ หรือผู้สอบสวนคดีทราบหรือแจ้ง แต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้ทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความหรือทนายทหาร แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

มาตรา 9 ในการสอบสวน การถามคำให้การผู้ต้องหาให้นายทหารพระธรรมนูญ หรือผู้สอบสวนคดีแจ้งให้ผู้ต้องหารายก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อนายทหารพระธรรมนูญ หรือผู้สอบสวนคดี ก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือก่อนที่จะดำเนินการตามข้างต้น จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้

ส่วนที่ 2

การควบคุมตัว

มาตรา 10 ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมีอาจกล่าวล่วงได้ทำให้ไม่อาจร้องขอให้ศาลทหารที่มีอำนาจสั่งขังผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารให้ผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุม

ถ้าไม่มีผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไป หรือผู้ต้องหาอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไปก็ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมผู้ต้องหาไว้ตามความจำเป็นและกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการขัง

เมื่อเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นดังกล่าวในวรรคหนึ่งได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้ายังมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไปอีก และการควบคุมนั้นยังไม่ครบกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการขัง ให้ร้องขอต่อศาลทหารที่มีอำนาจเพื่อสั่งขังผู้ต้องหานั้นต่อไปได้

ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับแก่บุคคลตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ซึ่งเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ด้วยโดยอนุโลม

การควบคุมผู้ต้องหานี้ให้ถือว่าเป็นการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ส่วนที่ 3

การสอบสวน

มาตรา 11 นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควรผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อนให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้

มาตรา 12 อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้

มาตรา 13 การสอบสวน ให้ผู้สอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ทำการสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

มาตรา 14 เมื่อผู้ต้องหาถูกส่งตัวมาให้ผู้สอบสวนคดีให้ทำการถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ โดยจะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา นั้น และให้โอกาสผู้ต้องหาแก้ข้อหาและแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้ เพื่อประโยชน์ในการติดตามพยาน ให้บันทึกกรายชื่อ ที่อยู่หรือสถานที่ติดต่อ หมายเลขโทรศัพท์หรือช่องทางอื่นที่ใช้ในการติดต่อพยานเหล่านั้นเก็บไว้ ในสำนวนการสอบสวน ให้ผู้สอบสวนคดีบันทึกการสอบสวนตามหลักทั่วไปตามระเบียบที่กำหนดไว้ โดยให้เอาบันทึกเอกสารทั้งหลายซึ่งเกี่ยวข้องส่งมารวมเข้าสำนวนไว้และจัดทำบัญชีรายละเอียดรวมเข้าสำนวนไว้

มาตรา 15 ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

มาตรา 16 ในกรณีที่มีความเร่งด่วน อาจตั้งคณะกรรมการผู้สอบสวนคดีอาญา ทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารให้สอบสวนรวบรวมหลักฐานเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ทั้งนี้มิให้

มาตรา 17 ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้ผู้สอบสวนคดีทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา นั้น

มาตรา 18 เมื่อผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร ทำการสอบสวนเสร็จแล้วให้จัดการ ดังต่อไปนี้

(1) เมื่อได้ความตามสอบสวนว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดฐานอื่นที่มีโทษความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร ให้สรุปสำนวนข้อเท็จจริงพร้อมทำความเข้าใจไปยังหัวหน้าส่วนราชการ

(2) เมื่อได้ความตามสอบสวนว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร ให้ทำความเข้าใจว่าควรสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง หรือเห็นควรลงทัณฑ์แทนการส่งตัวฟ้องศาล ให้สรุปสำนวนพร้อมเสนอความเห็นต่อหัวหน้าส่วนราชการ พร้อมกับสำนวนยังอัยการทหาร

ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้สอบสวนคดีอาญาทหารส่งสำนวนพร้อมกับผู้ต้องหาไปยังอัยการทหาร เว้นแต่ผู้ต้องหานั้นถูกขังอยู่แล้ว หรือผู้ต้องหาหลบหนีและได้มีหมายจับผู้ต้องหาติดสำนวนแล้ว

มาตรา 19 เมื่อนายทหารพระธรรมนูญหรือผู้สอบสวนคดีอาญาได้ความตามทางสอบสวนอย่างไร ให้นายทหารพระธรรมนูญหรือผู้สอบสวนคดีอาญาทหารสรุปสำนวนพร้อมเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้สั่งสอบสวน เพื่อมีความเห็น แล้วส่งสำนวนพร้อมความเห็น ไปยังอัยการทหาร

มาตรา 20 เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากนายทหารพระธรรมนูญหรือผู้สอบสวนคดีอาญาให้อัยการทหารเสนอรายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาตามระเบียบราชการอัยการทหาร และปฏิบัติดังนี้

(1) ในกรณีที่อัยการทหารสั่งฟ้องและผู้บังคับบัญชาอัยการทหารมีความเห็นฟ้องกับอัยการทหาร ให้อัยการทหารแจ้งให้นายทหารพระธรรมนูญหรือผู้สอบสวนคดีอาญาส่งผู้ต้องหามาเพื่อฟ้อง และแจ้งคำสั่งเด็ดขาดดังกล่าวให้ผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดผู้ต้องหาทราบโดยเร็วต่อไป

(2) ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาอัยการทหารมีความเห็นแย้งความเห็นอัยการทหาร ให้อัยการทหารรีบส่งสำนวนและความเห็นดังกล่าว เพื่อให้เจ้ากรมพระธรรมนูญชี้ขาดโดยเร็ว

ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น อัยการทหารมีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นควรให้นายทหารพระธรรมนูญ ผู้สอบสวนคดีอาญา พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป

เว้นแต่กรณีอัยการทหารมีความเห็นควรสั่งให้แจ้งข้อหาเพิ่มเติม ให้รายงานความเห็นต่อ ผู้บังคับบัญชาเพื่อเห็นชอบก่อน แล้วจึงดำเนินการ

(ข) วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลขังแล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้น

มาตรา 21 เมื่อหัวหน้าอัยการทหารมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิร้องขอต่อพนักงานอัยการเพื่อขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ภายในกำหนดอายุความฟ้องร้อง

มาตรา 22 เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ห้ามมิให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้นในเรื่องเดียวกันนั้นอีก เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาได้

มาตรา 23 ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

มาตรา 24 ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

มาตรา 25 เมื่ออัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในกรณีเช่นนี้พนักงานอัยการจะส่งสำนวนการสอบสวนกลับคืนไปยังอัยการทหารเพื่อให้ดำเนินคดีนั้นมิได้

หมวดที่ 3

วิธีพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น

ส่วนที่ 1

องค์ประกอบคำฟ้อง

มาตรา 26 ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี

- (1) ชื่อศาลและวันเดือนปี
- (2) คดีระหว่างผู้ใด โจทก์ ผู้ใดจำเลย และฐานความผิด
- (3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็น โจทก์ ถ้าราษฎรเป็น โจทก์ให้ใส่ชื่อตัว นามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติ และบังคับ
- (4) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ ชาติ บังคับและเลขบัตรประจำตัวประชาชน ของจำเลย
- (5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

ในคดีหมิ่นประมาท ถ้อยคำพูด หนังสือ ภาพพิมพ์เขียนหรือสิ่งอื่นอันเกี่ยวกับชื่อหมิ่นประมาท ให้กล่าวไว้โดยบริบูรณ์หรือติดมาท้ายฟ้อง

(6) อ้างมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด

(7) ลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้อง

มาตรา 27 ถ้าจำเลยเคยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษเพราะได้กระทำความผิดมาแล้ว เมื่อโจทก์ต้องการให้เพิ่มโทษจำเลยฐานไม่เจ็ดหลาย ให้กล่าวมาในฟ้อง

มาตรา 28 ถ้ามิได้ขอเพิ่มโทษมาในฟ้อง ก่อนมีคำพิพากษาศาลชั้นต้น โจทก์จะยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้อง เมื่อศาลเห็นสมควรจะอนุญาตก็ได้

มาตรา 29 ความผิดหลายกระทง ให้แยกกระทงเรียงเป็นลำดับกันไป ความผิดแต่ละกระทง จะถือว่าเป็นข้อหาแยกจากข้อหาอื่นก็ได้ ถ้าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลสั่งโจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้องหรือยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้อง

ส่วนที่ 2

การไต่สวนมูลฟ้อง

มาตรา 30 ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้วให้ศาลทหารจัดการส่งต่อไปนี้

(1) ในคดีที่โจทก์มิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ศาลไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นอัยการทหารได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตามอนุมาตรา (2)

(2) ในคดีอัยการทหารเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

มาตรา 31 ในคดีซึ่งอัยการทหารเป็นโจทก์ หากศาลทหารเห็นสมควรให้ไต่สวนมูลฟ้อง ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไร คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดรายงานไว้

จำเลยไม่มีอำนาจนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในการที่จำเลยจะมีทนาย หรือทนายทหารมาช่วยเหลือ

มาตรา 32 ในคดีที่โจทก์มิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ

จำเลยจะมาฟ้องการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มา แต่ตั้งทนายมาซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย และก่อนที่ศาลประทับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น

มาตรา 33 การไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรตั้งว่าคดีไม่มีมูล และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นว่านี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยตั้งคดีได้ตามที่จำเป็นและสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ถ้าปรากฏว่าคดีมีมูล ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกระทงที่มีมูล ถ้าคดีไม่มีมูล ให้พิพากษายกฟ้อง พร้อมให้แสดงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายพร้อมเหตุผลประกอบตามสมควรด้วย

ส่วนที่ 3

การแก้ไขเพิ่มคำฟ้อง เพิ่มเดิมคำให้การ

มาตรา 34 เมื่อมีเหตุอันควร โจทก์มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมฟ้องก่อนมีคำพิพากษาศาลทหารชั้นต้น ถ้าศาลเห็นสมควรอนุญาตแล้วให้ส่งสำเนาแก้ฟ้องหรือฟ้องเพิ่มเติมแก้จำเลยเพื่อแก้ และศาลจะส่งแยกสำนวนพิจารณาฟ้องเพิ่มเติมนั้นก็

เมื่อมีเหตุอันควร จำเลยอาจยื่นคำร้องขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมคำให้การของเขาก่อนศาลพิพากษา ถ้าศาลเห็นสมควรอนุญาต ก็ให้ส่งสำเนาแก้โจทก์ คำร้องขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมฟ้องนั้น ถ้าจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ห้ามมิให้ศาลอนุญาต แต่การแก้ฐานความผิดหรือรายละเอียดซึ่งต้องแถลงในฟ้องก็ดี การเพิ่มเติมฐานความผิดหรือรายละเอียดซึ่งมิได้กล่าวไว้ก็ดี ไม่ว่าจะทำเช่นนี้ในระยะใดระหว่างพิจารณาในศาลทหารชั้นต้นมิให้ถือว่าทำให้จำเลยเสียเปรียบ เว้นแต่จำเลยได้หลงต่อสู้ในข้อที่ผิดหรือที่มีได้กล่าวไว้แล้ว

ส่วนที่ 4

คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา

มาตรา 35 เมื่ออัยการทหารร้องขอศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อำนาจทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด

มาตรา 36 ถ้าโจทก์ร้องขอให้ยึดทรัพย์จำเลย ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการส่งคดีนั้นไปยังศาลพลเรือนในท้องถิ่นที่ทรัพย์นั้นตั้งอยู่ และให้ศาลพลเรือนสั่งจัดการยึดทรัพย์ในคดีนั้นต่อไปตามกฎหมายโดยไม่ต้องฟ้องอีกสำนวนหนึ่ง ส่วนหน้าที่อัยการทหารให้มอบให้พนักงานอัยการจัดการว่าความในศาลพลเรือนชั้นยึดทรัพย์ต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด

มาตรา 37 ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้อรรถทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้ หากผู้เสียหายร้องขอให้อัยการทหารขอศาลทหารให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้อรรถทรัพย์ให้แก่ผู้เสียหาย และหากผู้เสียหายไม่ได้ร้องขอให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความรวดเร็ว เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิ ดำเนินการฟ้องในส่วนคดีแพ่งต่อไป

มาตรา 38 ในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร

ส่วนที่ 5

การพิจารณาและพิพากษาคดี

มาตรา 39 ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้

ศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ให้จำเลยแต่งตั้งทนายได้

ทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความหรือทนายความที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เมื่อทนายได้รับอนุญาตจากศาลแล้ว ให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้

ศาลอาญาสี่กหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาสี่ก ให้ศาลตั้งทนาย หรือผู้ที่จำเลยไว้วางใจทำหน้าที่ว่าความ ในกรณีที่มีข้อขัดข้องไม่สามารถจะดำเนินการได้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลย ให้ศาลถามความแทนจำเลยได้

มาตรา 40 ก่อนเริ่มพิจารณาคดี

(1) ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายให้

(2) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้

ให้ศาลทหารจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่กระทรวงกลาโหมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

มาตรา 41 การพิจารณาและสืบพยานในศาลทหาร จำเป็นต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เว้นแต่จำเลยหลบหนี ขัดขวางการพิจารณาคดี ส่งประเด็นไปศาลอื่นและจำเลยไม่ตั้งใจตามประเด็นไป คดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 10 ปีและจำเลยให้การรับสารภาพหรือไม่ตั้งใจฟัง จะไม่ทำต่อหน้าจำเลยนั้นก็ได้

มาตรา 42 ห้ามมิให้พิพากษาหรือสั่งเกินคำขอหรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง

ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในการพิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงดังที่กล่าวในฟ้อง ให้ศาลยกฟ้องคดีนั้น เว้นแต่ข้อแตกต่างนั้นมีไว้ในข้อสาระสำคัญและทั้งจำเลยมิได้หลงต่อผู้ ศาลจะลงโทษจำเลยตามข้อเท็จจริงที่ได้ความนั้นก็ได้

ในกรณีข้อแตกต่างนั้นเป็นเพียงรายละเอียด เช่น เกี่ยวกับเวลาหรือสถานที่ที่กระทำ ความผิดหรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดฐานลักทรัพย์ กรรโชก ริดเอาทรัพย์ หนี โกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก รับของโจร และทำให้เสียหาย หรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดโดยเจตนา กับประมาท มิให้ถือว่าต่างกัน ในข้อสาระสำคัญ ทั้งมิให้ถือว่าข้อที่พิจารณาได้ความนั้นเป็นเรื่องเกินคำขอหรือเป็นเรื่องที่โจทก์ไม่ประสงค์ให้ลงโทษ เว้นแต่จะปรากฏแก่ศาลว่าการที่ฟ้องผิดไปเป็นเหตุให้จำเลยหลงต่อผู้ แต่ทั้งนี้ ศาลจะลงโทษจำเลยเกินอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดที่โจทก์ฟ้องไม่ได้

ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงบางข้อดังกล่าวในฟ้อง และตามที่ปรากฏในทางพิจารณาไม่ใช่เป็นเรื่องที่โจทก์ประสงค์ให้ลงโทษ ห้ามมิให้ศาลลงโทษจำเลยในข้อเท็จจริงนั้น ๆ

ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามฟ้องนั้น โจทก์สืบสม แต่โจทก์อ้างฐานความผิดหรือบท มาตราผิด ศาลมีอำนาจลงโทษจำเลยตามฐานความผิดที่ถูกต้องได้

ถ้าความผิดตามที่ฟ้องนั้นรวมการกระทำหลายอย่าง แต่ละอย่างอาจเป็นความผิดได้อยู่ใน ตัวเอง ศาลจะลงโทษจำเลยในการกระทำผิดอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่พิจารณาได้ความก็ได้

ส่วนที่ 6

พยานหลักฐาน

มาตรา 43 ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันว่าด้วย พยานหลักฐานมาใช้แก่การสืบพยานในศาลทหารโดยอนุโลม

ส่วนที่ 7

การโอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น

มาตรา 44 เมื่อมีเหตุผลที่อาจเป็นการขัดขวางหรือไม่สะดวก หรือไม่อาจดำเนินคดีในศาลทหารท้องถิ่นได้ ถ้าโจทก์หรือจำเลยยื่นเรื่องราวต่อศาลทหารสูงสุดขอให้โอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น และศาลทหารสูงสุดอนุญาตตามคำขอนั้น ก็ให้ส่ง โอนคดีไปยังศาลตั้งที่ศาลทหารสูงสุดระบุไว้

คำสั่งของศาลทหารสูงสุดนี้ให้เป็นอันถึงที่สุด

ส่วนที่ 8

การส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น

มาตรา 45 ศาลทหารมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลทหารแห่งอื่นหรือศาลพลเรือนสืบพยานให้ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ดังศาลเดิม และให้มีอำนาจส่งประเด็นไปยังศาลอื่นอีกต่อหนึ่งได้

การส่งประเด็นไปยังศาลพลเรือนตามความในวรรคแรก ถ้าอัยการทหารไม่ไปดำเนินคดีเอง ก็ให้พนักงานอัยการดำเนินคดีแทนอัยการทหาร

หมวดที่ 4

การดำเนินการหลังพิจารณาคดี

ส่วนที่ 1

อุทธรณ์ และ ฎีกา

มาตรา 46 ภายใต้บังคับบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกาตามพระราชบัญญัตินี้ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ หรือ ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวัน ทั้งนี้ นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง

มาตรา 47 คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

มาตรา 48 การอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย ให้อุทธรณ์โดยตรงไปยังศาลทหารสูงสุด แต่หากมีฝ่ายอื่นซึ่งมีสิทธิอุทธรณ์ ได้อุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงด้วย ให้ถือว่าผู้อุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าวอุทธรณ์ต่อศาลทหารกลาง

การอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งให้ยื่นต่อศาลทหารชั้นต้น ให้ศาลทหารชั้นต้นพิจารณาและมีคำสั่งว่าเป็นการอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายต่อศาลทหารสูงสุดหรือไม่

ในกรณีที่ศาลทหารชั้นต้นเห็นว่าเป็นการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ให้ส่งสำนวนไปยังศาลทหารกลาง กรณีดังกล่าวผู้อุทธรณ์อาจยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลทหารชั้นต้นนั้นไปยังศาลทหารสูงสุดภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันฟังคำสั่งศาลทหารชั้นต้น ถ้าศาลทหารสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งเป็นอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ให้ส่งสำนวนไปให้ศาลทหารกลางพิจารณาพิพากษาต่อไป

มาตรา 49 ในคดีที่ศาลทหารกลางพิพากษายืนตามศาลทหารชั้นต้นให้ยกฟ้องโจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริง หรือพิพากษายืนให้ลงโทษ หรือแก้ไขเล็กน้อย และจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี หรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับแต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ไขมากก็ตาม ถ้าศาลทหารกลางยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่ว่ามานี้ ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง และในกรณีเช่นนี้มีให้นำบทบัญญัติมาตรา 221 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ

มาตรา 50 ห้ามมิให้อุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายที่มีได้ยกขึ้นมาว่ากันตั้งแต่ศาลทหารชั้นต้น เว้นแต่จะเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติอันว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา

ส่วนที่ 2

การบังคับตามคำพิพากษา

มาตรา 51 คำพิพากษาของศาลทหาร เว้นแต่ศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษา ถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลทหารซึ่งนั่งพิจารณา ณ ศาลพลเรือนและมีผู้พิพากษาศาลพลเรือนเป็นตุลาการ ให้บังคับคดีไปตามมาตรา 245 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ส่วนคำพิพากษาของศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ทีเดียว เว้นแต่ผู้ต้องคำพิพากษาให้

ประหารชีวิตเป็นหญิง ถ้ามีครรภ์อยู่ ให้รอไว้จนพ้นกำหนดสามปีนับแต่คลอดบุตร แล้วให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต เว้นแต่เมื่อบุตรถึงแก่ความตายก่อนพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว ในระหว่างสามปีนับแต่คลอดบุตร ให้หญิงนั้นเลี้ยงดูบุตรตามความเหมาะสมในสถานที่ที่สมควรแก่การเลี้ยงดูบุตรภายในเรือนจำ

ในคดีที่อุทธรณ์ได้ตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลทหารชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีที่พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตไปยังศาลทหารกลางในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษานั้น และคำพิพากษาเช่นนี้ยังไม่ถึงที่สุด เว้นแต่ศาลทหารกลางจะได้พิพากษายืน

การจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาในคดีอาชญากรรมคดีนี้ให้นำกระบวนการตามประมวลกฎหมายอาชญากรรมมาใช้โดยอนุโลม

บทเฉพาะกาล

มาตรา 52 บรรดาคดีที่ศาลทหารได้รับไว้พิจารณาพิพากษาก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้จนกว่าคดีนั้น ๆ จะถึงที่สุด

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....

.....

เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทหาร พ.ศ.

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่คดีอาญาในศาลทหารเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป เพราะเป็นข้อพิพาทระหว่างทหารกับทหาร หรือ ทหารกับพลเรือน อันเนื่องมาจากการกระทำผิดคดีอาญา คดีอาญาทหาร หรือ คดีอื่นที่มีโทษทางอาญา ซึ่งต้องได้รับการพิจารณาโดยตุลาการพระธรรมนูญ ตุลาการทหารและตุลาการทหารสมทบที่มีความรู้ความเข้าใจในด้านวินัยการบังคับบัญชาและกฎหมาย โดยเฉพาะก็จะทำให้การพิจารณาคดีอาญาทหาร เป็นไปได้โดยรวดเร็ว ยุติธรรมยิ่งขึ้น จึงสมควรตราบทบัญญัติที่กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร เพื่อกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร โดยมีวิธีพิจารณาคดีเฉพาะของตน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สภาพความเป็นรัฐมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ พลเมือง อาณาเขต รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ซึ่งประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่มีสิทธิเสรีภาพและอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของตนเอง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารเป็นกำลังพลในการดูแลป้องกันประเทศ ภารกิจสำคัญคือ การรักษาความมั่นคงของประเทศให้เกิดความสงบความเป็นระเบียบเรียบร้อยจากภัยนอกประเทศและการคุกคามจากต่างประเทศ และรักษาเอกราช อธิปไตยและผลประโยชน์อื่นของประเทศเป็นภารกิจสำคัญ และต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อป้องกันภัยดังกล่าว ทหารจึงมีความสำคัญที่ต้องปกป้องสถาบัน คือชาติ ศาสนา และประชาชน โดยมีองค์การทำหน้าที่ดูแลด้านความมั่นคง คือ กระทรวงกลาโหม ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือเมื่อมีทหารเป็นจำนวนมากและเป็นบุคคลที่มีอาวุธร้ายแรง หากขาดระเบียบวินัยอันดี หรือ ขาดการดูแลจากผู้บังคับบัญชาที่อาจส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นได้ หากมีข้อพิพาทกับทหารด้วยกันหรือทหารกับประชาชน ทหารซึ่งเป็นผู้จับอาวุธอาจส่งผลร้ายแรงกว่าข้อพิพาทระหว่างประชาชนด้วยกัน ดังนั้นในสภาพการณ์เช่นนี้จะเห็นได้ว่าการปกครองบังคับบัญชาและระเบียบวินัยของทหารนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กรทหาร ทำให้เมื่อมาตรการปกครองบังคับบัญชานำมาใช้ไม่ได้ผลจึงต้องมีองค์การตุลาการคือ ศาลทหาร ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาบุคคลและคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเพื่อให้เกิดความรวดเร็ว สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามสถานการณ์บ้านเมือง และพื้นที่ให้เกิดความสงบเรียบร้อยและป้องปรามไม่ให้กำลังพลอื่นเกิดการเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

ดังนั้นการฟ้องคดีหรือการจะนำข้อพิพาทสู่การฟ้องร้องจึงต้องฟ้องร้องยังศาลทหารที่มีกระบวนการวิธีพิจารณาคดีและมีกฎหมายว่าด้วยกระบวนการวิธีพิจารณาคดีเป็นการเฉพาะ จึงเป็นที่มาของปัญหากระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร ที่เป็นปัญหาคือ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งกำหนดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาทหารไว้บางส่วนแต่ก็บัญญัติไว้ไม่ครบถ้วน ซึ่งแตกต่างไปจากศาลอื่นที่มีกระบวนการพิจารณาคดีเฉพาะของตนไว้ครบถ้วนแล้วจึงทำให้เกิดการตีความและอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ ปัญหาต่อกระบวนการวิธีพิจารณาของศาลทหารการพัฒนาประเทศรวมทั้งไม่เป็นสากลเมื่อเทียบกับกฎหมายของประเทศอื่น กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันทำให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลกฎหมายเข้าใจ

เนื้อหาของของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารยาก และเกิดความสับสนในระบบกระบวนการพิจารณาคดีเนื่องจากไม่ได้บัญญัติกระบวนการและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและผู้ต้องหาไว้ชัดเจน ย่อมส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมที่คู่ความพึงจะได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและความชัดเจนในกระบวนการพิจารณาความอาญาทหารที่จะสามารถนำวิธีพิจารณาคดีมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชัดเจน ถูกต้องและตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ประสงค์ให้ใช้บทกฎหมายของตนเป็นหลักสำคัญ การวิจัยจึงได้มีแนวคิดในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารให้เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีเฉพาะ

จากที่กล่าวมานี้ทำให้การวิจัยกำหนดเป้าหมายในการหาคำตอบของการวิจัยคือ การวิธีพิจารณาความอาญาทหาร โดยคำตอบที่ได้มานั้นนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารการวิจัยได้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ในบทที่ 3 ประกอบด้วย การวิจัยเอกสารที่เป็นกฎหมายกฎบัตรสหประชาชาติ (Chart of The United Nations), ปฏิญญาสากลว่าสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights), อนุสัญญากรุงเจนีวา (Geneva Conventions), กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights- ICCPR), กฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Charter of The Association of Southeast Asian Nations), ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration) และรูปแบบของกฎหมายทหารต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา Uniform Code of Military Justice, 1950 : UCMJ ประเทศอังกฤษ Armed Forces Act, 1996 และประเทศสวิตเซอร์แลนด์ Procedure Penale Militaire du 23 mars 1979 รวมทั้งกฎหมายไทย คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 , พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ.2497 พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551,ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477, ประมวลกฎหมายอาญาทหาร, พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ประกอบกับปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรที่เกี่ยวข้อง ตามประเด็นที่กำหนดไว้ การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ ที่ให้ประชากรผู้มีส่วนได้เสียได้ร่วมกันออกแบบประเด็นที่จะนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร และการรับฟังความคิดเห็นต่อคำตอบของการวิจัยและกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่จัดทำขึ้นมานั้นทำให้การวิจัยได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สรุป และอภิปรายผล ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยมุ่งเน้นถึงการสร้างกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร เพื่อให้เป็นกฎหมายต้นแบบที่สามารถนำไปบังคับใช้ในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นในศาลทหาร ซึ่งจากการวิจัยได้ข้อสรุปผลการวิจัยว่า ศาลทหารไม่มีกฎหมายวิธีสบัญญัติที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาทหาร แต่มีปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาทหารไว้บางส่วนแต่ไม่ครบถ้วน และไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขบัญญัติกระบวนการและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและผู้ต้องหาไว้ชัดเจนให้เป็นสากลเมื่อเทียบกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายทหารประเทศอื่น กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทำให้เกิดการตีความและอนุโลมให้นำกฎหมายอื่นมาใช้ ประชาชนเข้าถึงข้อมูลกฎหมายเข้าใจเนื้อหาสาระของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารยาก และเกิดความสับสนในระบบกระบวนการวิธีพิจารณาคดี ย่อมส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมที่คู่ความพึงจะได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและความชัดเจนในกระบวนการพิจารณาความอาญาทหารและการคุ้มครองสิทธิบุคคลผู้พิพาทในคดีเพราะฉะนั้นการวิจัยจึงกำหนดวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการปัญหาการใช้บทบัญญัติในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการอนุโลมนำกฎหมายอื่นมาใช้ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจตีความปัญหาองค์คณะตุลาการปัญหาการอำนวยความสะดวกความยุติธรรม ปัญหาจากการที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งย่อมผลกระทบต่อความยุติธรรมได้ และข้อค้นพบของการวิจัยสรุปคำตอบที่จะแก้ไขและป้องกันปัญหาได้ ก็คือการจัดให้มีการกำหนดขั้นตอนกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้พิพาทในคดี โดยมีบทบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่มีบทบัญญัติชัดเจน

ข้อสรุปของการวิจัยกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร มีสาระสำคัญ 2 ประเด็น คือ ประเด็นเพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการวิธีพิจารณาคดี และ ประเด็นปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 เพิ่มเติมส่วนที่ไม่มีในกระบวนการวิธีพิจารณาคดี

กำหนดกระบวนการพิจารณาคดีเพิ่มเติมโดยใช้ระบบไต่สวนเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานข้อเท็จจริงในศาลทหาร และเพิ่มกระบวนการสอบสวนให้แก่นายทหารพระธรรมนูญ กำหนดหลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวน โดยนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้สอบสวนคดี จนถึงกระบวนการสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการทหาร กำหนดหลักเกณฑ์การตั้งผู้สอบสวนคดีอาญาหรือคณะกรรมการสอบสวนคดีอาญา กำหนดให้มีการแจ้ง

ข้อหา แจ้งสิทธิในชั้นนายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารสัญญาบัตรเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร กำหนดเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่มีหลักประกัน และมีหลักประกันในชั้นอัยการทหาร เพิ่มแบบคำฟ้องใหม่ในกรณีและผู้เสียหายที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีเอง กรณีผู้เสียหายฟ้องเอง และการไต่สวนมูลฟ้องในศาลทหาร เพื่อให้มีรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นการอำนวยความสะดวกธรรมชาติต่อคู่ความที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร กำหนดคุณสมบัติขององค์คณะตุลาการในคดีอาญา คดีอื่นที่มีโทษทางอาญา และคดีอาญาทหารซึ่งเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยทางระเบียบวินัยของทหาร เพิ่มหลักเกณฑ์กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาในศาลทหารให้จำเลยถูกดำเนินคดีเกินความจำเป็นและกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องการบังคับคดีกรณีบังคับค่าปรับคดีอาญาเสพติด เพื่อสอดคล้องกับจำนวนคดีอาญาเสพติดในศาลทหาร ในปัจจุบัน

ประเด็นที่ 2 ปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่ปรากฏอยู่เดิม

กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารให้ครอบคลุม การอนุโลมให้นำกฎหมายเฉพาะอื่นมาใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน ที่มีคดีที่ต้องใช้กฎหมายเฉพาะของคดีประเภทนั้น ๆ กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องเหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลยให้สอดคล้องกับหลักสิทธิของจำเลยที่จะมีโอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อหน้าพยาน โดยเฉพาะศาลทหารในเวลาปกติ และกำหนดหลักเกณฑ์กรณีผู้เสียหายร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ให้สามารถดำเนินการต่อศาลพลเรือนได้ต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยการวิจัยประเด็นดังกล่าวเป็นสรุปนำไปสู่การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยพิจารณาความอาญาทหาร

2. การอภิปรายผล

จากข้อสรุปของการวิจัยที่นำไปจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยพิจารณาความอาญาทหารนั้น หากมีการทำวิธีพิจารณาคดีในศาลเฉพาะขึ้น โดยเฉพาะจะทำให้การแก้ไขปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทหารทำให้กฎหมายมีความชัดเจนมีความเป็นเอกภาพ มีความน่าเชื่อถือและสาระสำคัญของกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารนี้ ประกอบด้วย

2.1 การกำหนดคานียามศัพท์ ระบบที่ใช้ในการพิจารณาคดีแต่ละคดีในศาลทหารให้มีความชัดเจนเพื่อเพิ่มเติมรายละเอียดในคานียามคำศัพท์ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นและเป็นรูปธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีความเข้าใจในการพิจารณาคำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาลทหารในกระบวนการยุติธรรมทหาร

2.2 การกำหนดหลักการให้กฎหมายให้ใช้กฎหมายให้ตรงตามเจตนารมณ์ของการพิจารณาคดีในศาลทหาร และข้อยกเว้นให้นำกฎหมายเฉพาะอื่นมาใช้บังคับ และนำพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคความในศาลแขวง มาบัญญัติในวงหลักการให้กฎหมายดำเนินการวิธีพิจารณาคความในศาลทหาร เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสร้างความสะดวกรวดเร็วในการฟ้องและรักษาสิทธิของผู้ต้องหา

2.3 การกำหนดคุณสมบัติตุลาการพระธรรมนูญ ตุลาการทหารและตุลาการทหารสมทบ กำหนดคุณสมบัติตุลาการทหารและตุลาการสมทบควรกำหนดจบบัญญัติ เพื่อเป็นการรับรองคุณสมบัติตุลาการทหาร ส่วนรายละเอียดให้ปรากฏอยู่ในข้อบังคับ

2.4 การกำหนดการอำนาจการสอบสวนของนายทหารพระธรรมนูญ และขั้นตอนการสอบสวน รวมทั้งการแจ้งสิทธิการแจ้งข้อกล่าวหาชั้นนายทหารพระธรรมนูญ การตั้งคณะกรรมการผู้สอบสวนคดีอาญา และการสรุปสำนวนพร้อมเสนอความเห็นต่อหัวหน้าส่วนราชการก่อนส่งสำนวนไปยังอัยการทหารเพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาซึ่งถูกสอบสวนโดยนายทหารพระธรรมนูญหรือทหารซึ่งถูกแต่งตั้งให้เป็นผู้สอบสวนคดี ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเดียวกันซึ่งสร้างมาตรฐานในกระบวนการสอบสวนของทหารให้เกิดความรวดเร็ว

2.5 กำหนดกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลให้ครบถ้วนไม่ว่าจะเป็นกำหนดเรื่ององค์ประกอบคำฟ้อง การพิจารณาคดีของศาล การสืบพยานหลักฐาน การโอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น ส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น การกำหนดเรื่องแต่งตั้งทนาย เพื่อให้สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิ ตามรัฐธรรมนูญ และกำหนดให้ผู้เสียหาย มีอำนาจสิทธิขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินให้กับพลเรือนได้ เพื่อไม่เป็นการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นประชาชนและต้องมาฟ้องคดีที่ศาลทหาร เพื่อให้กระบวนการมีประสิทธิภาพสะดวกและประหยัดเวลาให้กับผู้เสียหายให้สามารถขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินได้

2.6 การกำหนดการอุทธรณ์ ฎีกา และการบังคับตามคำพิพากษา เพื่อให้กระบวนการดำเนินคดีในศาลทหารมีบทบัญญัติที่ชัดเจนและประชาชนเข้าใจได้ถึงลักษณะเฉพาะของศาลทหารที่มีการจำกัดเรื่องการอุทธรณ์ฎีกาไว้กรณีศาลทหารในเวลาไม่ปกติซึ่งจะทำให้การคุ้มครองสิทธิของบุคคลซึ่งใช้สิทธิทางศาลมีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

สรุปการอภิปรายผล ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นถึงประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อวิธีพิจารณาความอาญาทหารการสร้างความเชื่อมั่นในระบบความยุติธรรมของศาลทหารของไทย ทำให้วิธีพิจารณาคดีในศาลทหารมีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 การวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ให้มีการนำเอากฎหมายต้นแบบที่จัดทำขึ้นมานั้นไปสู่กระบวนการทางนิติบัญญัติ เพื่อให้ตราเป็นกฎหมายใช้บังคับ

2) ให้มีการนำเอากฎหมายต้นแบบฉบับนี้มาบังคับใช้ในส่วนของวิธีพิจารณาคดีในศาลทหาร และให้ยกเลิกในส่วนของวิธีพิจารณาความอาญาทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

3) เสนอแนะให้ที่ประชุมใหญ่ศาลทหารสูงสุดออกระเบียบหรือข้อบังคับ แนวทางปฏิบัติสำหรับขั้นตอนกระบวนการดำเนินการก่อนพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น วิธีพิจารณาคดีศาลทหารชั้นต้น และการดำเนินการหลังพิจารณาคดี รวมทั้ง ให้จัดทำระเบียบว่าด้วยการเลือกสรรตุลาการทหารสมทบในศาลทหาร

4) เสนอแนะให้ปรับโครงสร้างศาลทหารโดยการเพิ่มศาลและอัตรากำลังพลมาทำหน้าที่เป็นตุลาการพระธรรมนูญ ตุลาการทหาร ตุลาการสมทบ อัยการทหาร และนายทหารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเสนอแนะหัวข้อวิจัยที่ควรทำต่อ คือ “การปรับปรุงพัฒนาระเบียบราชการศาลทหาร” ซึ่งหมายถึงออกระเบียบ หรือข้อบังคับ แนวทางปฏิบัติ สำหรับขั้นตอนกระบวนการดำเนินการพิจารณาคดีในศาลทหาร การปรับปรุงพัฒนาระเบียบราชการศาลทหารจะทำให้การดำเนินขั้นตอนกระบวนการในศาลทหารพัฒนาให้เกิดความชัดเจน รวดเร็วทันสมัย เป็นสากล มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมในปัจจุบันและสอดคล้องกับการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่ได้จัดทำขึ้น

4. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย

4.1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

1) วัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 เพื่อศึกษาและวิจัยแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับระบบการพิจารณาคดีในศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาทหารในประเทศไทย มีคำตอบอยู่ใน บทที่ 2

2) วัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาวะการณ์แห่งปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัดของการบังคับใช้กฎหมายและผลกระทบของการดำเนินคดีโดยวิธีพิจารณาความอาญาทหารในปัจจุบัน มีคำตอบอยู่ในบทที่ 4

3) วัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 3 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายระหว่างประเทศต่างประเทศ และกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับระบบการพิจารณาคดีในศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาทหารในต่างประเทศ มีคำตอบอยู่ในบทที่ 2 และ บทที่ 4

4) วัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 4 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เพื่อหาโครงสร้างรูปแบบที่เหมาะสมของวิธีพิจารณาความอาญาทหาร มีคำตอบอยู่ในบทที่ 4 และ บทที่ 5

5) วัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 5 เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร มีคำตอบอยู่ในบทที่ 5

4.2 ผลการวิจัยตามสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ คือ

“วิธีพิจารณาความอาญาทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 เป็นกฎหมายสบัญญัติที่ใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารมียังความไม่เหมาะสมและยากต่อประชาชนจะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน การพัฒนาเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร โดยมีโครงสร้างของกฎหมายประกอบด้วยกระบวนการขึ้นก่อนพิจารณาคดี กระบวนการระหว่างพิจารณาคดี กระบวนการหลังพิจารณาคดี จะส่งผลต่อเพื่อรับรองสิทธิการดำเนินคดีในศาลทหารที่ทันสมัย เป็นธรรมและ มีความเป็นสากลในปัจจุบันให้เป็นอย่างเหมาะสม”

คำตอบจากการวิจัยมีความสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

บรรณานุกรม

กฎหมายไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498
พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ.2497
พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477
ประมวลกฎหมายอาญาทหาร
พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498
พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542
พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559
ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ.2561-2580
นโยบายเร่งด่วนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

กฎหมายระหว่างประเทศ

กฎบัตรสหประชาชาติ (Chart of The United Nations)
กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR, 1966 (พ.ศ. 2509))
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR, 1948 (พ.ศ. 2491))
บัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Charter of The Association of Southeast Asian Nations)
ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration: AHHR, 2012 (พ.ศ. 2555))

กฎหมายต่างประเทศ

ประเทศสหรัฐอเมริกา Uniform Code of Military Justice

ประเทศอังกฤษ Armed Forces Act 1996

ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ Procedure Penale Militaire du 23 mars 1979

หนังสือ

กรมพระธรรมนูญ. (2519). **ศาลทหารไทย ฉบับทูลเกล้าฯ ถวาย ร้อยเอก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ**
เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2519 พิมพ์แจกในงานพระถวญพระราชทานกรมพระธรรมนูญ
ณ วัดใหญ่สุวรรณาราม อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพฯ: มปพ.

กุลพล พลวัน. (2543). **สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย.** กรุงเทพฯ: เค ซี กรุ๊ป.

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2547). **หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ.** กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2561). **หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน ว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2563). **หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน ว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

โกเมศ ขวัญเมือง. (2564). **กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมืองของสหราชอาณาจักร.**
กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ขจรเนติยุทธ, พระ. (2478). **กฎหมายอาชญาพิศดาร (พระธรรมนูญศาลทหาร).** มปท.: มปพ.

ชูชาติ สุขสงวน, พลเอก. (2545). **การปฏิรูประบอบราชการกับศาลทหาร.** มปท.: มปพ.

ฐากร ศิริยุทธ์วัฒนา. (2562). **กฎหมายรัฐธรรมนูญ หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญและ**
ระบอบประชาธิปไตย (พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ดำรง ลัทธพิพัฒน์. (2508). **แนวการศึกษารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.** กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มณฑลการพิมพ์.

ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2538). **รัฐประศาสนศาสตร์เปรียบเทียบ : เครื่องมือในการพัฒนาประเทศ.**
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2543). **หลักกฎหมายปกครองเกี่ยวกับบริการสาธารณะ.** กรุงเทพฯ:
วิญญูชน.

- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2561). **หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2562). **หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2522). **หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2560). **กฎหมายมหาชน เล่ม 4 รัฐ**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2564). **กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). **สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ประดิษฐ์ สุนทรารชุน. พลโท. (2515). **กระบวนการยุติธรรมทหาร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.
- ประสงค์ เหลียวเลขา. (2515). **คำบรรยายพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญศาลทหารพ.ศ.2498 หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นต้น**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ.
- ปัญญา อุดชาชน. (2564). **หลักนิติธรรม : คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญไทย - เยอรมนี**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- พิชาน ดโนทัย. (2518). **กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แพร่พิทยา.
- พิบูลย์ จันทโรจวงศ์. (2522). **คำบรรยายพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นต้น**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ.
- ภูมิ โชคเหมาะ. (2563). **กฎหมายทหาร**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กูริชญา วัฒนรุ่ง. (2552). **หลักกฎหมายมหาชน**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โกคิน พลกุล. (2540). **หลักกฎหมายมหาชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2517). **ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรพจน์ วิสรุตพิชญ์. (2543). **สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สมยศ เชื้อไทย. (2551). **หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สมัคร บุราวาศ. (2563). **วิชาปรัชญา**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2557). *รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 12: ศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: พี. เพรส.
- ตำราญ กานต์ประภา. (2507). *รายงานการไปปฏิบัติงานต่างประเทศเกี่ยวกับศาลทหาร*. กรุงเทพฯ: กรมพระธรรมนูญ
- สิทธิ์ บุตรอินทร์. (2560). *ปรัชญาการเมืองเปรียบเทียบ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุข เปรูนาวิน. (2513). *คำบรรยายคณะนิติศาสตร์ ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญา ทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- _____. (2515). *ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมาย วินัยทหาร กฎอัยการศึก*. กรุงเทพฯ: มปป.
- สุรีย์ มัลลิกะมาลย์. (2560). *วิธีวิทยาการวิจัยทางนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อาร์ทิฟานี
- สุรพล นิติไกรพจน์ และคณะ. (2546). *ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิบัติพันธกิจตามรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: วิญญชน.
- หยุด แสงอุทัย. (2542). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: ประกายพรีก
- หลวงอรรถไกว้วทวิ และ สุข เปรูนาวิน. (2510). *ระบบอัยการและศาลทหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- อมร จันทรสมบูรณ์. (2539). *การปฏิรูปการเมือง คอนสติติวชันแนลลิสม์ ทางออกของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สำนักนโยบายศึกษา
- อัมพร ศรีไชยยันต์. (2494). *หลักการปฏิบัติงานระหว่างใช้กฎอัยการศึกเมื่อปี พ.ศ. 2494*. กรุงเทพฯ : มปป.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2561). *สิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญชน.
- อุทัย ปริญาสุทธานันท์. (2563). *สิทธิและสวัสดิการสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล. (2553). *นิติรัฐ นิติธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทความทางวิชาการ

- ชาติ ชัยเดชสุริยะ และ ญัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. (2541). “ระบบการค้นหาคำความจริงในคดีอาญา: ข้อพิจารณาสำหรับการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย. *อัยการนิเทศ เล่มที่ 60*, ปีที่ 38. (ฉบับที่ 1-4)
- ญัฐพล ลือสิงหนาท. (2556). “ดุลพินิจ” ที่เลือกใช้...เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ. *สานสัมพันธ์ สศป, 14* (ปีที่ 14) (ปีที่ 1).
- ประทีน พัฒนธรรม. (2524). แนวคำถามของบรรณาธิการวารสารอัยการ และแนวคำตอบของ เจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษร. *วารสารอัยการ, ม.ป.ป.* (44).
- เพลินตา ตันรังสรรค์. (2563). การพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวน หลักการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นอยู่. *จลนिति, 17* (2).
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2555). หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม. *จลนिति, 9* (มกราคม-กุมภาพันธ์).
- สมคิดเลิศ ไพฑูริย์. (2533). หลักความได้สัดส่วน. *วารสารนิติศาสตร์, 20* (4).
- เสนีย์ พรหมวิวัฒน์. (2554). โครงสร้างองค์กรและอำนาจหน้าที่ของศาลทหาร. *วารสารดุสิต บัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 1* (2).
- ทวี ประจวบลาภ. (2540). โครงสร้างคณะกรรมการตุลาการ (ก.ต.) ความเป็นอิสระและการตรวจสอบ ในการพิจารณาพิพากษาคดีของราชการตุลาการ. *บทบัญญัติ, 40* (53).
- ทวีป มหาสิงห์. (2563). *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 11* (กรกฎาคม-ธันวาคม).

เอกสารอื่นๆ

- กรมพระธรรมนูญ. (2545). ระบบศาลทหารต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: โรงเรียนเหล่าทหาร พระธรรมนูญ.
- สุวรรณา สถาอนันท์. (2555). *ความเห็นในการสัมมนาเรื่อง “โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การใช้ทฤษฎีอธิบายความไม่เป็นธรรมทางสังคม”*. โดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ร่วมจัดกับคณะทำงานวาระทางสังคมและภาคีเครือข่าย ระหว่างวันที่ 27-28 เมษายน 2555 ณ สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม.

ฐานข้อมูลออนไลน์

- นุรักษ์ มาประณีต. (2561). ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยภายใต้หลักนิติธรรม. *การประชุมทางวิชาการเนื่องในวาระศาลรัฐธรรมนูญครบรอบ 20 ปี ศาลรัฐธรรมนูญ: ผู้พิทักษ์หลักนิติธรรม*, เมื่อวันที่ 9 - 10 เมษายน 2561. เข้าถึงได้จาก: https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/download/article/article_20180405171213.pdf [2564, ธันวาคม 10].
- จันทจิรา เอี่ยมมยุรา. (2558). หลักนิติธรรมกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย. กรุงเทพฯ (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://thamaaya.wordpress.com/2015/06/07/หลักนิติธรรมกับการพัฒนา/> [2564, พฤศจิกายน 20].
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. (2565). (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://dictionary.orst.go.th/> [2565, มกราคม 20].
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2565). (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://opdc.go.th/content/OTQw> [2565, พฤศจิกายน 20].
- สุวรรณ สดาอนันท์. (2550). การใช้ทฤษฎีอธิบายความไม่เป็นธรรมทางสังคม. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://social-agenda.org/wp%20content/uploads/2013/01/Summery_TheoryPhilosophy_27-28042555.pdf [2560, เมษายน 20].
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2557). การลบล้างคำพิพากษาที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของกฎหมายและความยุติธรรม. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.enlightenedjurists.com/blog_print/41.. [2560, กันยายน 17].
- _____. (2562). ข้อพิจารณาเปรียบเทียบ องค์กรวินิจฉัยคดีปกครองของสาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://lawwebservice.com/lawsearch/AcharnVorachet06.pdf> [2562, พฤศจิกายน 23].
- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. (2563). (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.isoc.go.th/> [2563, ธันวาคม 15].
- กรมองค์กรระหว่างประเทศ. (2563). (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.oic.go.th/Ginfo/index.asp> [2563, ธันวาคม 11].
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2564). (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.nida.ac.th/th/> [2564, พฤษภาคม 10].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อและภาพการสัมภาษณ์เชิงลึกในกระบวนการวิจัย
การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

รายชื่อประชากรสัมภาษณ์

1. พลโท นพพร ไควหกุล	รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ กรมพระธรรมนูญ
กระทรวงกลาโหม
2. พลโท ศานิต สร้างสมวงษ์	อดีตหัวหน้าสำนักตุลาการศาลทหาร
กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม
3. พลตรี อรรถพล แก้วपालชน	ตุลาการพระธรรมนูญ
หัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ
กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม
4. พลตรี นิติน ออรุงโรจน์	หัวหน้าอัยการทหาร สำนักงานอัยการทหาร
กรมพระธรรมนูญ
5. พันเอก รณกรณ์ สะแกทอง	อัยการศาลทหารกรุงเทพ กองอัยการ
ศาลทหารกรุงเทพ สำนักงานอัยการทหาร
6. พันเอก พุฒิพงษ์ ชีพสมุทร	ผู้อำนวยการกองสงเคราะห์ทางกฎหมาย
กองสงเคราะห์ทางกฎหมาย
กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม
7. นาวาอากาศเอก ชีหัต พึ่งพันธ์	ทนายทหาร กองสงเคราะห์ทางกฎหมาย
กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม
8. พันโทหญิง เพชรรัตน์ ประกอบพรกิจ	หัวหน้าการราชทัณฑ์ กองนิติธรรมทหาร
กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม
9. ร้อยตรี ดร.ยุทธศักดิ์ สิริสินธุ์	อัยการประจำกอง สถาบันฝึกอบรม
การสอบสวนชั้นสูง สถาบันพัฒนาข้าราชการ
ฝ่ายอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด
10. นาย กรณ์พงศ์ อมรจิตสุวรรณ	ทนายความ สภาทนายความ

ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

- 1) ท่านมีความเห็นอย่างไร เกี่ยวกับความสำคัญของวิธีพิจารณาความอาญาทหารที่มีต่อกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร
- 2) ความเห็นท่าน เพราะเหตุใดจึงต้องมีการอนุโลมใช้วิธีพิจารณาความอาญาทั่วไปในการพิจารณาคดีของศาลทหาร
- 3) ท่านคิดว่าการให้นำอนุโลมใช้ในการพิจารณาคดีของศาลทหาร พบว่ามีปัญหาข้อจำกัดอะไรบ้าง และมีความเห็นในการปรับปรุงแก้ไข ประเด็นใดบ้าง
- 4) ท่านคิดว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ในปัจจุบัน มีปัญหาหรือข้อจำกัดใดบ้าง และมีความเห็นในการปรับปรุงแก้ไข ประเด็นใดบ้าง
 - กระบวนการก่อนฟ้อง (สืบสวนสอบสวน)
 - กระบวนการระหว่างพิจารณาคดี (สืบพยาน โจทก์และจำเลย)
 - กระบวนการหลังการพิจารณาคดี (การบังคับคดีตามคำพิพากษา)
- 5) ปัญหาและข้อจำกัดของการใช้ระบบการไต่สวนในการพิจารณาคดีใน ศาลทหาร เป็นอย่างไร
- 6) หากจะปรับระบบการพิจารณาคดีจากระบบกล่าวหาเป็นระบบไต่สวน ท่านมีความเห็นอย่างไร
- 7) ความเห็นต่อองค์คณะตุลาการในการพิจารณาคดีอาญา องค์คณะตุลาการในการพิจารณาคดีความผิดที่มีลักษณะขัดต่อความประพฤติทางวินัยของทหาร และตุลาการทหารสมทบ สมควร มีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง
- 8) ความเห็นต่อการจัดทำกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารให้ครอบคลุม ไม่ต้องมีการอนุโลมใช้ หรือ ลดการอนุโลมใช้ ระเบียบ กฎหมายอื่น และวิธีพิจารณาความอาญาให้มากที่สุด
- 9) หากจะจัดทำกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารให้กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารเกิดประสิทธิภาพ ให้ทันสมัยเป็นธรรม เป็นสากล และสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมในศาลทหาร ท่านคิดว่ามีประเด็นใดบ้างที่เป็นองค์ประกอบของกฎหมายฉบับนี้ที่จะอำนวยความสะดวกในศาลทหาร และให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- 10) ข้อเสนอแนะหรือข้อแนะนำอื่น ๆ ที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร

ตัวอย่างภาพถ่ายประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก
สัมภาษณ์ ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ

สัมภาษณ์ หัวหน้าอัยการทหาร

สัมภาษณ์ อัยการศาลทหารกรุงเทพ

สัมภาษณ์ ผู้อำนวยการกองสงเคราะห์ทางกฎหมาย

สัมภาษณ์ นายทหารพระธรรมนูญ

สัมภาษณ์ ทนายความ

ภาคผนวก ข.

รายชื่อผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยการมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ
(Participatory Design, Co-Design)

**เอกสารลงลายมือชื่อ การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ
(Participatory Design, Co-Design)**

ใบลงทะเบียน

การจัดทำ Co - design เรื่อง กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร
หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต
ณ ห้องไอวี 5 อาคาร 3 ชั้น 3 โรงแรมทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น หลักสี่ กรุงเทพมหานคร
วันศุกร์ ที่ 4 ตุลาคม 2565 เวลา 09.30 - 15.00 น.
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	หน่วยงานตำแหน่ง	เบอร์โทรศัพท์	E-MAIL	ลายเซ็น
กลุ่ม ศาลทหาร					
1	พันโท ชัยเดช เกิดศิริ	ท.ร.น. ๖/๖๖ ค.ส.ท.ค.	0 8688 11020		พ.ท. ๒
2	พันโท นิพนธ์ ยศเสงมาก	ท.ร.น. ๖/๖๖ ค.ส.ท.ค.	096-9965652		พ.ท. ๒
3	พันโท ณัฐพล มาประณีต	ท.ร.น. ๖/๖๖ ค.ส.ท.ค.	091 1539008		พ.ท. ๒
4	พันโท พิสิทธิ์ นพวิจิตร				
5	พันโท อัครวาท เกมรสุคนธ์	๖๖๖.๖๖.๖๖	๐๘๖-๗๖๑-๖๖๖๖		พ.ท. ๒
6					
กลุ่ม อัยการทหาร					
7	พันตรีหญิง พิชญ์สินี เกษรสุกรี	อ.ท. ๑๙๖๖๖๖	0819559199		พ.ท. ๒
8	พันตรีหญิง กัทรา ปรีภษากร	อ.ท. ๑๙๖๖๖๖	089-1071065		พ.ท. ๒
9	พันตรี สุวิวัฒน์ ทิมมาศ	อ.ท. ๑๙๖๖๖๖	083-563692		พ.ท. ๒
10	ร้อยเอกภูษิต บัณฑิต	อ.ท. ๑๙๖๖๖๖	021-6699112		พ.ท. ๒
11	ร้อยโท ภาณุพงศ์ วงษ์สุวรรณ	๑๑๖. ๑๑. ๑๑. ๑๑. ๑๑. ๑๑	๐๙๐-๙๙๖-๖๖๖๖		พ.ท. ๒
12					

ใบลงทะเบียน

การจัดทำ Co - design เรื่อง กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร
หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต
ณ ห้องไอวี 5 อาคาร 3 ชั้น 3 โรงแรมทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น หลักสี่ กรุงเทพมหานคร
วันศุกร์ ที่ 4 ตุลาคม 2565 เวลา 09.30 - 15.00 น.
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	หน่วยงานตำแหน่ง	เบอร์โทรศัพท์	E-MAIL	ลายเซ็น
กลุ่ม นายทหารพระธรรมนูญ พนักงานสอบสวน					
13	พันโทหญิง เพชรรัตน์ ประกอบพรกิจ	พ.ท.น. ๖/๖๖ ค.ส.ท.ค.	018222496		พ.ท. ๒
14	ร้อยเอก ชวิทย์ คุณคำ	ร.ต.อ. ๖๖๖๖๖๖	0815447649	chawit.101@hotmail.in	ร.ต.อ.
15	ร้อยเอก นิตพัฒน์ อ่อนแก้วทวีทิน	ร.ต.อ. ๖๖๖๖๖๖	089 9589627		ร.ต.อ.
16	ร้อยเอก ชลสิทธิ์ กลิ่นคำหอม	ร.ต.อ. ๖๖๖๖๖๖	061-3619799	k.chowlachat@gmail.com	ร.ต.อ.
17	ร้อยตำรวจเอก วิชิตพงศ์ คล้ายธนาพงศ์	ร.ต.อ. ๖๖๖๖๖๖	0625991939		ร.ต.อ.
18	ร้อยโท กฤษณ์ ลิขิตจิตตะ	ร.ต.อ. ๖๖๖๖๖๖	082 925 6666		ร.ต.อ.
กลุ่ม ทนายความ ประชาชน นักวิชาการ					
19	นาย อัครชัย สายรัตน์	ท.ท. ๖๖๖๖๖๖	0982000-100		ท.ท.
20	ศส.นพพล ชีระวงศ์กัญญา	ท.ท. ๖๖๖๖๖๖	0852109058		ท.ท.
21	นาย แสนทอง อภิบาลศรี	S.P.U	091-3978965		ท.ท.
22	นางสาว กฤษณา สุขมัน	ท.ท. ๖๖๖๖๖๖	065-3289142		ท.ท.
23	นาย เอกนรินทร์ ศรีมหันต์	ท.ท. ๖๖๖๖๖๖	0850115777		ท.ท.
24					

เอกสารลงลายมือชื่อ การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design)

ใบลงทะเบียน
 การจัดทำ Co-design เรื่อง กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร
 หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 ณ ห้องไอวี 5 อาคาร 3 ชั้น 3 โรงแรมทีเค พาเลส แอนด์ คอนเวนชัน ชั้น 3 กรุงเทพมหานคร
 วันศุกร์ ที่ 4 ตุลาคม 2565 เวลา 09.30 - 15.00 น.
 มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	หน่วยงานตำแหน่ง	เบอร์โทรศัพท์	E-MAIL	ลายเซ็น
กลุ่มผสม 1					
1	น.ท. นิตยา นพรัตน์	นสว.เชน สกน. สกน. สกน.	0819539448		น.ท. นิตยา
2	ร.อ. จริตย์ ภูวนาคำ	ร.ท. น.ร.ร. ร.ร.น. ส.น.	08715447649	chanwit.pn02@gmail.com	ร.อ. จริตย์
3	ร.ท. นพรัตน์ นนทศิริพร	ต.อ. ส.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	090-999-3500	bybosspu_w2@hotmail.com	ร.ท. นพรัตน์
4	ดร.นิตยา นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท.	0810332099		ดร. นิตยา
5	ร.อ. นิตยา นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท.	089953922	chanitipat@gmail.com	ร.อ. นิตยา
6					
กลุ่มผสม 2					
7	น.ท. จริตย์ ภูวนาคำ	ท.อ. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	0868811020	chanwit.pn02@gmail.com	น.ท. จริตย์
8	นางเอกนพรัตน์ นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท.	095-015732	dek.pn02@gmail.com	นางเอก
9	น.ท. นิตยา นนทศิริพร	ท.อ. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	0964965652		น.ท. นิตยา
10	น.ท. นนทศิริพร นนทศิริพร	ต.อ. ส.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	0818959199		น.ท. นนทศิริพร
11	ร.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	0829449334		ร.ท. น.ท. น.ท.
12					

ใบลงทะเบียน
 การจัดทำ Co-design เรื่อง กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร
 หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 ณ ห้องไอวี 5 อาคาร 3 ชั้น 3 โรงแรมทีเค พาเลส แอนด์ คอนเวนชัน ชั้น 3 กรุงเทพมหานคร
 วันศุกร์ ที่ 4 ตุลาคม 2565 เวลา 09.30 - 15.00 น.
 มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	หน่วยงานตำแหน่ง	เบอร์โทรศัพท์	E-MAIL	ลายเซ็น
กลุ่มผสม 3					
13	ร.อ. นนทศิริพร นนทศิริพร	ต.อ. ส.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	081-1249162		ร.อ. นนทศิริพร
14	น.ท. นนทศิริพร นนทศิริพร	S.P.V	088-2198965		น.ท. นนทศิริพร
15	น.ท. นนทศิริพร นนทศิริพร	SPU	086710908		น.ท. นนทศิริพร
16	ร.ท. นนทศิริพร นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	087-975-8449		ร.ท. นนทศิริพร
17	น.ท. นนทศิริพร นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	096-991-7292		น.ท. นนทศิริพร
18					
กลุ่มผสม 4					
19	ร.อ. นนทศิริพร นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	061-3619799		ร.อ. นนทศิริพร
20	น.ท. นนทศิริพร นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	099-1071065		น.ท. นนทศิริพร
21	น.ท. นนทศิริพร นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	081-1212496		น.ท. นนทศิริพร
22	นางสาว นนทศิริพร นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	015-529142		นางสาว นนทศิริพร
23	น.ท. นนทศิริพร นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	0875626796		น.ท. นนทศิริพร
24	ร.อ. นนทศิริพร นนทศิริพร	น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท. น.ท.	067-179944		ร.อ. นนทศิริพร

เอกสารลงลายมือชื่อ การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ
(Participatory Design, Co-Design)

ใบลงทะเบียน

การจัดทำ Co-design เรื่อง กฎหมายคุ้มครองแบบช่วยเหลือวิธีพิจารณาความอาญาทหาร
หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต
ณ ห้องไอวี5 อาคาร 3 ชั้น 3 โรงแรมทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น หลักสี่ กรุงเทพมหานคร
วันศุกร์ ที่ 4 ตุลาคม 2565 เวลา 09.30 - 15.00 น.
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	หน่วยงานตำแหน่ง	เบอร์โทรศัพท์	E-MAIL	ลายเซ็น
25	พ.อ.ดร. ศรสวรรค์กิติ วัฒนชัย	วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์	๐๙๖๖๖๖๖๖		
26	นาย นนท ใจแจ้ง	DSI	๐๙๖๖๖๖๖๖		
27	นาย ศุภชาติ ชัยวัฒน์	SPU	๐๙๖๖๖๖๖๖		
28					
29					
30					
31					
32					
33					
34					
35					
36					
37					
38					

ภาคผนวก ค.

รายชื่อผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยการรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

เอกสารลงลายมือชื่อ การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

ใบอนุญาตเรียน

การจัดทำกรรับฟังความคิดเห็น (Hearing) เรื่อง “กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร”

หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต

ณ ห้องแมกโนเลีย 3 อาคาร 3 ชั้น 4 โรงแรมทิค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น หลักสี่ กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม 2565 เวลา 09.30 – 15.00 น.

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน/ตำแหน่ง	เบอร์โทรศัพท์	E-MAIL	ลายเซ็น
1	ศต.ดร.ธรรมาภรณ์ เพชรดีศรี	KKUJSA	-	-	[Signature]
2	ดร.พรวิมลพร ปรุจเวลนวล	การไฟฟ้าส่วนกลาง	-	-	[Signature]
3	นางธิติมา สันวาล	แม่ค้าในห้างทองหลวง	-	-	[Signature]
4	น.ส. พนมก สวัสดิ์ว่อง	U.ท.ท. (เปลี่ยนไปใหม่)	094457787	-	[Signature]
5	น.ส. อรวรรณ ขิ่วลิม	ศึกษาต่อต่างประเทศ	0801559132	-	[Signature]
6	น.ศ. ศิริกัญญา ทนโท	สํานักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	0926254123	-	[Signature]
7	ร.อ.เจษฎา จรุงพร เหนือสุวรรณ จ.จ.	สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	063-1759924	makwan2@gmail.com	[Signature]
8	อ.ท.หญิง อธิวิภา อุดมวิวัฒน์	กรมทหารปืนใหญ่	097-103153	nuniv.nak@hotmail.com	[Signature]
9	อ.อ. ปิยะนุญ นุ่มเงิน	กรมทหารปืนใหญ่	0827955824	-	[Signature]
10	ดร.ณัฏฐา ศรีสุคนธ์	กรรมาธิการ	0814914067	kanjuda.p@gmail.com	[Signature]
11	ศอ.พินิจ นิมิต	สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	093-4303654	plod.vespa@gmail.com	[Signature]
12	นายศุภชาติ นุ่มเงิน	โรงเรียนทหาร	081 8381999	-	[Signature]
13	อ.อ. อธิวัฒน์ อธิวัฒน์	วันวิกรม ปืนใหญ่ 170 มท.13	0627142934	-	[Signature]
14	ส.อ.อ. ทิพย์ คุ้ม	ทหารอากาศ	082-2755080	-	[Signature]

ใบอนุญาตเรียน

การจัดทำกรรับฟังความคิดเห็น (Hearing) เรื่อง “กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร”

หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต

ณ ห้องแมกโนเลีย 3 อาคาร 3 ชั้น 4 โรงแรมทิค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น หลักสี่ กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม 2565 เวลา 09.30 – 15.00 น.

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน/ตำแหน่ง	เบอร์โทรศัพท์	E-MAIL	ลายเซ็น
15	น.ศ. อรุณรัตน์ เจริญสุข	วิทยาลัยการตำรวจภาค 1	092 6209005	Arunrat@hotmail.com	[Signature]
16	นายอภิสิทธิ์ อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ.	084 3 769423	-	[Signature]
17	ร.อ. กฤษณะ อธิวัฒน์	กรม ท. 13	052-775-8449	nobbringer123@gmail.com	[Signature]
18	อ.จ. นภาพร นุ่มเงิน	พ.ท.อ.อ. 11/พ.อ.อ. 5	085 449 0887	088746591	[Signature]
19	นายอรรถวิทย์ อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ.	097 0860999	-	[Signature]
20	นายอรรถวิทย์ อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ.	0667103058	-	[Signature]
21	น.ศ. อธิวัฒน์ อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ.	0927978985	-	[Signature]
22	นาง นภาพร อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ. 11/พ.อ.อ. 5	0912984444	-	[Signature]
23	อ.อ. อธิวัฒน์ อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ.	0851175339	-	[Signature]
24	อ.อ. อธิวัฒน์ อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ.	082-2954751	-	[Signature]
25	อ.อ. อธิวัฒน์ อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ.	084-2954751	-	[Signature]
26	อ.อ. อธิวัฒน์ อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ.	098-4794651	-	[Signature]
27	อ.อ. อธิวัฒน์ อธิวัฒน์	ท.ท.อ.อ.	095 2390654	-	[Signature]
28	น.ศ. อธิวัฒน์ อธิวัฒน์	วิทยาลัยการตำรวจภาค 1	087-1242291	-	[Signature]

เอกสารลงลายมือชื่อ การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

ใบอนุญาตเรียน

การจัดทำกรรับฟังความคิดเห็น (Hearing) เรื่อง “กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาชญาทหาร”

หลักสูตรนิติศาสตรคดีบัณฑิต

ณ ห้องเมกโนเธีย 3 อาคาร 3 ชั้น 4 โรงแรมทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น หลักสี่ กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม 2565 เวลา 09.30 – 15.00 น.

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน/ตำแหน่ง	เบอร์โทรศัพท์	E-MAIL	ลายเซ็น
29	นายสวัสดิ์ สอนใจ	นัก	0415992065		
30	ร.ท. รุ่งพริ้ง นฤธรรม	ศส. สท.	0904937642		
31	รศ.นพ. นพพร นิลฉวี	ศส. น.	098-286485		
32	ศ.น. นิลฉวี	น.	091-7967204		
33	นพ.นพ. นิลฉวี	อ. นพ. น. - นพ. น.	00-494-7771		
34	ชนพรรณ กลิ่นหอม	NIDA	088-762015		
35	ร.ต. น. น. น.	น.น. น.	061-7619799		
36	น.น. น. น.	SPU	094200100		
37	พ.อ.อ. อ. อ. น.	น.น. น. 6	083094929		
38	น.น. น. น.	SPU	0825857999		
39	น.น. น. น.	SPU	0970864999		
40	ส.ท. น. น. น.	น.	0971653553		
41	ส.อ. น. น.	น.	0979959724		
42	น.น. น. น.	น.น. น. น.	092-3777537		

ใบอนุญาตเรียน

การจัดทำกรรับฟังความคิดเห็น (Hearing) เรื่อง “กฎหมายต้นแบบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาชญาทหาร”

หลักสูตรนิติศาสตรคดีบัณฑิต

ณ ห้องเมกโนเธีย 3 อาคาร 3 ชั้น 4 โรงแรมทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น หลักสี่ กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ ที่ 31 มีนาคม 2565 เวลา 09.30 – 15.00 น.

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน/ตำแหน่ง	เบอร์โทรศัพท์	E-MAIL	ลายเซ็น
43	น.น. น. น.	น.น. น. น.	098848857		
44	น.น. น. น.	น.น. น. น.	080-195-5469		
45	น.น. น. น.	น.น. น.	099-2525225		
46	น.น. น. น.	น.น. น.	061-890 5554		
47	น.น. น. น.	น.น. น. น.	081-7555488		
48					
49					
50					
51					
52					
53					
54					
55					

ภาคผนวก ง.

โครงสร้างกระทรวงกลาโหม

ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551

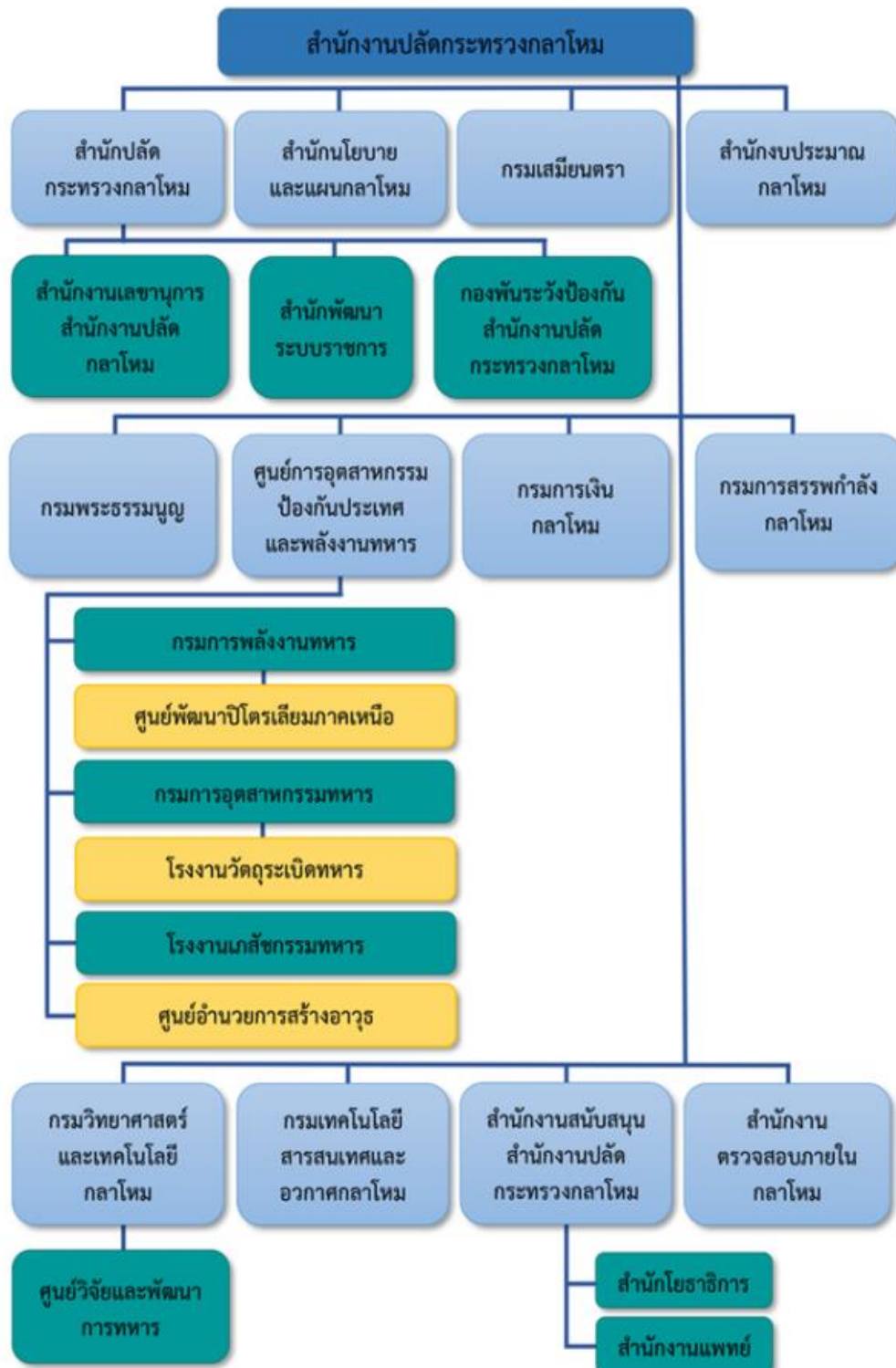
โครงสร้างกระทรวงกลาโหม
ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551

ภาคผนวก จ.

**โครงสร้างสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม
ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการ สำนักงาน
รัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2552**

โครงสร้างสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม
ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการ สำนักงาน
รัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2552

ภาคผนวก ฉ.
โครงสร้างกรมพระธรรมทูต

โครงสร้างกรมพระธรรมนูญ

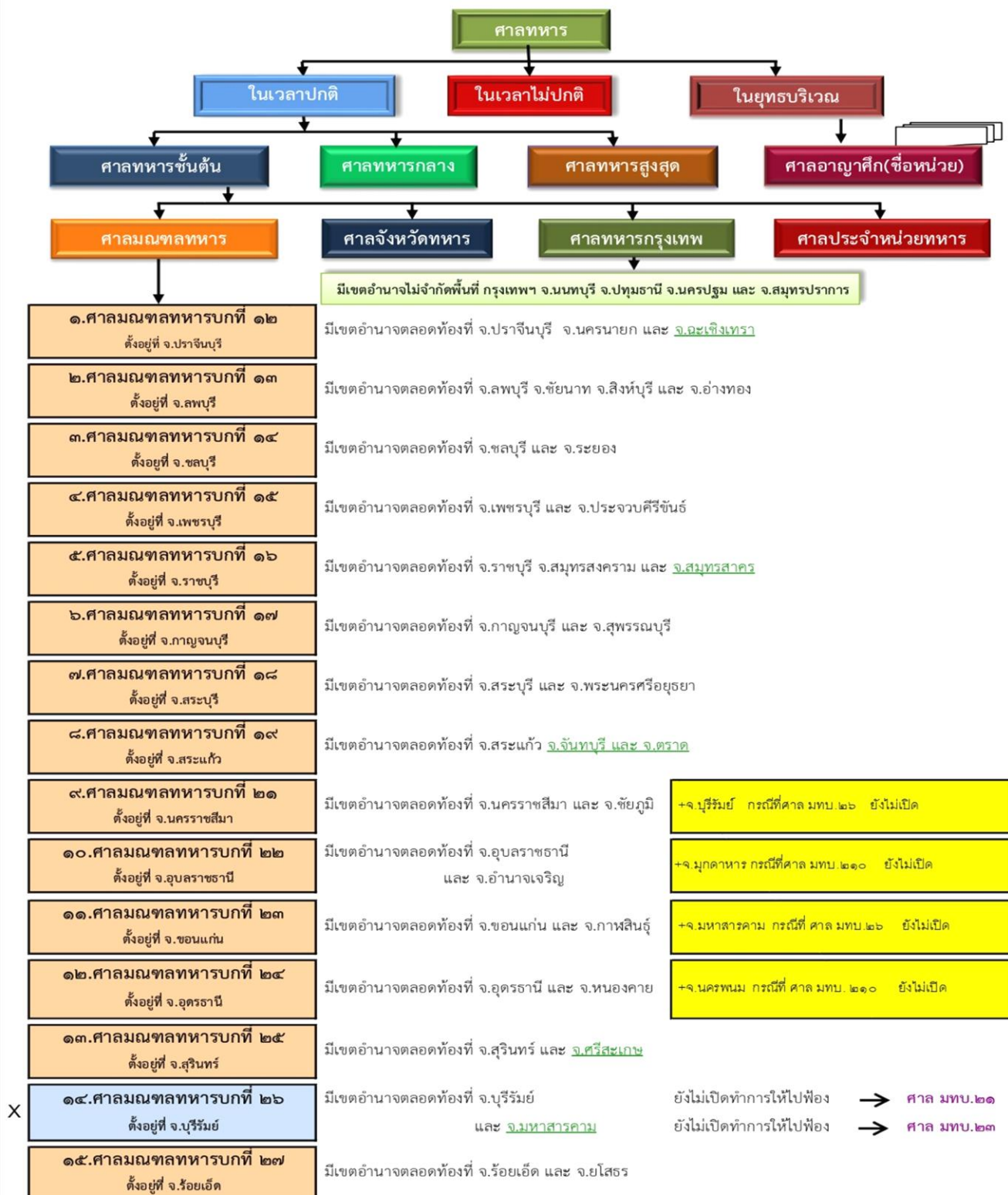

ภาคผนวก ซ.

โครงสร้างศาลทหารและศาลทหารในปัจจุบัน

โครงสร้างศาลทหารและศาลทหารในปัจจุบัน

แผนผังเขตอำนาจศาลทหาร เริ่มใช้ตั้งแต่ ๑ ต.ค. ๕๘ (ปรับปรุงใหม่เมื่อ ๓ มิ.ย. ๖๔)

	๑๖.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๒๘ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.เลย	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.เลย และ จ.หนองบัวลำภู	** (เปิดทำการ ๑ ก.ย.๖๔)
	๑๗.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๒๙ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.สกลนคร	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.สกลนคร และ จ.บึงกาฬ ตามประกาศ กท. เรื่อง สถานที่ตั้งและวันเปิดทำการศาล มทบ.๒๙ ลง ๒๔ พ.ค.๖๔)	** (เปิดทำการ ๑ มิ.ย.๖๔)
X	๑๘.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๒๑๐ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.นครพนม	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.นครพนม และ จ.มุกดาหาร	ยังไม่เปิดทำการให้ไปฟ้อง → ศาล มทบ.๒๔ ยังไม่เปิดทำการให้ไปฟ้อง → ศาล มทบ.๒๒
	๑๙.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๑ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.นครสวรรค์	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.นครสวรรค์ จ.กำแพงเพชร และ จ.อุทัยธานี	
	๒๐.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๒ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.ลำปาง	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.ลำปาง	
	๒๑.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๓ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.เชียงใหม่	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.เชียงใหม่ จ.แม่ฮ่องสอน และ จ.ลำพูน	
	๒๒.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๔ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.พะเยา	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.พะเยา	
	๒๓.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๕ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.อุดรดิต์	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.อุดรดิต์ และ จ.แพร่	
	๒๔.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๖ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.เพชรบูรณ์	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.เพชรบูรณ์ และ จ.พิจิตร	
	๒๕.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๗ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.เชียงราย	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.เชียงราย	
	๒๖.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๘ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.น่าน	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.น่าน ตามประกาศ กท. เรื่อง สถานที่ตั้งและวันเปิดทำการศาล มทบ.๓๘ ลง ๒๔ พ.ค.๖๔)	** (เปิดทำการ ๑ มิ.ย.๖๔)
	๒๗.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๙ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.พิษณุโลก	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.พิษณุโลก และ จ.สุโขทัย	
	๒๘.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๓๑๐ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.ตาก	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.ตาก	
	๒๙.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๔๑ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.นครศรีธรรมราช	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.นครศรีธรรมราช นอกจาก อ.ทุ่งสง และ จ.ภูเก็ต	
	๓๐.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๔๒ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.สงขลา	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.สงขลา จ.พัทลุง และ จ.สตูล	
	๓๑.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๔๓ ^๑ ตั้งอยู่ที่ อ.ทุ่งสง จ.นครศรีฯ	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ อ.ทุ่งสง จ.นครศรีฯ จ.กระบี่ และ จ.ตรัง	
	๓๒.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๔๔ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.ชุมพร	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.ชุมพร และ จ.ระนอง	
	๓๓.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๔๕ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.สุราษฎร์ธานี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.สุราษฎร์ธานี และ <u>จ.พังงา</u>	
	๓๔.ศาลมณฑลทหารบกที่ ๔๖ ^๑ ตั้งอยู่ที่ จ.ปัตตานี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.ปัตตานี จ.นราธิวาส และ จ.ยะลา	

**หมายเหตุ
X หมายถึง ศาลมณฑลทหารที่ยังไม่เปิดทำการ
ศาลทหาร ตั้งขึ้นตาม
-พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๕๔๘,
-พ.ร.ฎ.กำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหาร พ.ศ.๒๕๕๘

ปรับปรุงโดย พ.อ.สราวุธ จรัสพิณีจ
เมื่อ ๓ มิ.ย.๖๔

ภาคผนวก ฉ.

เปรียบเทียบวิธีพิจารณาความอาญาทหาร กับ วิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร

เปรียบเทียบวิธีพิจารณาความอาญาทหาร กับ วิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร

กระบวนการ	วิธีพิจารณาความอาญาทหาร		
	มี/ไม่มี	นำกฎหมายใดมาใช้	หมายเหตุ
กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี			
ชั้นก่อนฟ้อง			
การสืบสวน	x	วิ.อาญา	
การสอบสวน	/ ม.57-58	วิ.ทหาร+วิ.อาญา	
จับกุม	x	วิ.อาญา	
ควบคุมตัว	/	วิ.ทหาร+วิ.อาญา	ทหารควบคุมตัวผู้ต้องหารกรณีพิเศษ
แจ้งข้อหา	x	วิ.อาญา	
แจ้งสิทธิ	x	วิ.อาญา	
สรุปสำนวน	x	วิ.อาญา	
ชั้นประทับฟ้อง			
แบบคำฟ้อง (ปกติ/ไม่ปกติ)	x	วิ.อาญา	
ไต่สวนมูลฟ้อง	x	วิ.อาญา	
การแก้หรือเพิ่มเติมฟ้อง	x	วิ.อาญา	
การแก้หรือเพิ่มเติมคำให้การ	x	วิ.อาญา	
คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา	// ม.49-54	วิ.ทหาร	อก.ทหาร ขอดีเฉพาะคืนทรัพย์สินแก่รัฐ
กระบวนการชั้นพิจารณาคดี			
พิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย	x	วิ.อาญา	
เหตุยกเว้นไม่สืบพยานต่อหน้าจำเลย	// ม.59	วิ.ทหาร	
การสอบถามหรือตั้งทนายให้จำเลย	// ม.56	วิ.ทหาร	
สอบถามคำให้การจำเลย	x	วิ.อาญา	
จำเลยรับสารภาพในชั้นพิจารณา	x	วิ.อาญา	
การยื่นบัญชีระบุพยาน	x	วิ.อาญา	
นัดตรวจพยานหลักฐาน	x	วิ.อาญา	
การสืบพยาน	x	วิ.อาญา	
การนำสืบพยานเอกสาร	x	วิ.อาญา	

กระบวนการ	วิธีพิจารณาความอาญาทหาร		
	มี/ไม่มี	นำกฎหมายใดมาใช้	หมายเหตุ
เดินเผชิญสู้รบ	x	วิ.อาญา	
โอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น	// ม.57	วิ.ทหาร	
ส่งประเด็น ไปสืบพยานที่ศาลอื่น	// ม.58	วิ.ทหาร	
คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ	x	ที่ประชุมใหญ่ + วิ.ทุจริต	
พิพากษาหรือคำสั่ง	// ม.60	วิ.ทหาร	
การอุทธรณ์ และข้อห้ามอุทธรณ์	// ม.61-63	วิ.ทหาร	
การฎีกาแลข้อห้ามฎีกา	// ม.61-63	วิ.ทหาร	
การบังคับตามคำพิพากษา			
ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ	// ม.64 -65	วิ.ทหาร	

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	พันโทหญิง พิมพ์อัปสร สร้างสมวงษ์
วันเดือนปีเกิด	4 พฤศจิกายน 2529
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2547 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ.2551 นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2553 อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ สำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ พ.ศ.2560 นายทหารพระธรรมนูญผู้ช่วย สำนักงานสนับสนุน สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2565 อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ กองอัยการศาลทหารกรุงเทพ สำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ
ประวัติการทำงาน	
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	127/605 หมู่ 3 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี 11120